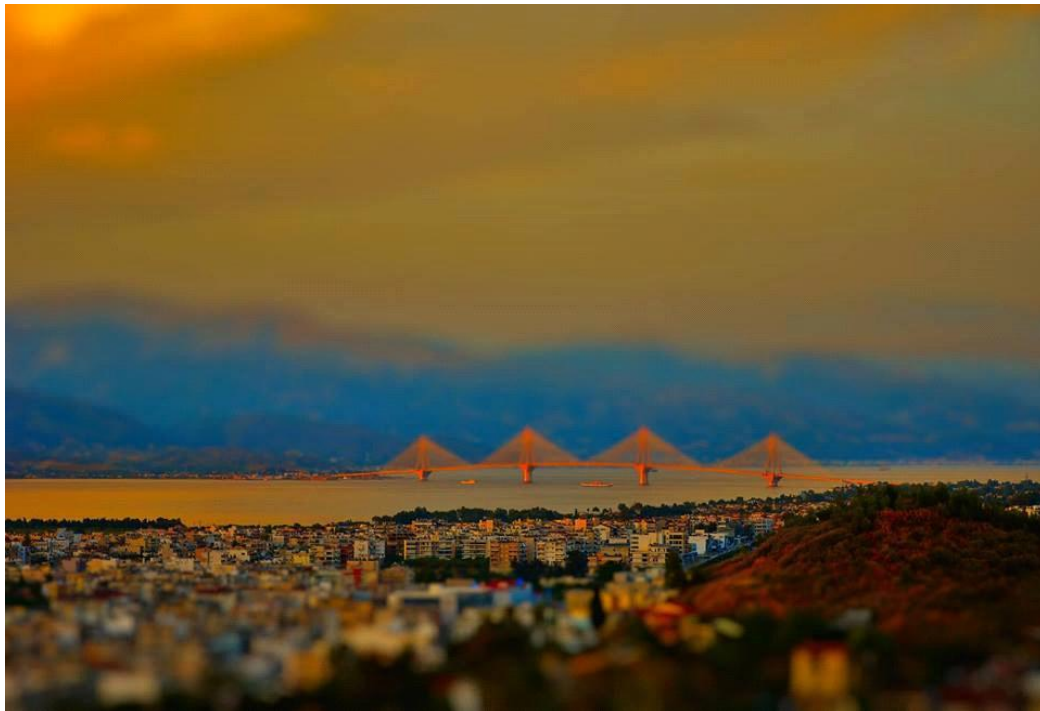

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ
ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
«Ιστορική αναδρομή και πολεοδομική εξέλιξη της πόλης της Πάτρας»

ΦΟΙΤΗΤΗΣ: ΛΙΑΓΚΑΣ ΙΑΣΟΝΑΣ
ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ: ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΑΡΑΣΜΑΝΗΣ

ΑΘΗΝΑ, ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2014

ΕΥΧΑΡΙΣΤΕΙΕΣ

Τελειώνοντας τη διπλωματική μου, θέλω να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή Βασίλη Καρασμάνη ,την κυρία Αλίκη Χατζοπούλου καθώς και τον κύριο Αγησίλαο Οικονόμου. Η καθοδήγηση και οι συμβουλές που μου προσέφεραν ήταν καθοριστικές για την ολοκλήρωση της εργασίας.

Ακόμη θέλω να ευχαριστήσω την οικογένειά μου και τους φίλους μου : Β.Βεντουρή, Χ.Ζουπαντή, Σ.Καρατζιά, Δ.Κορακιανίτη, Γ.Ξανθούλη, και Α.Χρηστακόπουλο για όλες τις καλές στιγμές και την υποστήριξη που μου έδειξαν.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εργασία που ακολουθεί αναφέρεται στην ιστορική και πολεοδομική εξέλιξη της Πάτρας και αρχίζει από την εποχή των μύθων, όπως τους διέσωσε ο Πausanias (2^{ος} αιώνας μ.Χ.).

Ακολουθεί η ιστορική παράθεση των ευρημάτων της Πρωτοελλαδικής εποχής (2.500 π.Χ.), η Μεσοελλαδική εποχή (1.900-1.580 π.Χ.), η Υστεροελλαδική ή Μυκηναϊκή (1.580-1.100 π.Χ.) και η Γεωμετρική (1.050-700 π.Χ.).

Η Κλασική εποχή (5^{ος}-4^{ος} αιώνας π.Χ.), περιγράφει την πρώτη ανάπτυξη των οικισμών και την συγκρότηση της Πάτρας σε πόλη. Γίνεται ιστορική μνεία για πρώτη φορά από τον Θουκυδίδη το 429 π.Χ.

Η Ελληνιστική εποχή μετά τον θάνατο του Αντίπατρου (319 π.Χ.) περιλαμβάνει την αναβίωση της Αχαϊκής Συμπολιτείας και αργότερα κατά τον 2^ο και 1^ο αιώνα π.Χ. γίνεται έντονη η χρήση του λιμανιού.

Η Ρωμαϊκή εποχή αρχίζει από τον Οκταβιανό μετά τη νίκη του στο Άκτιο (31 π.Χ.). Τότε κατασκευάζεται το υδραγωγείο, υπόνομοι, λιμάνι, γέφυρα, το Ωδείο, Στάδιο- Θέατρο, μη ορθογώνιοι δρόμοι, καθιερώνεται η λατρεία των θεοτήτων.

Στη συνέχεια παρουσιάζεται η πόλη κατά την πρωτοβυζαντινή και μεταβυζαντινή περίοδο από τον 4^ο μέχρι τον 9^ο αιώνα μ.Χ. όπου αναφέρεται η εξάπλωση του χριστιανισμού και του μοναχισμού, καταστροφές από επιδρομές Σλαύων αλλά και οικονομική άνθηση.

Σημαντική αναφορά γίνεται στο Κάστρο της Πάτρας, μάρτυρας της μακραίωνης ιστορίας της, που αποτελεί το έμβλημα της πόλης με αναφορές στις οικοδομικές φάσεις κατασκευής του επί Φραγκοκρατίας, Βενετοκρατίας και Τουρκοκρατίας, τις επεκτάσεις, καταστροφές και επιδιορθώσεις του.

Μετά την κατάληψη της Κων/λης από τους σταυροφόρους το 1204 οι πληροφορίες για την Πάτρα είναι εκτενείς και παρουσιάζονται στην παρούσα εργασία σύμφωνα με τις αναφορές, μέχρι το 1292 από το Χρονικό του Μωρέως του Γεωργίου Σφραντζή. Εδώ αναφέρεται η κατάκτηση της Πελοποννήσου, από τους Φράγκους Βονιφάτιο

Μομφερατικό, Γοδεφρίδο Βιλεαρδουίνο, με φεουδαρχική οργάνωση της κοινωνίας και επιβολή Λατίνου αρχιεπισκόπου.

Από το 1321 και μετά αναφέρεται η κατάκτηση της Πελοποννήσου από τη Βενετία με εναλλαγές στην εξουσία των Ανδεγαυών, Καταλανών και των Παλαιολόγων μέχρι το 1458 οπότε ο Μωάμεθ Β΄ ο Πορθητής κατέκτησε την Πελοπόννησο και η Πάτρα πέρασε στους Τούρκους. Ακολούθησε η πρώτη εποχή Τουρκοκρατίας μέχρι το 1571, οπότε η Πάτρα καταλαμβάνεται ξανά από τους Βενετούς, μέχρι το 1715, που ηττήθηκε ο τουρκικός στόλος στη ναυμαχία της Ναυπάκτου. Η δεύτερη εποχή της Τουρκοκρατίας κράτησε μέχρι τις 23 Μαρτίου 1821 οπότε και άρχισε η Επανάσταση, όπου αναφέρονται τα κύρια πρόσωπα που διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην απελευθέρωση.

Σημαντική ανάλυση γίνεται στο σπουδαίο έργο του Ιωάννη Καποδίστρια για την οικοδόμηση, ανασυγκρότηση και οργάνωση της Πάτρας και όλης της τότε ελεύθερης Ελλάδας.

Γίνεται σημαντική αναφορά για το εμπόριο της σταφίδας που συνέβαλε καθοριστικά στην ανάπτυξη της πόλης κατά τον 19^ο αιώνα. Απεικονίζονται σπουδαία αρχοντικά νεοκλασικού ρυθμού, έργα του Τσίλλερ, αναλύεται η δημιουργία βιομηχανίας, βιοτεχνίας, οινοποιίας, ζυθοποιίας κατά την εποχή της ακμής, αλλά και η μετανάστευση και αποβιομηχάνιση της πόλης την εποχή της παρακμής της.

Παρουσιάζεται το Πολεοδομικό Σχέδιο του Σταμάτη Βούλγαρη του 1929, αλλά και οι συνεχείς επεκτάσεις του Σχεδίου Πόλης από το 1858 μέχρι το 1989. Επίσης γίνεται αναλυτική παρουσίαση του Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου της Πάτρας σύμφωνα με το ΦΕΚ 358/ΑΑΠ/30-12-2011 μέχρι το έτος 2021, όπου αναφέρεται ο σκοπός του Γ.Π.Σ, οι στρατηγικοί στόχοι ανάπτυξης και οργάνωσης της πόλης, του περιαστικού και εξωαστικού χώρου, οι Περιοχές Ειδικής Προστασίας (ΠΕΠ), οι Περιοχές Ελέγχου και Περιορισμού της Δόμησης (ΠΕΠΔ), οι Ζώνες Ελεγχόμενης Ανάπτυξης (ΖΕΑ), τα Δίκτυα Υποδομών, η Πολεοδομική αναδιάρθρωση στις 14 συνοικίες και 55 γειτονιές, χρήσεις γης, συντελεστές δόμησης.

Στην εργασία παρουσιάζονται σημαντικές εκκλησίες, όπως του Αγ. Ανδρέα, της Παναγίας Παντάνασσας, το Πανεπιστήμιο, το Ανοικτό Πανεπιστήμιο, το ΑΤΕΙ Πατρών, η Ζεύξη Ρίου Αντιρρίου αναλυτικά, ο Φάρος, η Πνευματική Καλλιτεχνική Πάτρα, το Χαμάμ, η Δημοτική Βιβλιοθήκη, το Δασύλλιο, οι σημαντικότερες πλατείες, αναφορά στο

Καρναβάλι, στο Αρχαιολογικό Μουσείο, το Μουσείο Λαϊκής Τέχνης, το Μουσείο Επιστημών και Τεχνολογίας, τα σημαντικότερα Νοσοκομεία, παρουσίαση του Λιμένα Πάτρας, της Μικρής και Μεγάλης Περιμετρικής, του Βιολογικού Καθαρισμού, του Υδροηλεκτρικού Σταθμού του Γλαύκου, του Παμπελοποννησιακού Σταδίου, του Κολυμβητηρίου Α.Πέπανος, των σημαντικότερων παραλιών, της Βέσο Μάρε ως χώρο διασκέδασης και τέλος εκτίθενται τα προβλήματα της πόλης και προτάσεις βελτίωσης της παρούσας κατάστασης.

Summary

The following dissertation refers to historical and urban evolution of the city of Patras and starts from the era of myths as Pausanias propagated them (Second century A.D.).

After that I disclose the findings of the Early Helladic period (2.500 B.C), Middle Helladic period (1.900-1.580 B.C.), the Late Helladic period (1.580-1.100 B.C.) and the Geometric period (1.050-700 B.C.)

In the classical era (5th-4th century B.C.), the first urban development is described, which formed the Patras into a city. This is the period which Thucydides first time referred in the city (429 B.C.).

The Hellenistic era after the death of Antipater (319 B.C.) includes the revival of the Achaean confederation and later at the 2nd and the 3rd century B.C. the extensive use and development of the harbor.

The roman era starts with Octavianus after his victory in Aktio (31 B.C.). At this time the aqueduct, sewers, the roman harbor, the roman bridge, the conservatory, the stadium, non-rectangular streets were built.

After that, the city is presented in the first byzantine era and the post-byzantine period from the 4th up until the 9th century B.C. where the spreading of Christianity, monasticism, disasters from Slavs and economic upheaval are referred.

An extensive report is being done to the castle of Patras, which stood as a witness of her long term history. The castle stands as an emblem of the city and has an important role in every historical period.

After the Seizure of Constantinople by the crusaders in 1204, information about the city of Patras is extensive and depicted in this dissertation up until 1292 from the chronicle of Morea's and George's Sfrantzi's. I explain the seizure of Peloponnese by the French Boniface of Montferrat and Godelfrido Villehardouin, they imposed a feudal society system and a Latin Archbishop.

From 1321 and later Peloponnese is conquered by Venetians with alterations in government between Anjou, Catalans and Paleologos up until 1458 when Muhammad the second conquered Peloponnese and Patras was passed to Turks. The first Ottoman era followed up to 1571. When the Ottoman navy was defeated in the battle of Naupactus. After that Patras was conquered again by Venetians until 1571. The second Ottoman era lasted up until 23rd of March 1821, when the Greek revolution started. Main influential people of this era and the role they played are referred in the dissertation.

An important analysis is being done to the great work of Ioannis Kapodistrias in the fields of reconstruction and organizing of the city of Patras and the whole freed nation of his time.

An extensive review is being done at the trade of raisin, which contributed decisively in the development of the city's economy during the nineteenth century. Great mansions of neoclassical style are being depicted, most of them are Chiller's work. The creation of industries, artisanship, wineries and brewing during a phase of prosperity but also, the emigration and deindustrialization during the city's decline phase.

The urban plan of 1929 of Stamatis Bulgaris is presented but also, it's continuous development from 1858 until 1989. Moreover an analytical presentation of the General Urban Plan of Patras according to ΦΕΚ 358/ΑΑΠ/30-12-2011 which is valid up until 2021. The plan includes the strategic targets of organizing and development of the city, the suburban places, special protection areas, controlled construction areas, construction networks, urban restructuring in neighborhoods, land uses and construction rates.

In the dissertation important churches such as St. Andrew and Pantanasa, the University of Patras, the Open University, the Technological institute, Rio-Antirio Bridge, the lighthouse, Artistic people, Turkish bath, the Public library, the coppice, important squares of the city, the city's carnival, the

archeological museum, the museum of popular art, the archeological museum, the museum of sciences and technology, most important hospitals, Patras harbors, small and large perimeters of the city, the wastewater treatment, the hydro electrical station of glaucous, the Pan-Peloponnese stadium, the natatorium A.Pepanos, most important beaches, Veso Mare are analyzed. In the end, problems of the city are highlighted but also suggestions of improvement of the status quo.

1. ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ- ΠΑΤΡΑ	11
2. ΙΣΤΟΡΙΑ-Η ΑΡΧΑΙΑ ΠΑΤΡΑ	14
2.1. Πρωτοελλαδική, Μεσοελλαδική, Υστεροελλαδική, Γεωμετρική περίοδος.....	14
2.2. Η Κλασική εποχή.....	15
2.3. Ελληνιστική εποχή.....	16
2.4. Ρωμαϊκή Κατοχή.....	17
2.4.1 Πολεοδομικά χαρακτηριστικά της Ρωμαϊκής εποχής.....	23
3. Η πόλη των Πατρών κατά την παλαιοχριστιανική και την Βυζαντινή περίοδο	26
3.1. Η εξάπλωση του χριστιανισμού και του μοναχισμού.....	26
3.2. Σημαντικές προσωπικότητες της εποχής.....	28
4. Το κάστρο της Πάτρας	30
4.1. Οικοδομικές φάσεις κατασκευής.....	31
4.2. Το κάστρο επί Φραγκοκρατίας.....	33
4.3. Το κάστρο επί Ενετοκρατίας.....	34
4.4. Το κάστρο επί Τουρκοκρατίας.....	37
5. Φραγκοκρατία, Βενετοκρατία, Ιστορία και Τοπογραφία	38
5.1. Σκιαγράφηση της Τοπογραφίας της Μεσαιωνικής Πάτρας.....	46
5.2. Ο παλαιός Ναός του Αγίου Ανδρέα.....	49
5.3. Μεσαιωνικές εκκλησίες	52
6. Τουρκοκρατία και Επανάσταση του 1821	55
6.1. Πρώτη εποχή της Τουρκοκρατίας.....	55
6.2. Δεύτερη εποχή της Τουρκοκρατίας. Τα Ορλωφικά.....	58
6.3. Έναρξη της Επανάστασης.....	61
6.4. Η διακυβέρνηση του Καποδίστρια.....	65
7. Η Πάτρα τον 19ο αιώνα. Χώρος – Κοινωνία – Οικονομία	67
7.1. Το εμπόριο της σταφίδας.....	68
7.2. Η πολιτική, οι ιδέες.....	78
7.3. Η βιομηχανία, η οινοποιία.....	78
7.4. Η μετανάστευση.....	83
8. Πολεοδομία, Υποδομή της πόλης, Αρχιτεκτονική, Μνημεία (19ος-20ός αιώνας)	86

9. Η πόλη των Πατρών τον 20ό αιώνα.....	110
9.1. Χρονική περίοδος από 1900- 1910.....	110
9.2. Χρονική περίοδος από 1910- 1940.....	113
9.3. Χρονική περίοδος από 1940- 1970.....	116
9.4. Δεκαετία 1970- 1980.....	118
9.5. Δεκαετίες 1980- 2000.....	119
9.5.1. Πολεοδομικά χαρακτηριστικά του 20ού αιώνα.....	121
9.6. Ο νέος Ναός του Αγίου Ανδρέα.....	130
9.7. Ο Ιερός Ναός της Παναγίας Παντάνασσας.....	132
9.8. Πανεπιστήμιο Πατρών.....	134
9.9. Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.....	137
9.10. Η προσφορά του Α.Τ.Ε.Ι Πατρών.....	139
10. Η Πάτρα σήμερα.....	141
10.1 Έγκριση Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου της Δημοτικής Ενότητας Πατρέων.....	144
11. Ζεύξη Ρίου- Αντιρρίου.....	158
11.1. Η Θεμελίωση.....	160
11.2. Ξηρά Δεξαμενή.....	163
11.3. Υγρά Δεξαμενή.....	164
11.4. Τα Βάθρα και οι Πυλώνες.....	165
11.5. Το Κατάστρωμα.....	167
12. Ο Φάρος της Πάτρας.....	169
13. Πνευματική Καλλιτεχνική Πάτρα.....	171
14. Το Αρχαίο Ωδείο.....	176
15. Το Χαμάμ.....	178
16. Η Δημοτική Βιβλιοθήκη.....	179
17. Το Λασύλλιο.....	180
18. Πλατείες.....	181
19. Το Καρναβάλι.....	185
20. Αρχαιολογικό Μουσείο Πάτρας.....	188
21. Μουσείο Λαϊκής Τέχνης.....	191
22. Μουσείο Επιστημών και Τεχνολογίας.....	193

23. Π.Γ.Ν.Π Πανεπιστημιακό Γενικό Νοσοκομείο Πάτρας.....	195
24. Γενικό Νοσοκομείο Πατρών «Άγιος Ανδρέας».....	196
25. Το λιμάνι της Πάτρας.....	197
25.1. Νότιος (Νέος) Λιμένας.....	198
25.2. Μαρίνα.....	198
25.3. Βόρειος Λιμένας.....	199
26. Η Μεγάλη Περιμετρική της Πάτρας ή Ευρεία Παράκαμψη.....	202
26.1. Μικρή Περιμετρική.....	203
27. Βιολογικός Καθαρισμός.....	205
28. Ο Υδροηλεκτρικός Σταθμός του Γλαύκου.....	208
29. Παμπελοποννησιακό Στάδιο.....	210
30. Κολυμβητήριο Α. Πέπανος.....	211
31. Οι κοντινές παραλίες	212
32. ΒΕΣΟ ΜΑΡΕ.....	214
33.Επίλογος.....	215
33.1. Προβλήματα.....	215
33.2. Προτάσεις για λύσεις προβλημάτων.....	216
Βιβλιογραφία.....	218
Πηγές από το διαδίκτυο.....	219

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ:

Η εργασία αναφέρεται στην ιστορική εξέλιξη και στη φυσιογνωμία της πόλης της Πάτρας και τις επιδράσεις αυτής στην πολεοδομία και τον σχηματισμό της.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ:

Έγγραψα την παρούσα εργασία συνοψίζοντας και διασταυρώνοντας στοιχεία που έβρισκα στα βιβλιοπωλεία και την δημοτική βιβλιοθήκη του δήμου της Πάτρας. Ακόμη ανέτρεξα σε πηγές στο διαδίκτυο προκειμένου να αντλήσω πληροφορίες σχετικά με πρόσφατα έργα υποδομής για τα οποία δεν υπάρχει κάποια βιβλιογραφία.

ΣΚΟΠΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:

Ο σκοπός αυτής της διπλωματικής εργασίας είναι η παρουσίαση της Πόλης σε κοινωνικό, οικονομικό, ιστορικό και πολεοδομικό επίπεδο, αλλά και ο συσχετισμός των ιστορικών γεγονότων με την μετέπειτα εξέλιξη της μορφής της. Τέλος θεώρησα απαραίτητη την παρουσίαση τωρινών προβλημάτων και προτάσεις για την επίλυσή τους.

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ:

Στο πρώτο κεφάλαιο αναπτύσσεται η μυθολογία που είναι σχετική με την δημιουργία της πόλης. Στο δεύτερο κεφάλαιο εκτυλίσσεται η ιστορία της από την Πρωτοελλαδική ως την Ρωμαϊκή εποχή. Στο τρίτο κεφάλαιο αναπτύσσεται η ιστορία των βυζαντινών χρόνων. Στο τέταρτο η δημιουργία, οι συνεχείς ανακατασκευές και οι καταστροφές του κάστρου της Πάτρας. Στο πέμπτο κεφάλαιο αναλύονται τα χρόνια της κατοχής από τους Φράγκους και τους Ενετούς. Στο έκτο κεφάλαιο τα χρόνια της Τουρκοκρατίας και η απελευθέρωση των Ελλήνων. Στο έβδομο, όγδοο και ένατο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στις ιστορικές και πολεοδομικές εξελίξεις του 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα. Στο δέκατο κεφάλαιο, στο υπάρχον πολεοδομικό σχέδιο που είναι σε ισχύ μέχρι το 2021. Έπειτα στα κεφάλαια που ακολουθούν αναπτύσσονται διάφορα χαρακτηριστικά έργα της περιοχής με κύριο στόχο την αποτύπωση της πόλης στη σύγχρονη εποχή. Τέλος στο κεφάλαιο τριαντατρία αποτυπώνονται τα προβλήματα που απασχολούν την πόλη καθώς και προτάσεις για την επίλυσή τους.

1. ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ -ΠΑΤΡΑ

Οι πρώτοι Αχαϊκοί μύθοι περιστρέφονται γύρω από την εκμάθηση της γεωργικής τέχνης χωρίς όμως να ξεχνούν την παρουσία του θεϊκού παράγοντα. Σύμφωνα με ένα μύθο ο Τριπτόλεμος, γιός του Κολεού, βασιλιά της Ελευσίνας αναθρεμμένος από την θεά Δήμητρα και διδαγμένος από αυτήν την τέχνη της γεωργίας γυρίζοντας την γη πάνω σε ένα άρμα, που το έσερναν φτερωτοί δράκοντες έφτασε κάποτε στην Αχαΐα, όπου συνάντησε τον Εύμηλο και του δίδαξε την τέχνη της σποράς του σιταριού με άροτρο. Τότε ο Εύμηλος έχτισε έναν οικισμό, τον οποίο ονόμασε Αρόη (άροση). Ο γιός του Εύμηλου ονόματι Ανθείας ή Ανθέας έζεψε τους δράκους για να σπείρει χωρίς την άδεια του Τριπτόλεμου και ενώ αυτός κοιμόταν οι δράκοι αγρίεψαν και σκότωσαν τον νεαρό επίδοξο γεωργό. Λυπημένος ο πατέρας του έχτισε έναν νέο οικισμό στην μνήμη του με την ονομασία Άνθεια .

Αργότερα ανάμεσα στα δυο αυτά πολιίσματα ιδρύθηκε η Μεσσήνη (« στη μέση »), όπου κατά μία εκδοχή του μύθου, εκεί ανατράφηκε ο θεός της αμπέλου Διόνυσος, ενώ κατά μία άλλη, εκεί βρήκε ο Διόνυσος καταφύγιο από τις επιβουλές των Τιτάνων. Γι' αυτό τον λόγο ο Διόνυσος ονομάζεται και Μεσσητάας.

Οι περιοχές της Αρόης, Άνθειας και Μεσσήτιδος ανεγέρθηκαν με την έμμεση υπόδειξη της θεάς της γεωργίας Δήμητρας και αποτέλεσαν τον πυρήνα της Πάτρας, ως θεόκτιστου οικισμού.

Τα γεγονότα που ανάγονται στην προϊστορική (μυκηναϊκή) εποχή της περιοχής μας γίνονται γνωστά από συγγραφείς της ιστορικής περιόδου και με την βοήθεια της ποιητικής φαντασίας των Ελλήνων οι μύθοι της Πάτρας δεν υστερούν των άλλων ελληνικών περιοχών, πολλοί μάλιστα είναι παραλλαγές άλλων ελληνικών.

Ο καθηγητής Κ.Ρωμαίος (Προϊστορικοί μύθοι για την ίδρυση της πόλεως των Πατρών, Πρακτικά Α' Συν. Αχ.σπουδών 1974,13επ.), βρίσκει ότι οι μύθοι των Πατρών για την ίδρυσή της δεν διαφέρουν με εκείνους της Ελευσίνας κατά τον ΙΔ' αιώνα π.Χ. Οι αρχαίοι κάτοικοι της Πάτρας και της Ελευσίνας ήταν Ίωνες, απέμειναν αποκλεισμένοι από τους υπόλοιπους Ίωνες και συνεπώς περισσότερο συντηρητικοί.

Περισσότερους μύθους των αρχαίων Πατρών διέσωσε ιδίως ο Πausανίας πράγμα το οποίο δείχνει, ότι στον Β' αιώνα μ.Χ. οι μύθοι διασώζονταν και γινόταν πιστευτοί.

Έτσι ο μύθος για την Κομαιθώ και τον Μείλιχο ποταμό, για τις ιδιότητες του ποταμού Χάραδρου, του ποταμού Σέλεμνου, το Ρίον, και την καθιέρωση των αγώνων Ρειών, το Δρέπανο, τον Ευρύπυλο, την αρχαία

Αρόη, Άνθεια, Μεσσάτιδα, την Βολίνην, την Ωλενον, την Δύμη, τις Φαρές, την Τριταΐαν διασώθηκε κατά τον ίδιο τρόπο.

Οι μύθοι στον Οβίδιο μιλούν για την φιλία των αρχαίων Πατρώων με τους Ηλείους, οι μύθοι του Αιλιανού για δράκοντα στην Πάτρα, που μίλαγε και ευεργετήθηκε από τον γιό του Κόνωνος. Τέλος στην αρχαία Αρόη καταφεύγει και ο Αιγύπτιος και θάβεται εκεί σύμφωνα με την Λαογραφία του Θωμόπουλου.

Δεν κρίνεται πλούσια η μυθολογία της Πάτρας.

Ο Πausanίας (Β' μ.Χ.) αφηγείται ότι τιμούσαν ακόμα στην εποχή του δυο άτομα ως τους πρώτους οικιστές της πόλης, ο Ευρύπυλος, που ηγήθηκε της Θεσσαλικής αποικίας και ο Πατρεύς που ηγήθηκε της αποικίας των Αχαιών και Λακεδαιμονίων.

Του πρώτου ο τάφος ήταν στην Ακρόπολη και του άλλου στην Αγορά των Πατρών και προ αυτής επίχρυσος ανδριάντας, όπως και του πατέρα του Πρευγένους.

Αυτά τα μυθολογικά πρόσωπα τοποθετούνται εις τον ΙΑ' π.Χ. αιώνα ενώ είναι βεβαιωμένο ότι οι περιοχές γύρω από την Πάτρα, Άνθεια, Αρόη προϋπήρχαν.

Ο Πατρέας, έργο του Γ. Τσονακίδη.

Ο Πατρεύς ειδικότερα μνημονεύεται, ότι κατέλαβε την Αρόη, έπειτα από την κάθοδο των Αχαιών, αφού έδωξε τους Ίωνες, εγκαταστάθηκε στην διαθέτουσα ακρόπολη Αρόη, της έδωσε το όνομά του (1082 ή 1041 π.Χ.) αλλά πολιτικά υπήγαγε και τις δύο άλλες γνωστές περιοχές υπό την νέα πόλη, νέα με την έννοια ότι κτίσθηκαν οι οικισμοί των Αχαιών και Λακεδαιμονίων αποίκων.

Έτσι πρέπει να εννοήσουμε το χωρίον 2,1 των Λακωνικών του Πausanία « Πατρεΐ τῷ Πρευγένους κτίζοντι ἐν Ἀχαΐᾳ πόλιν, ἦν τινα Πάτρας και εἰς ἡμᾶς καλοῦσιν ἀπό τοῦ Πατρέως τούτου ».

Άλλωστε ο Πατρεύς ήλθε με εκστρατεία αποικισμού και ίσως ο πόλεμος να είχε καταστρέψει την Αρόη. Και στα Αχαϊκά του 6,2 ο Πausanίας

επιμένει στην πληροφορία του: « και σφίσιν (= εις τον Πατρέα και τον πατέρα του Πρευγένη) υπό τῶν Ἀχαιῶν ἐδόθη κτήσασθαι πόλιν ἐν τῇ χώρᾳ, και το ὄνομα ἀπό τοῦ Πατρέως ἐτέθει τῇ πόλει ».

Η πόλη (η Αρόη) ονομάστηκε στον πληθυντικό Πάτραι, όχι μόνο γιατί συνενώθηκαν σ' αυτήν και οι δύο άλλες περιοχές της Ἀνθειας και της Μεσσάτιδος, αλλά επτά συνολικά δήμοι, κατά τον Στράβωνα, οι οποίες βρισκόταν κυκλικά προς την Αρόη και μέχρι των ημερών μας βρίσκονται ακόμη υστερομυκηναϊκοί τάφοι στα Συχαινά, Κλάους, Καλλιθέα, Βραχναίικα κ.ά. Ο Στράβων μάλιστα αναφέρει, ότι οι Αχαιοί, οι οποίοι ἐκτίζαν πόλεις δημιούργησαν την Πάτρα από επτά δήμους « ὕστερον δε και ὅτε εὐανδρεῖν τήν πόλιν συνέβαινε ».

Η πληροφορία δεν δίνει χρονολογία, αλλά ο Πausanias άκουσε και κατέγραψε για τους τρεις δήμους (Αρόη, Ἀνθεια, και Μεσσάτιδα) τον Β' αιώνα μ.Χ.

Πολύ πριν από αυτή την χρονολογία έχουμε τον Δελφικό χρησμό περί Αρόης, ο οποίος μιλάει περί τριπύργου « τρίπυργος ἔσσειτ' εὐδαίμων πόλις », επίσης η Ἄρτεμις, που λατρευόταν έντονα στην Πάτρα ονομαζόταν Τρικλαρία δηλαδή λατρευόταν από τρεις κλήρους, τρεις δήμους Αρόη, Ἀνθεια και Μεσσάτιδα.

Υπάρχουν όμως εκ μέρους νεωτέρων συγγραφέων και άλλες γνώμες.

Ο Κούρτιος (Peloponn.A' 437,453) λέγει ότι πάτραι ονομαζόταν στην Κόρινθο και Αίγινα τα ευγενή γένη, άρα και το όνομα των Πατρών έχει αυτή την προέλευση και σημασία. Ο Πατρεύς ήταν ευγενούς γένους εξακριβωμένο κατά τον Pausanias.

Κατά άλλη γνώμη Πάτρα και κατά τους Ἴωνες Πάτρη είναι ταυτόσημο με το : πατρίς (« ἀμύνεσθαι περί πάτρης » Ὅμηρος, « μεῖζον τῆς ἑαυτοῦ πάτρας » Σοφοκλής).

Ο Borchgrave βρίσκει το όνομα αιγυπτιακής προέλευσης διότι συνοικία της πόλης Θήβα της Αιγύπτου φέρει το όνομα Patrous. Ο Ν.Ελευθεριάδης Πελασγ.Ελλάς 235, θέλει από τα Πάταρα της Λυκίας, χώρας φωτεινής (λυκ) εκ του Badar (= πανσέληνος). Ο ραβίνος Βενιαμίν, που ήρθε το 1147 από την Ισπανία αναφέρει την πόλη Πάτρα (στον ενικό) να κτίστηκε από τον Αντίπατρο βασιλιά της Ελλάδας, έναν από τους τέσσερις που αναδείχθηκαν μετά τον Μ. Αλέξανδρο. Από τους νεώτερους ο Meyer βρίσκει το όνομα καθαρά ελληνικό τα δε περί προελληνικής προέλευσης τα θεωρεί φαντασιώδη.

Ήταν επώνυμο (Πατρεύς υἱός Πρευγένους) και από τότε το όνομα το βρίσκουμε όχι μόνο στην αρχαιότητα αλλά και σήμερα. Κατά τους βυζαντινούς χρόνους τα ονόματα των αρχαίων πόλεων στον πληθυντικό τα βρίσκουμε στον ενικό π.χ. Αθήνα, Πάτρα , Θήβα. Έτσι και στο χρονικό

του Μωρέως στ.74,84 στον Γ. Σφραντζή, στα δημοτικά τραγούδια, στον Β. Κορνάρο (Ερωτόκριτος Β' 482 εκδοσ. Ξανθουδίδου).

Κατά τον μεσαίωνα οι αγρότες από τα Επτάνησα, που κατοικούσαν στην Πάτρα αναφέρουν την πόλη Πατρούν και Πατρώ. Το Πατρώ συναντάται συχνά το 1821 μέχρι Λιβαδειά και Αθήνα (Γ. Παπαδιαμαντοπούλου Ιστ. σημειώσεις 21,32, Ν. Μεσσηνέζης Μεταξάς Το Αιγιον 37). Ο « κόρφος της Πατρός » στο περιοδικό Εικόν. Η γραφή του επιθέτου Πατρηνός είναι αρχαϊζουσα. Επικράτησε απλούστερη π.χ. Πατρινός, Πατρινή και Πατρινιά.

Οι Λατίνοι ονόμασαν και αυτοί Patrae, οι Καταλανοί Patraix, σε όλες τις νεολατινικές γλώσσες απαντά το όνομα από την αιτιατική : Patras.

Οι Τούρκοι την είπαν Μπάντιρε (απόδοση του Πάτρα), Μπάλλο Μπάντρα (Παλιά Πάτρα), Μπάλλη Μπάντρε και Μπάλα Μπάδρα. Οι Ενετοί ονόμασαν πρώτοι και μετά οι Ιταλοί Patrasso. Τον όρο Πατράσον χρησιμοποίησε και ο Αθ. Υψηλάντης Κομνηνός.

2. ΙΣΤΟΡΙΑ-Η ΑΡΧΑΙΑ ΠΑΤΡΑ

2. 1. Πρωτοελλαδική, Μεσοελλαδική, Υστεροελλαδική, Γεωμετρική περίοδος.

Τα βεβαιωμένα ίχνη της ιστορίας ανάγονται στα μέσα της 3ης χιλιετίας δηλαδή γύρω στο 2500 π.Χ. στη λεγόμενη Πρωτοελλαδική Β' περίοδο. Η παρουσία μάλιστα ακόμα αρχαιότερων καταλοίπων Παλαιολιθικών και Νεολιθικών όπως στην δυτική Αχαΐα και Χαλανδρίτσα καθιστούν πιθανή την κατοίκηση και του ευρύτερου χώρου της Πάτρας κατά τις παραπάνω περιόδους. Τα σημαντικότερα αρχιτεκτονικά κατάλοιπα της Πρωτοελλαδικής Β' περιόδου βρέθηκαν στη θέση Παγώνα, ανατολικά της ακρόπολης Αρόης πάνω στην οποία κτίστηκε αργότερα το βυζαντινό κάστρο της Πάτρας. Η Παγώνα κατοικείται και κατά τις δύο επόμενες περιόδους την Μεσοελλαδική (1900-1580 π.Χ.) και την Υστεροελλαδική ή Μυκηναϊκή (1580-1100 π.Χ.). Επίσης ανασκάφηκε ένα νεκροταφείο της Μεσοελλαδικής περιόδου στην οδό Σμύρνης 145 και Λασκάρεως και άλλο μυκηναϊκό νεκροταφείο στην οδό Γερμανού. Πάντως η Πάτρα όπως και η δυτική Αχαΐα δεν φαίνεται να έχει συμμετοχή στο μεγάλο γεγονός της Μυκηναϊκής Περιόδου δηλαδή τον Τρωϊκό Πόλεμο. Αντίθετα σ' αυτόν συμμετέχουν οι πόλεις της Ανατολικής Αχαΐας, η σημερινή Αιγιάλεια, όπως φαίνεται από τον Όμηρο. Τα ανασκαφικά δεδομένα δείχνουν ότι η περιοχή της Πάτρας είχε αναπτύξει από την Μεσοελλαδική περίοδο

σχέσεις εμπορικού χαρακτήρα με κοντινές περιοχές όσο και με μακρινές όπως την Κύπρο, κατά την Μυκηναϊκή εποχή, με την Κρήτη, την Μέση Ανατολή και πιθανώς με την Αδριατική. Κατά το τέλος της Μυκηναϊκής περιόδου (ΥΕ ΙΙΙ Γ, 12ος αιώνας π.Χ.) έχουμε ραγδαία και ειρηνική αύξηση του πληθυσμού που οφείλεται στην μετακίνηση των Σπαρτιατών. Η μαρτυρία αυτή επιβεβαιώνεται από την παρουσία όπλων και πολεμιστών στους τάφους. Η περίοδος που ακολουθεί την Μυκηναϊκή, η λεγόμενη Γεωμετρική (1050-700 π.Χ.) αντιπροσωπευόταν στην Πάτρα από ελάχιστα ευρήματα. Αναφέρεται μόνο ένα γεωμετρικό αγγείο στο χώρο του Ρωμαϊκού Ωδείου και δύο γεωμετρικοί τάφοι στην Μέση και Έξω Αγυιά.

Η Πάτρα δεν συμμετέχει στον υπερπόντιο αποικισμό της Κάτω Ιταλίας, όπως έκαναν οι πόλεις της Ανατολικής Αχαΐας κατά τον 8ο και 7ο αιώνα π.Χ., διότι οι πεδιάδες της Πάτρας και της Δυτικής Αχαΐας, των Φαρών και της Δύμης, είναι πολύ μεγαλύτερες και μπορούν να θρέψουν τον πληθυσμό τους. Από την Αρχαϊκή περίοδο (7ος- 6ος αιώνας π.Χ.) τα ευρήματα της Πάτρας είναι ελάχιστα, διότι οι ανασκαφές δεν είναι συστηματικές αλλά ευκαιριακές και είναι πιθανόν κάποια στιγμή να έλθουν στο φως ικανά δείγματα από αυτήν την περίοδο.

2. 2. Η Κλασική εποχή

Η Κλασική εποχή καλύπτει τον 5ο αιώνα π.Χ. από το τέλος των Μηδικών Πολέμων και τον 4ο αιώνα π.Χ. έως τον θάνατο του Μ. Αλεξάνδρου το 323 π.Χ. και είναι περίοδος συνταρακτικών αλλαγών στην πολιτική γεωγραφία και χωροταξία της Πατραϊκής. Μικροί οικισμοί αναπτύσσονται μέχρι τα μέσα του 5ου αιώνα π.Χ. οπότε συγκροτείται σε πόλη η Πάτρα από την συνένωση των οικισμών. Τα ονόματα των οικισμών εκτός από την Αρόη, την Άνθεια και την Μεσσάτιδα που είναι γνωστά από την Μυκηναϊκή περίοδο, από μεταγενέστερες πηγές γνωρίζουμε τις ονομασίες (Αργυρά, Πάνορμος, Βολίνη , Άρβα). Η Αργυρά πιθανώς βρισκόταν στο σημερινό Πλατάνι. Η Πάτρα κατά το μεγαλύτερο μέρος του 5ου αιώνα π.Χ. δεν διαδραματίζει σημαντικό πολιτικό ρόλο στην Ελλάδα. Δεν συμμετέχει στους Μηδικούς Πολέμους ούτε παλαιότερα στον Τρωϊκό Πόλεμο. Δεν συμπεριλαμβάνεται στις ισχυρές πόλεις της εποχής όπως η Αθήνα, η Σπάρτη, η Θήβα ή Κόρινθος. Ιστορική μνεία για την πόλη γίνεται για πρώτη φορά από τον Θουκυδίδη, ο οποίος την αναφέρει ως ναύσταθμο του κορινθιακού-πελοποννησιακού στόλου κατά την ναυμαχία του στο Ρίο με τον αθηναϊκό (καλοκαίρι του 429 π.Χ.). Λίγα χρόνια αργότερα το 419 π.Χ. όταν ήταν αρχηγός του αθηναϊκού στόλου ο Αλκιβιάδης, γίνεται προσπάθεια να κτιστούν μακρά τείχη για να ενωθούν η πόλη με το λιμάνι με σκοπό να το χρησιμοποιήσουν οι Αθηναίοι. Πρόσφατα στην οδό

Φιλοποίμενος και Μαιζώνος εντοπίστηκε τμήμα ενός τείχους και φαίνεται η συμμετοχή των Πατρέων στον Πελοποννησιακό Πόλεμο να ήταν δεδομένη. Τα περισσότερα αρχιτεκτονικά κατάλοιπα της περιόδου, κυρίως θεμέλια οικιών εντοπίζονται στην πλατεία Ψηλών Αλωνιών. Δυστυχώς τα εντός της κλασσικής ακρόπολης κτήρια λόγου χάρη ναοί δεν έχουν ακόμη ανασκαφεί.

Από τα τέλη του 5ου αιώνα π.Χ. η παρουσία και συμμετοχή της Πάτρας στα πράγματα της Ελλάδας γίνεται εντονότερη, γεγονός που οφείλεται προφανώς στη δημιουργία της πόλης. Κατά τον 4ο αιώνα π.Χ. αξιομνημόνευτο γεγονός είναι η επιβίωση της πόλης στον καταστρεπτικό σεισμό του 373 π.Χ. και επίσης στην μάχη της Μαντινείας (362 π.Χ.) συναντάμε την Πάτρα στο πλευρό των Λακεδαιμονίων εναντίον του Επαμεινώνδα, στρατηγού των Θηβαίων, που σκοτώθηκε.

2.3. Ελληνιστική εποχή

Κατά την Ελληνιστική εποχή μετά τον θάνατο του Μακεδόνα στρατηγού Αντίπατρου (319 π.Χ.) ο γιός του Αντίπατρου, Κάσσανδρος καταλαμβάνει την Πάτρα και εγκαθιστά φρουρά. Η πόλη απελευθερώνεται από τον Αριστόδημο, στρατηγό του Αντιγόνου το 314/3 π.Χ. Η πόλη φαίνεται να έχει επανακτήσει την σημασία της, όταν στα 281/0 π.Χ. πρωτοστατεί μαζί με την Δύμη για την αναβίωση της Αχαϊκής Συμπολιτείας και όπου προσχωρούν η Τριταία και οι Φαρές και στην συνέχεια όλες οι πόλεις της Αχαΐας. Το 279 π.Χ. οι κάτοικοι της Πάτρας οι μοναδικοί από τους Αχαιούς προστρέχουν να βοηθήσουν τους Αιτωλούς στον πόλεμό τους με τους Γαλάτες, που όμως παθαίνουν πανωλεθρία στην Καλλίπολη. Οι επιπτώσεις από την ήττα τους αναγκάζουν, κατά τον Πausανία, τους κατοίκους να εγκαταλείψουν την πόλη τους και να εγκατασταθούν κοντά σ' αυτήν. Η μαρτυρία όμως δεν επιβεβαιώνεται από τις αρχαιολογικές πηγές.

Στο τελευταίο τέταρτο του 3ου αιώνα π.Χ. η πόλη ταλαιπωρείται από λεηλασίες.

Πρώτα από πειρατές (232 π.Χ.) και ύστερα κατά την διάρκεια του Συμμαχικού πολέμου (220-217 π.Χ.) από Αιτωλούς και Ηλείους.

Στον πόλεμο του βασιλιά των Σελευκιδών, Αντιόχου Γ 'με την Ρώμη (192/1 π.Χ.) η Πάτρα ενώ αρχικά υποστηρίζει τον πρώτο, αργότερα αλλάζει στρατόπεδο και συνεργάζεται με τους Ρωμαίους. Όμως οι σχέσεις τους καθίστανται ασταθείς και οδηγούνται σε σύγκρουση που καταλήγει στην καταστροφή της Κορίνθου (146 π.Χ.).

Η νέα Αχαϊκή Συμπολιτεία που δημιουργείται δεν διαθέτει την πολιτική δύναμη και το κύρος της προηγούμενης περιόδου.

Κατά τον Α' εμφύλιο πόλεμο (48 π.Χ.) η πόλη καταλαμβάνεται από οπαδούς του Πομπήιου για να πέσει την ίδια χρονιά στα χέρια του Καλήνου, στρατηγού του Καίσαρα. Κατά τον Β' εμφύλιο πόλεμο η Πάτρα αποτελεί τόπο χειμερινής διαμονής του Αντώνιου και της Κλεοπάτρας πριν από την ναυμαχία στο Άκτιο. Βρέθηκε πορτρέτο του Αντώνιου στην Πάτρα (σήμερα στην Βουδαπέστη).

Κατά τον 2ο και 1ο αιώνα π.Χ. συγκεντρώνεται πλούτος στην πόλη καθώς γίνεται έντονη η χρήση του λιμανιού της Πάτρας, για την επικοινωνία με την Ιταλία μετά την καταστροφή της Κορίνθου το 146 π.Χ. Εγκαθίστανται Ρωμαίοι επιχειρηματίες και έμποροι και δημιουργούνται εργαστήρια κατασκευής χρυσών κοσμημάτων και κεραμικής, εισάγονται ασημένια σκεύη από την Ιταλία.

2. 4. Ρωμαϊκή Κατοχή

Ο Οκταβιανός μετά την νίκη του στο Άκτιο (31 π.Χ.) ιδρύει στην Πάτρα ρωμαϊκή αποικία με το όνομα Colonia Augusta Achaika Patrensis (που βρέθηκε σε νόμισμα) και ενσωματώνει σ' αυτή τις Φαρές και την Τριταία. Η εγκατάσταση των Ρωμαίων αποίκων οδήγησε σε μαζικές δημεύσεις γαιών των παλαιότερων κατοίκων που βρέθηκαν ξαφνικά στο πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό περιθώριο.

Ενώ η πολιτική οργάνωση της προ- ρωμαϊκής Πάτρας στηρίζεται στην ισορροπία ανάμεσα στο δήμο στη βουλή και τους άρχοντες, η μεταρωμαϊκή πολιτική οργάνωση μιμείται εκείνη της Ρώμης δηλαδή η εκκλησία (populus), η βουλή (ordo decurionum) και οι ετήσιοι άρχοντες με δικαστικές και οικονομικές αρμοδιότητες.

Ότι γνωρίζουμε για τις λατρείες της Πάτρας τα πληροφορούμαστε από την Περιήγηση του Πausανία, που αφιέρωσε 15 κεφάλαια για την περιοχή, από επιγραφές και αρχαιολογικές ανακαλύψεις.

Συναντούμε λοιπόν την λατρεία του Ερμή, των Ναϊάδων, των Νυμφών, του Μίθρα, του Διονύσου, της Αρτέμιδος Λαφρίας, της Αρτέμιδος Τρικλαρίας και Λιμνάτιδος, του Απόλλωνα, του Ποσειδώνα, της Αθηνάς, της Ήρας, της Δήμητρας Ποτηριοφόρου και της Αφροδίτης.

Οι Ρωμαίοι κρατούν το βασικό πολεοδομικό σχέδιο της Πάτρας, αλλά και το επεκτείνουν. Η πόλη αποκτά έργα υποδομής και καλλωπισμού. Οι δρόμοι πλακοστρώνονται και κατασκευάζονται καμαροσκεπείς υπόνομοι. Χτίζεται υδραγωγείο, που ξεκινά από τις πηγές του Διακονιάρη από το χωριό Ρωμανός, περιοχή Νερομάννας, και μετά από δύσκολη πορεία 7,5 χιλιομέτρων μέσα από λόφους και χαράδρες καταλήγει στις παρυφές της ακρόπολης της Πάτρας, την Αρόη, όπου με υπόγειους αγωγούς διαμοιράζεται στην πόλη τρεχούμενο νερό. Ακόμη και σήμερα η Πάτρα μεταφέρει το νερό από τις ίδιες πηγές.

Στο μεγαλύτερο μέρος της διαδρομής του ο αγωγός ήταν υπόγειος, είχε μεγάλη διάμετρο και ήταν καμαροσκεπής. Στις χαράδρες όπου οι υψομετρικές διαφορές ήταν μεγάλες και έπρεπε να γεφυρωθούν, υπήρχαν ψηλές κτιστές καμάρες πάνω από τις οποίες περνούσε ο αγωγός. Σήμερα είναι ορατές στις θέσεις Καμάρες (Ρωμανού), Γραβιά (Γηροκομειό) και στην κοιλάδα της Αρόης (Καμάρες).

Οι τοξοστοιχίες και οι πεσσοί του υδραγωγείου κατασκευάστηκαν από χυτή τοιχοποιία (opus caementicium) ο πυρήνας τους και με επένδυση από οπτόπλινθους (opus testaceum) και ενισχύονται από επικλινείς αντηρίδες. Ένα μέρος του υδραγωγείου καταστράφηκε από σεισμό πιθανόν τον 4ο ή 6ο αιώνα μ.Χ. και κατασκευάστηκε διπλός υπόγειος αγωγός, που συνέδεε τα δυο τμήματα του υδραγωγείου, που βρισκόταν εκτός της κοιλάδας.

Το υδραγωγείο κατασκευάστηκε στις αρχές του 2ου αιώνα π.Χ. πιθανώς από τον αυτοκράτορα Ανδριανό. Η χριστιανική παράδοση αναφέρει ότι κατασκευάστηκε επί βασιλείας του αυτοκράτορα Κωνσταντίου σαν αντάλλαγμα για την παράδοση από πλευράς των Πατρών του λειψάνου του Αγίου Ανδρέα. Πριν από την κατασκευή του υδραγωγείου η Πάτρα υδρευόταν από τα πηγάδια.

Μέχρι το τέλος του 18ου αιώνα το χρησιμοποιούσαν και επισκευάστηκε πολλές φορές, με τελευταία το 1838 από τον δήμαρχο Ι. Μπουκαούρη. Το 1874 σταμάτησε η χρήση του.

Η ρωμαϊκή γέφυρα της οδού Αρέθα και το τεχνητό λιμάνι της Πάτρας είναι επίσης δωρεές αυτοκρατόρων. Κτίζεται επίσης ο ναός της Τριάδας του Καπιτώλιου εκεί όπου σήμερα βρίσκεται ο ναός του Παντοκράτορα. Στην Β.Α συνοικία της Πάτρας μεταξύ της παλιάς και νέας εθνικής οδού Πάτρας – Αθήνας στην διασταύρωση των οδών Αρέθα και Παπαδιαμάντη βρίσκεται η ρωμαϊκή γέφυρα δύο καμαρών με βάσεις από μεγάλες πελεκητές πέτρες και τούβλινα τόξα. Δίπλα μία γέφυρα ενός τόξου φτιαγμένη από πορόλιθους. Η γέφυρα είναι γνωστή με το όνομα γέφυρα Μείλιχου (Γέφυρα Πausανία), γιατί από εκεί πέρασε ο περιηγητής (173 με 174 μ.Χ.).

Ο Μείλιχος είναι ένας χείμαρρος, που ξεκινά από τους δυτικούς πρόποδες του Παναχαϊκού. Περνάει από τις συνοικίες Συχαινά, την Αγιά και εκβάλλει στον Πατραϊκό Κόλπο. Το αρχικό όνομα ήταν Αμείλιχος (σκληρός), λόγω των θυσιών των δύο νέων (αγοριού και κοριτσιού), που γινόταν κάθε χρόνο στον βωμό της Τρικλαρίας Άρτεμιδας. Η μυθολογική ιστορία ξεκινάει από την εποχή των Ιώνων, όπου μια ιέρεια της Τρικλαρίας Άρτέμιδας, η Κομαιθώ αγαπούσε ένα νέο τον Μελάνιππο. Επειδή οι γονείς τους δεν τους επέτρεπαν να παντρευτούν συνευρίσκονταν ερωτικά μέσα

στο ναό. Η Άρτεμις θύμωσε για την ασέβειά τους και έφερε αρρώστιες, θανάτους και αφορία της γης. Σύμφωνα λοιπόν με τον χρησμό για να σταματήσει το κακό έπρεπε να θυσιαστεί η Κομαιθώ και ο Μελάνιππος και να θυσιάσουν κάθε χρόνο δύο νέους. Οι θυσίες συνεχίζονταν, ώσπου ο Ευρύπυλος (Θεσσαλός βασιλιάς), δώρισε σύμφωνα με τον χρησμό, λάφυρα του πολέμου και το άγαλμα του Διονύσου. Μετά από αυτό θεραπεύτηκε ο Ευρύπυλος από την μανία που τον κατέτρεχε και η Άρτεμη γαλήνεψε. Οι ανθρωποθυσίες σταμάτησαν, οι αρρώστιες και ο θάνατος εξαφανίστηκαν η ευφορία της γης επέστρεψε και από τότε ο ποταμός ονομάστηκε Μείλιχος, δηλαδή μειλίχιος, πράος.

Δίτοξη Ρωμαϊκή γέφυρα Μείλιχου (Γέφυρα Πausανία), της οδού Αρέθα.

Ρωμαϊκό υδραγωγείο στην περιοχή Ασυρμάτου Αρόης στην Σαμακιά.

Ρωμαϊκό υδραγωγείο, τοξοστοιχία της Αρόης.

Άλλα σημαντικά κτίσματα για τα θεάματα είναι το Ωδείον και το στάδιο-θέατρο.

Το ρωμαϊκό Ωδείο κτίστηκε, κατά τον Πausανία, τον 2ο αιώνα μ.Χ. και έχει μερικώς αναστηλωθεί. Ήταν πιθανώς προσφορά είτε του αυτοκράτορα Αντωνίου Πίου είτε του Μάρκου Αυρηλίου. Προς το τέλος του 3ου αιώνα διαπιστώνεται μεγάλη καταστροφή στην πόλη είτε από σεισμό είτε από επιδρομές βαρβαρικών φύλων και ανάμεσα στα άλλα κτίρια που καταστρέφονται είναι και το Ρωμαϊκό Ωδείο.

Άποψη του ρωμαϊκού ωδείου από την οδό Γερμανού.

Η ανατολική πλευρά του σταδίου όπως είχε ανασκαφεί έως το 2007.

Η ανέγερση του Σταδίου -Θεάτρου ήταν προσφορά του αυτοκράτορα Δομιτιανού για τα 100 χρόνια από την ίδρυση της αποικίας (86 μ.Χ.). Υπάρχουν τμήματα της ρωμαϊκής κατασκευής στην οδό Ηφαίστου (μεταξύ των οδών Γεροκωστοπούλου και Πατρέως), που ανακαλύφθηκαν τα έτη 1982-1983. Πρόκειται για ερείπια αμφιθεάτρου ή σταδίου ή ιπποδρόμου της εποχής μάλλον του 1ου μ.Χ. αιώνα.

Τα ερείπια αποτελούνται από τμήμα τοίχου, πλακόστρωτο διάδρομο, θολωτή είσοδο (6,60 μ.επί 3,65μ.), ίχνη κλιμάκων ανόδου στο κοίλο (χώρο θεατών), μία από τις οποίες σώζει τέσσερα λίθινα σκαλιά. Πίσω από τις θολωτές εισόδους, δύο ή τρεις περιφερειακοί διάδρομοι. Το κτήριο προς τα ανατολικά έκλεινε τοίχο με αντηρίδες.

Το αμφιθέατρο ή στάδιο ίσως φιλοξένησε επί Ρωμαίων αγώνες μονομάχων. Αξιόλογα ευρήματα θεωρούνται : το μεγάλο ανάγλυφο της Νέμεσης (εποχής Αντωνίνων), τρεις εγχάρακτες στήλες με παραστάσεις μονομάχων, μία ζωφόρος με τρία ζεύγη αντιμέτωπων μονομάχων κ.ά.

Σε άλλα τμήματα του αμφιθεάτρου ή σταδίου επί της οδού Γεροκωστοπούλου, αποκαλύφθηκαν μία θολωτή είσοδος σε μήκος 12,70 μ., αρχή θολωτής στέγασης, πέτρινη σκάλα, με 10 σωζόμενα σκαλιά, διάδρομοι κ.ά. Πιστεύεται πως κάτω από την οδό Γεροκωστοπούλου θα υπάρχει αρένα. Στην οδό Αλεξ. Υψηλάντη και Παντανάσσης, αποκαλύφθηκε το κάτω μέρος τοιχών της Ν.Δ πλευράς του αμφιθεάτρου και αρχή καμπύλου τοίχου της νότιας πλευράς. Ανατολικά ανοιγόταν χώρος της αρένας στρωμένος με αμμοχάλικο και μεγάλος κτιστός υπόνομος για αποχέτευση. Στην οδό Πατρέως 87-89 και Αλ. Υψηλάντη αποκαλύφθηκαν χώροι μεγάλου κτηρίου με τρεις εισόδους, που πλαισιώνονταν από πέτρινες παραστάσεις. Στο χώρο επίσης βρέθηκαν κεραμικός κλίβανος, λυχνάρια, που χρονολογούνταν από τον 1ο έως τον 3ο αιώνα μ.Χ. κ.ά.

Τον Δεκέμβρη του 1994 άρχισαν ορισμένες κατεδαφίσεις παλαιών απαλλοτριωμένων κατοικιών στην Β.Α πλευρά. Ελπίζουμε κάποτε να έρθει στο φως το Ρωμαϊκό Στάδιο ή Αμφιθέατρο και μαζί με το Ωδείο να αποτελέσουν ενιαίο αρχαιολογικό σύνολο.

Ρωμαϊκό στάδιο Πάτρας

Άλλα σημαντικά κτίσματα της ρωμαϊκής περιόδου ήταν μια τρίκλιτη βασιλική στην οδό Μαιζώνος και Τριών Ναυάρχων, που ταυτίζεται με το Σεραπείο, άλλο κτίριο διαγωνίως του ταυτίζεται με τον ναό του Αιγύπτου και το Λυχνομαντείο στην περιοχή του λιμανιού, σήμερα στο τελωνείο κοντά στην οδό Μπουμπουλίνας.

Ρωμαϊκό Νυμφαίο της οδού Κανάρη.

Στο πολεοδομικό συγκρότημα των Ψηλών Αλωνίων ανεγείρονται δύο ρωμαϊκά Νυμφαία του 2ου αιώνα μ.Χ.

Επίσης συγκρότημα λουτρών, σώζεται ένα στην οδό Γερμανού και Σωτηριάδου και ένα δεύτερο στην οδό Βασ. Ρούφου 125.

Ρωμαϊκός αναλημματικός τοίχος στα Ψηλά Αλώνια Πάτρας.

Για την στήριξη του επάνω ανδῆρου της σημερινής πλατείας οι Ρωμαίοι κατασκεύασαν επιβλητικό αναλημματικό τοίχο, σπουδαίο τεχνικό έργο.

Κατά την ρωμαϊκή εποχή έχουμε εγκατάσταση Ελλήνων, Ρωμαίων και ξένων εποίκων, ανάπτυξη της βιοτεχνίας (ντόπια λυχνάρια, υφαντουργία, κοσμηματοτεχνία, υαλουργία κλπ.), της γεωργίας (κρασί, λάδι, σιτάρι), της κτηνοτροφίας και κοπή νομισμάτων. Η μεγάλη σημασία του λιμανιού καθιστά την Πάτρα κοσμοπολίτικη πόλη με μεγάλη οικονομική ανάπτυξη.

2. 4. 1. Πολεοδομικά χαρακτηριστικά της Ρωμαϊκής εποχής

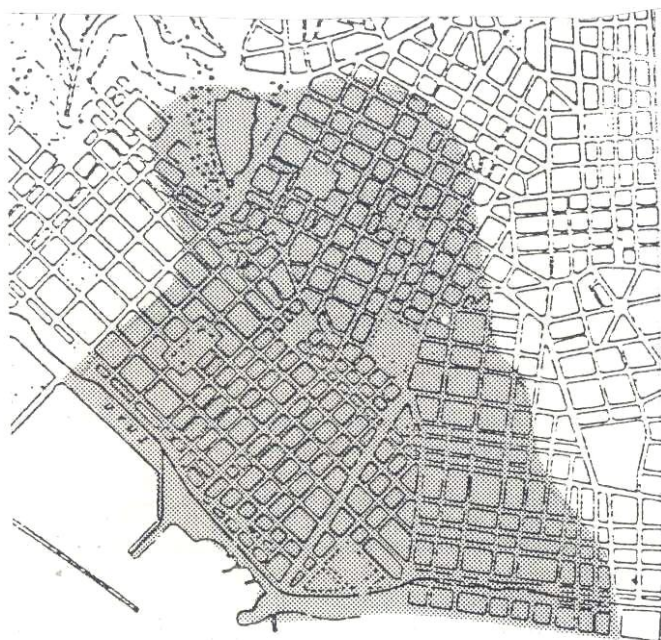
Ο Πausanias κατά την επίσκεψή του στην Πάτρα τον Β' μ.Χ. αιώνα διηγείται ότι η πόλη καταλαμβάνει όλη την σημερινή παλιά πόλη μέχρι την θάλασσα και βρίσκεται σε μεγάλη ακμή. Αναφέρει συνύπαρξη διαφορετικών πολιτιστικών τάσεων αλλά και θρησκειών. Ο Ν. Παπαχατζής σε σημερινό τοπογραφικό σχέδιο προσδιορίζει το μέγεθος της πόλης στο βιβλίο του « Πausanίου Ελλάδος Περιήγησις », Αχαϊκά-Αρκαδικά, σ. 81,87. Επίσης αποτυπώνεται καθαρά το σημερινό σχέδιο των δρόμων της Κάτω πόλης σε σχέση με το παλιό. Ο Ι.Α. Παπαποστόλου σε άρθρο του με τίτλο « Τοπογραφικά Πατρών » αναφέρει ότι μετά την ίδρυση της ρωμαϊκής αποικίας τέλος του 1ου π.Χ. αιώνα, άρχισε η επέκταση και ο ανασχηματισμός της πόλης βάσει σχεδίου. Οι οδοί προς

την θάλασσα (σημερινή κάτω πόλη) είχαν ενιαίο προσανατολισμό. Η ενιαία κατεύθυνση των οδών από Α-ΝΑ προς Δ-ΒΔ με απόκλιση 25-30 μοίρες θεωρείται βέβαιη. Όμως οι δρόμοι δεν τεμνόταν σε ορθή γωνία αλλά σε λίγο οξύτερη της ορθής. Ο προσανατολισμός των οδών μεταδιδόταν και στους εξωτερικούς τοίχους των σπιτιών. Επειδή τα οικοδομικά τετράγωνα δεν ήταν ορθογώνια, γινόταν προσπάθεια ορθογωνισμού από τους εσωτερικούς χώρους των σπιτιών. Έτσι στο σπίτι που αποκαλύφθηκε στις οδούς Μαιζώνος 177-179 και Μιαούλη κάποιοι τοίχοι διατηρούν ενιαία κατεύθυνση με την απόκλιση 35-40 μοίρες, ενώ άλλοι τοίχοι αποκλίνουν με αυτή την κατεύθυνση προκειμένου να δημιουργηθούν ορθογώνιοι χώροι. Αυτό ήταν δυνατόν να γίνει εν μέρει και τα περισσότερα δωμάτια δεν έχουν ορθογώνιο σχήμα, διότι το βασικό οικοδομικό τετράγωνο δεν ήταν ορθογώνιο. Στην περιοχή όμως στο κέντρο της πόλης, νότια της ακρόπολης υπήρχε ορθογώνια διαίρεση με απόκλιση των αξόνων από τα σημεία του ορίζοντα κατά 15 μοίρες.

Αν η διαίρεση αυτή ήταν γενική ή περιορισμένης έκτασης ή προϋπήρχε της ρωμαϊκής αποικίας ή είναι μεταγενέστερη, δεν γνωρίζουμε.

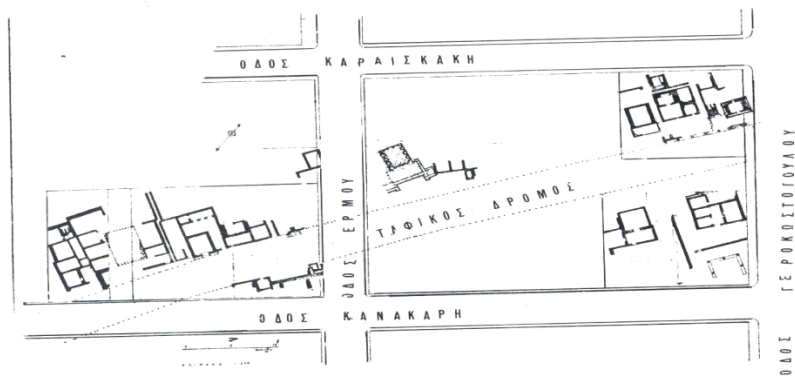
Πάντως ο προσανατολισμός της παλιάς άνω πόλης ταυτίζεται με την σημερινή σε αντίθεση με τον προσανατολισμό της κάτω πόλης. Επίσης ο Ι.Α. Παπαποστόλου πιστεύει ότι οι Ρωμαίοι επέκτειναν την πόλη βάσει σχεδίου, το οποίο όμως σχέδιο είναι συνέχιση του ήδη παλαιού. Δεν εξηγείται διαφορετικά το γεγονός ότι στην κάτω πόλη εξακολουθεί να υπάρχει η μη ορθογωνική τομή των δρόμων, επί Ρωμαίων.

Αν σχεδίαζαν την πόλη από την αρχή είναι βέβαιο ότι θα χρησιμοποιούσαν τον ορθογωνικό κάναβο.

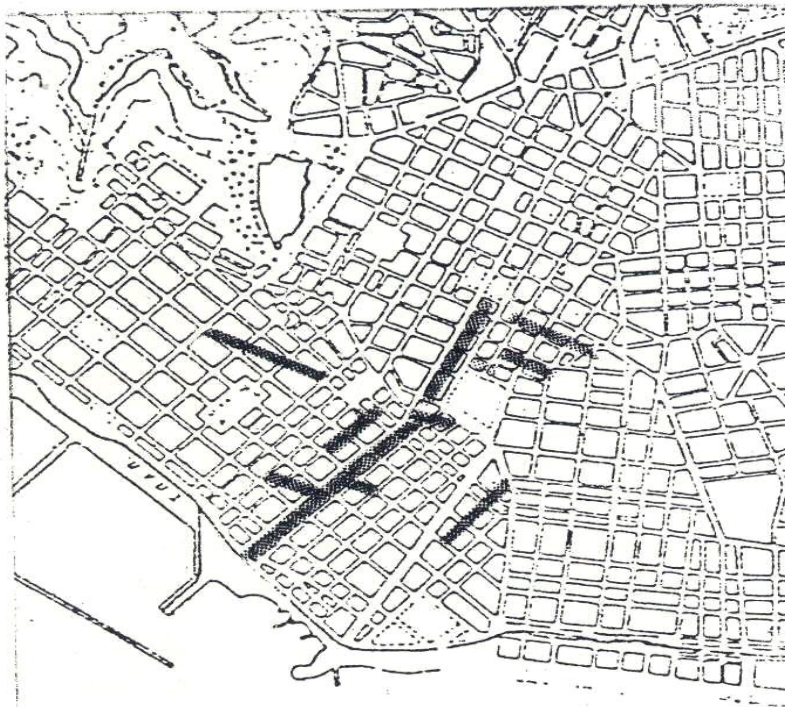
Σχ. 1

Η έκταση της Πάτρας την εποχή του Πausανία
(κατά τον Ν. Παπαχατζή).

Σχ. 2

Το σημερινό δίκτυο της κάτω πόλης σε σχέση με το παλιό (κατά τον Ν.Παπαχατζή).

Σχ. 3

Οι δρόμοι που αποκαλύφθηκαν της ρωμαϊκής πόλης. Η διεύθυνση του ταφικού δρόμου (σχ.2) αποδεικνύεται και σε αυτό το σχεδιάγραμμα που έγινε από την αρχαιολόγο Μαρία Κωτσάκη.

3. Η πόλη των Πατρών κατά την παλαιοχριστιανική και την Βυζαντινή Περίοδο

3. 1. Η εξάπλωση του χριστιανισμού και του μοναχισμού

Κατά την πρωτοβυζαντινή περίοδο 4ο, 5ο έως 7ο αιώνα μ.Χ. η πολεοδομική εξέλιξη της πόλης των Πατρών διαμορφώνεται μέσα στα πλαίσια εξέλιξης και των άλλων πελοποννησιακών αστικών κέντρων. Γεγονότα που επιδρούν στην εξάπλωση της πόλης είναι η εξάπλωση του χριστιανισμού.

Ο πολυπολιτισμικός χαρακτήρας της Πάτρας και η παρουσία μιθραϊκής και εβραϊκής κοινότητας καθώς και η ποικιλία της αιγυπτιακής λατρείας συνέβαλαν στην πρώιμη διείσδυση του χριστιανισμού στην περιοχή. Επίσης η ζωντανή τοπική παράδοση για το μαρτύριο του αποστόλου Ανδρέα στην Πάτρα καθώς και η παρουσία του Ευαγγελιστή Λουκά στην Αχαΐα συνέτειναν στην δημιουργία ευνοϊκού κλίματος για την διάδοση της νέας θρησκείας. Η μόνη γνωστή παράδοση για το μαρτύριο του αποστόλου Ανδρέα αποδίδεται σε Αχαιό συγγραφέα κατά τον 4ο αιώνα. Σύμφωνα με αυτόν ο απόστολος αφού πέρασε από την Βιθυνία, τον Εύξεινο Πόντο, την Προποντίδα, την Χαλκηδόνα έφτασε στο Βυζάντιο και μέσω Μακεδονίας και Θεσσαλίας κατέληξε στην Αχαΐα. Στην Πάτρα αφού πραγματοποίησε σειρά θαυμάτων, συνελήφθη από τον Ρωμαίο ανθύπατο Αιγεάτη, φυλακίσθηκε και υπέστη σταυρικό θάνατο στον παράλιο τόπο περίπου όπου είναι σήμερα ο ναός του Αγίου Ανδρέα. Στα νότια του ναού ήρθε στο φως μεγάλο λουτρό η θέση του οποίου συνδέεται άμεσα με την αναφερόμενη από τον Πausανία μαντική πηγή και το ιερό της Δήμητρας.

Υπάρχουν ενδείξεις και για την λειτουργία της Μονής του Γηροκομείου κατά την ίδια περίοδο (4ο αιώνα μ.Χ.).

Ελάχιστα στοιχεία είναι γνωστά από την οικονομία και το εμπόριο των Πατρών κατά την εξεταζόμενη περίοδο . Η οικονομία δείχνει να βασίζεται στην καλλιέργεια του αμπελιού και της ελιάς, καθώς και στην παραγωγή του κρασιού και του λαδιού. Επίσης κατασκευάζονται κεραμικά σκεύη καθημερινής χρήσεως.

Στα τέλη του 6ου και αρχές του 7ου αιώνα επέφεραν μεγάλες καταστροφές στην πόλη και την οικονομία της, επιδρομές των Σλάβων σύμφωνα με το Χρονικό της Μονεμβασιάς, όπου αναφέρεται ότι οι κάτοικοι της πόλης την εγκατέλειψαν και μετοίκησαν στην Ιταλία και Σικελία για διακόσια χρόνια, γνώμη που αμφισβητείται έντονα από διάφορα ευρήματα που ανακαλύφθηκαν όπως νομίσματα, λουτρό, αμφορείς, αγγείο μεταφοράς υγρών, που δείχνουν τη συνέχιση της ζωής στην πόλη.

Ορόσημο για την εξέλιξη της πόλης αποτέλεσαν τα γεγονότα στις αρχές του 9ου αιώνα, κατά τα οποία οι βυζαντινές στρατιωτικές δυνάμεις της Πάτρας νίκησαν τους Σλαύους στασιαστές και τους Άραβες συμμάχους τους από την Αφρική. Η πόλη περιήλθε σε τραγική κατάσταση όπως περιέγραψε ο Κων/νος Πορφυρογένητος από την έλλειψη τροφής και νερού αλλά με την θαυματουργή παρέμβαση του αποστόλου Ανδρέα σώθηκε η πόλη και οι κάτοικοί της και ο απόστολος αναδεικνύεται σε πολιούχο της. Ο αυτοκράτορας Κων/νος Πορφυρογένητος φροντίζει για την ανασυγκρότηση και οικοδόμηση νέων δημόσιων χώρων. Δημιουργούνται συνθήκες για την εξάπλωση του μοναχισμού και ασκητισμού, καθώς έρχονται και μοναχοί από την Ιταλία, όπως των οσίων Συμεών και Θεοδώρου, ο Ηλίας ο Σπηλαιώτης, ο Αθανάσιος, ο Αρσένιος και εμφάνιση στυλιτών. Περισσότερες αναφορές για την ύπαρξη του μοναχισμού έχουμε στις πηγές του 10ου αιώνα. Κατ' αυτή την εποχή λειτουργούν στην Πάτρα δύο τουλάχιστον μονές, η μονή του Γηροκομείου και η Αγία Ειρήνη στον Ρηγανόκαμπο.

Μονή Γηροκομείου Πάτρας.

Ο όρος γηροκομείο είναι βυζαντινός και σημαίνει το ίδρυμα που προορίζεται για την περίθαλψη των γερόντων. Η ύπαρξη της μονής του Γηροκομείου συνδέεται με το πέρασμα του Αγίου Αρτεμίου από την Πάτρα, όταν ήρθε στην πόλη τον 4ο αιώνα για να παραλάβει και να μεταφέρει στην Κωνσταντινούπολη το λείψανο του Αποστόλου Ανδρέα. Η Ιερά Μονή Γηροκομείου ιδρύθηκε τον 10ο αιώνα, και η ονομασία οφείλεται στο γηροκομείο που ίδρυσαν οι μοναχοί πράγμα που συνήθιζαν κατά την βυζαντινή εποχή.

Κατά την προχριστιανική εποχή στον ίδιο χώρο υπήρχε ναός πιθανόν της θεάς Αρτέμιδας. Υπάρχει εντοιχισμένο τμήμα από κιονόκρανο ιωνικού ρυθμού, έξω από τα κελιά των μοναχών, που το αποδεικνύει.

Όταν καταλήφθηκε η Πάτρα από τους Φράγκους το 1204 οι μοναχοί εξαναγκάστηκαν σε εξορία παρά να δηλώσουν υπακοή στον Πάπα της Ρώμης. Για ένα διάστημα υπαγόταν στο Δεσποτάτο του Μυστρά, υπό τον Παλαιολόγο.

Το 1770 (13 Απριλίου) Μ. Παρασκευή, πυρπολήθηκε από Τουρκαλβανούς κατά τα Ορλωφικά καθώς και την Κυριακή των Βαΐων του 1821 (3 Απριλίου). Σε θαύμα της Παναγίας Γηροκομήτισσας αποδόθηκε η νίκη του Θ. Κολοκοτρώνη σε μια μάχη που δόθηκε εκεί κοντά, στις 9 Μαρτίου 1822.

Το 1943 οι μοναχοί εκδιώχθηκαν από τη Μονή και έφυγαν εξόριστοι στη Μονή Μπάλα, όπου μετέφεραν την εικόνα της Γηροκομήτισσας και τα Ιερά Λείψανα των Αγίων. Ο πρώτος Ναός που χτίστηκε ήταν βυζαντινού ρυθμού με τρούλο και κίονες, αλλά κατέπεσε σε σεισμό το 1806. Ο σημερινός Ναός και τα κελιά χτίστηκαν τα χρόνια από το 1833 ως το 1836. Το μαρμάρινο τέμπλο κατασκευάστηκε το 1852 από γλύπτη Τήνιο. Στο Ναό φυλάσσεται ο θησαυρός της μονής, η εικόνα της Παναγίας της Γηροκομήτισσας, σε μαρμάρινο θρόνο. Η εικόνα είναι έργο του 14ου αιώνα, και συντηρήθηκε από το Χριστιανικό και Βυζαντινό Μουσείο Αθηνών το 1988-1989.

Η Μονή υπέστη πολλές ζημιές κατά τον σεισμό του 1993, αλλά ανακαινίστηκε τα χρόνια 1995-1999.

Κατά την μεσοβυζαντινή περίοδο είναι συχνές οι αναφορές των πηγών στα μοναστικά θέματα και προβλήματα και άμεση η εμπλοκή του πατριάρχη Νικολάου Α' Μυστικού σ' αυτά όπως δείχνουν οι ανταλλασσόμενες επιστολές του Πατριαρχείου και του μητροπολίτη Πατρών Ανδρέα και αποκαλύπτουν θέματα διεκδικήσεων και αύξηση της δύναμης των οικονομικά ισχυρών έναντι των πενήτων.

Καθολικά μονών βυζαντινής εποχής εντοπίζονται στο Μιντιλόγλι (ναός της Αναλήψεως) στο Δραγάνο (ναός Αγίου Δημητρίου) στη Χαραυγή Δύμης, στο Πλατάνι (ναός Αγίου Νικολάου).

3. 2. Σημαντικές προσωπικότητες της εποχής

Ο Αρέθας είναι σημαντική αλλά αμφιλεγόμενη προσωπικότητα που συνδέεται άμεσα με την Πάτρα. Γεννήθηκε στην Πάτρα στα μέσα του 9ου αιώνα από επιφανή οικογένεια και πέθανε λίγο μετά το 932 μ.Χ.

Κατά το 902/903 έγινε αρχιεπίσκοπος Καισαρείας. Η προσωπικότητά του θεωρήθηκε τυχοδιωκτική λόγω της στάσης που τήρησε για την τετραγαμία του αυτοκράτορα Λέοντα ΣΤ' γεγονός που δίχασε και συντάραξε την εκκλησία για πολύ αλλά και επειδή κατηγορήθηκε αλλά

αθωώθηκε για ασέβεια (αθεΐα). Από δριμύς κατηγορος του αυτοκράτορα μετατράπηκε σε υπέρμαχό του .

Περί τα τέλη του 905 μ.Χ. ο Αρέθας στάλθηκε στην Ελλάδα από την Κωνσταντινούπολη σαν ένδειξη δυσμένειας της κεντρικής εξουσίας για τον εξαγνισμό των εκκλησιών εξ αιτίας των Βουλγάρων και Αράβων πειρατών. Παρ' ότι έζησε λίγα χρόνια στην γενέτειρά του την Πάτρα ενδιαφέρθηκε ζωηρά για την τύχη της γράφοντας τα Σχόλια. Κατηγορήθηκε επίσης για συνωμοσία που εκδηλώθηκε στην Πελοπόννησο για την ανατροπή του αυτοκράτορα, από τον Βάρδα Πλατυπόδη και τους τοπικούς άρχοντες. Δεν γνωρίζουμε αν καταδικάστηκε για την κατηγορία εναντίον του όμως περιέπεσε σε μεγάλη δυσμένεια.

Άλλη σημαντική προσωπικότητα, που εμπλέκεται στην εκκλησιαστική ζωή της Πάτρας τον 10ο αιώνα, είναι ο πατριάρχης Νικόλαος Α' Μυστικός, όπως υποδηλώνει ο ετήσιος εορτασμός του Αγίου Νικολάου Αιγιαλείας στις 13 Μαΐου, που σχεδόν συμπίπτει με την ημερομηνία θανάτου του Νικολάου Μυστικού (15 Μαΐου).

Η πόλη κατά την μεσοβυζαντινή περίοδο είναι ακμαίο οικονομικό και εμπορικό κέντρο. Η δύναμη αυτή προκύπτει και από τις μαρτυρίες πηγών για τα αμύθητα πλούτη της Δανηλίδας, κάτοικο της Πάτρας, που διατηρούσε εργαστήρια υφαντουργίας κατά τον 9ο αιώνα μ.Χ. Ήταν κάτοχος μεγάλων εκτάσεων γης, δούλων καθώς και βιοτεχνίας χαλιών και υφασμάτων. Υποστήριξε οικονομικά τον Βασίλειο Α' και κληροδότησε στον διάδοχό του αυτοκράτορα, Λέοντα ΣΤ' μεγάλες εκτάσεις γης, εργαστήρια μεταξωτών και λινών υφασμάτων και μαζί 3.000 δούλους.

Η Αρχόντισσα Δανηλίδα κατά την διάρκεια του ταξιδιού της στην Πόλη.

Θεωρείται βέβαιη η λειτουργία στην πόλη εργαστηρίων κατασκευής και βαφής μεταξωτών, λινών και μάλλινων υφασμάτων από τις αρχές του 9ου

αιώνα και μετά εξού και η ονομασία της συνοικίας της Πάτρας Βλατερό (βλάττιον, πορφύρα) και Καδριάνικα, που σχετίζονται με τους εριουργούς της βυζαντινής εποχής που είχαν τα εργαστήριά τους σ' αυτή την περιοχή.

Επίσης στην πόλη ζει μικρή εβραϊκή κοινότητα (50 άτομα ή οικογένειες) σύμφωνα με τις μαρτυρίες του ισπανοεβραίου Βενιαμίν της Τουδέλας κατά την περιήγησή του στην Πελοπόννησο το 1165μ.Χ. Η μικρή εβραϊκή κοινότητα ασχολείται με την βαφή υφασμάτων και την υφαντουργία.

Συμπερασματικά θα μπορούσε κανείς να διατυπώσει πως η Πάτρα της πρωτοβυζαντινής περιόδου κατέχει σχεδόν την ίδια θέση με την αρχαία και την ρωμαϊκή πόλη.

Σημαντικό ρόλο παίζει το λιμάνι και οι δραστηριότητες των κατοίκων για την εξάπλωση του χριστιανισμού. Έχουμε εικόνα της πόλης με το κάστρο , το λιμάνι, λουτρά, εργαστήρια, κατάλοιπα οικιών, ερείπια της βασιλικής της Αγριππιανής.

Κατά την μεσοβυζαντινή περίοδο η Πάτρα αναβαθμίζεται , γίνεται μητροπολιτική έδρα και διαδραματίζονται σημαντικά γεγονότα.

Η πόλη όσο και το λιμάνι γίνονται σταθμός υποδοχής και προώθησης εμπόρων, ταξιδιωτών, μοναχών, κρατικών αξιωματούχων προς την Κωνσταντινούπολη και την Μικρά Ασία. Υπάρχει παρουσία πλούσιων γαιοκτημόνων και ισχυρών οικονομικά μονών που συνδέονται με την πρωτεύουσα και τον πατριάρχη.

4. Το κάστρο της Πάτρας

1 Το κάστρο της Πάτρας

2. Το κάστρο της Πάτρας

Το κάστρο της Πάτρας είναι κτισμένο σε απόσταση 800 περίπου μέτρων από την θάλασσα, στον πρώτο προς βορρά από τους λόφους, που αποτελούν τους πρόποδες του Παναχαϊκού. Στη θέση αυτή είδε ο Πausanias τα ιερά της Λαφρίας Αρτέμιδος, της Παναχαΐδος Αθηνάς και το μνημείο του Ευρύπυλου.

Το κάστρο αποτελείται από έναν ευρύ, τριγωνικό εξωτερικό περίβολο με πύργους και προμαχώνες και τάφρος που περιέβαλε τις τρεις πλευρές του. Στο βορειοανατολικό τμήμα, υπάρχει δεύτερος οχυρός περίβολος με έξι πύργους που προστατεύεται με τάφρο στη νότια και δυτική πλευρά. Η συνεχής χρήση για την άμυνα της περιοχής είχε ως συνέπεια τις συνεχείς επισκευές και προσθήκες που αποτελούν μαρτυρίες όλων των κυριάρχων του.

4. 1. Οικοδομικές φάσεις κατασκευής

Η πρώτη οικοδομική φάση, όπου δεν καλύπτεται από τις μεταγενέστερες έχει διαφορετικό τρόπο δόμησης. Η εξωτερική όψη αποτελείται από μάρμαρο ή παρόλιθο, επιστύλια, γείσα και μεγάλο αριθμό κιόνων. Τα κενά ανάμεσα στους δρόμους πληρούνται με μικρά κομμάτια από μάρμαρα, μικρούς λίθους, σπασμένα κεραμίδια και κονίαμα.

Το πλάτος του τείχους κυμαίνεται από 3.15 μέτρα έως 3.50 μέτρα. Η εσωτερική παρειά είναι κτισμένη από μικρούς λίθους, πλίνθους και κονίαμα. Μεγάλα τμήματα κίωνων τοποθετούνται εγκάρσια, ελκυστήρες που συνδέουν τις δύο όψεις της κατασκευής. Την πρώτη οικοδομική φάση την βρίσκουμε σε τρεις τουλάχιστον πλευρές του κάστρου και σώζεται σε όλο το μήκος της βόρειας πλευράς.

3. Το κάστρο της Πάτρας

Στο ανατολικό τμήμα τετράγωνος πύργος της Παλαιολόγειας περιόδου έχει θεμελιωθεί με λοξή τοποθέτηση σε σχέση με την τειχογραμμή. Ο βορειοανατολικός πύργος διατηρεί στις δύο όψεις του μεγάλα τμήματα της αρχικής τοιχοδομίας συμπληρωμένης κατά την περίοδο της Φραγκοκρατίας. Στην ανατολική πλευρά δεν είχαμε ίχνη, γιατί σε όλο το μήκος της εξωτερικά υπάρχει πρόσθετος ενισχυτικός τοίχος των χρόνων της Τουρκοκρατίας.

Οι πρόσφατες στερεωτικές εργασίες στον εσωτερικό περίβολο και η ανασκαφική έρευνα στον νοτιοανατολικό προμαχώνα αποκάλυψαν την πορεία του.

Το αποκαλυφθέν τμήμα στο νότιο άκρο του σχηματίζει γωνία. Το σημείο αυτό βρίσκεται σε μία νοητή ευθεία με τμήμα σωζόμενο στη νότια πλευρά ώστε πιθανότατα να έχουμε εδώ το νότιο ανατολικό όριο του τείχους που στρέφεται και συνεχίζει την πορεία του προς τα δυτικά. Κατά μήκος της νότιας πλευράς το συναντάμε σε τρία ακόμη σημεία, ενώ ο τετράγωνος πύργος που προεξέχει από τα τείχη μπορεί να αποδοθεί στην πρώτη οικοδομική φάση.

Τα σωζόμενα αυτά τείχη δίνουν μια περίμετρο περίπου 650-700 μέτρα που συμπίπτει με την σημερινή περίμετρο των τειχών και προασπίζει μια έκταση περίπου 22.000 τετραγωνικά μέτρα. Πρόκειται για ένα μεγάλο οχυρό περίβολο, που όμως δεν έχουμε ιστορική μαρτυρία για την κατασκευή του, αλλά θα πρέπει να βασιστούμε στα γενικότερα ιστορικά δεδομένα.

Κατά τον 6ο μ.Χ. αιώνα δύο μεγάλοι σεισμοί και αλληπάλληλες βαρβαρικές επιδρομές στα μέσα του 6ου αιώνα σήμαναν τον αφανισμό του αρχαίου κόσμου στην περιοχή της Πάτρας. Έτσι μόνον ενδείξεις έχουμε για την χρονολόγηση της πρώτης οικοδομικής φάσης π.χ χρυσό νόμισμα του αυτοκράτορα Μαυρικού (583-602), που βρέθηκε στον εσωτερικό περίβολο, υποδεικνύει την περίοδο μετά τον σεισμό του 551 μ.Χ. Ο τρόπος δόμησης του τείχους υποδηλώνει την τεχνική που ο Βιτρούβιος ονομάζει « έμπλεκτον » και που αφορά κατασκευές χωρίς συνδετικό κονίαμα στις όψεις. Από τον 5ο αιώνα μ.Χ. χρησιμοποιείται κονίαμα στις όψεις και στο γέμισμα γεγονός που επιτρέπει μεγαλύτερο ύψος και αντοχή στην κατασκευή.

Τελικά την αρχική κατασκευή του κάστρου την τοποθετούν στο δεύτερο μισό του 6ου μ.Χ. αιώνα. Είναι η περίοδος των μεγάλων σλαβικών επιδρομών και παντού κατασκευάζονται μεγάλα οχυρωματικά έργα είτε με πρωτοβουλία των πόλεων είτε με πρωτοβουλία της κεντρικής διοίκησης.

4. 2. Το κάστρο επί Φραγκοκρατίας

Το 1205 η Πάτρα κατελήφθη εύκολα από τους Φράγκους Ιππότες σύμφωνα με το Χρονικό του Μωρέως, γεγονός που φανερώνει, ότι οι οχυρώσεις ακόμα δεν είναι πολύ αποτελεσματικές. Γύρω στα 1209 ο Αλεμάνος, που του παραχωρήθηκε η Πάτρα ως βαρωνία με 24 φέουδα, πραγματοποίησε σημαντικές οικοδομικές εργασίες στο κάστρο, που έτσι έγινε ισχυρό μεσαιωνικό οχυρό, γιατί τα κάστρα εκείνη την εποχή γίνονται σύμβολα της εξουσίας, επιβεβαιώνουν την κατάκτηση και είναι χώρος διαμονής του ηγεμόνα.

Ο εσωτερικός περίβολος διαμορφώθηκε στην σημερινή του μορφή. Φράγκικες παρεμβάσεις παρατηρούμε στις δύο τουλάχιστον πλευρές ανατολικά και νότια του εξωτερικού περιβόλου. Χρησιμοποιείται αρχαίο οικοδομικό υλικό όπως γωνιόλιθοι μικρών διαστάσεων, ενώ το μεγαλύτερο μέρος της τοιχοδομίας αποτελείται από μικρούς λίθους, κεράμους και κονίαμα. Φράγκικης κατασκευής είναι το πυργοειδές κτήριο

στην ανατολική πλευρά του εσωτερικού περιβόλου που πιθανότατα ήταν η κατοικία του βαρώνου.

Το ισόγειο καλύπτεται από θόλο με ημικυλινδρική πλινθόκτιστη καμάρα με ενισχυτικό τόξο από πωρόλιθους. Τα ίδια χαρακτηριστικά συναντούμε στο εσωτερικό της κύριας πύλης του κάστρου, με δύο επάλληλες τοξωτές πύλες και στην δευτερεύουσα πύλη του νότιου τείχους. Τμήματα τείχους που έχουν αποκαλυφθεί μεταξύ των οδών Αγίου Δημητρίου και Μπουκαούρη και μεταξύ των οδών Μπουκαούρη και Αιόλου παρουσιάζουν κατασκευαστικά χαρακτηριστικά, που μπορούν να χρονολογηθούν στην περίοδο της Φραγκοκρατίας.

Τχνη παλαιότερου τείχους στη βόρεια και δυτική πλευρά μέχρι σήμερα δεν έχουν βρεθεί. Η αφήγηση του Χρονικού του Μωρέως, όσον αφορά στην κατάληψη της Πάτρας από τους Φράγκους διαχωρίζει (πλάγια την χώραν την άπ' έξω), από το κάστρο το οποίο παραδόθηκε (άφῶν την χώραν ἀπήρασιν). Η ευκολία με την οποία κατέλαβαν την πόλη καθιστά αμφίβολη την ύπαρξη τειχών.

Ο Σφραντζής στην περιγραφή της πολιορκίας της Πάτρας, από τον Κων/νο Παλαιολόγο το 1429 αναφέρει δύο πύλες του κάστρου, μία του Αιγιαλού και δεύτερη του Ζευγολατείου ή Εβραϊκή. Η πύλη του Αιγιαλού προφανώς οδηγούσε στο λιμάνι.

Ο περιηγητής Nikolo da Martoni κατά την επίσκεψή του στην Πάτρα το 1395 υπολογίζει την απόσταση του λιμανιού από το τείχος σε duas balistras.

Από την θέση του βυζαντινού λιμένος, σημερινή πλατεία Τριών Συμμάχων, η απόσταση 750-800 μέτρα (όσο αντιστοιχεί η εκτίμηση του Martoni) φτάνει πάνω από την εκκλησία του Αγίου Νικολάου, η οποία σύμφωνα με την διήγηση του Σφραντζή βρισκόταν μέσα στα τείχη.

Η πύλη του Αιγιαλού θα πρέπει να τοποθετηθεί ανατολικότερα του Αγίου Νικολάου, ίσως στην περιοχή των σημερινών οδών Αράτου και Κολοκοτρώνη σε ύψος μεταξύ των οδών Καραϊσκάκη και Υψηλάντου. Με αυτές τις υποθέσεις η περιτοιχισμένη έκταση της πόλης δεν υπερέβαινε τα 15-20 εκτάρια.

4. 3. Το κάστρο επί Βενετοκρατίας

Το 1408 οι Βενετοί παρέλαβαν με πενταετές παραχωρητήριο την πόλη από τον πάπα και στο κάστρο πραγματοποιήθηκαν επισκευές και επεμβάσεις για τον εκσυγχρονισμό του. Από επιγραφή που σωζόταν μέχρι την Κατοχή

στο Αρχαιολογικό μουσείο ο αρχιεπίσκοπος Πανδόλφος Μαλατέστα ανακαίνισε ένα ναό το 1426.

Τα έργα των Βενετών ήταν αποτελεσματικά, όπως αποδεικνύει το γεγονός, ότι ο Κων/νος Παλαιολόγος κατέλαβε το κάστρο το 1430, ένα χρόνο μετά την κατάληψη της πόλης των Πατρών. Το βασικότερο έργο των Βενετών στο κάστρο υπήρξε η κατασκευή κυκλικού προμαχώνα στο βόρειο δυτικό άκρο που δεσπόζει της πόλης. Κατασκευασμένος για να εξυπηρετεί πυροβόλα όπλα που τότε καθιερώνονται.

Είναι κτισμένος από λαξευτούς πωρόλιθους και ασβεστόλιθους με ορθογώνιους αλλά ανισοϋψείς δόμους με ελάχιστο κονίαμα και χωρίς την παρεμβολή πλίνθων.

Όλο το εσωτερικό του είναι δεξαμενή με διπλό τοίχωμα και μικρή θυρίδα υπερχειλίσης στο κάτω μέρος. Επάνω και ανοιχτή προς το εσωτερικό του κάστρου υπάρχει « πλατεία » και σ' αυτήν διαμορφώνονταν τοξωτές κανονιοθυρίδες, ενώ σε υψηλότερη στάθμη υπήρχαν τουφεκιοθυρίδες. Στα σημεία σύνδεσης του προμαχώνα με τα τείχη, υπάρχουν θολοσκέπαστοι χώροι, που είναι φυλάκια ή σκοπιές.

Ο περιηγητής Randolph τον 17ο αιώνα περιγράφει τον προμαχώνα « καλοχτισμένο, ψηλό και ισχυρό », ενώ τον ίδιο αιώνα ο Wheler, περιγράφει το κάστρο σαν ασήμαντο με μοναδικά σημαντικά στοιχεία του , τον προμαχώνα και τις τάφρους.

Η επικοινωνία πάνω από τις τάφρους πρέπει αρχικά να γινόταν με ξύλινες γέφυρες, ενώ μεταγενέστερα κατασκευάστηκαν δίτοξες κτιστές γέφυρες, όπως αυτή που υπάρχει σήμερα μπροστά από την είσοδο του εσωτερικού περιβόλου.

Η εξωτερική τάφρος σωζόταν μέχρι τα χρόνια του Μεσοπολέμου, όπως μαρτυρούν οι φωτογραφίες. Ιστορικά δεν είναι γνωστό σε ποιά εποχή διανοίχτηκαν.

Από την πρώτη οικοδομική φάση δεν σώθηκε κανένα ίχνος τάφρου. Πιθανολογείται η κατασκευή τάφρων την εποχή των Φράγκων, που διαμόρφωσαν τον εσωτερικό περίβολο.

Οι Παλαιολόγοι στα τριάντα σχεδόν χρόνια που έμειναν κύριοι της Πάτρας πραγματοποίησαν σημαντικές επισκευές και προσθήκες. Στην περίοδο αυτή ανήκει ο τετράγωνος πύργος, που έχει προστεθεί εξωτερικά στο βόρειο ανατολικό τμήμα του εσωτερικού περιβόλου. Ο πύργος που υψώνεται πάνω σε κεκλιμένη βάση, είναι τοποθετημένος λοξά στο ανατολικό άκρο του βόρειου τείχους και συνδέεται με αμβλεία γωνία με τον προϋπάρχοντα πύργο, που αποτελούσε την βορειοανατολική γωνία του κάστρου . Οι γωνίες του είναι κτισμένες με γωνιόλιθους λαξευτούς,

πώρινους ή μαρμάρινους. Στο επάνω μέρος της κύριας όψης διατηρούνται τέσσερα φουρούσια που στήριζαν κάποια προεξοχή εξώστη.

Στο μέσον περίπου στην εξωτερική κόγχη του νότιου τείχους του κάστρου επισκευάστηκε ο πύργος της πρώτης οικοδομικής φάσης. Στην κύρια όψη του υπάρχει εσοχή όπου είναι εντοιχισμένος κορμός αγάλματος με κεφάλι ανδρός των ρωμαϊκών χρόνων. Το άγαλμα αυτό πήρε μυθικές διαστάσεις στα μάτια των κατοίκων της Πάτρας. Από τους περιηγητές θεωρήθηκε ότι είναι ο Δίας ή ο Πατρέας, αλλά τα νεώτερα χρόνια έγινε το στοιχείο της πόλης, η Πατρινέλα. Η παράδοση λέει ότι ήταν γυναίκα μεταμορφωμένη σε άνδρα στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, που φυλάει την πόλη από επιδημίες και εισβολείς και κλαίει τις νύχτες όταν πεθάνει κάποιος γνωστός Πατρινός. Αντιπροσωπεύει την νίκη του Πατρέα ενάντια στους Ίωνες και την τελική επικράτηση των Αχαιών. Το άγαλμα είναι μαρμάρινο. Ο μεγάλος θόρυβος για την Πατρινέλα ξέσπασε το 1956-1966. Τα νεαρά αγόρια της περιοχής προτού αγωνιστούν ενάντια κάποιας αντίπαλης παρέας παιδιών κατέφευγαν στην Πατρινέλα για να ζητήσουν την προστασία της. Το γεγονός ότι απεικονίζει άντρα, αλλά έχει γυναικείο όνομα δεν παίζει ρόλο. Ο λαός συνήθιζε τέτοιες μεταβολές προσώπων και ονομάτων.

Η μυθική Πατρινέλλα.

Στον εσωτερικό περίβολο αναδιαμορφώθηκε η δυτική πλευρά. Τα οκτώ ημικυκλικά τόξα πάνω στα οποία βαίνει ο περιδρόμος των επάλξεων του δυτικού τείχους, έχουν διαφορετική κατασκευή, από λαξευτούς θολίτες και κάθετες ενδιάμεσα πλίνθους.

Η όλη μορφολογία θυμίζει κατασκευές των τειχών του Μυστρά.

Ο κεντρικός τετράγωνος πύργος της νότιας πλευράς παρουσιάζει διαφορετικά κατασκευαστικά χαρακτηριστικά. Κτισμένος πάνω σε έντονα κεκλιμένη βάση έχει λαξευτούς γωνιόλιθους από αρχαία μάρμαρα, στενά

τοξωτά ανοίγματα, τόξα προς τον εσωτερικό περίβολο, κατασκευασμένα από λαξευτούς θολίτες και ενδιάμεσα πλίνθους.

4. 4. Το κάστρο επί Τουρκοκρατίας

Κατά την Τουρκοκρατία έχουμε τις περισσότερες επεμβάσεις σε όλα τα μέρη του κάστρου. Τα τείχη ενισχύθηκαν με δεύτερη κεκλιμένη τοιχοποιία στην ανατολική και νότια πλευρά. Στο μέσον της βόρειας πλευράς προστέθηκε κυκλικός πύργος για να εξυπηρετεί πυροβόλα όπλα. Η εξωτερική όψη του, κτισμένη από ποταμίσιες πέτρες και πλίνθους, κοσμείται από χοντρό πώρινο κορδόνι.

Ανατολικότερα, το τείχος διαπλατύνεται σε τμήμα μήκους περίπου 10 μέτρων καθώς εξωτερικά προστίθεται κεκλιμένος τείχος και εσωτερικά δεύτερη τοιχοποιία, που σχηματίζει μικρό θολοσκέπαστο χώρο, ο οποίος δημιουργεί δίοδο προς την εξωτερική όψη. Ανάλογη κατασκευή παρατηρείται στο δυτικό τμήμα της νότιας πλευράς του εξωτερικού περιβόλου. Το τείχος ενισχύεται με δεύτερη τοιχοποιία.

Υπάρχουν τρεις καμαροσκέπαστες κανονιοθυρίδες, στραμμένες σε διαφορετικές κατευθύνσεις ώστε να καλύπτουν ευρεία περιοχή. Στενή σκάλα οδηγεί στον περιδρόμο και στις ασκεπείς πολεμίστρες.

Το σημαντικότερο κτίσμα αυτής της περιόδου είναι ο πολυγωνικός προμαχώνας στην νοτιοανατολική γωνία του κάστρου. Ο προμαχώνας είναι επτάπλευρος, παρουσιάζει επιμελημένο κτίσιμο από λαξευμένο πωρόλιθο εναλλάξ με γκριζόλευκο ασβεστόλιθο και οριζόντιες στρώσεις πλίνθων. Την εξωτερική όψη περιτρέχει λεπτό πώρινο κορδόνι. Οι κανονιοθυρίδες κατασκευάζονται με πεπλατυσμένο ημικυκλικό τόξο και κάθετα τοποθετημένες πλίνθους. Ημικυκλικός τοίχος εσωτερικά δημιουργεί λιθόστρωτο διάδρομο στη στάθμη του δαπέδου των κανονιοθυρίδων.

Στενή λιθόκτιστη σκάλα οδηγεί στον περιδρόμο με τις πολεμίστρες. Οι τουφεκιοθυρίδες ανοίγονται στην υψηλότερη ζώνη.

Η επιμέλεια και η διακοσμητική διάθεση της κατασκευής, δείχνουν ότι είναι έργο ειρηνικής περιόδου χρονολογημένο ίσως στον 16ο αιώνα και μετά χάνει τη στρατηγική του σημασία για την άμυνα της πόλης καθώς αντικαθίσταται από το φρούριο του Ρίου, που είναι πιο σύγχρονο, σε πιο επίκαιρη θέση με νέα οχυρωματική αρχιτεκτονική. Έτσι σταδιακά εγκαταλείπεται και ερειπώνεται.

Σοβαρές καταστροφές υπέστη στα Ορλωφικά και την Επανάσταση του 1821.

Μετά την απελευθέρωση και την κατάρτιση του σχεδίου της Πάτρας από τον Σταμάτη Βούλγαρη και την οικονομική άνθιση της πόλης στα τέλη του 19ου και αρχές του 20ού αιώνα κυκλοφορεί η ιδέα της κατεδάφισης του κάστρου, που όμως δεν έγινε. Το κάστρο σε πείσμα των κατακτητών του, των φυσικών καταστροφών και της βούλησης των κατοίκων της πόλης στέκει όρθιο, μάρτυρας της μακραίωνης ιστορίας της Πάτρας.

5. Φραγκοκρατία , Βενετοκρατία, Ιστορία και τοπογραφία

Οι πληροφορίες για την Πάτρα μετά την κατάληψη της Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους το 1204 είναι πιο πλούσιες απ' αυτές της μέσης βυζαντινής εποχής.

Αυτό οφείλεται στο γεγονός, ότι η δυτική Πελοπόννησος γενικά αποτέλεσε νέο πολιτικό και οικονομικό κέντρο καθώς και χώρο ανταγωνισμού πολλών πολιτικών δυνάμεων. Κατ' αρχάς το Χρονικό του Μωρέως που φθάνει μέχρι το 1292 αποτελεί βασική πηγή πληροφόρησης για την κατάληψη της Πελοποννήσου από τους Φράγκους. Επίσης τα πολιτικά αρχεία των πολιτικών δυνάμεων που διαδραμάτισαν ρόλο στα ιστορικά γεγονότα καλύπτουν όλη την χρονική περίοδο που εξετάζουμε.

Το Χρονικό του Γεωργίου Σφραντζή και οι Ιστορίες του Κριτόβουλου του Ίμβριου μας πληροφορούν για την κατάληψη της πόλης από τους Έλληνες του Δεσποτάτου του Μυστρά (1429/1430) και από τους Τούρκους (1458)

Η Πάτρα πρωτοεμφανίζεται στα κείμενα της εποχής λόγω του ενδιαφέροντος της Βενετίας για την πόλη, που αποτελούσε σταθμό στο εμπορικό δίκτυο στην Ανατολική Μεσόγειο. Το 1198 ο Αλέξιος Γ' Άγγελος είχε ανανεώσει με χρυσόβουλο τα προνόμια των Βενετών να εμπορεύονται στις πόλεις της Πελοποννήσου συμπεριλαμβανομένης και της Πάτρας. Μετά το 1204 η Πάτρα παραχωρήθηκε στην Βενετία σαν εμπορική αποικία. Σύντομα όμως άρχισε η κατάκτηση της Πελοποννήσου από τους Φράγκους με τον Βονιφάτιο Μομφερατικό και τον Γοδεφρίδο Βιλλεαρδουίνο.

Σύμφωνα με το Χρονικό ενώ ο Βονιφάτιος πολιορκούσε τον βυζαντινό άρχοντα Λέοντα Σγουρό στην Κόρινθο, ο Γοδεφρίδος Βιλλεαρδουίνος ξεκίνησε να καταλάβει την δυτική Πελοπόννησο. Παράλληλα ο Γουλιέλμος Σαμπλίτης από την Βουργουνδία, ένας από τους Φράγκους

που ακολουθούσαν τον Βονιφάτιο, αναχώρησε δια ξηράς και θαλάσσης να κατακτήσει επίσης την δυτική Πελοπόννησο.

Κατέλαβε την Πάτρα και τις παραλιακές πόλεις στην δυτική ακτή της Πελοποννήσου. Το Χρονικό του Μωρέως (εκδ. Π. Καλονάρου, στιχ. 1411-1419) περιγράφει την κατάληψη με τους ακόλουθους στίχους:το κάστρον ἐτριγύρισαν, ὡσαύτως καί τήν χώραν, τα τριπουτσέτα ἐστήσασιν γύρω κατά παντόθεν, τους τζαγρατόρους (τοξότες με μηχανικά τόξα) ἔβαλαν, τόν πόλεμον ἀρχάσαν κι ἀπό τοῦ πλήθους τοῦ λαοῦ και τοῦ θαρσέου πολέμου, ἀπό τοῦ πρώτου ἐσέβησαν στην χώραν την ἀπ' ἑξω. Κι' ἀφῶν την χώραν ἀπήρασιν, ἐκεῖνοι γαρ τοῦ κάστρου καί εὐθέως ἐσυμβιβάστησαν, τό κάστρον ἐπαρεδῶκαν μετά συνθήκας κι ἀφορμήν να ἔχουσιν τα ἐδικά τους, ὁ κατα εἶς το ὅσπιτι του ὁμοίως και το ἐδικόν του.

Με την κατάκτηση της Πελοποννήσου από τους Φράγκους το 1205 η Βενετία έχασε την Μεθώνη, την Κορώνη και την Πάτρα. Το 1209 όμως με την συνθήκη της Σαπιέντζας, η Γαληνοτάτη αποκατέστησε την εξουσία της στην Μεθώνη και Κορώνη και εγκατέλειψε την Πάτρα γιατί η πόλη δεν είχε φυσικό λιμάνι. Διατήρησε ωστόσο το δικαίωμα να εμπορεύεται σε όλες τις πόλεις της Πελοποννήσου χωρίς φόρους και να διατηρεί σε κάθε πόλη μία εκκλησία, ένα δικαστήριο και μια αποθήκη.

Τον Γουλιέλμο Α' Σαμπλίτη (1205-1209) διαδέχθηκε ο Γοδεφρείδος Α' Βιλλεαρδουίνος (1210-1228/30). Το πριγκιπάτο ἔμεινε στους Βιλλεαρδουίνους μέχρι το 1255.

Η χώρα οργανώθηκε σύμφωνα με το φεουδαρχικό σύστημα. Η γη διαιρέθηκε σε φέουδα και μοιράστηκε σε Φράγκους ευγενείς, ενώ η έκταση του κάθε φέουδου και η οφειλόμενη προσφορά στον πρίγκιπα καταγράφηκαν σε κατάστιχο. Οι βαρόνοι κατείχαν την υψηλότερη βαθμίδα ιεραρχίας.

Η βαρωνία της Πάτρας περιελάμβανε 24 φέουδα και μαζί με την βαρωνία της Άκοβας αποτέλεσαν τις σημαντικότερες βαρωνίες του Πριγκιπάτου. Όλοι οι φεουδάρχες ὀφείλαν να προσφέρουν στρατιωτική υπηρεσία στον πρίγκιπα. Οι βυζαντινοί γαιοκτήμονες διατήρησαν την γη τους και αναγνωρίστηκαν σαν « ἄρχοντες ». Η Φραγκική κατάκτηση ἔφερε μεγάλες αλλαγές και στην εκκλησία.

Πολλοί βυζαντινοί ανώτεροι εκκλησιαστικοί εγκατέλειψαν τις ἔδρες τους και κατέφυγαν σε περιοχές με βυζαντινό ἔλεγχο. Ο κατώτερος κλήρος ὁμως παρέμεινε στην θέση του. Η εγκατάσταση Λατίνων κληρικών δημιούργησε πολλές ἐρίδες στην κατανομή των κτήσεων και εισοδημάτων των εκκλησιῶν και των μονῶν και μάταια ο πάπας Ινοκέντιος Γ' ζήτησε να γίνουν σεβαστά τα δικαιώματα και η περιουσία των βυζαντινῶν εκκλησιῶν και μονῶν.

Πρώτος Λατίνος αρχιεπίσκοπος της Πάτρας ήταν ο Αντέλμος, μοναχός της μονής Cluny στο Παρίσι με επικύρωση της εκλογής του και από τον πάπα Ιννοκέντιο Γ' και κατοχύρωσε την εξάρτηση της εκκλησίας της Πάτρας από την Αγία Έδρα.

Η πρώτη περίοδος της λατινικής Εκκλησίας της Πάτρας υπήρξε δύσκολη. Είκοσι χρόνια κράτησε η φιλονικία ανάμεσα στον πρίγκιπα της Αχαΐας και στην παπική Εκκλησία για ζητήματα σχετικά με την οργάνωση και τις κτήσεις της Εκκλησίας.

Τα προβλήματα της λατινικής Εκκλησίας της Πάτρας περιγράφουν οι επιστολές του πάπα Ιννοκέντιου Γ'. Πολλοί Λατίνοι κληρικοί δεν κατοικούσαν στην έδρα τους, για αρκετούς υπήρχαν αμφιβολίες αν ήταν κληρικοί, ενώ πολλοί αποχώρησαν από τον ναό του Αγίου Ανδρέα.

Ο αρχιεπίσκοπος Αντέλμος ενθάρρυνε Γάλλους μοναχούς από διάφορα τάγματα να εγκατασταθούν σε μονές στην Πάτρα. Με τους Ναΐτες ο αρχιεπίσκοπος ήρθε σε ρήξη γιατί παραχώρησε την μονή του Γηροκομείου στην μονή του Cluny στο Παρίσι.

Σημαντική σύγκρουση προκλήθηκε με τον βαρόνο της Πάτρας, όταν αυτός έκτισε έναν πύργο μέσα στο κάστρο περικλείοντας και την εκκλησία των Αγίων Θεοδώρων, όπου γινόταν ο ενθρονισμός και ενταφιασμός των αρχιεπισκόπων. Υπήρχαν επίσης καταγγελίες ότι ο βαρόνος αφαιρούσε κτήσεις της Εκκλησίας και καρπωνόταν τα έσοδα τα οποία όφειλαν οι βυζαντινοί κληρικοί.

Μεγάλο θέμα δημιουργήθηκε όταν ο πρίγκιπας της Αχαΐας Γοδεφρίδος Β' Βιλλεαρδουίνος αφαίρεσε μέρος των κτημάτων της λατινικής Εκκλησίας προκειμένου να περιορίσει την πολιτική και οικονομική της δύναμη.

Ως αφορμή προβλήθηκε η ολοκλήρωση της κατάκτησης της Πελοποννήσου για την οποία ζήτησε στρατιωτική βοήθεια από τα στρατιωτικά τάγματα των Ναϊτών και των Ιωαννιτών της Ρόδου, που είχαν κτήσεις στην Πελοπόννησο, από τις οποίες απέρρεαν στρατιωτικές υποχρεώσεις προς τον πρίγκιπα. Όταν αυτοί αρνήθηκαν, ο πρίγκιπας αφαίρεσε τα κτήματα και φέουδα από την Εκκλησία για τρία χρόνια και χρησιμοποίησε τα έσοδά τους για την κατασκευή του κάστρου του Χλεμουτσίου στην δυτική Πελοπόννησο.

Στο τέλος επιτεύχθηκε συμφωνία με βάση την οποία οι εκκλησιαστικοί θα προσέφεραν στρατιωτική υπηρεσία και θα εξαιρούντο από την συνεισφορά της καστροκτησίας. Οι δε εκκλησίες και μονές θα διατηρούσαν όλες τις κτήσεις που κατείχαν το 1081, έτους ανόδου στο θρόνο του Αλέξιου Α' Κομνηνού και όλοι οι εκκλησιαστικοί θα απαλλάσσονταν από φόρους, εκτός από τον φόρο προς το κράτος.

Πέντε βαρόνοι άσκησαν την εξουσία στην βαρωνία της Πάτρας : ο Αρνούλ Αλεμάν από την Προβηγκία, ο Γουλιέλμος Α', ο Κόνραντ, ο Γουλιέλμος Β', και η Μαρία και ο Ιάκωβος της Βελιγοστής.

Το 1276 παύει η διακυβέρνηση της Πάτρας από τους Φράγκους βαρώνους μισθώνοντας ο Γουλιέλμος Β΄ την βαρωνία στον αρχιεπίσκοπό της. Έτσι ο Λατίνος αρχιεπίσκοπος ασκεί και την κοσμική εξουσία. Μετά τον θάνατο του πρίγκιπα Γουλιέλμου Β' Βιλλεαρδουίνου (1278), ο οποίος δεν άφησε γιό, το πριγκιπάτο περιήλθε στους Ανδεγαυούς της Νάπολης μέχρι το 1383. Από το 1320 ως το 1364 η διοίκηση του πριγκιπάτου αναλαμβάνεται από τοποτηρητές βαΐλους.

Με την πάροδο των χρόνων οι σχέσεις της αρχιεπισκοπής της Πάτρας με τους Ανδεγαυούς έγιναν τεταμένες γι' αυτό οι αρχιεπίσκοποι της Πάτρας άρχισαν να επιδιώκουν την συμμαχία της Βενετίας ελπίζοντας ότι η Γαληνοτάτη θα τους υπεράσπιζε από τους εχθρούς. Το 1321 ο αρχιεπίσκοπος Γουλιέλμος Frangipani (1317-1337) πρόσφερε την επικυριαρχία του Μωριά, στην Βενετία.

Ενδεικτικό της νέας πολιτικής προσέγγισης προς την Βενετία, είναι το γεγονός, ότι ο αρχιεπίσκοπος πήρε την βενετική υπηκοότητα και από το 1329 μέχρι το 1331 έγινε βαΐλος του πρίγκιπα Ιωάννη ντε Γκραβίνα.

Το 1330 οι Καταλανοί συμμαχώντας με τους Τούρκους έκαναν επιδρομές στα παράλια της περιοχής της Πάτρας και στις 28 Φεβρουαρίου 1332 ο αρχιεπίσκοπος τους αφόρισε, χωρίς μάλιστα να έχει επιτύχει την υποστήριξη της Βενετίας. Στις 29 Δεκεμβρίου 1335 ακολούθησε νέος αφορισμός. Η ρήξη του αρχιεπισκόπου με τον βαΐλο Βερτράνδο ντε Βω το 1336 είχε συνέπειες για την Πάτρα. Μετά τον θάνατο του Λατίνου αρχιεπισκόπου το 1337 ο βαΐλος βρήκε την ευκαιρία και πολιόρκησε την πόλη πριν φθάσει ο νέος επίσκοπος.

Η επίθεση κατά της αρχιεπισκοπής ανάγκασε τον πάπα Βενέδικτο ΙΒ' να προβεί σε διάβημα προς την Αικατερίνη ντε Βαλουά μητέρα του Ροβέρτου, πρίγκιπα της Αχαΐας η οποία ασκούσε μεγάλη επιρροή μέχρι τον θάνατό της το 1346. Ο πάπας την ενημέρωσε ότι η Πάτρα ήταν γη της Αγίας Ρωμαϊκής Εκκλησίας και ότι δεν εξαρτιόταν από το πριγκιπάτο της Αχαΐας. Η Αικατερίνη ντε Βαλουά αναγνώρισε την αυτονομία των Λατίνων αρχιεπισκόπων της Πάτρας και έκτοτε η Πάτρα θεωρείται ουσιαστικά και τυπικά ανεξάρτητη. Βεβαίως ο αρχιεπίσκοπος και η αρχιεπισκοπή ήταν υποτελής στον πρίγκιπα της Αχαΐας και όφειλε υποταγή σ' αυτόν.

Στην πράξη όμως ο αρχιεπίσκοπος λειτούργησε σαν ανεξάρτητος ηγέτης και έτσι το 1344 μέσα στο κλίμα γενικής δυσαρέσκειας κατά των Ανδεγαυών, ο αρχιεπίσκοπος Ρογήρος ηγήθηκε κινήματος που είχε σκοπό να δοθεί η επικυριαρχία του πριγκιπάτου στον Ιάκωβο της Μαγιόρκας, απόγονο των Βιλλεαρδουίνων.

Τον 14ο αιώνα η Πελοπόννησος απειλείται από τους Τούρκους. Το 1335 οι Τούρκοι εισέδυσαν στον κόλπο της Μεσσηνίας. Το 1343 ο αρχιεπίσκοπος Ρενώ ντε Λορ απεύθυνε έκκληση στην Βενετία να υπερασπιστεί την πόλη.

Το 1349 ο τουρκικός στόλος με 80 πλοία εισέβαλε στον Πατραϊκό κόλπο, γεγονός, που ανάγκασε τον αρχιεπίσκοπο Νικόλαο να αγοράσει πλοίο από την Βενετία για να υπερασπιστεί την πόλη. Το 1351 ο αρχιεπίσκοπος προέβη σε διάβημα προς τον πάπα να προστατέψει την πόλη από τις επεκτατικές βλέψεις των Ελλήνων του Δεσποτάτου του Μυστρά και τις επιδρομές των Τούρκων, που όμως δεν προστάτεψε λόγω των συγκρούσεων της Βενετίας με τους Γενουάτες.

Νέος κίνδυνος απείλησε την πόλη το 1362, όταν ο Ούγων Λουζινιάν, γιός της πριγκίπισσας της Αχαΐας, Μαρίας των Βουρβόνων, προσπάθησε να την καταλάβει.

Από αυτήν την περίοδο και μετά το Πριγκιπάτο περνά βαθιά κρίση λόγω των προσωπικών ανταγωνισμών, και τις διαμάχες για την διεκδίκηση της εξουσίας.

Από το 1376 και για πέντε χρόνια η πριγκίπισσα της Αχαΐας, Ιωάννα Α' της Νάπολης παρέδωσε το Πριγκιπάτο στους Ιωαννίτες της Ρόδου έναντι 4000 δουκάτων προκειμένου να αντιμετωπίσουν τους Τούρκους και Αλβανούς, που το απειλούσαν.

Όταν αποχώρησαν οι Ιωαννίτες, μισθοφόροι από την Ναβέρα της Ισπανίας που είχαν αναλάβει στρατιωτικές επιχειρήσεις στην δυτική Ελλάδα έφθασαν στην Αχαΐα το 1381 απειλώντας και την Πάτρα.

Το τέλος αυτής της ταραγμένης περιόδου σημαδεύει ο Κεντυρίων Β' Ζαχαρία τελευταίος πρίγκιπας του Πριγκιπάτου.

Την εποχή αυτή άρχισε να επεκτείνει την επιρροή της στην περιοχή η οικογένεια των Acciajuoli, τραπεζίτες της Φλωρεντίας. Τον 14ο αιώνα οι Acciajuoli αποτελούν ισχυρό οικονομικό και πολιτικό παράγοντα από εκτεταμένες τραπεζικές επιχειρήσεις και έχουν συνάψει στενές σχέσεις με τους Ανδεγαυούς της Νάπολης. Στα μέσα του 14ου αιώνα ο Νικόλαος Acciajuoli απέκτησε κτήσεις στην Ηλεία, Μεσσηνία και Κεφαλληνία και ο Νέριο Α' Acciajuoli κύριος της Κορίνθου, κατέλαβε την Αθήνα από τους Καταλανούς και ίδρυσε το δουκάτο της Αθήνας. Οι Acciajuoli επέκτειναν την δύναμή τους στην Πάτρα και εγκατέστησαν σειρά αρχιεπισκόπων : τον Ιωάννη Acciajuoli το 1360, τον Άγγελο Α' το 1365, και τριάντα χρόνια αργότερα τον Άγγελο Β'. Τέλος το 1405 ο Κεντυρίων Β' Ζαχαρία ανέβασε στον αρχιεπισκοπικό θρόνο τον αδελφό του Στέφανο Ζαχαρία. Οι αυξανόμενες επιδρομές των Τούρκων υποχρέωσαν την Βενετία να παρέμβει δυναμικά για να αναλάβει την διοίκηση της Πάτρας και της

Γλαρέντζας το 1404, όταν στην διακυβέρνηση του Πριγκιπάτου, ήταν ο Κεντυρίων Β' Ζαχαρία. Το σχέδιο όμως ματαιώθηκε μέσα σε λίγες μέρες.

Ο κίνδυνος που απειλούσε την Πάτρα από τις επιδρομές δεν απομακρύνθηκε και το 1408 ο Στέφανος Ζαχαρία επανέλαβε την πρότασή του στην Βενετία για να αναλάβει την διακυβέρνηση της πόλης. Οι διαπραγματεύσεις κατέληξαν σε συμφωνία κατά την οποία στην Βενετία παραχωρήθηκαν : 1) η πόλη της Πάτρας και το κάστρο με τον πύργο του, καθώς και τα κάστρα που ανήκαν στην αρχιεπισκοπή 2) οι φόροι των εισαγομένων και εξαγομένων εμπορευμάτων που ανήκαν στον αρχιεπίσκοπο 3) οι φόροι των αγροτών και όσων κατείχε η εκκλησία της Πάτρας 4) δασμοί όλων των προϊόντων εκτός από εκείνα που ανήκαν στο λατινικό κλήρο.

Ο αρχιεπίσκοπος διατηρούσε την εκκλησιαστική δικαιοδοσία ενώ την πολιτική εξουσία ασκούσε ο Βενετός podesta μαζί με ένα συμβούλιο πολιτών του οποίου ο ρόλος ήταν συμβουλευτικός. Στο αποικιακό σύστημα της Βενετίας ο podesta ήταν κυβερνήτης μιας κτήσης – εμπορικού σταθμού με πρόσκαιρο χαρακτήρα και ως εκ τούτου δεν είχε ευρύτερη διοικητική δικαιοδοσία.

Η μίσθωση θα διαρκούσε πέντε χρόνια και θα παρατεινόταν αν η Βενετία δεν είχε καλύψει τα έξοδά της για την προστασία της Πάτρας. Ο αρχιεπίσκοπος θα αντλούσε 5000 δουκάτα από τα έσοδα της πόλης σε τρεις δόσεις, ενώ τα υπόλοιπα έσοδα θα χρησιμοποιούσε η Βενετία για την οχύρωση και υπεράσπιση της πόλης, ενώ θα αναλάμβανε να πληρώσει τον ετήσιο φόρο που πλήρωνε η πόλη στους Τούρκους.

Το 1413 με την λήξη της συμφωνίας του 1408 ο αρχιεπίσκοπος Στέφανος Ζαχαρία επέστρεψε στην αρχιεπισκοπή της Πάτρας.

Από τον Μάιο του 1417 αρχίζει μια νέα περίοδος πολεμικών επιχειρήσεων. Ο Ιωάννης Η' και ο Θεόδωρος Β' Παλαιολόγος κατέλαβαν την Ανδρούσα, το κάστρο του Αγίου Αρχαγγέλου και απείλησαν την Γλαρέντζα. Η ύπαρξη του ίδιου του Πριγκιπάτου κινδύνευε. Αυτή τη φορά ο αρχιεπίσκοπος πέτυχε σύναψη συμφωνίας για την προστασία της περιοχής από την βενετική διοίκηση της Εύβοιας χωρίς όμως την συγκατάθεση της βενετικής Γερουσίας. Στις 31 Ιουλίου 1417 βενετική φρουρά από την Εύβοια εγκαταστάθηκε στην Πάτρα.

Το 1418 οι στρατιωτικές εντάσεις στην Πελοπόννησο περνούσαν σε ύφεση και αναμενόταν σύναψη ειρήνης οπότε τον Ιούλιο του 1419 η Πάτρα επιστράφηκε στον αρχιεπίσκοπό της.

Μετά τον θάνατο του Στεφάνου Ζαχαρία 8/1/1424 η Βενετία από φόβο για τον κίνδυνο που απειλούσε τις κτήσεις της στην Πελοπόννησο ζήτησε από τον πάπα εκλογή Βενετού αρχιεπισκόπου. Το αίτημα δεν έγινε δεκτό και

ο πάπας εξέλεξε αρχιεπίσκοπο τον Παντόλφο Μαλατέστα αδελφό της γυναίκας του δεσπότη του Μυστρά, Θεόδωρου Β' Παλαιολόγου.

Το 1427 η ιστορία της αρχιεπισκοπής της Πάτρας έμπαινε σε νέα φάση. Την 1 Μαΐου 1428 οι Έλληνες του Δεσποτάτου του Μυστρά κατέλαβαν την Γλαρέντζα και ο Κάρολος Τόκο αναγκάστηκε να παραχωρήσει όλες τις κτήσεις του στην Πελοπόννησο ως προίκα της ανιψιάς του Θεοδώρας, η οποία παντρεύτηκε τον Κωνσταντίνο Παλαιολόγο. Ο επόμενος στόχος των Παλαιολόγων για την ολοκληρωτική κατάληψη της Πελοποννήσου ήταν η Πάτρα.

Την 1 Ιουλίου 1428 οι τρεις αδελφοί Παλαιολόγοι, ο Ιωάννης Η', ο Κωνσταντίνος και ο Θωμάς εκστράτευσαν εναντίον της Πάτρας. Στρατοπέδευσαν δυτικά της Πάτρας, στην σημερινή Περιβόλα. Οι Παλαιολόγοι δεν κατόρθωσαν να καταλάβουν την πόλη εκτός από τρία μικρά κάστρα. Σύναψαν όμως ειρήνη σύμφωνα με την οποία οι Πατρινοί θα κατέβαλαν στον Κωνσταντίνο Παλαιολόγο κάθε χρόνο 500 φλουριά και ποτέ δεν εγκατέλειψε το σχέδιό του να καταλάβει την Πάτρα.

Μετά από έκκληση του αρχιεπισκόπου Παντόλφο Μαλατέστα για βοήθεια από την Βενετία το 1428, προκειμένου να απωθήσουν τους Παλαιολόγους, η Βενετία αρνήθηκε να βοηθήσει ακόμα και μετά από έκκληση του πάπα Μαρτίνου Ε'.

Τον Μάρτιο του 1429 ο Κωνσταντίνος Παλαιολόγος επιτέθηκε εναντίον της Πάτρας.

Ο Γεώργιος Σφραντζής περιγράφει με λεπτομέρειες τις φάσεις της επιχείρησης : Έφτασε νύχτα στην τοποθεσία Τρεις Εκκλησιές σημερινά Ροϊτικά δυτικά της Πάτρας. Οι διαπραγματεύσεις με τους άρχοντες για παράδοση της πόλης απέβησαν άκαρπες και έτσι στις 20 Μαρτίου 1429 ο στρατός του Κωνσταντίνου Παλαιολόγου επιτέθηκε στις πύλες του κάστρου, που όμως απέτυχαν να καταλάβουν.

Λίγες μέρες αργότερα, 26 Μαρτίου 1429, το Μεγάλο Σάββατο, ενώ ο Κωνσταντίνος Παλαιολόγος καθόταν με τον Σφραντζή στην τέντα του και συζητούσαν δέχθηκαν επίθεση από Λατίνους από την λεγόμενη Εβραϊκή πύλη ή πύλη του Ζευγολατείου.

Κατά την συμπλοκή ο Σφραντζής έσωσε τον Παλαιολόγο απεγκλωβίζοντάς τον από το άλογό του, συνελήφθη όμως ο ίδιος τραυματισμένος και φυλακίστηκε στον πύργο του κάστρου (κουλάς). Ο ιστορικός περιγράφει με φρίκη τις συνθήκες κράτησής του:

« Πιάσαντές με οὖν, μετά πολλῶν λαβωμάτων ἀπαγαγόντες με, ἔβαλόν με εἰς τόν κουλᾶν εἰς ὀσπίτιον σκοτεινόν ἔχον μύρμηκας καὶ σιταρόψειρας καὶ ποντικούς διὰ τό εἶναι ἐν αὐτῷ πρό τοῦ σιτάριον. Ἐβαλόν με δέ καὶ σίδηρα μονοκάνονα καὶ εἰς τόν ἀριστερόν ἄλυσον στερεάν εἰς τζόκον μέγα

καρφωμένην. Και έκοιτώμην έν τῇ τοιαύτῃ φυλακῇ πικρῶς διαβιβάζων από τε τῶν λαβωμάτων και τῶν σιδήρων και τοῦ ξηροῦ κοιτασμοῦ και τῶν ἄλλων, ὡς ἐδηλώσαμεν, ὅπου εἶχε το ὀσπίτιον κακῶν » (Σφραντζῆς σ. 46). Ο Σφραντζῆς ελευθερώθηκε μετά από τριάντα μέρες κράτηση καταπονημένος από τις κακουχίες και ο Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος τον αντάμειψε με δώρα. Απελευθερώθηκε προκειμένου να μεσολαβήσει στον Κωνσταντῖνο Παλαιολόγο για την σύναψη συμφωνίας. Πράγματι συμφωνήθηκε να παραδοθεῖ στον δεσπότη το Σαραβάλι και εκείνος να λύσει την πολιορκία και να επιστρέψει στην Γλαρέντζα.

Την 1 Ιουνίου 1429 ο Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος επιτέθηκε και πάλι εναντίον της Πάτρας και στις 4 του ίδιου μήνα στρατοπέδευε στον ναό του Αγίου Ανδρέα. Την επόμενη μέρα (5 Ιουνίου) η Πάτρα παραδόθηκε στον Κωνσταντῖνο Παλαιολόγο.

Οι ἄρχοντες του κάστρου και ο λαός βγήκαν από την πόλη κατευθύνθηκαν στο ναό του Αγίου Ανδρέα προσκύνησαν τον Κωνσταντῖνο Παλαιολόγο και του παρέδωσαν τα κλειδιά του κάστρου. Ο Σφραντζῆς περιγράφει με γλαφυρές λεπτομέρειες την παράδοση της πόλης. Η είσοδος του Κωνσταντῖνου Παλαιολόγου στην Πάτρα ήταν πανηγυρική. Έφιππος μπήκε μαζί με την συνοδεία του και προχώρησε μέχρι τον ναό του Αγίου Νικολάου, κάτω από το κάστρο, ενώ οι δρόμοι ήταν στρωμένοι με άνθη και από τα σπίτια τον έραιναν με ρόδα.

Τον Μάιο του 1430 εξαιτίας του λιμού παραδόθηκε και η ακρόπολη στους Έλληνες του Δεσποτάτου και ανέλαβε την διοίκηση της πόλης ο Σφραντζῆς.

Μετά το 1432, εκτός από τις βενετικές κτήσεις ὅλη η Πελοπόννησος ήταν Ελληνική και οι τρεις αδελφοί Παλαιολόγοι μοίρασαν τις κτήσεις τους ως εξής: ο Θεόδωρος πήρε τον Μυστρά, ο Κωνσταντῖνος πήρε τα Καλάβρυτα και ο Θωμάς την Γλαρέντζα.

Η Πάτρα έμεινε υπό την κυριαρχία του Δεσποτάτου του Μυστρά μέχρι το 1458 .

Κατά την πρώτη τουρκική εισβολή στην Πελοπόννησο το 1446 ο Μουράτ Β΄ κατέλαβε μόνο την πόλη και την έκαψε. Το 1458 μετά την πτώση της Κωνσταντινούπολης, ο Μωάμεθ Β' ο Πορθητής εκστράτευσε εναντίον της Πελοποννήσου ὁπότε η Πάτρα πέρασε οριστικά στους Τούρκους. Το 1458 στράφηκε προς την Πάτρα ακολουθώντας τον δύσβατο δρόμο, από την Αρκαδία. Βρήκε την πόλη ἄδεια από κατοίκους, που είχαν καταφύγει στην Ναύπακτο για να σωθούν, την έκαψε ενώ οι φρουροί του κάστρου παραδόθηκαν με την συμφωνία να σωθεῖ η ζωή τους.

Ο Μωάμεθ εγκατέστησε φρουρά στην Πάτρα, κάλεσε τους κατοίκους να επιστρέψουν και τους υποσχέθηκε ελευθερία και φορολογικές απαλλαγές για ορισμένα χρόνια. Το 1488-89 στα τουρκικά αρχεία καταγράφονται

1593 σπίτια στην Πάτρα μετά την μείωση του πληθυσμού από τις τουρκικές επιθέσεις και την μετοίκηση άλλων κατοίκων σε ασφαλείς περιοχές.

Κατά την Φραγκοκρατία και Ενετοκρατία η εμπορική δραστηριότητα της Πάτρας με την Ιταλία ήταν ιδιαίτερα έντονη. Οι βενετοί έμποροι έφερναν στην πόλη μέταλλα και μάλλινα υφάσματα και αγόραζαν δημητριακά, λάδι, μετάξι και σταφίδες. Βενετικά έγγραφα μας πληροφορούν, ότι το 1400 έφτασαν στην Πάτρα εμπορεύματα αξίας 80.000 δουκάτων. Πολεμικά πλοία της Βενετίας προστάτευαν τους εμπόρους από τουρκικές πειρατικές επιθέσεις και δημιουργούσαν κλίμα ασφάλειας.

5. 1. Σκιαγράφηση της τοπογραφίας της μεσαιωνικής Πάτρας

Ενώ η ρωμαϊκή και πρωτοβυζαντινή πόλη έφτανε μέχρι την θάλασσα, η μεσαιωνική Πάτρα απομακρύνθηκε από την ακτή, φαινόμενο σύνηθες από τον 7ο αιώνα, και τραβήχτηκε στους λόφους γύρω από το κάστρο και προς τα νότια και δυτικά.

Σύμφωνα με τον περιηγητή Νικόλαο de Martoni, Ιταλό νοτάριο, που πέρασε από την Πάτρα στα τέλη του 14ου αιώνα η πόλη απείχε από την παραλία περίπου 800 μέτρα.

Επίσης μας πληροφορεί, ότι η περιοχή κοντά στον ναό του Αγίου Ανδρέα, που βρισκόταν μισό μιλιαρίσιο έξω από την πόλη ήταν γεμάτη έλη (« ad lamiam »).

Πράγματι η περιοχή γύρω από τον ναό του Αγίου Ανδρέα μέχρι την οδό Μιαούλη ονομαζόταν στα νεώτερα χρόνια « βάλτος του Αγίου Ανδρέα » και επιχωματώθηκε το 1883 από τον δήμαρχο Θ. Κανακάρη. Επίσης η περιοχή από το Ρίο μέχρι τον σημερινό Άγιο Διονύσιο ήταν ελώδης μέχρι τις αρχές του 20ού αιώνα.

Κοντά στο φρούριο του Ρίου και από τον Ψαθόπυργο μέχρι το Δρέπανο υπήρχαν έλη, ενώ νότια της Πάτρας η ακτή μέχρι το ακρωτήριο Άραξος ήταν επίσης ελώδης.

Κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας δίνουν δραματικές διαστάσεις στις συνέπειες που είχε η ελονοσία για τους κατοίκους και επισκέπτες της περιοχής.

Η προνομιακή θέση της Πάτρας πάνω στο θαλάσσιο δρόμο που οδηγούσε από το Αιγαίο και την Ανατολική Μεσόγειο στην Ιταλία άρχισε να χάνει την αίγλη της για το διεθνές εμπόριο από τον 11ο αιώνα, όταν αυξήθηκε

σημαντικά ο όγκος των πλοίων και δεν ήταν δυνατή η διόλκησή τους από τον Ισθμό.

Από τότε τα πλοία που κατευθύνονταν από την Αδριατική προς την Ανατολική Μεσόγειο παρέπλεαν την Πελοπόννησο, χωρίς να σταματούν στο λιμάνι της Πάτρας, που δεν είναι φυσικό, στοιχείο σημαντικό για την οικονομική ζωή της πόλης και για την ιστορική της τύχη. Ο Στράβων είχε επισημάνει ότι η Πάτρα « εχει δε υφορμον μέτριον ». Στην ρωμαϊκή εποχή η πόλη απέκτησε τεχνητό λιμάνι, που βρισκόταν νοτιοδυτικά της πόλης κοντά στον ναό του Αγίου Ανδρέα και κατά μήκος της οδού Μπουμπουλίνας.

Ο Πausanίας μνημονεύει στο χώρο του λιμανιού ναούς του Ποσειδώνα και της Αφροδίτης και αγάλματα. Το λιμάνι απεικονίζεται σε ρωμαϊκά νομίσματα του Σεπτίμιου Σεβήρου (193-211 μ.Χ.) και σε νομίσματα του Γορδιανού (244 μ.Χ.).

Από τα τέλη της πρωτοβυζαντινής εποχής τα περισσότερα ρωμαϊκά τεχνητά λιμάνια, λόγω της οικονομικής κρίσης της αυτοκρατορίας και της κάμψης του διεθνούς εμπορίου, έπαψαν να συντηρούνται με εξαίρεση της Κωνσταντινούπολης και της Θεσσαλονίκης. Οι εκβαθύνσεις, που ήταν απαραίτητες έπαψαν να γίνονται με αποτέλεσμα την άνοδο του πυθμένα της θάλασσας από τις συνεχείς προσαμμώσεις και τη συσσώρευση άχρηστων υλικών. Οι προβλήτες δεν επιδιορθώνονταν και άρχισαν να βυθίζονται. Έτσι ο ελλιμενισμός των μεγάλων πλοίων στα τεχνητά ρωμαϊκά λιμάνια ήταν πλέον αδύνατος. Αναγκαστικά έριχναν άγκυρα στα ανοιχτά των ακτών και μετέφεραν εμπορεύματα και επιβάτες στη στεριά με βάρκες και καϊκια. Επομένως μόνον οι πόλεις που είχαν βαθιά φυσικά λιμάνια, ήταν προσιτές στα μεγάλα πλοία. Στα χρόνια της Φραγκοκρατίας λατινικά έγγραφα τονίζουν την έλλειψη λιμανιού στην Πάτρα σε αντίθεση με την Ναύπακτο, που είχε φυσικό λιμάνι.

Η έλλειψη φυσικού λιμανιού στην Πάτρα εξηγεί γιατί η Βενετία επέτρεψε να καταληφθεί η πόλη από τους Φράγκους, ενώ κράτησε με επιμονή τα λιμάνια της Μεθώνης και της Κορώνης.

Μοναδικό στοιχείο του πολεοδομικού σχεδίου της Πάτρας αυτής της εποχής είναι το τοπογραφικό που δημοσιεύει ο Kevin Andrews, από αρχεία των Ενετών, στο βιβλίο του « Castles of Morea », Princeton, New Jersey 1953, το οποίο έγινε κατά την βενετική κατοχή της Πάτρας τα χρόνια 1687-1715.

Το τοπογραφικό αυτό δημοσιεύεται από τον Ν. Παπαχατζή στο βιβλίο του « Πausanίου Ελλάδαδος Περιήγησις », σ.82.

Η πόλη κατά το τοπογραφικό σχέδιο έχει περιοριστεί νότια του φρουρίου και η παραλία και η περιοχή γύρω από τον οικισμό καλλιεργείται. Στην παραλία υπάρχει ο ναός του Αγίου Ανδρέα και ένα νοσοκομείο. Την ίδια

εποχή (1688) δηλώνονται στην Πάτρα οι συνοικίες Βλατερού, Παναγίας Παλαιοκαστρίτσης, Αγίου Γεωργίου, Αγίας Τριάδος, Αγίου Κων/νου, Αγίου Δημητρίου, Αγίου Βασιλείου, Αγίας Παρασκευής, Αγίου Μιχαήλ, και Αγίου Νικολάου Αρχιεπισκοπής.

Από τα μέσα του 18ου αιώνα έχουμε μαρτυρίες από πολλούς Ευρωπαίους περιηγητές όχι πάντα αξιόπιστες. Σε διάστημα ενός περίπου αιώνα παρατίθενται οι εξής εκτιμήσεις για τον πληθυσμό της Πάτρας από διάφορους περιηγητές:

Chandler 1765 10.000 Έλληνες και 300 Τούρκοι

Ruhliere 1770 Ville Populace και 800 Τούρκοι

Prockock 1772 80 χριστιανικές οικογένειες, 250 Τούρκοι, 10 Εβραίοι.

Ο μικρός αριθμός κατοίκων εξηγείται γιατί κατά τα Ορλωφικά η Πάτρα καταστράφηκε και ο πληθυσμός σφαγιάστηκε από τους Τούρκους και Αλβανούς.

Castellan 1794 30.000 κάτοικοι (δεν φαίνεται πιθανόν).

Pomardi 1804 20.000 κάτοικοι

Leake 1805 10.000 κάτοικοι

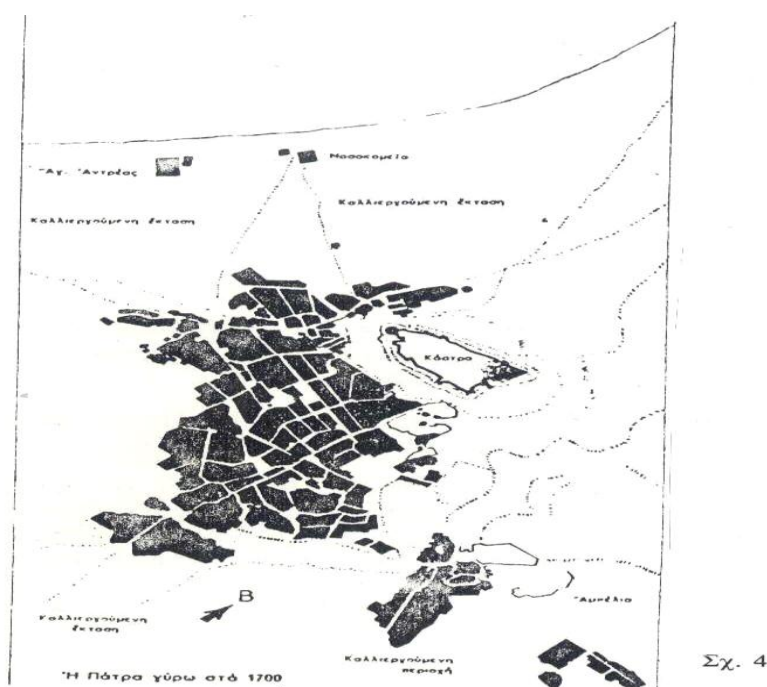
Gell 1805 10.000 κάτοικοι

Thornton 1805 10.000 κάτοικοι

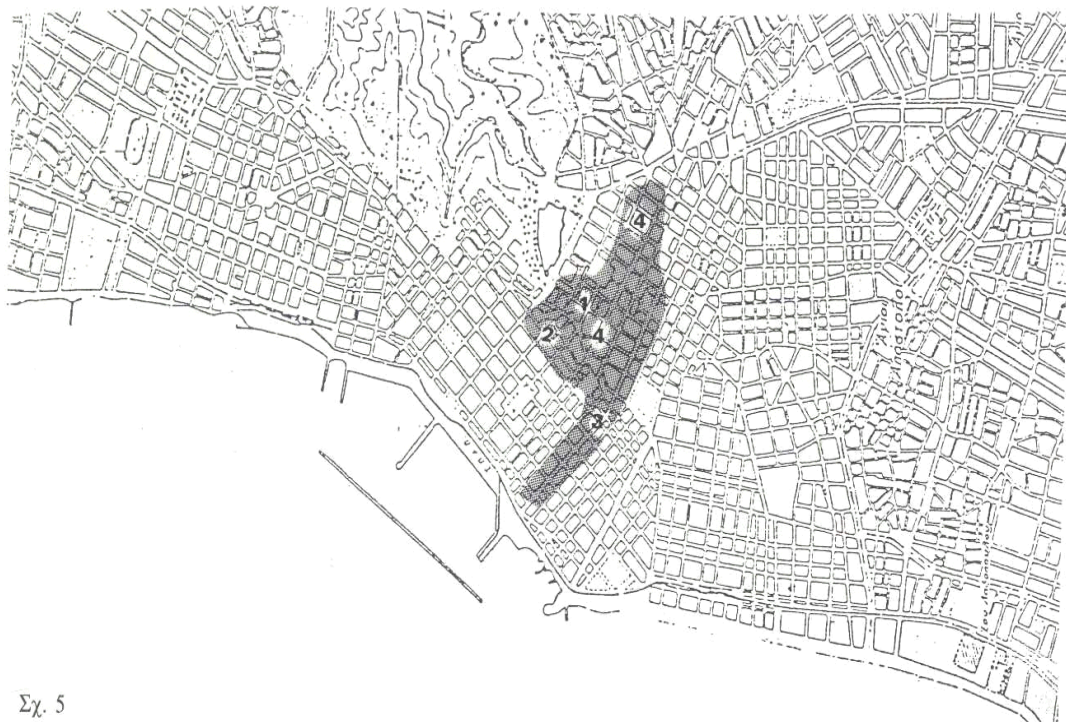
Wilson 1805 10.000 κάτοικοι

Reinseignments statistique sur la Grece, 1854 16.780 Χριστιανοί και 3.500 Οθωμανοί.

Το 1828 η πόλη έχει μόνο 4.000-5.000 κατοίκους. Όλα είχαν δοθεί στον Αγώνα. Μόνο 8 σπίτια έμειναν άθικτα.

Τοπογραφικό της Πάτρας από τον Kevin Andrews σε ανατύπωση από τον Ν. Παπαχατζή.

Σχ. 5

Σχηματική παράσταση των αγορών σε διαφορετικές χρονικές περιόδους.

- 1 Ρωμαϊκή εποχή
- 2 Μαρκάτο (Ενετοκρατία)
- 3 Φραγκοκρατία
- 4 Φράγκοι – Τούρκοι

5. 2. Ο παλαιός Ναός του Αγίου Ανδρέα

Ο σημαντικότερος ναός κατά την εποχή της Λατινοκρατίας ήταν ο ναός του Αγίου Ανδρέα, ο οποίος περιελάμβανε και μονή στην οποία εγκαταστάθηκαν Φράγκοι μοναχοί. Το συγκρότημα ήταν οχυρωμένο με πύργους στις γωνίες για προστασία από τους πειρατές. Οι Φράγκοι επέκτειναν και ενίσχυσαν τις οχυρώσεις τους. Αυτός ο ναός καταστράφηκε πολλές φορές από τους σεισμούς του 1664, 1714, 1769 και διατηρήθηκε μέχρι το 1770. Σ' αυτόν προσκύνησε ο Βασίλειος μετέπειτα αυτοκράτορας του Βυζαντίου και ο Κων. Παλαιολόγος, όταν μπήκε ελευθερωτής στην Πάτρα το 1429. Επί Τουρκοκρατίας έγινε τέμενος, αλλά διατήρησε το όνομα του Αγίου Ανδρέα.

Ο περιηγητής Νικόλαος de Martoni σημειώνει ότι ο ναός βρισκόταν σε απόσταση μισού μιλιαρισίου από την πόλη και σε ελώδη περιοχή. Επίσης μας πληροφορεί, ότι σε μικρή απόσταση υπήρχε και ένας άλλος ναός κτισμένος στον τόπο του μαρτυρίου του Αγίου Ανδρέα. Το 1977

ανασκαφές στα νότια του « μικρού ναού του Αγίου Ανδρέα » αποκάλυψαν μεγάλο λουτρό ρωμαϊκών και πρωτοχριστιανικών χρόνων.

Η διαμόρφωση του χώρου σε προαύλιο του ναού καθιστά αδύνατες περαιτέρω αρχαιολογικές έρευνες.

Ο περιηγητής G. Wheeler, που επισκέφτηκε την Ελλάδα το 1676, στα χρόνια της Τουρκοκρατίας σημείωσε ότι είδε δύο μεγάλες παράλληλες υπόγειες καμάρες και θεμέλια άλλων στις δύο πλευρές τους. Τα ερείπια που βρήκε ίσως ήταν από τον σεισμό του 1664. Στο ναό βρέθηκε τετράγωνη λίθινη πλάκα που έχει παράσταση γοργόνας και δικέφαλου αετού, που σήμερα βρίσκεται στο αρχαιολογικό μουσείο της Πάτρας. Οι μεγάλες κόγχες για αγάλματα που παρατήρησε σε όλες τις καμάρες και η γειτνίαση με την πηγή την οποία ταύτισε με την μαντική πηγή του Πausανία, τον έκανε να συμπεράνει, ότι πριν από τη χρήση του κτηρίου ως εκκλησία, το συγκρότημα ήταν ρωμαϊκό λουτρό, το οποίο διαδέχτηκε ένα τούρκικο hamam, αφού στην τοποθεσία υπήρχε πολύ νερό.

Υπάρχει επίσης μαρτυρία του Κυριακού Αγκωνίτη, που επισκέφθηκε την Πάτρα στις 27 Φεβρουαρίου 1436. Ο Κυριακός περιγράφει ένα υπόγειο μαυσωλείο, το οποίο ήταν πελώριο και φτιαγμένο από μονοκόμματο λίθο. Ο θόλος του, τα σκαλιά και το δάπεδο εξαιρετικής τεχνικής. Η πολύτιμη αυτή μαρτυρία παρουσιάζει πολλές ερμηνευτικές δυσκολίες.

Στην βιβλιογραφία έχει εδραιωθεί η υπόθεση, ότι το υπόγειο που περιγράφει ο Κυριακός βρισκόταν στη θέση του ναού του Αγίου Ανδρέα και έχει συνδεθεί με την πηγή με το αγίασμα, την αρχαία μαντική πηγή του Πausανία.

Προκειμένου να εμπεδωθεί η ταύτιση του χώρου με τον παραλιακό ναό του Αγίου Ανδρέα έχει υποτεθεί, ότι το όνομα Demetrii στο κείμενο του Κυριακού αναφέρεται στη θεά Δήμητρα, στη θέση του ναού της οποίας είχε κτισθεί ο ναός του Αγίου Ανδρέα. Το 1963 δίπλα στο ναό του Αγίου Ανδρέα ανασκάφηκε υπόγειος καμαρωτός διάδρομος πλάτους 1.90 μέτρων και ύψους 2.20 μέτρων, που οδηγούσε στην πηγή με το αγίασμα και ανήκε στον χώρο του γειτονικού ρωμαϊκού και πρωτοβυζαντινού λουτρού. Ο υπόγειος αυτός διάδρομος ταυτίστηκε με το υπόγειο μαυσωλείο, που περιγράφει ο Κυριακός. Συνδέοντας το υπόγειο του Κυριακού με την υπόγεια πηγή με το αγίασμα, αγνοήθηκε η πρωταρχική χρήση ως μαυσωλείο η οποία ήταν φανερή μέχρι τον 15ο αιώνα, όταν το επισκέφθηκε ο Κυριακός.

Ο παλιός ναός του Αγίου Ανδρέα με την πηγή δίπλα.

Η υπόγεια πηγή του Αγίου Ανδρέα στη θέση της αρχαίας πηγής του μαντείου της θεάς Δήμητρας.

Η θέση ενός ρωμαϊκού μασσωλείου σε χώρο που γειτνιάζε με το λιμάνι και το ναό της Κόρης δημιουργεί δυσκολίες δεδομένου ότι στην αρχαιότητα, οι τάφοι και οι νεκροί θεωρούνται μολυσμένοι και επομένως πρέπει να βρίσκονται σε απόσταση από κατοικημένες περιοχές. Επομένως φαίνεται εύλογο να τοποθετήσουμε το μασσωλείο που περιγράφει ο Κυριακός σε άλλη θέση, ενδεχομένως στην περιοχή των ρωμαϊκών νεκροταφείων κατά μήκος των δρόμων που οδηγούσαν στην πόλη, όπου έχουν βρεθεί υπόγεια ρωμαϊκά μασσωλεία με τεφροδόχους κάλπες.

Ο σημερινός παλιός ναός, είναι βασιλικού ρυθμού, έργο του Λύσανδρου Κουτατζόγλου και χτίστηκε στα χρόνια 1836-1843. Ήταν ο καθεδρικός ναός της Πάτρας μέχρι το 1856. Στην οροφή του υπάρχουν ολόσωμες εικόνες Πατριαρχών, εικόνες από την Βίβλο, Πατέρες, έργα του αγιογράφου και συγγραφέα Δημήτρη Χατζηασλάνη, γνωστού ως Βυζάντιου. Ο ασημένιος πολυέλαιος στη μέση του Ναού είναι έργο του Σπ. Παπαμόσχου. Στον Ναό φυλάσσονται τμήμα δακτύλου και τμήμα χεριού του Απόστολου Ανδρέα, καθώς επίσης και ο μαρμάρινος τάφος του.

5. 3. Μεσαιωνικές Εκκλησίες

Άλλες σημαντικές εκκλησίες της εποχής είναι των Αγίων Θεοδώρων μέσα στο κάστρο, που είναι γνωστή από μία επιστολή του πάπα Ινοκέντιου Γ' τον Νοέμβριο του 1210, σύμφωνα με την οποία ο Φράγκος βαρώνος της Πάτρας Αλεμάνος κατασκεύασε πύργο γύρω από την εκκλησία καταστρέφοντας το μέγαρο όπου βρισκόταν το κοιμητήριο των Λατίνων αρχιεπισκόπων (*Patrologia Latina* 216,340).

Η εκκλησία της Αγίας Σοφίας ήταν ο μητροπολιτικός ναός κατά την βυζαντινή εποχή.

Βρισκόταν μέσα στο κάστρο και ήταν κτισμένη πάνω στο ναό της θεάς Αθηνάς Παναχαΐδος. Η μετάβαση από την ειδωλολατρία στο χριστιανισμό γίνεται εύκολα κατανοητή στη διαδοχή της λατρείας στην ακρόπολη : η λατρεία του Αγίου Ανδρέα και της Αγίας Σοφίας διαδέχτηκε την λατρεία της θεάς Αθηνάς και προστάτιδας της αρχαίας Πάτρας. Στην πόλη έξω από το κάστρο σημαντικότερη εκκλησία ήταν του Αγίου Νικολάου η οποία σύμφωνα με έγγραφα της εποχής βρισκόταν δίπλα στην κεντρική οδό της πόλης. Η εκκλησία συμπεριλάμβανε και μονή που ανήκε στους Φραγκισκανούς της Πάτρας. Βρισκόταν στη σημερινή περίπου θέση του ναού, στο τέλος της ομώνυμης οδού, όπου οι κάτοικοι ορκίστηκαν πίστη στον Κωνσταντίνο Παλαιολόγο.

Στην ίδια περιοχή, στην οδό Ερμού 82 αποκαλύφθηκε το 1976 ρωμαϊκό μασωλείο, το οποίο κατά την ρωμαϊκή εποχή βρισκόταν στο χώρο του ρωμαϊκού νεκροταφείου κατά μήκος της οδού, που οδηγούσε στην πόλη. Το μασωλείο ανήκε στην οικογένεια των Sexti και αποτελείτο από δύο τμήματα: έναν υπόγειο νεκρικό θάλαμο και από πάνω ναόσχημο ταφικό οικοδόμημα. Ο υπόγειος θάλαμος (5,60 μέτρα επί 3,80 μέτρα) μετατράπηκε κατά τους χριστιανικούς χρόνους σε χώρο λατρείας (διατηρείται και σήμερα). Ο ρωμαϊκός διάκοσμος των τοίχων καλύφθηκε με στρώμα κονιάματος, αλλά οι χριστιανικές τοιχογραφίες σώθηκαν. Έχουν χρονολογηθεί στον 14ο αιώνα και απεικονίζουν τον Άγιο Ανδρέα.

Στην επίχωση πάνω από το μαυσωλείο υψωνόταν χριστιανική εκκλησία η οποία μετά την εγκατάλειψή της χρησιμοποιήθηκε για ταφές (Ι. Δεκουλάκου, Αρχαιολογικό Δελτίο, τ. 31(1976), Β1, σ. 102 και σχ. 3). Επιγραφή εντοιχισμένη στην ασίδα της φέρει επιτύμβιο επίγραμμα με το όνομα Sextus Aequanus (απελεύθερος του Sexti).

Σύμφωνα με αρχαιολογικά ευρήματα, ένας τρισυπόστατος ναός αφιερωμένος στον Άγιο Γεώργιο, Άγιο Ιωάννη, Άγιο Νικόλαο βρισκόταν στην πλατεία Αγίου Γεωργίου στην Άνω πόλη δίπλα στο αρχαίο Ωδείο. Ο χώρος βρισκόταν στην καρδιά της μεσαιωνικής πόλης, όπου βρισκόταν το εμπορικό κέντρο. Οι διαστάσεις του ναού ήταν 12.40 μ. πλάτος και άνω των 25 μ. μήκος. Μέρος του δαπέδου που σώθηκε αποτελείται από ποικιλόχρωμα μικρά μάρμαρα. Στο κέντρο κάτω από τον τρούλο το μαρμαροθέτημα σχημάτιζε διακοσμητική σύνθεση οκτώ εφαπτόμενων κύκλων.

Ο βυζαντινός ναός του Παντοκράτορα βρισκόταν κι αυτός στην Άνω πόλη στη θέση της σημερινής εκκλησίας. Κτίσθηκε στην θέση του ναού του Διός Καπιτωλίου το 900 μ.Χ. Αργότερα μετατράπηκε σε τζαμί (Κουρσούμ, μολυβδοσκεπάστο) επί Τουρκοκρατίας. Κατά την έναρξη της επανάστασης το 1821 οι πρώτες σφαίρες φτιάχτηκαν από το μολύβι του θόλου του τζαμιού. Ο Μοροζίνι το 1687, όταν κατάκτησαν οι Ενετοί την Πάτρα, τον ονόμασε ναό του Αγίου Μάρκου. Το 1828 έγινε αναρρωτήριο της στρατιάς Μαιζών των Γάλλων. Οι τοίχοι του από πορόλιθο διασώζονται από τους βυζαντινούς χρόνους. Η ανέγερση του ναού όπως είναι σήμερα έγινε μεταξύ των ετών 1835-1840 και είναι φτιαγμένος κατά το σχέδιο της Αγίας Σοφίας στην Κων/λη. Το 1951 έγινε επικάλυψη όλων των τρούλων της στέγης με χαλκό για να προστατευτεί η αγιογράφηση και η διακόσμηση του εσωτερικού από την υγρασία.

Ο Ναός του Παντοκράτορα σήμερα.

Η Αγία Ειρήνη του Ριγανόκαμπου.

Ο ναός της Αγίας Ειρήνης στο Ριγανόκαμπο κτίσθηκε στα τέλη του 9ου με αρχές 10ου αιώνα και επισκευάσθηκε πρόχειρα κατά τον 13ο αιώνα. Ο πρώτος Λατίνος αρχιεπίσκοπος της Πάτρας Αντέλμος δώρισε μέρος του θησαυρού της ελληνικής εκκλησίας της Πάτρας και την κέρα της Αγίας Ειρήνης στην μονή της Haute Combe της Σαβοΐας, γενέτειράς του.

Ο ναός της Αγίας Βαρβάρας βρισκόταν μάλλον κοντά στο φρούριο, ο ναός της Αγίας Παρασκευής, βρισκόταν στη σημερινή θέση στη συνοικία Ταμπάχανα στην Άνω πόλη. Τέλος οι πηγές αναφέρουν και το αβαείο του Αγίου Αντωνίου, που δεν έχει όμως ταυτισθεί στην τοπογραφία της πόλης.

Ο Πουκεβίλ σημειώνει ότι « παρ' όλες τις καταστροφές που προήλθαν από το χρόνο και τους ανθρώπους, η Πάτρα μπορούσε με φροντίδες να αποτελέσει ένα ενδιαφέρον μουσείο των αρχαιοτήτων της » (Pouqueville, IV, σ. 365).

Πρώτος ο Κυριακός Αγκωνίτης σημείωσε αρχαιότητες της πόλης και έχει θεωρηθεί δημιουργός της επιστήμης της αρχαιολογίας. Γεννημένος από πλούσια οικογένεια εμπόρων είχε την οικονομική άνεση να ταξιδέψει στην Πελοπόννησο το 1436, το 1437 και τον χειμώνα του 1478. Οι εντυπώσεις του από τις περιηγήσεις βρίσκονται διασκορπισμένες σε σημειώσεις και επιστολές.

6. Τουρκοκρατία και Επανάσταση του 1821

6. 1. Πρώτη εποχή της Τουρκοκρατίας

Την Πάτρα κατέκτησε ο ίδιος ο Μωάμεθ Β' το 1458 και διόρισε διοικητή Αχαΐας τον Ομάρ. Από τότε άρχισε αυτό που αποδείχτηκε κανόνας για την Πελοπόννησο, κάθε φορά που διαμορφωνόταν εμπόλεμη κατάσταση να εισβάλουν Αλβανοί να καταστρέφουν και να λεηλατούν.

Το 1471 ο γιός και διάδοχος του Μωάμεθ Β', με καλά οργανωμένη εκστρατεία κατέλαβε και έδωξε τους Αλβανούς από την Ναύπακτο και έτσι απελευθέρωσε για λογαριασμό του ολόκληρο τον Κορινθιακό. Για να προστατέψει την περιοχή από ξένες επιδρομές κατασκεύασε τα δύο φρούρια, Ρίο και Αντίρριο και τα ενέταξε στην διοικητική δικαιοδοσία του Καπουδάν πασά.

Το Μεσαιωνικό κάστρο του Αντιρρίου.

Κατόπιν θεσπίστηκαν και οι όροι της ναυσιπλοΐας : ξένα πολεμικά πλοία απαγορεύτηκε να εισέρχονται στον Κορινθιακό και τα εμπορικά μπορούσαν να κινούνται μόνο ημέρα και μόνο αν ήταν εφοδιασμένα με έγγραφα των προξένων της Πάτρας. Αυτά τα μέτρα εξασφάλισαν στον Οθωμανό κατακτητή « ειρήνη » ενός αιώνα ακριβώς, αφού το 1571 στη ναυμαχία της Ναυπάκτου ο οθωμανικός στόλος υπέστη πανωλεθρία από τον συνασπισμένο « χριστιανικό » στόλο της Δύσης με επικεφαλείς τους Βενετούς, οι οποίοι ήθελαν να προστατέψουν τις επανησιακές τους κτήσεις, αλλά και να επεκταθούν ξανά στην Πελοπόννησο. Αυτή η ήττα φάνηκε στους Πατριούς μια ευκαιρία να ελευθερωθούν.

Το κάστρο του Ρίο.

Ο μητροπολίτης Γερμανός Α' τους εξώθησε να εξεγερθούν. Με την βοήθεια των Βενετών δόθηκε σκληρή μάχη στην παραλία του Αγίου Ανδρέα, όπου οι Οθωμανοί νικήθηκαν. Η « ελευθερία » δεν κράτησε για πολύ, γιατί το 1572 ισχυρός οθωμανικός στόλος ανακατέλαβε όλες τις περιοχές που έχασε. Η Πάτρα υπέστη πολλές καταστροφές και περίπου ερημώθηκε.

Η θέση της Πάτρας ως πύλη του Κορινθιακού και της Πελοποννήσου από την δύση, συνδέθηκε με τις ανάγκες ασφάλειας της Επτανήσου και με τα γενικότερα συμφέροντα των Κυρίων τους. Γι αυτό δέχθηκε πολλές επιθέσεις από Δυτικούς επιδρομείς, που δεν υπέστησαν άλλες πόλεις της Πελοποννήσου. Όπως το 1595 την λεηλάτησαν οι Ισπανοί, όπως το 1645 επιτέθηκαν οι Βενετοί και ανάγκασαν τους Οθωμανούς να εγκαταλείψουν την άμυνα της πόλης. Επακολούθησαν σφαγές των Οθωμανών, λεηλασίες, καταστροφές και τελικά αποχώρησαν οι Βενετοί παίρνοντας μεγάλες ποσότητες λαφύρων.

Οι Οθωμανοί υποχωρώντας, ερήμωσαν χωριά ολόκληρα, έσφαξαν πολλούς κατοίκους, πήραν μαζί τους ομήρους, την ώρα που ο Μοροζίνι κατελάμβανε το Ρίο, το Αντίρριο και την Ναύπακτο. Η Πάτρα έμεινε με λιγότερους από 2000 Έλληνες, Τούρκους και Εβραίους μια κατάσταση που επιδεινώθηκε από την επιδημία πανώλης, μία από τις πολλές που βασάνιζαν όλο τον κόσμο.

Οι Βενετοί διαίρεσαν διοικητικά την Πάτρα σε τέσσερις νομούς. Ένας από αυτούς ήταν της Αχαΐας. Την στρατιωτική και πολιτική εξουσία σε κάθε νομό την ασκούσε ένας Προνοητής (Proveditore). Αμέσως ακολούθησε η εγκατάσταση τεσσάρων καρμελιτών πατέρων, από αυτούς που ονόμαζαν Ευπόλυτους, οι οποίοι οργάνωσαν δύο καθολικές εκκλησίες, την μία στο κυριότερο τζαμί στο όνομα του Αγίου Ανδρέα και την άλλη στο φρούριο. Το επιτυχημένο διοικητικό σύστημα των Βενετών ποτέ δεν έφτασε και στα ζητήματα της υγιεινής. Η έτσι κι αλλιώς ανθυγιεινή Πάτρα έχανε τακτικά μέρος του πληθυσμού της λόγω των ελών και του δεκαετούς τότε κύκλου της πανώλης. Οι δρόμοι της Πάτρας ήταν στενοί και βρώμικοι, στους οποίους χύνονταν οι οχετοί των κατοικιών, ενώ μόνο έναν γιατρό έφεραν οι Βενετοί για όλη την Πελοπόννησο, που όμως ήταν στην ακολουθία του γενικού Προνοητή. Η Βενετοκρατία έληξε το 1715 και η Πάτρα παραδόθηκε στους Τούρκους.

6. 2. Δεύτερη εποχή της Τουρκοκρατίας. Τα Ορλωφικά

Η δεύτερη Τουρκοκρατία ήταν σχετικά ήπια και μέχρι τα Ορλωφικά η περίοδος ήταν σχετικά ειρηνική. Η εξέγερση στην Πάτρα ξεκίνησε τον Φεβρουάριο του 1770 και άρχισε η πολιορκία του φρουρίου. Έλαβαν μέρος περίπου 10.000 πολεμιστές από όλη την Αχαΐα, την Ζάκυνθο και την Κεφαλονιά.

Στο φρούριο είχαν καταφύγει όλες οι τουρκικές οικογένειες. Δύο μήνες αργότερα στις 13 Απριλίου, που ήταν Μ. Παρασκευή, οι Πατρινοί είχαν συρρεύσει στις εκκλησίες και Αλβανοί επιδρομείς από την θάλασσα κατέλαβαν την πόλη και άρχισαν να την πυρπολούν. Οι Τούρκοι του φρουρίου με την βοήθεια των Αλβανών, των Λαλαίων, έκαναν έξοδο ενώθηκαν με τους επιδρομείς και κατάσφαξαν πολλούς Έλληνες. Οι επιδρομείς έφυγαν με πολλά λάφυρα, αλλά οι Λαλαίοι ανταμείφθηκαν για την βοήθεια με Ελληνική γη. Έτσι έληξε η εξέγερση, τα Ορλωφικά.

Η Πάτρα στην Τουρκοκρατία ήταν η τρίτη σε πληθυσμό πόλη μετά την Θεσσαλονίκη και τα Ιωάννινα. Στα τελευταία, πριν την Επανάσταση χρόνια, ο πληθυσμός κυμαινόταν στις 20.000 κατοίκους. Η αναλογία του πληθυσμού σε Έλληνες και Τούρκους κυμάνθηκε κατά τον τελευταίο αιώνα της Τουρκοκρατίας από 4 έως 8 προς ένα, ανάλογα με την πολεμική κατάσταση.

Κατά τον 17ο αιώνα μεγάλη ακμή παρουσιάζει ο εβραϊκός πληθυσμός, που ήρθαν στην Πάτρα διωγμένοι από την Ισπανία στο τέλος του 15ου αιώνα. Με την κατάκτηση της Πάτρας από τους Βενετούς άρχισε η παρακμή της Εβραϊκής κοινότητας με μαζική μετανάστευσή τους στην Θεσσαλονίκη. Γενικά οι Εβραίοι τα πήγαιναν καλά με τους μουσουλμάνους Οθωμανούς, όχι με τους χριστιανούς και ασχολούνταν με το εμπόριο. Με την έκρηξη της επανάστασης του 1821, οι Εβραίοι αναχώρησαν για ασφαλή μέρη του ελληνικού χώρου. Για την καθημερινή ζωή ξέρουμε ότι λειτουργούσαν « παζάρια », οι τοπικές εβδομαδιαίες αγορές με τις απαραίτητες διενέξεις έως και συγκρούσεις με τους Εβραίους που απαιτούσαν να γίνονται τα παζάρια την Κυριακή, εργάσιμη μέρα γι' αυτούς (αντίθετα από το Σάββατο, που κατά κανόνα γίνονταν), κάτι που το επιτύγχαναν από τον βοεβόδα με το μπαξίς.

Η Πάτρα κατά την Ενετοκρατία – Τουρκοκρατία υπέστη πολλές καταστροφές από τις πολεμικές συγκρούσεις, επιδρομές και σεισμούς. Μεγάλος σεισμός αναφέρεται για τις 30 Ιανουαρίου 1785. Πολλά σπίτια και εκκλησίες κατέρρευσαν όπως και τμήμα του κάστρου. Άλλος μεγάλος σεισμός πιο καταστρεπτικός από τον προηγούμενο σημειώθηκε στις 17 Δεκεμβρίου 1820, που συνοδεύτηκε από τρικυμία και χαλαζόπτωση. Τον σεισμό αυτό ακολούθησε άλλος πολύ μεγάλος τον Ιανουάριο του 1821.

Κατά την πρώτη περίοδο της Τουρκοκρατίας, μέχρι την κατάληψή της από τους Βενετούς, η Πάτρα είχε ασήμαντη εμπορική κίνηση, μόνο για την εξυπηρέτηση της αγοράς της περιοχής της. Η κίνηση των προϊόντων από και προς την Ελλάδα γινόταν μέσω της Κέρκυρας και της Ζακύνθου.

Στις αρχές του 18ου αιώνα η Πάτρα ήταν το κυριότερο εμπορικό κέντρο της βορειοδυτικής Πελοποννήσου με πολύ περιορισμένη όμως κίνηση στο λιμάνι της.

Από το 1726 και μέχρι τα μέσα του αιώνα ο μέσος ετήσιος αριθμός των γαλλικών πλοίων που φόρτωναν και ξεφόρτωναν εμπορεύματα δεν ξεπερνούσε το τέσσερα, όταν το γαλλικό εμπόριο ήταν το κυρίαρχο στην Οθωμανική αυτοκρατορία. Ήταν όμως το κύριο λιμάνι εισαγωγής μη γαλλικών εμπορευμάτων για όλη την Πελοπόννησο, κυρίως για την εξαγωγή σιτηρών σε όλο το νότιο ελληνικό χώρο.

Το μεγάλο ενδιαφέρον για την εξαγωγή σταφίδας εκδηλώθηκε στο τέλος του 18ου αιώνα, οπότε η Πάτρα αναδεικνύεται μοναδικό παραγωγικό και εξαγωγικό κέντρο.

Με την ανάκτηση της Πελοποννήσου από τους Τούρκους εγκαταστάθηκαν στην Πάτρα ο Άγγλος, ο Βενετός πρόξενος και ο Γάλλος υποπρόξενος, που εκπροσωπούσαν τα εμπορικά συμφέροντα των χωρών τους.

Το εμπόριο σιτηρών διαφάντευε ο βοεβόδας της Πάτρας που ήταν γι' αυτό πανίσχυρος. Είκοσι περίπου χρόνια μετά τα Ορλωφικά η προξενική εκπροσώπηση διευρύνθηκε: η Ρωσία, η Ολλανδία, η Σαρδηνία, η Αμερική, η Ισπανία, η Αυστρία εκπροσωπούνται είτε κάθε μία χωριστά, άλλοτε μαζί με άλλη και άλλοτε με Έλληνα.

Μετά την Γαλλική Επανάσταση και τους πολέμους του Ναπολέοντα το γαλλικό εμπόριο παρουσίασε ραγδαία παρακμή και κυριάρχησε το αγγλικό. Σε αντίθεση με τους Γάλλους, που ενδιαφερόταν για το λάδι, οι Άγγλοι ενδιαφερόταν πολύ για την σταφίδα. Αυτό συνέβαλε στην αύξηση των καλλιεργούμενων εδαφών και της παραγωγής του προϊόντος με την μεγάλη ζήτηση μέχρι το τέλος του 19ου αιώνα και μείωση της παραγωγής άλλων προϊόντων και ταυτόχρονη ανάδειξη νέων οικονομικών κέντρων ή διαφοροποίηση των παλαιών.

Υπάρχει όμως και κάτι άλλο που διευκόλυνε την ανάδειξη της Πάτρας σε κύριο εμπορικό και διαμετακομιστικό κέντρο από το τέλος του 18ου και για ένα σχεδόν αιώνα : η ενοποίηση της αγοράς, όπου είχαν ενταχθεί όλες οι περιοχές εκατέρωθεν του Κορινθιακού. Η ενοποίηση επιτεύχθηκε μέσω του εμπορίου των δημητριακών και κτηνοτροφικών προϊόντων. Η αύξηση στη ζήτηση της σταφίδας βρήκε την αγορά σε σχετική ετοιμότητα.

Σημαντικό ρόλο για την ενοποίηση της αγοράς έπαιξαν τα μεσολογγίτικα και γαλαξιδιώτικα πλοία.

Ο Scrofani, αξιόπιστος επισκέπτης της περιόδου, μας λέει ότι το 1795 έγιναν οι εξής εξαγωγές από το λιμάνι της Πάτρας. Σιτάρι: 2 φορτώματα, τυρί : 2 φορτώματα (= 5.100 καντάρια), λάδι : 2 φορτώματα (=3.000 βαρέλες, η βαρέλα=120 λίτρες), σταφίδα : 12 φορτώματα, μετάξι :5.000 οκάδες, λινάρι :180.000 καντάρια κ.ά.

Στα χρόνια 1816-1821 έχουμε μία αξία εξαγωγών από την Πάτρα προς τον ελληνικό χώρο περίπου 2.500.000 γαλλικά φράγκα, ενώ δέχεται εμπορεύματα από τριάντα σημεία του ελληνικού χώρου : από τον Κορινθιακό 49%, από Επτάνησα 33%, από την Πελοπόννησο 8,5%.

Μετά τη λήξη των Ναπολεόντιων πολέμων, οι αγορές άνοιξαν μετά τους διαδοχικούς αποκλεισμούς, οι αφέντες των θαλάσσιων μεταφορών και του εμπορίου ανακατέλαβαν τις θέσεις που είχαν εγκαταλείψει, ο ανταγωνισμός εντάθηκε και οι τιμές έπεσαν. Το κύριο μέρος της εμπορικής διαδικασίας ήταν πλέον σε θέση να το διεκπεραιώσουν οι ξένοι. Η Πάτρα ήταν πλέον προορισμένη να ασκήσει τον ρόλο του εμπορικού μεσολαβητή και αναδιανομέα εμπορευμάτων, το ρόλο του σταθμού εμπορευμάτων, που έλεγχαν οι ξένοι. Από τα πλοία που φόρτωσαν ή ξεφόρτωσαν στο λιμάνι της Πάτρας τα μισά σχεδόν κινήθηκαν με οθωμανική σημαία, ενώ ένα 20%, είχαν αγγλική και ένα 10% ήταν επτανησιακά. Η μεγάλη αύξηση των εμπορικών ανταλλαγών, από την τελευταία δεκαετία του 18ου αιώνα συσώρευσε πλούτο στην πόλη αύξησε τον πληθυσμό της και διαφοροποίησε τις κοινωνικές σχέσεις. Δημιουργήθηκε πολυάριθμη τάξη εμπόρων με νέες νοοτροπίες και συμπεριφορές επηρεασμένοι από τις Ευρωπαϊκές ιδέες. Ο μεγάλος πλούτος ήταν συγκεντρωμένος στα χέρια λίγων εμπόρων, χωρίς όμως επενδυτικές διεξόδους. Σημαντικά ονόματα της εποχής ήταν των Παπαδιαμαντόπουλων, των Κωστάκηδων, των Κανακάρηδων κ.ά. Η κύρια δραστηριότητά τους ήταν η γαιοκτησία και η εμπορική εκμετάλλευση της παραγωγής της καθώς και η αγορά των προσόδων. Η μεγάλη οικογένεια Καλαμογδάρτη και Ζαΐμη ανήκουν σ' αυτή την κατηγορία επιχειρηματιών.

Η Πάτρα ως πύλη για την Δύση έγινε διάδρομος επικοινωνίας για τους συνωμότες που οργάνωναν την Επανάσταση. Η Φιλική Εταιρεία χρησιμοποίησε αυτά τα δεδομένα για την επιτυχία του μεγάλου σκοπού. Στην Πάτρα είχε συσταθεί το γενικό ταμείο των Ιονίων και οι Φιλικοί εκεί έστελναν τα χρήματα που συγκέντρωναν από τις περιοχές τους, στα χέρια των προξένων της Ρωσίας Ι. Παπαδιαμαντοπούλου και Ι. Βλασσόπουλου. Με την πρόφαση ότι συγκεντρώνουν χρήματα για να ιδρύσουν σχολεία, κίνηση που πρωτοστατούσε ο Π. Πατρών Γερμανός, οι άνθρωποι της

εταιρείας είχαν συγκεντρώσει στις αρχές του 1820, 73.000 γρόσια μόνο στην περιοχή της Πάτρας. Το Ρωσικό προξενείο έγινε το κέντρο που πέρασαν πολλοί προκειμένου να οργανώσουν στρατιωτικά την επικείμενη Επανάσταση. Τόσο είχε γίνει κοινό το μυστικό, που ένθερμοι Επτανήσιοι και Φιλικοί προκαλούσαν και παρα λίγο να βλάψουν την υπόθεσή τους.

6.3. Έναρξη της Επανάστασης

Η επαναστατική κινητοποίηση έγινε πιο συγκεκριμένη, όταν πολλοί κάτοικοι άρχισαν να ζητούν άσυλο στα προξενεία στις 20 Μαρτίου 1821. Στις 23 Μαρτίου οι Τούρκοι του κάστρου σε αντίποινα για τα γεγονότα των Καλαβρύτων, ξεχύθηκαν στους δρόμους της Πάτρας τρομοκράτησαν τους κατοίκους, που κατέφυγαν στα πλοία για να σωθούν και πυρπόλησαν τα σπίτια των Γ. Καλαμογδάρτη και Χρ. Λόντου, αφού προηγουμένως απέτυχαν να κάνουν το ίδιο στο σπίτι του ταμεία της « Αδελφότητας » της Φιλικής, μετά από την ένοπλη αντίσταση ομάδων των Πατριτών. Η πυρκαγιά επεκτάθηκε γρήγορα από τον άνεμο, μετά την πυρπόληση των παραπάνω σπιτιών. Από τότε πυκνές ομάδες ενόπλων συνέρρεαν στην πόλη από τις αγροτικές περιοχές για να λάβουν μέρος στον αγώνα.

Οι πολεμικές συγκρούσεις και οι αντιδράσεις των αμάχων εντυπωσιάζουν και περιγράφονται από τους πρόξενους. Συγκεκριμένα ο πρόξενος της Γαλλίας F. H. Rouqueville αναφέρει : Πάτρα 4 Απριλίου (23 Μαρτίου) 1821, το βράδυ στις 6.

Η φωνή της ελευθερίας ακούεται, φωτιά έχει αρχίσει μέσα στην πόλη.....Ο πάταγος των σπιτιών που γκρεμίζονται, οι αλλεπάλληλες κανονιές από το κάστρο, το σφύριγμα και η έκρηξη μερικών οβίδων, οι φωνές των γυναικών και παιδιών, πάνω από 500, που έχουν καταφύγει στο γαλλικό προξενείο, σκορπίζουν παντού τη σύγχυση και τον τρόμο. Ο ίδιος την επομένη : Η φωτιά εξακολουθεί να πλησιάζει.....Κραυγές, συγκεχυμένες φωνές ανακατωμένες με θρήνους, μια πόλη είκοσι χιλιάδων ψυχών που εξαφανίζεται.....Οι Έλληνες για να εκδικηθούν έβαλαν φωτιά στην τουρκική συνοικία, οι δρόμοι είναι στρωμένοι με πτώματα.....Ο μητροπολίτης Γερμανός πήρε πάνω του την μεγάλη ευθύνη.

Οι καταστροφές η φρίκη και το χάος των δύο τριών πρώτων ημερών έκαναν αναγκαία τη σύσταση ενός πρώτου οργανωτικού σχήματος : το Αχαϊκό Διευθυντήριο, με αρχηγούς τον Π. Πατρών Γερμανό και τον Ανδρέα Ζαΐμη.

Ήταν η πρώτη πολιτική οργάνωση της Επανάστασης, που απήυθνε εκκλήσεις στους ισχυρούς της Πελοποννήσου να πάρουν τα όπλα και μέσω των προξένων να βοηθήσουν, αφού εξήγησε τους λόγους της Επανάστασης, που ήταν στο πνεύμα πάντα της Φιλικής Εταιρείας.

Πριν όμως οι επαναστάτες καταλάβουν και οχυρώσουν την Πάτρα, ο Γιουσούφ πασάς, μόλις δέκα μέρες μετά την πρώτη επαναστατική έκρηξη, πηγαίνοντας από τα Γιάννενα προς την Εύβοια, την νέα του θέση, πέρασε στην Πελοπόννησο. Με ασήμαντο αριθμητικά στρατό πέρασε εύκολα από το Αντίρριο στο Ρίο, αφού η δυτική Στερεά δεν είχε ακόμα ξεσηκωθεί. Ο Γιουσούφ πασάς έσωσε τους Τούρκους του κάστρου, που είχαν περιέλθει σε απελπιστική κατάσταση.

Η επιτυχία του αυτή έκανε τους προϊσταμένους του να τον εγκαταστήσουν στην Πάτρα, αντί στην Εύβοια με δικαιοδοσία στα φρούρια Ρίου, Αντιρρίου και Ναυπάκτου. Ο ερχομός του Γιουσούφ πασά, η εμφάνιση στον Πατραϊκό μεγάλου τουρκικού πλοίου και η φήμη ότι πλησίαζαν στίφη Αλβανών προκάλεσαν σύγχυση στους επαναστατημένους και πτώση του ηθικού. Πολύ περισσότερο που οι ένοπλες ομάδες έμοιαζαν με μπουλούκια χωρίς προγραμματισμό και οργάνωση.

Ένας λαϊκός επαναστάτης αναδείχθηκε ικανός να ηγηθεί και να οργανώσει το χάος μέχρι να ληφθούν οι αναγκαίες οργανωτικές αποφάσεις, ο Π. Καρατζάς.

Η πολιορκία του φρουρίου δεν καθυστέρησε πολύ. Δεν άργησαν όμως να εμφανιστούν φαινόμενα αντιπαλότητας για την ηγεσία των επιχειρήσεων. Την ηγεσία της πολιορκίας είχαν αναλάβει ο Π. Π. Γερμανός, ο Αθανάσιος Κανακάρης, ο Ανδρέας Ζαΐμης και ο Ανδρέας Λόντος.

Μέχρι τον Σεπτέμβριο του 1821 η κατάσταση πολιορκίας του κάστρου παρέμεινε στάσιμη, με εξόδους των Τούρκων από αυτό και τον εξαναγκασμό τους να επιστρέψουν, με Πατρινούς να προσπαθούν να καταφύγουν στα Επτάνησα, με Τούρκους να λεηλατούν και να πυρπολούν και με τους προύχοντες Πετμεζαίους και Κουμανιωταίους ενάντια στους αρχηγούς της πολιορκίας γιατί πίστευαν, ότι αυτοί ήταν οι φυσικοί αρχηγοί.

Τον Σεπτέμβριο του 1821 ο Καρατζάς δολοφονήθηκε και κάτω από το βάρος των κατηγοριών οι προύχοντες και αρχηγοί αποχώρησαν από το στρατόπεδο και έληξε η πολιορκία. Την ίδια στιγμή η Τριπολιτσά έπεφτε στα χέρια του Θ. Κολοκοτρώνη και ο καπετάν μπέης Καρα Αλής αρχηγός του τουρκικού στόλου αγκυροβολούσε μπροστά στην Πάτρα και αποβίβαζε 2.000 Αλβανούς, οι οποίοι μαζί με τους πολιορκημένους στο κάστρο Τούρκους ανακατέλαβαν την κατεστραμμένη ήδη Πάτρα και όλη την περιοχή.

Ο νικητής Θ. Κολοκοτρώνης ήθελε πριν αποσταλούν στρατιωτικές δυνάμεις στη Στερεά, να απελευθερωθεί πλήρως η Πελοπόννησος με την κατάληψη από τον ίδιο, της Πάτρας. Σ' αυτό το σχέδιο συμφωνούσε και ο Δ. Υψηλάντης. Διαφωνούσαν όμως οι άρχοντες της περιοχής και το δήλωσαν γραπτώς στον Υψηλάντη και απείλησαν μάλιστα να σκοτώσουν τον Κολοκοτρώνη αν εμφανιστεί στην περιοχή.

Συγκέντρωσαν μάλιστα ενόπλους, ξαναοργάνωσαν το στρατόπεδο και άρχισαν τον κλεφτοπόλεμο με τους Τούρκους μέσα στην Πάτρα (Οκτώβριος 1821).

Όταν όμως τον Φεβρουάριο του 1822 ο τουρκικός στόλος αποβίβασε χιλιάδες στρατό στην πόλη, οι προύχοντες δέχτηκαν την αρχηγία του Θ. Κολοκοτρώνη, ο οποίος διορίστηκε και επισήμως.

Ο Θ. Κολοκοτρώνης συγκέντρωσε γρήγορα έξι χιλιάδες στρατό και περιόρισε τους Τούρκους στο κάστρο, αφού τους είχε νικήσει επανειλημμένα, όταν αυτοί επιχείρησαν να εξορμήσουν και να λεηλατήσουν την ύπαιθρο. Εν τω μεταξύ παρουσιάστηκε και ελληνικός στόλος στον Πατραϊκό και εκεί έγινε η πρώτη ναυμαχία. Τα ελληνικά πλοία ηττήθηκαν, αλλά παρέμειναν μπροστά στο Μεσολόγγι μέχρι τον Απρίλιο του 1822 οπότε ο ελληνικός στόλος λόγω διακοπής χρηματοδότησης επέστρεψε στις βάσεις του.

Ο Αλ. Μαυροκορδάτος επέμενε τότε ότι έπρεπε να οργανωθεί πολεμική επιχείρηση στην δυτική Στερεά με αρχηγό τον Θ. Κολοκοτρώνη και να εγκαταλείψει την πολιορκία της Πάτρας, άποψη με την οποία τάχθηκαν οι προύχοντες και οι Δεληγιανναίοι. Ο Θ. Κολοκοτρώνης όμως επέμενε ότι προείχε η πολιορκία της Πάτρας. Η ήττα του Αλ. Μαυροκορδάτου στο Πέτα και η εκστρατεία του Δράμαλη έφεραν το τέλος της πολιορκίας της Πάτρας. Στην Αχαΐα η σύγκρουση προυχόντων και στρατιωτικών ήταν πολύ πιο έντονη από αλλού λόγω της μεγάλης ισχύος των πρώτων. Η ανάληψη της αρχηγίας από αυτούς θα σήμαινε αυτομάτως υποταγή των δευτέρων. Είναι η αρχή της σύγκρουσης ανάμεσα στους πολιτικούς και στρατιωτικούς που προσωποποιήθηκε στους Θ. Κολοκοτρώνη και Α. Ζαΐμη.

Με την εμφάνιση του Δράμαλη ο Θ. Κολοκοτρώνης αναγκάστηκε να οργανώσει άλλο μέτωπο. Συγκέντρωσε ισχυρή δύναμη και βάδισε προς την Κόρινθο, έδρα της κυβέρνησης, η οποία ανανέωσε τον διορισμό του, αλλά πολλοί ένοπλοι μεταφέρθηκαν αλλού για να καλύψουν ανάγκες και άλλοι επέστρεψαν σπίτια τους.

Προσπάθεια για εκ νέου οργάνωση στρατού για την πολιορκία της Πάτρας επαναλήφθηκε το 1823 αλλά και πάλι προσκόμματα προήλθαν από τους πανίσχυρους προύχοντες για το σχέδιο και για την αρχηγία του Θ. Κολοκοτρώνη.

Υπήρχε όμως και ένα άλλο μεγάλο πρόβλημα : ο ελληνικός στόλος μετά την ήττα που υπέστη δεν ήταν σε θέση να αποκλείσει την Πάτρα από θαλάσσης και έτσι ο τουρκικός στόλος ανεφοδίαζε τακτικά τους Τούρκους του φρουρίου και διασφάλιζε την κίνηση των τουρκικών στρατευμάτων από την Ήπειρο προς την Πελοπόννησο.

Έτσι στο τέλος του 1822, τα πιο σημαντικά φρούρια της Πάτρας και του Ρίου, ήταν στα χέρια των Τούρκων. Όλες οι προσπάθειες για την πολιορκία και κατάληψη του φρουρίου της Πάτρας απέτυχαν. Έτσι από το τέλος του 1823 οι Τούρκοι έβγαιναν από το κάστρο λεηλατούσαν την πόλη και τις γύρω περιοχές και το χειρότερο ενίσχυαν στρατιωτικά άλλες τούρκικες φρουρές, που βρισκόταν σε δεινή θέση.

Στα μέσα του 1824 η Επαναστατική κυβέρνηση αποφάσισε να αποκλείσει τα φρούρια της Πάτρας και της Ναυπάκτου.

Σ' αυτό βοήθησε και η αναγνώριση από την αγγλική κυβέρνηση των ελληνικών πλοίων επισήμως ως εμπολέμων με το δικαίωμα να διενεργούν νηοψίες και να κατάσχουν κάθε υλικό που ανήκε στον εχθρό.

Η επιχείρηση απομάκρυνσης του Θ. Κολοκοτρώνη πέτυχε και στη θέση του διορίστηκε ο Ανδρέας Λόντος και αργότερα συναρχηγός ο Δημήτριος Πλαπούτας, φίλος του Κολοκοτρώνη. Ο Λόντος εξοργίστηκε τόσο πολύ γι' αυτό, που μαζί με τον στρατό του αποσύρθηκε στην επαρχία του, διαλύοντας το στρατόπεδο και την πολιορκία.

Το 1824 οι προύχοντες Ζαΐμης και Λόντος θεώρησαν τους εαυτούς τους διωκόμενους από την παράταξη του Κουντουριώτη, αφού είχαν αποτύχει να εκλεγούν σε υψηλό αξίωμα της επαναστατικής διοίκησης και επέλεξαν να αντιδράσουν δυναμικά με ένοπλη δράση με σκοπό να καταλάβουν την Τριπολιτσά. Στο εγχείρημα συμμετείχαν οπλαρχηγοί- και ο Θ. Κολοκοτρώνης – που όμως απέτυχε. Οι δύο « Αχαιοί» κατέφυγαν στο Μεσολόγγι και οι αντίπαλοί τους κατέστρεψαν τα σπίτια των Ζαΐμηδων. Ο Ανδρέας Λόντος με έγγραφό του προς τους αντιπροσώπους του Έθνους εξηγεί τους λόγους της αποτυχίας να συνεχιστεί η πολιορκία του φρουρίου το 1824. Λέει λοιπόν ότι η πολιορκία διαλύθηκε, επειδή οι στρατιώτες δεν πληρώνονταν από το εθνικό ταμείο αλλά από αυθαίρετες και βίαιες εισπράξεις φόρων, ότι τα χρήματα από το δάνειο και τις πωλήσεις εθνικών κτημάτων δαπανούνταν με πελατειακό τρόπο και για ιδιοτελείς σκοπούς και ότι του ίδιου δεν του δόθηκαν τα χρήματα, που χρειαζόταν για να πετύχει η πολιορκία της Πάτρας.

Στο έγγραφό του ο Λόντος εξήρε τη συμβολή του Ανδρέα Ζαΐμη στην λήξη του εμφυλίου πολέμου και ζητά να συγκληθεί Εθνική Συνέλευση για να αντιμετωπισθούν τα προβλήματα της Επανάστασης, που η λύση τους πρόβαλε ως δυσχερή.

Το μόνο θετικό αποτέλεσμα για την Πάτρα, ήταν ότι ο αποκλεισμός από τη θάλασσα είχε αρχίσει να δίνει αποτελέσματα καθώς οι Τούρκοι δεν μπορούσαν να ανεφοδιαστούν πια και όλα έδειχναν ότι θα συνθηκολογούσαν.

Στις αρχές του 1825 το Εκτελεστικό, πρόεδρος του ο Γ. Κουντουριώτης, άρχισε να οργανώνει νέα πολιορκία του φρουρίου της Πάτρας.

Όμως οι εμφύλιες πάλι διαμάχες και η απόβαση των Αιγυπτίων του Ιμπραήμ πασά (Φεβρουάριος 1825) ανέστειλαν το εγχείρημα και συνεχίστηκε ο αποκλεισμός μόνο από θάλασσα. Από το φθινόπωρο του 1825, όλη η Πελοπόννησος ζούσε υπό την απειλή του ισχυρότατου τακτικού στρατού του Ιμπραήμ, ενώ γινόταν σιγά-σιγά φανερό ότι ο σκοπός του Ιμπραήμ δεν ήταν η κατάληψη της Πάτρας, αλλά του Μεσολογγίου. Εάν καταλάμβανε το Μεσολόγγι θα πέρναγαν τα τουρκικά στρατεύματα στην Πελοπόννησο και μαζί με τα Αιγυπτιακά θα κατέπνιγαν την Επανάσταση. Όσο ο Ιμπραήμ ήταν στην Πελοπόννησο, ο Ανδρέας Λόντος οργάνωνε οχυρές θέσεις γύρω από την πόλη των Πατρών, με πιο ονομαστή το « ταμπούρι » των Σελλών. Τον Απρίλιο του 1826 ακολούθησε η πτώση του Μεσολογγίου. Ο Ιμπραήμ επανήλθε στην Πάτρα και όλη η περιοχή κινδύνευε από τα τουρκικά στρατεύματα, που ελευθερώθηκαν μετά την πτώση του Μεσολογγίου. Το « ταμπούρι » των Σελλών, ήταν αυτό που συντηρούσε μία εικόνα διαρκούς πολιορκίας στα φρούρια της Πάτρας και του Ρίου.

Βέβαια μετά τις συνεχείς αποτυχίες της Επανάστασης, τις συνεχείς άγριες ταλαιπωρίες των κατοίκων και την κυκλοφορία χωρίς σοβαρή αντίσταση των αιγυπτιακών στρατευμάτων, τα φαινόμενα « προσκυνήματος » με ξακουστό αυτό του Νενέκου, ο οποίος έδωσε το όνομά του σε κάθε προσκυνημένο, άρχισαν να πυκνώνουν. Υπήρχαν και επαρχίες που προσκύνησαν μαζικά όπως της Πάτρας, των Καλαβρύτων και της Γαστούνης. Κέντρο του « προσκυνήματος » η Πάτρα, από το τέλος του 1826 και όλο το 1827. Ο Νενέκος συνεργαζόμενος με τον ίδιο τον Ιμπραήμ, του πρόσφερε μέχρι και στρατό, που κατά περιπτώσεις ήταν δύο και τρεις χιλιάδες. Η αντίστροφη μέτρηση για το « προσκύνημα », άρχισε με τα σκληρά μέτρα, που έλαβε εναντίον των προσκυνημένων ο εκ νέου αρχιστράτηγος Θ. Κολοκοτρώνης.

Σ' αυτόν οφείλεται μία αναλαμπή της επανάστασης, που έγινε στις 26 Αυγούστου 1827, όπου μετά από σκληρή μάχη οι Τούρκοι έπαθαν πανωλεθρία από τον ελληνικό στρατό υπό τους Δ. Πλαπούτα και Χρ. Φωτομάρα. Το αποτέλεσμα της μάχης ήταν ευεργετικό : άρχισε η επιστροφή των προσκυνημένων πλην Νενέκου βέβαια, τον οποίο σκότωσε άνθρωπος του Κολοκοτρώνη στις αρχές του 1828.

6.4. Η διακυβέρνηση του Καποδίστρια

Ο ερχομός του Καποδίστρια στις αρχές του 1828 δεν άλλαξε πολύ την κατάσταση.

Παρά την συντριβή του τουρκικού στόλου στη ναυμαχία του Ναυαρίνου και την ίδρυση του ελληνικού κράτους, τουρκικός και αιγυπτιακός στρατός συνέχιζαν το έργο τους. Μόνο μετά την επέμβαση του γαλλικού

στρατού υπό τον Maison, οι Τούρκοι παρέδωσαν το φρούριο της Πάτρας (7/10/1828).

Σε όλη τη διάρκεια της Επανάστασης η Πάτρα και τα χωριά της περιοχής δοκίμαζαν την μία καταστροφή μετά την άλλη. Στο τέλος η Πάτρα έμοιαζε με απέραντο ερειπιώνα, που τον είχαν εγκαταλείψει οι κάτοικοί του. Έχουμε συνεχείς μετακινήσεις του πληθυσμού που έφυγαν για να επανέλθουν ή να μην επανέλθουν ποτέ. Άλλοι κατέφυγαν κοντά στα ελληνικά στρατόπεδα για ασφάλεια και άλλοι για να αποφύγουν την σφαγή κατέφευγαν στα βουνά και στις σπηλιές.

Το 1830 ο πληθυσμός αποτελείται από ένα νέο μίγμα παλαιών και νέων κατοίκων από διάφορες περιοχές. Οι προύχοντες της Πάτρας και οι προύχοντες των άλλων περιοχών που δεν ξεχωρίζουν στην πραγματικότητα δεν έχουν τόσο αποφασιστικό ρόλο, όσο θα ήθελαν στον πόλεμο και στην πολιτική παρά την μεταξύ τους «σύμπνοια» και τις αλλαγές συμμαχιών με τους άλλους Πελοποννήσιους.

Το γαιοκτητικό και εμπορικό τρίγωνο Καλαβρύτων - Αιγίου – Πάτρας δεν πέτυχε να γίνει ρυθμιστής των επαναστατικών πραγμάτων. Ούτε η αντιπροεδρία του Αθ. Κανακάρη στο Εκτελεστικό της πρώτης περιόδου, ούτε η συμμετοχή σ' αυτό των Σωτήρη Χαραλάμπη και Ανδρέα Ζαΐμη μετά την Β' Εθνοσυνέλευση, ούτε η Προεδρία του Ανδρέα Ζαΐμη μετά την Γ' Εθνοσυνέλευση, ούτε το «αγγλόφιλο» μέτωπο Ζαΐμη -Λόντου-Μαυροκορδάτου το 1827 του έδιναν την εξουσία που επιθυμούσαν οι εκπρόσωποί του και που αναλογούσε στον πλούτο και την ισχύ του. Οι προυχοντικές ομάδες δεν συμβιβάστηκαν με την ιδέα της κεντρικής διοίκησης, παρά στον βαθμό που αυτή δεν καταργούσε την τοπική ισχύ τους.

Η αντίθεσή τους με την κυβέρνηση του Ιωάννη Καποδίστρια ήταν ήδη σαφής από το τέλος του 1828, όταν προσπάθησε να πλήξει τα ισχυρά τοπικά τους συμφέροντα, όπως π.χ. την πώληση των προσόδων προς τους αντιπάλους τους.

Την ίδια ώρα ο Θ. Κολοκοτρώνης απειλούσε ακόμη και να σκοτώσει τους συγκεκριμένους προύχοντες : Ανδρέα Ζαΐμη, Ανδρέα και Αναστάσιο Λόντο, Ανδρέα Καλαμογδάρτη, Μπενιζέλο Ρούφο, κ.ά., που συνεργάστηκαν με στελέχη της αγγλόφιλης αντικαποδιστριακής κίνησης.

Μετά την δολοφονία του Ι. Καποδίστρια, η αστυνομική έρευνα για τους συνενόχους και ηθικούς αυτουργούς της οδηγήθηκε σε εκείνο το εξουσιαστικό τρίγωνο: Ανδρέας Καλαμογδάρτης και Αναστάσιος Λόντος ενοχοποιήθηκαν. Εκτός από τις στενές πολιτικές σχέσεις και των δύο με τους Μαυρομιχαλαίους, η ανάκριση έδειξε και στενή συνεργασία του πρώτου με την διοίκηση του γαλλικού στρατού στο Ναύπλιο.

Στην Καποδιστριακή πολιτική για πολεοδομική ανασυγκρότηση της Πάτρας υπήρχαν σχέδια από αρχιτέκτονες – πολεοδόμους. Η πόλη έπρεπε να γίνει η εμπορική πύλη του νέου κράτους προς την Δύση.

Μέσα στο 1828 άρχισε η ανασυγκρότηση της Άνω πόλης, της παλαιάς Πάτρας και της επέκτασής της προς την παραλία με σχέδια των Στ. Βούλγαρη και Α. Garnot.

Μαζί δημιουργείται και η πληθυσμιακή ανασυγκρότηση. Όμως θα χρειαστεί να συντρέξουν πολλοί παράγοντες, μέχρι η Πάτρα να αναδειχτεί σε σημαντικό αστικό κέντρο, το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα.

7. Η Πάτρα τον 19ο αιώνα : Χώρος – Κοινωνία- Οικονομία

Στις αρχές του 19ου αιώνα, η παλιά πόλη μοιάζει εσωστρεφής τυλιγμένη στον οθωμανικό μανδύα προφυλαγμένη από το κάστρο με τους κήπους, τα αμπέλια και τα σιτοχώρα να αρχίζουν από εκεί που τελειώνει ο κτισμένος χώρος. Από τα τέλη της δεκαετίας του 1820 και μετά ο Ι. Καποδίστριας που επιλέγει την Πάτρα ως πύλη εξόδου προς την δυτική Μεσόγειο μια καινούρια πόλη γεννιέται από την θάλασσα και τα έλη. Η στροφή προς την θάλασσα είναι το χαρακτηριστικό της. Η παραλία γίνεται χώρος διακίνησης εμπορίου, που δεν είναι άλλο από το εμπόριο της σταφίδας, του ελληνικού « μαύρου χρυσού ».

Με το πέρασμα του αιώνα το εμπόριο σιγά-σιγά υποχωρεί παραχωρώντας τη θέση του στη βιομηχανία, που είναι κυρίαρχη και σε όλη τη διάρκεια του Μεσοπολέμου.

Κατά τον ίδιο τρόπο αλλάζει και η κοινωνική δομή : από μία κοινωνία στις αρχές του 19ου αιώνα κτηματιών και αγροτών, σε μία κοινωνία εμπόρων και επιχειρηματιών.

Γκραβούρα με το παλιό Μαρκάτο.

Το τμήμα της καινούριας Κάτω πόλης που οικοδομείται, είναι αυτό κατά μήκος της ιδεατής μορφής, που ενώνει τη θάλασσα με την πλατεία Καποδιστρίου, το Μαρκάτο των Πατρινών, σημείο συνεύρεσης της Κάτω πόλης με την Πάνω.

Εδώ κτίζονται τα πρώτα μέγαρα κατοικιών των εμπόρων, τα περισσότερα εμπορικά και βιομηχανικά καταστήματα ως τα μέσα της δεκαετίας του 1870. Ο χώρος της πόλης δεν φαίνεται να έχει ομοιογένεια. Συνυπάρχουν άνθρωποι κάθε κοινωνικής κατηγορίας με όλες τις οικονομικές λειτουργίες και δραστηριότητές τους.

7.1. Το εμπόριο της σταφίδας

Η οργάνωση του αστικού χώρου είναι προσαρμοσμένη στη λογική, που υπαγορεύει το εμπόριο της σταφίδας. Η σταφίδα προοριζόταν, όχι για την ελληνική αγορά, αλλά για την αγγλική κυρίως, ως βασικό συστατικό μιας αστικής και μεσοαστικής ζαχαροπλαστικής (πουτίγκες και κέικ). Ήταν σε όλη τη διάρκεια του 19ου αιώνα το κύριο εξαγωγικό προϊόν του ελληνικού κράτους.

Το 1840 αντιπροσώπευε το 48,39% της αξίας των εξαγωγών, το 1857 το 55,28%, το 1885 το 59,15%, το 1893 το 40,46% και το 1903 το 33,20%. Την σταφίδα αποθέωνε ο Κάρολος Ντίκενς στις Χριστουγεννιάτικες Ιστορίες του. «.....*Το χάιδεμα της μύτης από τις ενωμένες μυρουδιές του τσαγιού και του καφέ ή ακόμα και τις σταφίδες, τόσο άφθονες και από τόσο σπάνια είδη.....*».

Η καμπύλη διείσδυσης της σταφίδας στην καθημερινή ζωή των Άγγλων αντιστοιχεί με την καμπύλη διείσδυσης της ζάχαρης και του τσαγιού.

Μέχρι το 1840 οι εισαγωγές σταφίδας δεν ξεπερνούν τους 10.000 τόνους, δηλαδή μέση κατανάλωση λιγότερη του μισού κιλού ανά κάτοικο. Μεταξύ του 1840 και του 1860 η Αγγλία εισάγει περί τους 15.000 τόνους ετησίως. Από το 1860 έως το 1880 οι εισαγωγές φτάνουν τους 35.000 τόνους ετησίως. Από το 1880-1890 η Αγγλία εισάγει 50.000 τόνους. Ενώ το 1903 η κατανάλωση αγγίζει τους 55.000 τόνους, δηλαδή δύο κιλά ανά κάτοικο (το 1900 ο πληθυσμός της Αγγλίας αριθμεί 35 εκατομμύρια).

Χαρακτηριστικοί είναι οι όροι που προσδιορίζουν ποιότητες , όπως black gems, blue joys, crown jewels, orchard blossom, black diamonds.

Η παραγωγή της σταφίδας αυξάνεται με ταχύτατους ρυθμούς λόγω της αυξανόμενης ζήτησης. Από 10 εκατομμύρια ενετικές λίβρες το 1830 στα 110 εκατομμύρια ενετικές λίβρες το 1860 και τα 351 εκατομμύρια το 1891 (1000 λίβρες =500 χιλιόγραμμα).

Όταν η φυλλοξήρα καταστρέφει τους γαλλικούς αμπελώνες η ελληνική σταφίδα χρησιμοποιείται ως πρώτη ύλη της γαλλικής οινοποιίας.

Έξαγωγή σταφίδας
από το λιμάνι.
(Έκδ. Π. Συναδινός)

Όταν οι γαλλικοί αμπελώνες αποκαθίστανται και κλείνει η γαλλική αγορά, η κρίση υπερπαραγωγής, από το 1893 και μετά αλλάζει οριστικά το σταφιδικό τοπίο της Ελλάδας. Η Πάτρα αναδεικνύεται «η πρωτεύουσα της σταφίδας». Στην παραλία βρίσκονται τα περισσότερα γραφεία και αποθήκες των εμπόρων. Στην Πάτρα φτάνει η προς εξαγωγή σταφίδα από την Κορινθία, Ηλεία και Μεσσηνία.

Από τα λιμάνια της Κυλλήνης, της Κυπαρισσίας, των Φιλιατρών, της Πύλου, της Μεθώνης δεκάδες ιστιοφόρα μεταφέρουν τη σταφίδα στην Πάτρα για εξαγωγή.

Το 1887 κατέπλευσαν στην Πάτρα 4.055 ιστιοφόρα ελληνικής πλοιοκτησίας με πλήρωμα 12.725 ανδρών.

Τα κυριότερα πλοία των διεθνών γραμμών είναι τα πλοία του αυστριακού Λούδ (από το 1833). Η σιδηροδρομική γραμμή κάνει την εμφάνισή της και το δρομολόγιο Κορίνθου – Πάτρας λειτούργησε το 1890 και το Πύργου- Κυπαρισσίας το 1902.

Επίσης η πόλη δέχεται χρόνο με το χρόνο, όλο και μεγαλύτερη ποσότητα σιταριού από το εξωτερικό. Το 1870 η εισαγωγή σιταριού καλύπτει το 1/5 έως το 1/4 των εισαγωγών της πόλης, ενώ την περίοδο της σταφιδικής κρίσης η εισαγωγή σιταριού αυξάνεται στο 1/3 ή το 1/2. Έτσι η παραλιακή ζώνη λειτουργεί και ως αγορά δημητριακών.

Το 1874 λειτουργεί το μοναδικό « εργοστάσιο » καθαρισμού σταφίδας και σιταριού, στην καρδιά της εμπορικής συνοικίας στο ισόγειο του σπιτιού του μεγαλέμπορου Κρεμμύδη. Το κτήριο διασώζεται σήμερα στη γωνία Μαιζώνος και Αγίου Νικολάου.

Το αρχοντικό Κρεμμύδη στην Μαιζώνος και Αγίου Νικολάου.

Το 1861 ιδρύεται η Ελληνική Οινοποιία και λειτουργεί ως το 1875 σε περιοχή, που αποκαλείται στις πηγές, βιομηχανική. Η Οινοποιία καταλαμβάνει έκταση 6.700 πήχεις και περιβάλλεται από σπίτια, αμπέλια και την αδιαμόρφωτη πλατεία του Αγίου Διονυσίου.

Για τους Πατρινούς του 19ου αιώνα ο χώρος της παραλίας αποτελεί εμπορική ζώνη και έχει παραδοθεί από το εμπόριο στη «βρωμιά, στις προσχώσεις και στους καραγωγείς», δεν μπορεί λοιπόν να είναι χώρος περιπάτου. Από τα μέσα του 1890-1900, που αρχίζει και η σταφιδική κρίση, ο χώρος της παραλίας γίνεται και χώρος της εξόδου προς την Αμερική των πληγέντων από την κρίση αγροτικών πληθυσμών.

Από το 1830 ως το τέλος του αιώνα η Πάτρα έχει τα χαρακτηριστικά μιας πόλης- λιμανιού σε πλήρη ανάπτυξη. Η πόλη προσελκύει νέα επιχειρηματικά στοιχεία, Έλληνες και ξένους, που ασχολούνται με το εμπόριο της σταφίδας, την αγροτική και εμπορική πίστη.

Πολύ γρήγορα θα αποτελέσουν ένα ισχυρό αστικό στρώμα από Έλληνες των οθωμανικών επαρχιών (Ήπειρο, Ανατολικό Αιγαίο, Κρήτη), από τα Ιόνια νησιά και τις κοινότητες της διασποράς (Λιβόρνο, Τεργέστη), αφετέρου από Γερμανούς και Άγγλους. Οι προτεστάντες το 1860 είναι πολυάριθμοι και τους παραχωρείται οικόπεδο για ανέγερση ναού.

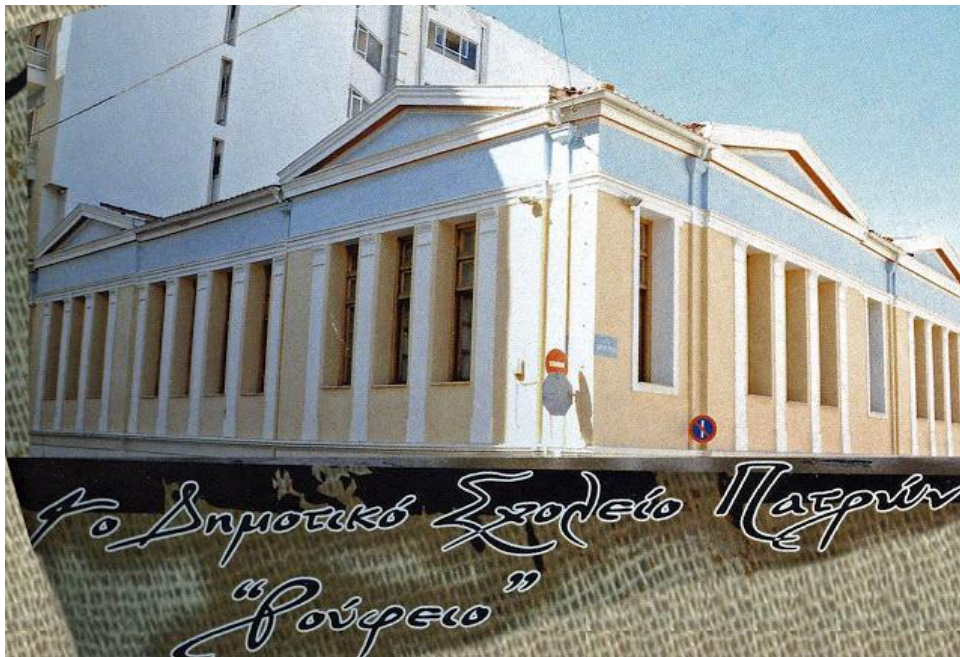

Νεοκλασικά.

Οι κατοικίες των εμπόρων, βρίσκονται στην κεντρική συνοικία της Ευαγγελίστριας, όπως επίσης και τα ιδιωτικά σχολεία, οι εμποροράφτες, το θέατρο (από το 1871), τα βιβλιοπωλεία, τα ζυθοπωλεία, τα καταστήματα υφασμάτων, ξυλείας (λόγω της μεγάλης οικοδόμησης). Ορισμένα εμπορικά « ανεβαίνουν » την οδό Ερμού ως την πλατεία Καποδιστρίου, όπου φτάνουν οι αγροτικοί πληθυσμοί για να πουλήσουν τα προϊόντα τους και να αγοράσουν αντικείμενα της βιομηχανίας ή εισαγόμενα.

Οικία Μανωλόπουλου (Κορίνθου και Αράτου).

Το Δικαστικό Μέγαρο της Πάτρας.

Οικία Γκολφινόπουλου.

Νεοκλασικό.

Η πλατεία Γεωργίου Α'.

Η σημερινή πλατεία Γεωργίου Α' συνιστά το κέντρο αυτής της συνοικίας. Σε σχέδια του Ερνέστου Τσίλλερ η πλατεία διαμορφώνεται σε μεγάλο σκηνογραφημένο περιβάλλον, μια προέκταση των ιδιωτικών σαλονιών. Η δημιουργία της ιταλικής σκηνής, το Δημοτικό Θέατρο « Απόλλων », είναι μία εκδήλωση κοσμοπολιτισμού του εμπορικού αστικού στρώματος των Πατρών. Είναι το σύμβολο εξουσίας των αστών εμπόρων.

Το θέατρο Απόλλων στην πλατεία Γεωργίου Α'.

Το θέατρο Απόλλων στο εσωτερικό του.

Νεοκλασικό της Πάτρας.

Η νεοκλασική Πάτρα είναι δημιούργημα αυτού του κόσμου, που εμπορευόμενος τη σταφίδα θα φτάσει ακμαίος για τρεις ολόκληρες γενιές, μέχρι τις παραμονές του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Πολυεθνικό και κοσμοπολίτικο το αστικό στρώμα της Πάτρας διαμορφώνει τη φυσιογνωμία της « ανοιχτής εμπορικής πόλης », τις εξωστρεφείς νοοτροπίες, που περιγράφεται σε δημοσιογραφικά χρονογραφήματα της εποχής.

Ο κοσμοπολιτισμός δεν είναι παρά ένα φάντασμα μετά την σταφιδική κρίση στις αρχές του 20ού αιώνα, που κατορθώνει να επιβιώσει, μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του ' 50. Αυτόν τον ξεφτισμένο κοσμοπολιτισμό καταγράφει με ρομαντική ωμότητα ο Μένης Κουμανταρέας στο κείμενό του « Το μαύρο σκυλί της Πάτρας », με αφορμή τις παραστάσεις του μπαλέτου της Ραλλούς Μάνου στο Δημοτικό Θέατρο της πόλης λίγο μετά το τέλος του Εμφυλίου Πολέμου.

Σε όλη τη διάρκεια του 19ου αιώνα, η Πάτρα παρουσιάζει δημογραφική αύξηση του πληθυσμού, λόγω της μετανάστευσης προς αυτήν του πληθυσμού από τις ορεινές περιοχές της Πελοποννήσου και από τα Επτάνησα, για να εργασθούν στους σταφιδαμπελώνες. Η ροή της μετανάστευσης πολλές φορές υπακούει στο ημερολόγιο των εργασιών της σταφίδας. Ορισμένα τοπωνύμια των σημερινών συνοικιών της Πάτρας δηλώνουν την αρχική προέλευση των πρώτων κατοίκων τους. Για παράδειγμα, Ροϊτικά από το χωριό Ρογοί, Ζαρουχλέικα από τη Ζαρούχλα, Βραχνέικα από το Βραχνί, Αραχωβίτικα από την Αράχοβα, Αγιοβλασίτικα από τον Άγιο Βλάσιο, όλα χωριά της ορεινής περιοχής των Καλαβρύτων. Στην αρχή πρόχειροι εποχικοί καταυλισμοί, κατόπιν μόνιμες εγκαταστάσεις.

Ενώ το 1848 έχει 15.000 κατοίκους, σταδιακά ο πληθυσμός αυξάνεται ώστε το 1907 έχει 51.932 κατοίκους, το 1928 ο πληθυσμός της Πάτρας αριθμούσε 61.278 κατοίκους, το 1951 87.570 κατοίκους, το 1981 141.529 κατοίκους.

Η πληθυσμιακή εξέλιξη αποτυπώνεται και στην εξέλιξη του ρυμοτομικού σχεδίου της πόλης. Ο μηχανικός του γαλλικού στρατού Σταμάτης Βούλγαρης σχεδίασε κατ' εντολή του Ι. Καποδίστρια μία διπλή πόλη : την Άνω, γύρω από το κάστρο της και την Κάτω τη νέα πόλη, κατά μήκος της ακτής. Γεωμετρική σύνθεση, ορθογώνια τεμνόμενοι δρόμοι, συμμετρικές πλατείες, στοές (μία αναγεννησιακή αναφορά), δεντροστοιχία περιπάτου κατά μήκος της ακτής, χώρος πρασίνου γύρω από το κάστρο, ανάδειξη αρχαιολογικού χώρου στο σημείο επαφής Άνω και Κάτω πόλης, ήταν το

πρωταρχικό σχέδιο. Σύμφωνα με το σχέδιο του Βούλγαρη η συνολική έκταση της πόλης ήταν 722,5 στρέμματα.

Οι καινούργιοι πληθυσμοί με εξαίρεση τους εμπόρους εγκαθίστανται σε περιοχές εκτός σχεδίου. Στις αρχές της δεκαετίας του 1870 έχουν σχηματισθεί συνοικίες, που έχουν ομοιογενή οικονομική δραστηριότητα, όσο και κοινή γεωγραφική καταγωγή.

Η συνοικία του Αγίου Διονυσίου, που δημιουργήθηκε η πρώτη οινοποιία της πόλης κατοικείται κυρίως από Ζακυνθίους και Ιταλούς, ενώ η συνοικία του Αγίου Γερασίμου κατοικείται από Κεφαλλήνες. Το 1875, 4.000 Κεφαλλήνες είναι γραμμένοι στους συλλόγους « Άγιος Γεράσιμος » και « Ανδρέας Μεταξάς ». Υπάρχει η ιταλική παροικία μέχρι τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, οπότε ο βομβαρδισμός της Πάτρας από τους Ιταλούς διέλυσε την παροικία αυτή. Οι Ιταλοί της Πάτρας είναι εργάτες γης, ψαράδες, μουσικοί, ζαχαροπλάστες ή ζυθοποιοί. Η παρουσία των Ιταλών στην Πάτρα σημειώνεται από τα χρόνια του Risorgimento. Αρκετές εκατοντάδες καταφεύγουν κνηγήμενοι από τους Βουρβόνους και τους Αψβούργους, μετά την αποτυχία των κινημάτων του 1848. Η μεγάλη εγκατάσταση των Ιταλών γίνεται κατά την δεκαετία του 1870 για να εργαστούν στους αμπελώνες και την βιομηχανία. Το 1878 η εταιρεία του Μιλάνου Φόγγελ (Vogel), αναλαμβάνει την λειτουργία αερίοφωτος της πόλης, όπου εργάζονται ως τεχνίτες ή εργάτες. Το 1882 λειτουργεί για πρώτη φορά ιταλικό σχολείο στο οποίο φοιτούν 80 μαθητές.

Το 1883 η Ενορία της Δυτικής Εκκλησίας, κατέγραψε 55 θανάτους (10,60% στο σύνολο της πόλης), 80 γεννήσεις (9,36%) και 16 γάμους (7,88%).

Το 1890 στο σχολείο του ιταλικού προξενείου φοιτούσαν 259 Ιταλοί μαθητές και στο σχολείο της Καθολικής Εκκλησίας μόνο 30, ένδειξη της αντίθεσης που υπήρχε μεταξύ παροικίας και τοπικής εκκλησίας. Το 1928, 15.000 κάτοικοι της Πάτρας, είχαν καταγωγή από τα Επτάνησα, 8.000 από την Ηλεία, 12.000 από τα Καλάβρυτα, 5.000 από την Αιτωλία, 5.000 από την ορεινή Γορτυνία, 5.000 από την Ήπειρο και 8.000 Ιταλούς.

Όσον αφορά τα επαγγέλματα των κατοίκων της Πάτρας και των πόλεων δορυφόρων της, που συγκεντρώνουν την παραγωγή της σταφίδας και την στέλνουν στην Πάτρα, δημιουργούνται διάφορα όπως : υπηρέτες, τραγουδιστές, ηθοποιοί, ζωγράφοι, μουσικοδιδάσκαλοι, μουσικοί , οργανοπαίχτες, τραπεζικοί πράκτορες, μεσίτες παραγγελιοδόχοι, υπάλληλοι εμπορικών γραφείων, ασφαλιστικών και ατμοπλοϊκών εταιρειών, κ.ά. Δηλαδή ένα μεγάλο πλήθος που συντηρείται από τα αστικά στρώματα.

7. 2. Η πολιτική, οι ιδέες

Το ανώτερο στρώμα της πόλης δεν αποτελείται μόνο από εμπόρους, αλλά και από τους παλιούς προεστούς, εκείνους που έζησαν τον αγώνα της ανεξαρτησίας.

Οι έμποροι απέχουν από κάθε πολιτική δραστηριότητα, ενώ οι παραδοσιακές οικογένειες των παλιών προεστών (στην πλειοψηφία τους κτηματίες), προσανατολίζονται προς την διοίκηση τον στρατό και την πολιτική. Οι όροι « τζάκια » και « πελατειακές σχέσεις », που στοιχειώνουν την πολιτική ορολογία για δύο περίπου αιώνες, αναφέρονται άμεσα στις πολιτικές συμπεριφορές αυτών των παλιών προεστών της Πελοποννήσου.

Έτσι τα παιδιά των εμπόρων γίνονται έμποροι και τα παιδιά των προεστών γίνονται πολιτικοί. Αλλά και οι διανοούμενοι της πόλης είναι τα παιδιά των προκρίτων και των κτηματιών του 17ου και του 18ου αιώνα, που νιώθουν, ως κληρονομικό δικαίωμα τον πρώτο ρόλο στο νέο κράτος. Ο Κ.Θ. Δημαράς έχει χαρακτηρίσει την Πάτρα του 19ου αιώνα ως « ιδιότυπο κύτταρο παιδείας », σημείο συνάντησης δύο πολιτισμών της Δύσης και της Ανατολής.

Και η πλησιέστερη Δύση είναι τα Επτάνησα, από όπου έρχεται ο λυρικός λόγος του Ανδρέα Κάλβου, η φωνή του Διονυσίου Σολωμού, η φωνή του Ιταλού Ούγκο Φώσκολου, αλλά και των Γάλλων Λαμαρτίνου, Βερανζέρου και Ουγκώ.

Από αυτό τον κόσμο θα αναδειχτεί ο ποιητής Αδαμάντιος Παπαδιαμαντόπουλος, πατέρας του ποιητή Ζαν Μωρεάς, ο Ανδρέας Ρηγόπουλος, ποιητής, δραματουργός, πολιτικός και ρήτορας, που ήταν από τους πρώτους που μίλησαν για την Ευρώπη των Λαών, μια Ευρώπη που θα αναδεικνυόταν από την κατάλυση των δεσποτικών αυτοκρατοριών : της τσαρικής, της αυστροουγγρικής και της οθωμανικής.

7. 3. Η βιομηχανία, η οινοποιία

Οι εκτός σχεδίου συνοικίες της πόλης γίνονται χώρος δράσης της βιομηχανίας, από τα μέσα της δεκαετίας του 1870. Στις συνοικίες αυτές θα εμφανιστεί ο σιδηρόδρομος. Στο τέλος του αιώνα η συνοικία του Αγ. Διονυσίου έχει έξι ατμοκίνητα εργοστάσια με 285 ίππους, με 500 εργάτες. Κυριαρχούν οι αλευρόμυλοι.

Η συνοικία του Αγίου Ανδρέα, έχει έξι ατμοκίνητα εργοστάσια με 330 ίππους και 765 εργάτες. Κυριαρχούν τα νηματοποιία και το εργοστάσιο των σταφιδοκιβωτίων.

Η συνοικία του Αγίου Γερασίμου έχει πέντε ατμοκίνητα εργοστάσια, κιβωτιοποιεία, με 390 ίππους και 790 εργάτες. Αποθήκες και εργοστάσια για τη σταφίδα υπάρχουν και κατά μήκος της παραλίας, από τη μια άκρη της πόλης έως την άλλη.

Χωρίς οχετούς, φωτισμό, καθαριότητα, χωρίς νερό, με ακανόνιστους δρόμους οι συνοικίες αυτές είναι (οι καταραμένοι τόποι) της πόλης γιατί εδώ εμφανίζονται και οι επιδημίες. Οι « ακανόνισται συνοικίαι » του Αγίου Διονυσίου εντάσσονται στο σχέδιο πόλης το 1883, ενώ την ίδια χρονιά αρχίζουν να αποξηραίνονται τα έλη που βρίσκονται μεταξύ των συνοικιών Αγίου Ανδρέου και Αγίου Γερασίμου, που αποτελούν εστίες μόλυνσης. Ο τύπος αποκαλεί την περιοχή αυτή « απέραντο νοσοκομείο ». Στη συνοικία της Παντανάσσης στην Κάτω πόλη, έχει πέντε ατμοκίνητα εργοστάσια με 140 ίππους και 350 εργάτες. Κυριαρχούν τα οινοπνευματοποιεία.

Στην Πάνω πόλη, η συνοικία του Παντοκράτορος έχει τέσσερα ατμοκίνητα εργοστάσια με 115 ίππους και 175 εργάτες, από τα οποία τα δύο είναι μανεστροποιία-αλευροποιία και τα δύο ελαιοτριβεία.

Μόνο η συνοικία της Ευαγγελίστριας στην Κάτω πόλη παραμένει ο χώρος δράσης και κατοικίας των σταφιδεμπόρων.

Η οινοποιία θα δώσει στην πόλη τίτλους τιμής μέσα από την οινοποίηση τοπικών ποικιλιών, όπως η μαυροδάφνη, το μοσχάτο, ο ροδίτης και θα αναδυθεί μέσα από τον κόσμο της σταφίδας με πρωταγωνιστές δύο Γερμανούς εμπόρους σταφίδας, τον Γουσταύο Κλάους και τον Αλβέρτο Άμβουργερ. Ο Γουσταύος Κλάους (1825-1908) μέσα στην δεκαετία του 1860 ιδρύει την οινοποιία του, η οποία το 1872 μετατρέπεται σε ανώνυμη εταιρεία με την επωνυμία « Αχαΐα ». Η Αχαΐα αποτελούσε ολοκληρωμένο συγκρότημα και εξελίχθηκε σε πρεσβεία του ελληνικού χώρου.

Ο τουριστικός οδηγός της Αχαΐας, ήταν γερμανόφωνος και είχε τυπωθεί στη Λωζάνη το 1900 για λογαριασμό του Γουσταύου Κλάους.

Μέσα από την « Αχαΐα », ξεπηδούν οι Άμβουργερ. Ο Αλβέρτος ιδρύει το 1891 την δική του οινοποιία. Στην εταιρεία του χρωστάμε μεγάλη διαφημιστική καμπάνια, που αποτυπώνεται σε ετικέτες του χρωμολιθογραφείου Διακίδη της Πάτρας.

Η παραγωγή του κρασιού οδήγησε στην ανάπτυξη χώρων κοινωνικών συναθροίσεων, ταβερνών κλπ. Ας σταθούμε περισσότερο στον Κλάους και στους Άμβουργερ, που συνδέονται με το επιχειρηματικό πνεύμα και τον κοσμοπολιτισμό της Πάτρας του 19ου αιώνα.

Ο Γουσταύος Κλάους γεννήθηκε στο Μέμινγκεν της Βαυαρίας το 1825 και ήρθε στην Πάτρα το 1852, 27 χρονών για να αναλάβει την διεύθυνση των εξαγωγών της σταφίδας της εταιρείας Φελς και Συντροφία. Το 1859 ο Κλάους αγόρασε μία έκταση 60 στρεμμάτων στη θέση Ριγανόκαμπος ανατολικά της πόλης σε υψόμετρο 500 ποδιών από τη θάλασσα και το 1861 άρχισαν οι φυτεύσεις, που ολοκληρώθηκαν το 1864.

Το ανθρώπινο πορτραίτο του Γουσταύου Κλάους αποκαλύπτει επιθυμία μόνιμης σύνδεσης με τη νέα πατρίδα του, να αποκτήσει ρίζες μέσα από τις ρίζες των δικών του αμπελιών. Ο γάμος του με την Θωμαΐδα Καρμπούνη (1836-1901), απόφοιτο Αρσακείου κόρη συνταγματάρχη και υπασπιστή του Όθωνα και μιας Βαυαρέζας, κυρίας επί των τιμών της βασίλισσας Αμαλίας, ήταν μια ένωση που δημιουργούσε δεσμούς με την κεντρική πολιτική εξουσία.

Στην τοπική κοινωνία της Πάτρας ο Γουσταύος Κλάους φαίνεται ευαίσθητος στα μηνύματα της προοδευτικής εξέλιξης, φιλάνθρωπος, bon vivant με τις παροιμιώδεις για τα δημοσιογραφικά χρονικά της εποχής χοροεσπερίδες του.

Συνήθιζε να πηγαίνει καθημερινά στο οινοποιείο, από το κέντρο της πόλης, με το άλογό του, σχεδόν μέχρι το θάνατό του.

Η Αχαΐα Κλάους.

Πέθανε σε ταξίδι, τον Σεπτέμβρη του 1908 πάνω στο πλοίο «Βαρόνος Μπεκ» κατά την επιστροφή του από το Μόναχο προς την Πάτρα. Δεν ξέρουμε πότε ακριβώς αρχίζει να λειτουργεί το οινοποιείο του Κλάους. Το πιθανότερο το 1865.

Μετά την ήττα των Γερμανών στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, η οινοποιία με την επωνυμία «Αχαΐα» πλέον, περνάει σε ελληνικά χέρια με βασικότερο μέτοχο τον σταφιδέμπορο Βλάσιο Αντωνόπουλο.

Η Αχαΐα Κλάους στο εσωτερικό (κελάρι).

Η «Αχαΐα» δραστηριοποιήθηκε κυρίως στην οινοποίηση της μαυροδάφνης, μιας πασίγνωστης ποικιλίας που τράβηξε το ενδιαφέρον του Κλάους, επειδή έγινε ένα κρασί ζεστό και γλυκό με ρουμπινί χρώμα ανάλογο με το «πόρτο». Το «πόρτο» αποτέλεσε τον πλούτο και την δόξα της Πορτογαλίας για ολόκληρο τον 19ο αιώνα και εξαγόταν στην Αγγλία και το γερμανικό κόσμο. Σ' αυτές τις αγορές ήθελε να διεισδύσει ο Κλάους με τα κρασιά του. Εκτός από την μαυροδάφνη η εταιρεία παρήγαγε επίσης κρασί τύπου σέρυ, καθώς και κόκκινο και λευκό επιτραπέζιο από τους αμπελώνες του χωριού Δεμέστιχα των Καλαβρύτων και από τους αμπελώνες του Ριγανόκαμπου. Παρήγαγε ακόμα το γλυκό κρασί μαλβαζία, καθώς και μπράντυ.

Οι άλλοι πρωταγωνιστές του κρασιού είναι οι Άμβουργερ. Ο Θεόδωρος Άμβουργερ ήρθε στην Πάτρα το 1847 για να αναλάβει το τμήμα εισαγωγών του οίκου Φελς και Συντροφία. Γεννήθηκε στο δουκάτο της Βάδης και ήταν κοσμοπολίτης όπως ο Κλάους. Υπήρξε ιδρυτής του Εμπορικού Συλλόγου και της Εμπορικής Λέσχης και από τους πρωτεργάτες της ανέγερσης του θεάτρου « Απόλλων ». Ο Αλβέρτος ένα από τα τέσσερα παιδιά του ίδρυσε την οινοποιία το 1891 και προσανατολίστηκε στην παραγωγή vin de courage, που εξαγόταν στο εξωτερικό για αναμίξεις.

Παρήγαγε επίσης επιτραπέζιους οίνους « παρεμφερείς προς τα κρασιά του Μπορντώ και της Βουργουνδίας ». Ο Αλβέρτος παράλληλα διατηρούσε τη θέση του συμβούλου στο τριμελές διοικητικό συμβούλιο της «Αχαΐας», ως το 1908, που πέθανε ο Κλάους.

Προς το τέλος της δεκαετίας του 1900, η εταιρεία αρχίζει να δραστηριοποιείται στην παραγωγή τύπων κρασιού, ανάμεσα στην οποία και η μαυροδάφνη. Το 1908 συνίδρυσε μαζί με τον Πέτρο Μάμο την ζυθοποιία Μάμος, που λειτουργούσε στον ίδιο χώρο με το οινοποιείο του

στην περιοχή της Αγιάς. Στην Πάτρα και την δυτική Ελλάδα έπιναν μύρα Μάμος μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1960.

Ο οίκος Άμβουργερ έδειξε μεγάλη αντοχή στην οικονομική κρίση και ενώ διέτρεξαν όλη την περίοδο της σταφιδικής κρίσης, τελικά χρεοκόπησαν τον Νοέμβριο του 1911.

Το ζυθοποιείο Μάμος.

Όλος ο κόσμος των εμπόρων, των μεσιτών, των παραγγελιοδόχων, των αποθηκάρων, των κολλυβιστών (αργυραμοιβών) των ασφαλιστών, αρχίζει να κλονίζεται με την σταφιδική κρίση, που εκρήγνυται βίαια το 1893 ως κρίση υπερπαραγωγής. Η επιβίωση μεγάλων αγροτικών πληθυσμών, τίθεται σε κίνδυνο γιατί ζούσαν μόνο χάρη στη σταφίδα. Το εμπορικό κεφάλαιο που χρηματοδοτεί την παραγωγή συχνά με τοκογλυφικούς όρους, τώρα εμφανίζεται απειλητικό.

Η σταφιδική κρίση προκαλεί αναταραχές, που φτάνουν και στη βία. Οι αμπελουργοί -οι περισσότεροι δημιουργήματα της συγκυρίας- αποδεικνύονται ένα σύνολο ασταθές, άναρχο και βίαιο στη δυσφορία του και στις αντιδράσεις του.

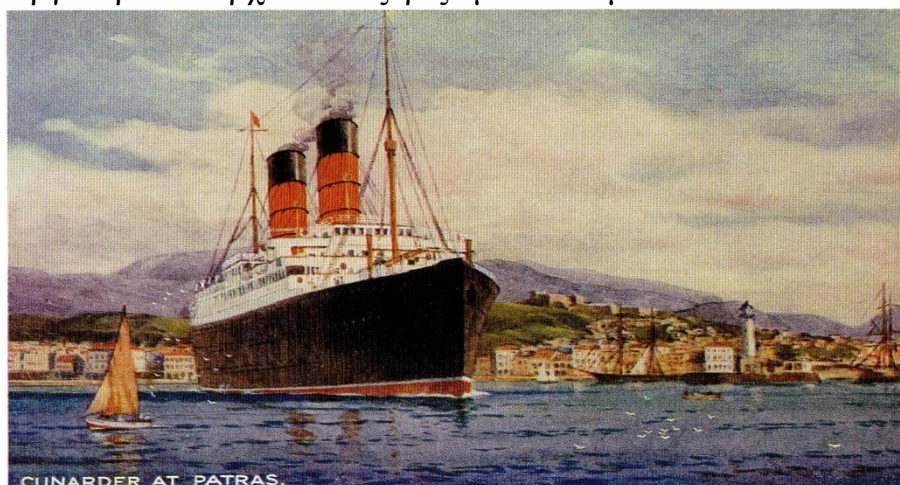
Στις 11 Ιουνίου 1895 γίνεται στην κεντρική πλατεία του Γεωργίου Α' στην Πάτρα μεγάλο συλλαλητήριο με αίτημα την άμεση αναστολή της φορολογίας επί της σταφίδας. Τα χωριά της Αχαΐας και της Ηλείας εξεγείρονται, όταν εμφανίζονται οι αντιπρόσωποι των εμπόρων, για να κατάσχουν το προϊόν.

Εμπορικοί οίκοι χρεοκοπούν, το πιστωτικό δίκτυο αποδιαρθρώνεται. Την Κυριακή 3 Νοεμβρίου του 1896 ο αναρχικός τσαγκάρης Δημήτρης Μάτσαλης σκοτώνει με μαχαίρι τον έμπορο και τραπεζίτη Διονύσιο

Φραγκόπουλο και πυροβολεί τον επίσης έμπορο και τραπεζίτη Ανδρέα Κόλλα, ενώ έβγαιναν από την εκκλησία της Ευαγγελίστριας.

Η κοινωνική αναταραχή συμβαδίζει με την ανάπτυξη αναρχικών και σοσιαλιστικών κύκλων, που αναπτύσσουν μεγάλη δραστηριότητα επωφελούμενοι από το κλίμα μεγάλης δυσαρέσκειας, κοινωνικής αδικίας και ήττας που έχει κυριεύσει τους πληθυσμούς. Η σταφίδα που περισσεύει διοχετεύεται ως λύση ανάγκης, στα αποστακτήρια και οινοποιία και οι πόλεις και τα χωριά πλημμυρίζουν με αλκοόλ.

Αργότερα θα αρχίσει το ξερίζωμα των αμπελιών.

*Τό υπερωκεάνειο
της «Αυστροαμερικάνας»
στην άρκτηκή
πλευρά του λιμανιού.
(Άγγλική Έκδοση)*

7. 4. Η μετανάστευση

Το λιμάνι της Πάτρας πύλη εξόδου του σταφιδοκαρπού, γίνεται τώρα πύλη εξόδου πληθυσμών προς την Αμερική. Στο κείμενο έμβλημα της μεταπολεμικής λογοτεχνίας, το Συναξάρι Ανδρέα Κορδοπάτη του Θανάση Βαλτινού, ο ήρωας κατάγεται από ένα χωριό της Μαντινείας και κατορθώνει να φύγει το φθινόπωρο του 1907, από την Πάτρα για τις Ηνωμένες Πολιτείες. Από το χωριό του έφτασε στην Πάτρα με το τραίνο : Τρίπολη, Αχλαδόκαμπος, Κόρινθος, Πάτρα. Η διαδικασία ήταν γνωστή : η εταιρεία, η εξέταση από τον γιατρό, το χαρτί της μετανάστευσης, η επιβίβαση στο πλοίο της « Αυστρο Αμερικάνας », το ταξίδι (Πάτρα, Παλέρμο, Γιβραλτάρ, Νέα Ορλεάνη), η ταλαιπωρία του ταξιδιού, το κρέας αλόγου για φαγητό, οι ψείρες, οι 3.000 επιβάτες- Έλληνες, Βούλγαροι, Αλβανοί, Τούρκοι, Ρώσοι, Σέρβοι. Πολυτεχνίτης πριν φύγει για την Αμερική, ο Ανδρέας Κορδοπάτης μπορούμε να πούμε ότι ήταν ένα από τα θύματα της σταφιδικής κρίσης.

Είναι χαρακτηριστικό το ακόλουθο κείμενο από διαφήμιση της εταιρείας « Αυστρο-Αμερικάνα », που δημοσιεύτηκε στο Πατραϊκό ημερολόγιο του

δημοσιογράφου Νικολάου Μπενάκη. « Αι Πάτραι είναι το καλλίτερον σημείον αναχωρήσεως εξ' Ελλάδος ως εκ της γεωγραφικής αυτών θέσεως ούσαι κατά εικοσιτετράωρον πλησιέστερον προς την Αμερικήν ή ο Πειραιεύς, οι δε επιβάται αποφεύγουσι τας τρικυμίας του Αγαίου Πελάγους και του Κάβου Μαλέα ».

Για το λιμάνι της Πάτρας στις αρχές του 20ού αιώνα διασώζονται μαρτυρίες για το ετερόκλητο πλήθος των μεταναστών που φτάνει στην πόλη για να φύγει στην Αμερική, Καναδά, ακόμη και την Βραζιλία (1902).

Η παραμονή των μεταναστών επί πολλές ημέρες στην Πάτρα, προκειμένου να τακτοποιήσουν τα απαραίτητα έγγραφα και τις διατυπώσεις μέχρι την αποβίβασή τους στα υπερωκεάνια, είχε σαν αποτέλεσμα περισσότερη εισροή χρημάτων. Επίσης η αύξηση του ελλιμενισμού των πλοίων και υπερωκεανίων προσέφερε οικονομικά οφέλη και κύρος στην πόλη. Η ελληνική ακτοπλοΐα δρομολόγησε το ατμόπλοιο «Μυκάλη», με προορισμό το Βρινδίσιο σε τακτική γραμμή ως το 1929.

Πρακτορεία, σταθμός απολύμανσης, ειδικά ιατρεία, κλίβανοι απολύμανσης, λουτρά αποτελούν την υποδομή του λιμανιού.

Πλοία που διαφημίζονται ως υπερωκεάνια με ανέσεις, όπου οι μετανάστες στοιβάζονταν κατά χιλιάδες, πολλοί από αυτούς σε αιώρες, ήταν τα μέσα της μεγάλης φυγής. Για την προέλευση του πλήθους που συγκεντρώνεται στην Πάτρα για να μεταναστεύσει μπορούμε να βγάλουμε, έμμεσα συμπεράσματα και από τις Λογοδοσίες της διεύθυνσης του Δημοτικού Νοσοκομείου « Άγιος Ανδρέας ».

Σύμφωνα με αυτές τις πηγές η συντριπτική πλειοψηφία των νοσηλευομένων στο νοσοκομείο, ιδιαίτερα στην παθολογική κλινική, προερχόταν εκτός Αχαΐας και ήταν άντρες. Η μεγάλη νοσοκομειακή « πελατεία », δείχνει ότι η Πάτρα είναι κέντρο παροχής ιατρικών υπηρεσιών, δείχνει ένα πλήθος μοναχικών αντρών, που αναζητά εργασία, τρόπους διαφυγής, διάφορες διασκεδάσεις στα καφέ σαντάν του λιμανιού.

Την οργάνωση της μετανάστευσης αναλάμβαναν πρακτορεία, πολλά από τα οποία είχαν διαδραματίσει σημαντικό ρόλο για την μεταφορά της σταφίδας.

Ένα από αυτά είναι το γραφείο Μόρφυ, Κρωββ και Στήβενς (Morphy, Crowe & Stevens), του οποίου το ξεκίνημα συνδέεται με το σταφιδεμπόριο.

Το γραφείο αυτό αντιπροσώπευε τα πλοία της « Αυστρο-Αμερικάνας » και το 1910, διαφήμιζε ανά δεκαπενθήμερο αναχώρηση απ' ευθείας για Νέα Υόρκη των ατμόπλοιων «Σοφία Χόενβεργ», «Φρατζέσκα», «Γκερτή », «Ιουλία», « Έρνυ» και «Δώρα». Αρχές του 20ού αιώνα το γραφείο υποσχόταν διάρκεια ταξιδιού 15 ημέρες καθώς και καλές συνθήκες επί του πλοίου, που ήταν βέβαια διαφορετικές, αλλά ο ανταγωνισμός των γραφείων μετανάστευσης ήταν μεγάλος και η πελατεία έπρεπε να κερδηθεί με λίγα ψέματα, περιγράφοντας ένα ονειρεμένο ταξίδι.

Η μετανάστευση αρχίζει δειλά το 1885 και μέχρι το 1891, οι μετανάστες φτάνουν τους 2.579, κυρίως άντρες. Από το 1891 και μετά η μετανάστευση παίρνει διαστάσεις επιδημίας. Στην δεκαετία 1890 με 1900 εγκαταλείπει την χώρα πληθυσμός λίγο κατώτερος από τον πληθυσμό της Πάτρας, που το 1896 υπολογίζεται σε 36.000 κατοίκους. Το πρώτο μεταναστευτικό ρεύμα σχετίζεται με την κρίση της σταφίδας και αυτό φαίνεται στη στατιστική του 1911, σύμφωνα με την οποία οι ορεινές περιοχές της Πελοποννήσου είχαν τα ψηλότερα ποσοστά μετανάστευσης : 13,9% η Αρκαδία, 14,65% η Λακωνία, 9,02% η Κορινθία, 7,79% η Μεσσηνία και η Αχαΐα με 4,92%. Ο μέσος όρος για όλο το ελληνικό βασίλειο ήταν 5,88%.

Το τέλος της εποχής της σταφίδας και η δεκαετία της υπερατλαντικής μετανάστευσης συμπίπτει, ως ειρωνεία, με την Belle Epoque. Ακόμα και το 1910 οι θίασοι μελοδράματος καταφθάνουν στο νεοκλασικό θέατρο της Πάτρας, για να παίξουν Ριγκολέτο και Κάρμεν, ενώ οι χοροί συνεχίζονται και τα καφέ σαντάν γεμίζουν με Ουγγαρέζες καλλιτέχνιδες.

Σήμερα τίποτα δεν θα θύμιζε την εμπορική αστική τάξη της Πάτρας αν δεν είχαν μείνει πίσω τα ρημαγμένα υπολλείματά της, κάποια νεοκλασικά μέγαρα, το θέατρό της που γλίτωσαν από την κατεδάφιση της «ανόρθωσης», των δεκαετιών 1960, 1970, 1980.

Το ελληνικό υπερωκεάνιο Μακεδονία το 1912.

8. Πολεοδομία, Υποδομή της πόλης, Αρχιτεκτονική, Μνημεία (19ος-20ός αιώνας)

Ο Σταμάτης Βούλγαρης γεννήθηκε το 1774 στο χωριό Ποτάμι της Λευκίμης στην Κέρκυρα και κατατάχθηκε στο στρατό των Γάλλων Δημοκρατικών το 1798, ύστερα από ένα επεισόδιο στο οποίο έδειξε θάρρος και ψυχραιμία, προκαλώντας έτσι τον θαυμασμό του Γάλλου στρατηγού. Όταν οι Γάλλοι αποχώρησαν από το νησί, πήραν μαζί τους τον Σταμάτη Βούλγαρη, ο οποίος σπούδασε μηχανικός στη στρατιωτική σχολή στο Παρίσι.

Κατά την διάρκεια της θητείας του στον γαλλικό στρατό πολέμησε στην Αλβανία και στην Ήπειρο, στην Ισπανία, στις Αντίλλες, στην Μαρτινίκα, αλλά και στη μάχη του Βατερλώ. Ωστόσο δείχνει μεγάλο ενδιαφέρον για την αρχαιολογία, αρχιτεκτονική, ζωγραφική (υπήρξε μαθητής του διάσημου ζωγράφου J. L. David).

Τα πολλά ταξίδια του δείχνουν άνθρωπο με παιδεία, ευρύτητα γνώσεων, αλλά και φιλοπατρία. Όταν τοποθετήθηκε στο επιτελείο του στρατηγού Μαιζών, ο οποίος εκστράτευσε στην Ελλάδα για να πολεμήσει ενάντια στον Ιμπραήμ (1828), διακατέχεται από σφοδρή επιθυμία να συμβάλει στην απελευθέρωση της πατρίδας.

Ο Καποδίστριας τον επιλέγει ως συνεργάτη του εκτιμώντας τις ικανότητές του και συμμετέχει ενεργά στην ανασυγκρότηση του Ναυπλίου, της Τριπολιτσάς και της Πάτρας. Στις 5/12/1828 ο Σταμάτης Βούλγαρης φτάνει στην Πάτρα με τον Γάλλο αξιωματικό Garnot για να εκπονήσουν το πολεοδομικό σχέδιο της πόλης. Μαζί του έχει τους μηχανικούς Θεόδωρο Βαλλιάνο και Δημήτριο Σταυρίδη. Στις 26/1/1929 αφού εργάστηκε με αυτοθυσία υπέβαλε το σχέδιο πόλης στον Καποδίστρια.

Ξεκινά λοιπόν τη μελέτη της πολεοδομησης της Πάτρας αποτυπώνοντας την υφιστάμενη κατάσταση, ό,τι δηλαδή έχει απομείνει από το κτηριακό ύψος, τους δρόμους, το κάστρο και τα γεωφυσικά δεδομένα, όπως ο χείμαρρος στα Νοτιοδυτικά.

Αναγνωρίζοντας την σημασία του λιμανιού δημιουργεί δύο τμήματα πόλης, το ένα στα ίχνη της υφιστάμενης, κοντά στο κάστρο, και το άλλο επί της παραλίας. Δικαιολογεί δε στον κυβερνήτη την πρότασή του αυτή ως εξής : «.....”Ενιωσα ώφέλιμον νά προσθέσω τό προσχέδιον μίας άλλης πόλεως, ή όποία θά ήδύνατο νά χαραχθῆ από τας ύπηρεσίας τουῦ Γιαντή άγᾶ μέχρι τό χεῖλος τῆς προκυμαίας, ὅπου τό εμπόριον μόλις ἔκτισεν εἰς γραμμάς άκανονίστους μερικάς οικοδομάς.

”Όταν αἱ δύο αὐται πόλεις άνεγερθοῦν εἰς ὅλην των τήν ἔκτασιν, δέν θά σχηματίσουν παρά μίαν μεγάλην πόλιν, διαιρουμένων εἰς τήν Ανω πόλιν καί τήν Κάτω πόλιν, ὅπως βλέπει τις εἰς τό συνημμένον σχέδιον.....Οἱ δημογέροντες ἐπιθυμοῦν νά δώσουν εἰς αὐτήν τήν Κάτω πόλιν τό ὄνομα Ἰωαννούπολις ».

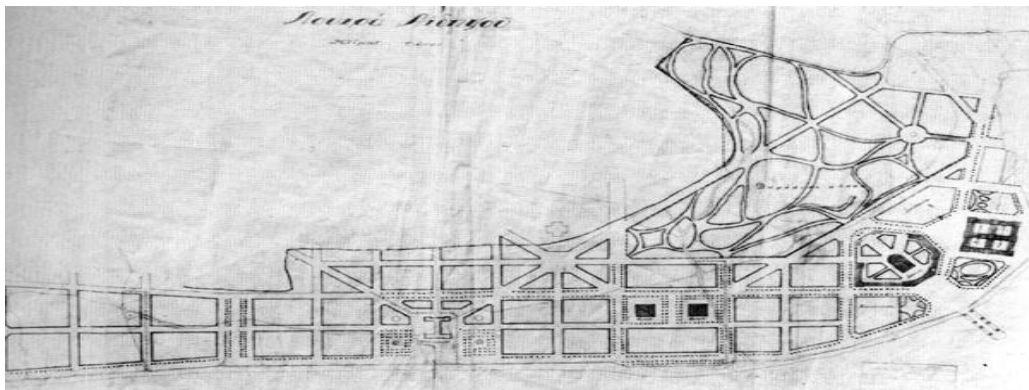
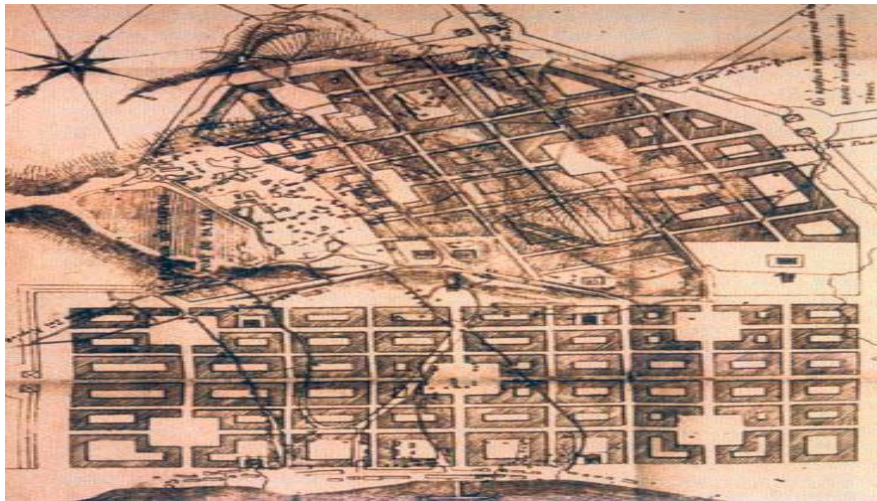
Την τελευταία πρόταση δεν την αποδέχθηκε ο Καποδίστριας και έτσι η Πάτρα διατήρησε το όνομά της.

Με κεντρικό σημείο αναφοράς το κάστρο, ο Βούλγαρης διαμορφώνει μια επιφάνεια πολυγωνικού σχήματος, που ορίζεται από το φυσικό ανάγλυφο του εδάφους.

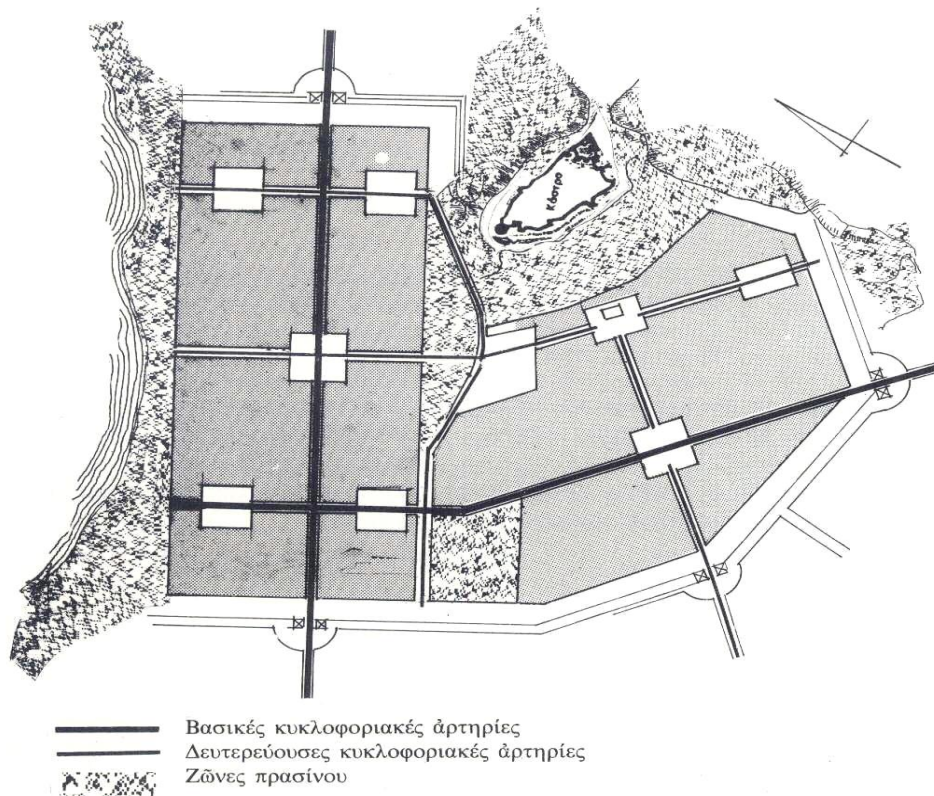
Με γνώμονα το πλέγμα τριών δρόμων που υπήρχαν από την προεπαναστατική Πάτρα, που είναι το «μπολσοκάκι», που σήμαινε πλατύς δρόμος (οδός Παντοκράτορος), και η οδός Φιλελλήνων (οδός Γερμανού), που τέμνουν κάθετα την οδό προς Ανδρίτζαινα (οδό Μπουκαούρη) διαμορφώνεται η κατεύθυνση των δρόμων. Γίνεται μεταφορά της οδού Γαστούνης ανατολικότερα, όπου είναι σήμερα η οδός Ηλείας και το ένα άκρο του δρόμου καταλήγει στο φρούριο και το άλλο στην εκκλησία του Παντοκράτορα. Ένας άλλος δρόμος σχεδιάζεται και είναι η οδός Καλαβρύτων, που οδηγούσε προς τα χωριά των Καλαβρύτων, η σημερινή οδός Γούναρη. Σαν δευτερεύουσες οδικές αρτηρίες δημιουργεί την οδό Γεροκωστοπούλου ως προέκταση της οδού Παντοκράτορος , την οδό Αγίου Γεωργίου, που περιβάλλουν το Φρούριο και εκεί τελειώνει το σχέδιο. Επίσης σχεδιάζει την οδό Κολοκοτρώνη στην κάτω Πόλη.

Το μπολσοκάκι ήταν ο πιο κεντρικός δρόμος της πόλης όπως φαίνεται από το σχέδιο του Η. W. Williams (1817), στον οποίο « έβλεπαν » τα σπίτια των επίσημων Οθωμανών και ξεκινούσε ανατολικά από το τζαμί (καζάρμα), καθώς και το κουρσούμ τζαμί (ο σημερινός Παντοκράτορας).

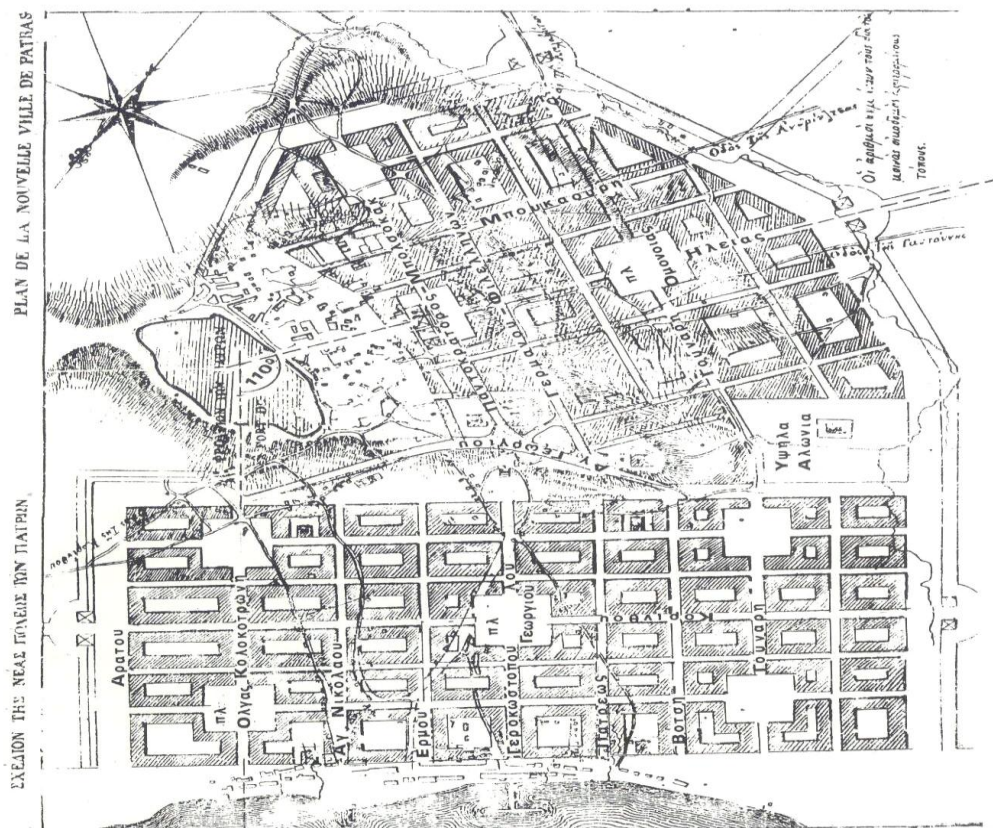
Δημιουργείται λοιπόν ένα πλέγμα κάθετα διασταυρούμενων δρόμων, που περιβάλλουν κυρίως ορθογωνικά οικοδομικά τετράγωνα και όπου το ανάγλυφο του εδάφους το επιβάλλει τραπεζοειδούς σχήματος, με εσωτερική αυλή στο μέσον σύστημα (« a cortile »). Ο προσανατολισμός των δρόμων στην Άνω πόλη συνέπιπτε με αυτόν της ρωμαϊκής πόλης. Το σχέδιο προβλέπει την δημιουργία τριών πλατειών σε σταυροειδή διάταξη, τις οποίες διασχίζουν οι βασικές αρτηρίες, που καταλήγουν σε μνημειακές πύλες και οδηγούν εκτός της πόλης και στην παραλία.

Σχέδια του Σταμάτη Βούλγαρη για την Πάτρα.

Σχ. 10 Διερεύνηση κυκλοφοριακού συστήματος στο Σχέδιο Βούλγαρη.

Σχ. 9 Οι δρόμοι και οι πλατείες αναφέρονται με τὰ σημερινά ὀνόματά τους.

Σχ. 14

Στο σχ. 14 αποτυπώνεται το εγκεκριμένο σχέδιο πόλης της Πάτρας το 1858.

Έκταση : 64,44 Ha

Πληθυσμός : 19.876 κατ.

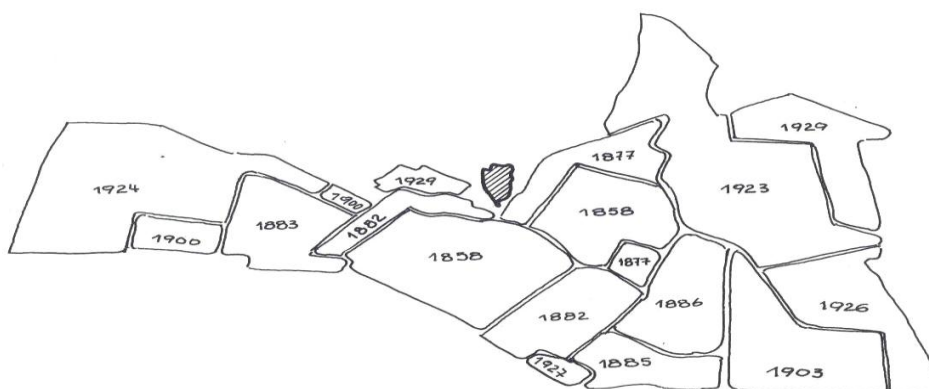
Πυκνότητα : 335 κατ./ Ha (πυκνότητα στο σύνολο του οικισμού)

Κοινόχρηστοι χώροι, πλατείες : Πλατεία Γεωργίου Α', Πλατεία Όλγας, Πλατεία Αγ. Γεωργίου συνολική έκταση 2,04 Ha.

Ζώνη πρασίνου : Ζώνη νοτίως του κάστρου, Αρχαιολογικοί χώροι μεταξύ Υψηλάντου, οδού Αγίου Γεωργίου, Γεροκωστοπούλου και Γούναρη.

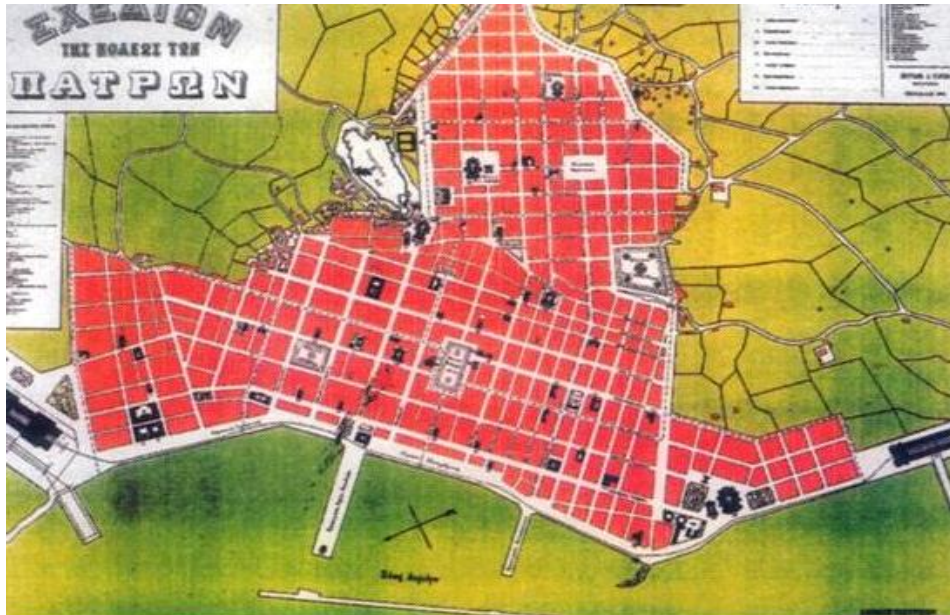
Δημόσια κτήρια : Μόνο εκκλησίες είναι πολεοδομικά σημεία αναφοράς και όχι όλες. Κάποιες καταλαμβάνουν ολόκληρο οικοδομικό τετράγωνο.

Από το 1858 μέχρι και το 1929 το πολεοδομικό σχέδιο επεκτάθηκε 12 φορές. Το 1877, 1882, 1883, 1886, 1885, 1900, 1903, 1923, 1924, 1926, 1927 και 1929. Όλες αυτές οι επεκτάσεις αποτελούν το σημερινό παλαιό σχέδιο, που είχε αυτή την έκταση μέχρι και το 1971, όταν άρχισε πάλι να επεκτείνεται.

Σχ. 15

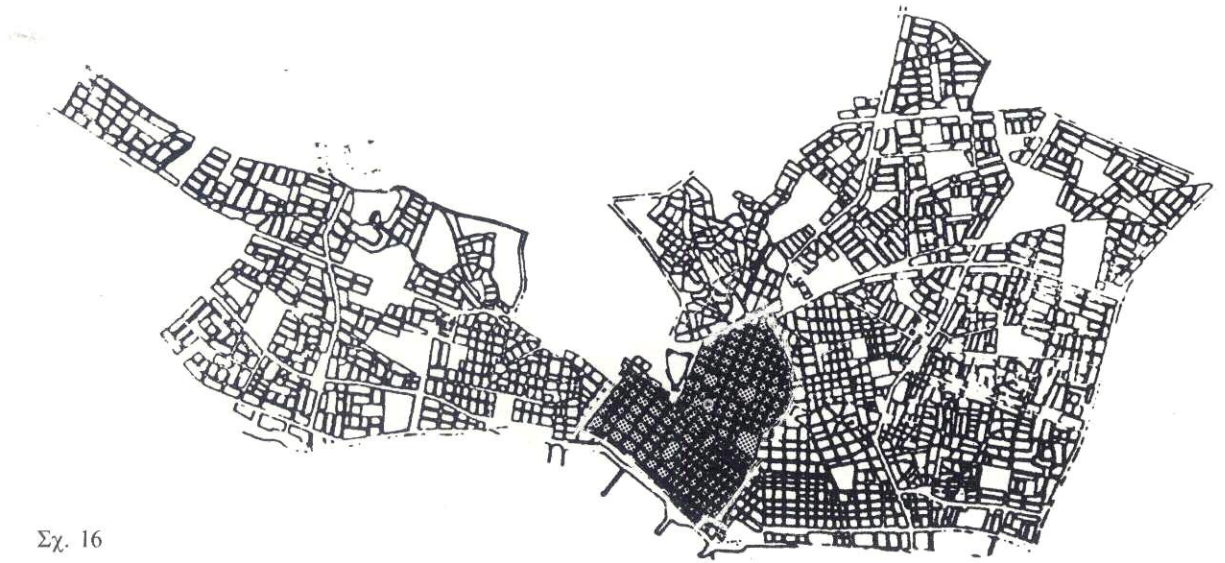
Στο σχ. 15 αποτυπώνεται η επέκταση του πολεοδομικού σχεδίου από το 1858 μέχρι και το 1929.

Σχέδιο της Πάτρας του Σπ. Τζέτζου το 1885

A.B. Puschas, Patras - A.B. Πάσχος. Ν. 962
 Σχέδιο της Πάτρας στο τέλος του 19ου αιώνα του Α. Πάσχου.

Σχ. 16

Στο σχ. 16 αποτυπώνεται το εγκεκριμένο σχέδιο του 1882 με τις επεκτάσεις του 1877.

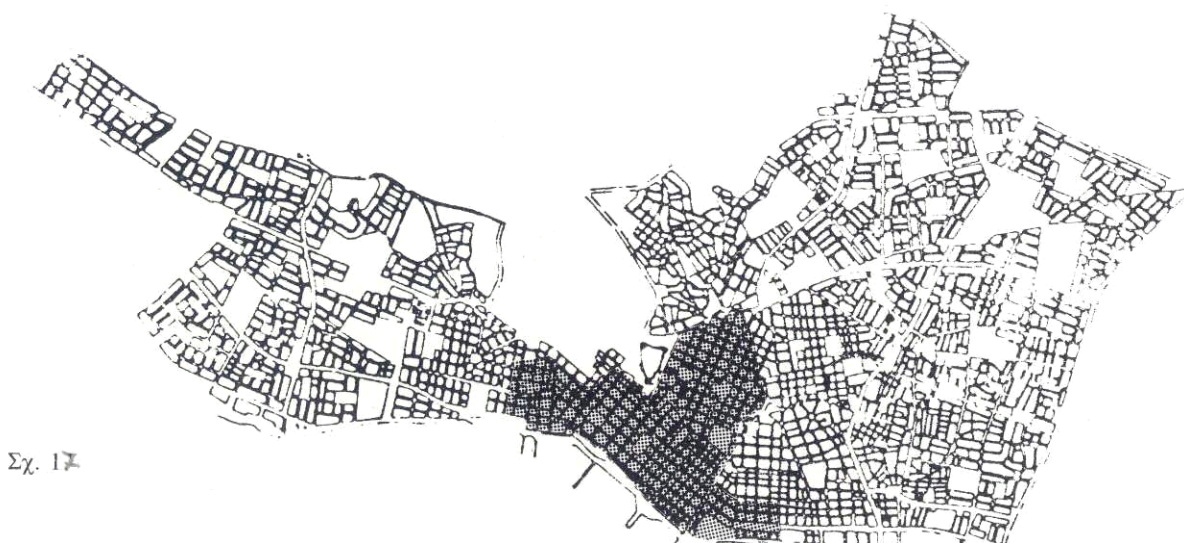
Έκταση : 71,8 Ha

Πυκνότητα : 414/ κατ./Ha

Πληθυσμός : 29.804 κατ.

Έγιναν οι εξής επεμβάσεις :

Η μετατόπιση της πλατείας Υψηλών Αλωνιών με την τελική διαμόρφωσή της, η οικοπεδοποίηση της νότιας πλευράς του Κάστρου, που ο Βούλγαρης το ήθελε ζώνη πράσινου, η οικοπεδοποίηση του αρχαιολογικού χώρου όπου βρισκόταν το αρχαίο αμφιθέατρο, η επέκταση της πόλης ανατολικά, μέχρι την οδό Παπαδιαμαντοπούλου χωρίς την πλατεία που προέβλεπε ο Βούλγαρης επί της οδού Παντοκράτορος, η επέκταση του νότιου μέρους της κάτω πόλης χωρίς πρόβλεψη για δημιουργία κοινόχρηστων χώρων.

Το σχ. 17 αποτελεί εγκεκριμένο σχέδιο του Σπ. Τζέτζου το 1885.

Έκταση : 143 Ha

Πληθυσμός : 31.459 κάτ.

Πυκνότητα : 220 κάτ./Ha

Το σχέδιο εκτυπώθηκε στο λιθογραφείο Γούττμαν στην Τεργέστη και συμπεριλαμβάνεται το τμήμα μεταξύ των οδών Αγίου Ανδρέα, Τριών Ναυάρχων, και Μιαούλη, που στην πραγματικότητα εντάσσεται το 1927. Ο Σπ. Τζέτζος αποτυπώνει τα πάντα από δρόμους, ονομασίες, τα δημόσια κτήρια, την έκταση και την συγκρότηση της πόλης του 1885.

Αναφέρει 7 συνοικίες: Αγ. Διονυσίου, Ευαγγελισμού, Αγ. Νικολάου, Παντανάσσης, Αγ. Ανδρέου, Παντοκράτορος και Αγ. Δημητρίου. Ενσωματώνεται ο Άγ. Ανδρέας στον πολεοδομικό ιστό της πόλης χωρίς αύξηση των κοινόχρηστων χώρων.

Εκπαίδευση: 2 Δημοτικά σχολεία (αρρένων, θηλέων), 2 Γυμνάσια, 2 Ελληνικά σχολεία, το Στρούμπειο Παρθεναγωγείο, η Δημοτική Σχολή Αρρένων.

Πρόνοια: Δημοτικό Νοσοκομείο, Στρατιωτικό Νοσοκομείο, Δημοτικό βρεφοκομείο, Πτωχοκομείο.

Υπηρεσίες: Νομαρχία, Δημαρχείο, Ειρηνοδικείο, Πρωτοδικείο, 3 Τράπεζες.

Πολιτιστικές εγκαταστάσεις: Θέατρο 500 θέσεων, έργο του Τσίλλερ. Θεμελιώθηκε το 1871 και ολοκληρώθηκε το 1872.

Βιομηχανία : 15 βιομηχανικές εγκαταστάσεις.

Εκκλησίες : Άγ. Διονύσιος, Ναός Διαμαρτυρομένων, Ναός Καθολικών, Άγ. Νικόλαος, Μητρόπολη, Παντάνασσα, Άγ. Ανδρέας (παλαιός και νέος), Ναός Παντοκράτορος, Άγ. Δημήτριος, Άγ. Λουκάς, Άγ. Αικ/νη, Ναός Εισοδίων.

Η Άνω πόλη περιβάλλεται από ζώνη πρασίνου, η οποία στα βόρεια προστατεύει το φρούριο, παρεμβάλλεται μεταξύ των οικοδομικών τετραγώνων και των « τειχών » της πόλης στις άλλες πλευρές, ενώ στα Ν.Δ όπου συνδέεται με την Κάτω πόλη, ήταν ορατά τα αρχαία επάνω στο πρανές.

Επειδή ο Βούλγαρης σεβόταν την αρχαιολογική κληρονομιά της πόλης, προέβλεπε εκεί (όπου σήμερα η οδός Αγίου Γεωργίου) ζώνη αδόμητη. Σήμερα οι ανασκαφές αποκάλυψαν την ύπαρξη ρωμαϊκού αμφιθεάτρου. Στην συνέχεια των κεντρικών οδικών αξόνων του σχεδίου της Άνω πόλης αναπτύσσεται η νέα πόλη στον πεδινό χώρο και έως την παραλία.

Το σχέδιο της Κάτω πόλης χαρακτηρίζεται από ένα αυστηρό γεωμετρικό σχήμα, ορθογώνιου παραλληλόγραμμου σε αναλογία 1:2 και με την μεγάλη πλευρά τοποθετημένη παράλληλα προς την θάλασσα. Οι δρόμοι τέμνονται ορθογώνια, ενώ στο κέντρο δεσπόζει η κεντρική πλατεία την οποία περιβάλλουν συμμετρικά άλλες τέσσερις πλατείες. Τα οικοδομικά τετράγωνα φέρουν εσωτερική αυλή για τον ηλιασμό και αερισμό των κτηρίων.

Η φιλοσοφία λοιπόν των δύο σχεδίων είναι κοινή. Η σύνδεσή τους γίνεται κατά γωνία 70 μοιρών και η κεντρική οδός της Άνω πόλης, το μπολσοκάκι, τέμνει κατ' άξονα εγκάρσια την Κάτω πόλη, καλύπτοντας την υψομετρική διαφορά με κλίμακα (σήμερα σκάλες Γεροκωστοπούλου).

Πολύ αργότερα, όταν κατασκευάστηκε το τεχνητό λιμάνι της Πάτρας (οι εργασίες ξεκίνησαν το 1879) και η μεγάλη κλίμακα της Αγίου Νικολάου (1930), δημιουργήθηκε μία νέα σύνδεση της Άνω με την Κάτω πόλη, που ξεκινά από το κάστρο και καταλήγει στον κεντρικό λιμενοβραχίονα.

Τόσο οπτικά όσο και στη συνείδηση των κατοίκων της έχει καταργηθεί ο διαχωρισμός σε Άνω και Κάτω πόλη. Η οδός Κορίνθου τέμνει εγκάρσια και κατά μήκος όλη την Κάτω πόλη και είναι ο κύριος οδικός άξονας για την είσοδο- έξοδο στην Πάτρα. Η θάλασσα αποτελεί φυσικό όριο της πόλης προς τα Βορειοδυτικά, ενώ το σχέδιο Βούλγαρη προέβλεπε « τείχη » να την περιβάλλουν προς τις υπόλοιπες πλευρές, χωρίς να ξέρουμε με

βεβαιότητα εάν επρόκειτο για πραγματικά τείχη, τα οποία εξάλλου δεν είχαν πλέον αμυντική χρησιμότητα.

Ένα χαρακτηριστικό στοιχείο του σχεδίου Βούλγαρη αποτελεί η δημιουργία στοών, στοιχείο των αναγεννησιακών πόλεων της Ιταλίας, για προστασία από βροχή και ήλιο. Το πολεοδομικό αυτό στοιχείο αποτέλεσε σπουδαίο αρχιτεκτονικό εργαλείο προσδίδοντας κομψότητα στις οικοδομές. Ωστόσο το σχέδιο δεν εφαρμόστηκε επακριβώς. Έτσι στην Κάτω πόλη οι πέντε πλατείες περιορίστηκαν σε δύο (πλατεία Βασ. Γεωργίου Α' , πλατεία Όλγας) μεγαλύτερων διαστάσεων.

Η παραλιακή ζώνη την οποία ο Βούλγαρης οραματιζόταν ως χώρο πράσινου και περιπάτου εν μέρει οικοπεδοποιήθηκε, ενώ αργότερα αποκλείστηκε από την πόλη εξαιτίας της διέλευσης σιδηροδρομικής γραμμής (επί Τρικούπη το 1887).

Ο σιδηρόδρομος που υπήρξε ευχή για την πόλη, λειτούργησε και αρνητικά λόγω της ακατάλληλης χωροθέτησής του. Ακόμα και σήμερα η παραλία παραμένει αποκλεισμένη από την πόλη λόγω της ύπαρξης της σιδηροδρομικής γραμμής, αλλά και λόγω της ανάγκης φύλαξης και λειτουργίας του εμπορικού και επιβατικού λιμανιού της.

Η οδός Γούναρη.

Η αδόμητη ζώνη που προβλεπόταν στην ένωση της Άνω και Κάτω πόλης για την προστασία και ανάδειξη των αρχαιοτήτων, τα ίχνη των οποίων ήταν εμφανή την εποχή του Βούλγαρη, οικοπεδοποιήθηκε και έτσι ενοποιήθηκαν τα δύο σκέλη του σχεδίου. Η πρόταση του Βούλγαρη για ενοποιημένο οικοδομικό τετράγωνο με εσωτερική αυλή, το οποίο στην

εποχή μας ήρθε πάλι στο προσκήνιο με την ονομασία «ενεργό οικοδομικό τετράγωνο», εγκαταλείφθηκε με αποτέλεσμα να λειτουργήσει η λογική της μεμονωμένης ιδιοκτησίας και να δημιουργηθούν μικρότερα οικοδομικά τετράγωνα και συνεπώς η διάνοιξη νέων δρόμων, σε πολλούς από τους οποίους δεν κατασκευάστηκαν οι προβλεπόμενες στοές. Όλα αυτά συνέβησαν παρά το γεγονός ότι υπήρξε φροντίδα για την εφαρμογή του σχεδίου, το οποίο ο Καποδίστριας δέχτηκε με ενθουσιασμό και ενέκρινε το 1829 με τον ερχομό στην πόλη του πολεοδόμου Σάουμπερτ και αργότερα γεωμετρών όπως ο Γεώργιος Στρέιτ, ο Παν/της Κάλανδρος, ο Ανδρέας Μομφεράτος κ.ά. Ο Βούλγαρης χρειάστηκε μόνο 50 ημέρες για την εκπόνηση του σχεδίου.

Στα χρόνια που ακολούθησαν η αλματώδης ανάπτυξη της πόλης οδήγησε σε επεκτάσεις του πολεοδομικού σχεδίου και σε οικοπεδοποίηση τόσο των κοινόχρηστων χώρων, που προβλεπόταν, όσο και της γης υψηλής γεωργικής παραγωγικότητας.

Το παλαιότερο ρυμοτομικό σχέδιο της Πάτρας που εξακολουθεί να υπάρχει σαν πυρήνας της σημερινής πόλης και το οποίο το βρίσκουμε στα αρχεία του Δήμου της Πάτρας είναι το σχέδιο του 1858. Ουσιαστικά πρόκειται για το σχέδιο του Βούλγαρη με κάποιες μεταβολές, που όμως δεν αλλοίωναν την αρχική φυσιογνωμία του σχεδίου. Σύμφωνα με αυτό το σχέδιο η έκταση της πόλης ήταν 644,4 στρέμματα. Από το 1858 ως το 1903 το σχέδιο επεκτάθηκε επτά φορές (1877, 1882, 1883, 1885, 1886, 1900, 1903). Το 1885 η επέκταση του εγκεκριμένου σχεδίου, ήταν 1430 στρέμματα και το 1903, 1963,6 στρέμματα. Με αυτές τις διαδοχικές επεκτάσεις επήλθαν βασικές μεταβολές στο αρχικό σχέδιο με αποτέλεσμα την αλλοίωσή του. Με τις επεκτάσεις του 1877 και του 1882 οικοπεδοποιήθηκε η νότια πλευρά του κάστρου με αποτέλεσμα το κάστρο να « ταφεί », από την πόλη. Οικοπεδοποιήθηκε ο αρχαιολογικός χώρος του αρχαίου αμφιθεάτρου της Πάτρας και η παραλιακή ζώνη.

Εξέλιξη του σχεδίου πόλης :

	Άνω πόλη	Κάτω πόλη	Σύνολο
Σχέδιο Βούλγαρη	31,77 Ha	40,48 Ha	72,25 Ha
Σχέδιο 1858	25,44 Ha	39,00 Ha	64,44 Ha

Ha=Εκτάριο=10.000 τ.μ.

Μετά την έγκριση του σχεδίου από τον Καποδίστρια αρχίζει συστηματικά η ανοικοδόμηση της πόλης. Διανοίγονται και διαστρώνονται δρόμοι, διαμορφώνονται οι πλατείες και χτίζονται σπίτια. Στην Άνω πόλη εγκαταστάθηκαν οι χαμηλότερες εισοδηματικές εισοδηματικές τάξεις, όπου λόγω του γεωγραφικού ανάγλυφου και των μικρών οικοπέδων

ανεγέρθησαν σπίτια απλά, πιο λαϊκά από τούβλο ή πέτρα διώροφα ή ισόγεια με βυζαντινά κεραμίδια στη στέγη και απλές σιδεριές στο μπαλκόνι.

Με την έκδοση του διατάγματος (1830) « Περί τῆς ἀνεγέρσεως τῆς πόλεως τῶν Πατρῶν και τοῦ τρόπου καθ' ὃν θέλουσι δοθῆ οἱ ἀποζημιώσεις » δόθηκαν κίνητρα στους κατοίκους για τον αποικισμό της Κάτω πόλης. Τα σπίτια που χτίζονται εκεί είναι μεγαλόπρεπα και αντανακλούν τον πλούτο του ιδιοκτήτη, συνήθως εμπόρου, τσιφλικά, επιστήμονα.

Ο κυρίαρχος ρυθμός που χτίζονται τα σπίτια, είναι ο νεοκλασικός. Ο νεοκλασικισμός αποτελεί την αναβίωση των κλασικών προτύπων στην αρχιτεκτονική και σε άλλες τέχνες. Η μελέτη των κλασικών έργων της αρχαιότητας ενέπνεε πάντα τους καλλιτέχνες, πόσο μάλλον τώρα που βρίσκεται σε άνθηση το κίνημα του Διαφωτισμού στην Ευρώπη και επικρατεί ο φιλελληνισμός και η αρχαιολατρία. Κατακρίνονται τα υπερβολικά στολίδια του μπαρόκ και προτείνεται η επιστροφή στην μαθηματική αρμονία και το γεωμετρικό κάλος.

Παράλληλα αναπτύσσεται ο ρομαντισμός, ο οποίος εμπνέεται από τους επαναστατικούς αγώνες για την ελευθερία και τη δημοκρατία, όπως τα παραδείγματα του Byron ή του Delacroix αποδεικνύουν.

Ο νεοκλασικισμός «εισάγεται» στην Ελλάδα μαζί με τον Βαυαρό πρίγκιπα Όθωνα (1833-1862), ο οποίος έχει στην υπηρεσία του εξάιρετους νεοκλασικούς αρχιτέκτονες. Επιπλέον Έλληνες αρχιτέκτονες σπουδασμένοι στην Ευρώπη, όπως ο Λύσανδρος Καυτατζόγλου, ο Παν/της Κάλκος και ο Σταμάτης Κλεάνθης επιστρέφουν στην ελεύθερη Ελλάδα, για να υπηρετήσουν την αρχιτεκτονική και τον τόπο. Ο νεοκλασικισμός έγινε αποδεκτός ως «εθνικός» ρυθμός μέσα στην επιβεβλημένη ανάγκη για στροφή στη Δύση και απεξάρτηση από την Ανατολή, που θυμίζει τα δεινά του έθνους.

Επίσης με παράκαμψη των βυζαντινών χρόνων και τον εναγκαλισμό των αρχαίων προγόνων. Συνεπώς η αποδοχή και καθολική χρήση του ρυθμού είναι εθνική ανάγκη.

Στα σπίτια της Πάτρας διακρίνονται τα βασικά χαρακτηριστικά του νεοκλασικισμού με την πέτρινη ή μαρμάρινη βάση να εκφράζει την στιβαρότητα του κτηρίου, με την απόλυτη συμμετρία των όψεων, τα μαρμάρινα μπαλκόνια με τα διακοσμημένα μαρμάρινα φουρούσια, την τετράρριχτη κεραμοσκεπή στέγη, που στολίζεται από πήλινα ακροκέραμα με άνθη.

Τα κτήρια της πρώτης περιόδου του νεοκλασικισμού είναι απλά και λιτά ως προς την διακόσμηση αποπνέοντας την αυστηρότητα των κλασικών προτύπων.

Στα χρόνια που ακολουθούν και συνοδεύονται από οικονομική ευμάρεια, περί τα 1870, διακρίνουμε στα πλούσια αρχοντικά και τα δημόσια κτήρια πιο περίτεχνη διακόσμηση. Πολλοί από τους επώνυμους αρχιτέκτονες των Αθηνών παίρνουν δουλειές και στην Πάτρα.

Νεοκλασικό της Πάτρας.

Έτσι ο Ερνέστος Τσίλερ αναλαμβάνει το Δημοτικό Θέατρο, ο Θεόφιλος Χάνσεν το Δημοτικό Νοσοκομείο, ο Λύσανδρος Καυτατζόγλου τον παλιό ιερό ναό του Αγίου Ανδρέα, ο Σπ. Τζέτζος την οικία Περιβολλαρόπουλου στις οδούς Μαιζώνος και Αγίου Νικολάου κ.ά.

Οικία Περιβολλαρόπουλου Μαιζώνος και Αγίου Νικολάου.

Συγκρίνοντας τα δημόσια κτήρια και τα αρχοντικά με τα λιγότερο σημαντικά κτίσματα, παρατηρεί κανείς να μειώνεται η κλασικιστική επίδραση προς όφελος των παραδοσιακών στοιχείων. Επιπλέον τα πολυτελή υλικά (μάρμαρα, λιθοδομές επιμελημένες, λαξευτά φουρούσια) αντικαθίστανται από ευτελέστερα (τσατμάδες, επιχρίσματα, πήλινα διακοσμητικά, γεωμετρικά μοτίβα ή « στάμπο » στις διακοσμήσεις). Έτσι στα απλά σπίτια βλέπουμε να παντρεύεται ο νεοκλασικισμός με την λαϊκή ντόπια παράδοση. Τα στοιχεία αυτά είναι εντονότερα στην Άνω πόλη και στην συνοικία Τριτάκη.

Στα αρχοντικά υπάρχει πλούσιος εσωτερικός διάκοσμος για τον οποίο εργάστηκαν Ιταλοί καλλιτέχνες. Οροφολογίες και τοιχογραφίες κοσμούν τα κτήρια με θέματα από την μυθολογία, τις εννέα μούσες, τις τέσσερις εποχές, ερωτιδείς και αγγελάκια, φυτικές συνθέσεις, σκηνές από τον αγώνα του 1821 και απεικονίσεις αρχαίων μνημείων. Ένα σημαντικό στοιχείο που διέκρινε τον ελληνικό νεοκλασικισμό από τον δυτικοευρωπαϊκό, εκτός από την λιτότητα και το μέτρο, ήταν η χρήση χρώματος στην εξωτερική επιφάνεια των κτηρίων. Η χρήση τους ήταν αναμενόμενη γιατί η Ελλάδα είναι τόπος πλούσιος σε φως και χρώματα της φύσης.

Τα νεοκλασικά αρχοντικά της Πάτρας όμως είναι άχρωμα στο εξωτερικό τους με πλούσια σε χρώματα εσωτερική διακόσμηση.

Το εσωτερικό της οικίας Μαρκέτου.

Η αρχιτεκτονική της πόλης έχει περισσότερα κοινά με την ιταλική αντίστοιχη, όπου το χρώμα κυριαρχούσε, παρά με εκείνη της άχρωμης Βόρειας Ευρώπης.

Έτσι το Δημοτικό Θέατρο, το κομψοτέχνημα αυτό του νεοκλασικού ρυθμού, στην κεντρική πλατεία της πόλης εντυπωσιάζει με τα ζεστά γαιώδη χρώματά του.

Στις βασικές δομές της πόλης, όπως πάντα είναι το λιμάνι, το οποίο θεμελιώθηκε ως τεχνητό το 1879 (σε σχέδια του Γάλλου μηχανικού Ν. Πασκάλ) και παραδόθηκε το 1894 με την τελική μορφή του κυματοθραύστη και του μόλου στην επέκταση της οδού Αγίου Νικολάου, όπου στην τελική απόληξή του έστεκε ο φάρος, σήμα κατατεθέν της πόλης έως το 1972, οπότε κατεδαφίστηκε.

Υδραγωγείο λειτουργούσε στην Πάτρα από τα προεπαναστατικά χρόνια, επισκευάστηκε όμως γύρω στα 1840 και στη συνέχεια γύρω στα 1868, ενώ το 1872 κατασκευάστηκε η δεξαμενή νερού στους πρόποδες του λόφου όπου βρίσκεται το κάστρο, καθώς και υδρευτικό δίκτυο από χυτοσίδηρους σωλήνες.

Την ίδια χρονιά επί δημαρχίας Γεωργίου Ρούφου, αρχίζει η κατασκευή του αποχετευτικού δικτύου της πόλης.

Το πιο εντυπωσιακό δημόσιο κτήριο που αποτελεί και σήμερα το καμάρι της πόλης, είναι το Δημοτικό Θέατρο «Απόλλων», η μικρογραφία της Σκάλας του Μιλάνου. Το θέατρο αυτό νεοκλασικού ρυθμού, με νεοαναγεννησιακά στοιχεία θεμελιώθηκε το Φεβρουάριο του 1871 και εγκαινιάστηκε τον Οκτώβριο του 1872 με παράσταση ιταλικού μελοδραματικού θιάσου. Αποτελείται από τρεις σειρές θεωρείων και υπερώο, χωρητικότητας 450 ατόμων, ενώ το κόστος της ανέγερσης χρηματοδοτήθηκε από τους πλούσιους αστούς της πόλης με επικεφαλής τον βιομήχανο Θεόδωρο Άμβουργερ. Κόστισε 148.542 δραχμές (αγορά οικοπέδου και έξοδα ανέγερσης). Είναι κατασκευασμένο σε οικόπεδο που παραχώρησε στο Δήμο το Υπουργείο Οικονομικών, στη θέση όπου είχε τοποθετήσει το θέατρο ο Σταμάτης Βούλγαρης. Στο κόστος αυτό ο Δήμος συμμετείχε με ποσοστό 33,61%, ενώ το υπόλοιπο ανήκε στους εμπόρους, που είχαν και την διοίκηση του θεάτρου.

Η εναρκτήρια μελοδραματική παράσταση είναι «Ο χορός των μεταμφιεσμένων» του Βέρντι (10 Οκτωβρίου 1872), ενώ θα παρουσιαστούν την πρώτη εκείνη λυρική περίοδο οι όπερες «Μάκβεθ» και «Ριγολέτος» του Βέρντι, «Φροσύνη» του Καρρέρ. Στην τριακονταετία που ακολουθεί σημαντικοί θίασοι όπερας θα εκτελέσουν έργα των : Βέρντι, Ντονιτσέτι, Απολλόνι, Μαρκέτι, Ροσσίνι κ.ά.

Το Δημοτικό Θέατρο «Απόλλων» στέγασε σημαντικούς θιάσους όπερας, διάσημους ελληνικούς θιάσους, θιάσους οπερέτας, ακροβατικών, μαριονετών, κινηματογράφο κ.ά. Σε όλη τη διάρκεια του 19ου και 20ού αιώνα φιλοξένησε εκδηλώσεις, ομιλίες, διαλέξεις, λογοτεχνικές παρουσιάσεις, συναυλίες, τιμητικές βραδιές, ιστορικά αφιερώματα, χορευτικές εσπερίδες κ.ά. Το μπαλκόνι του θεάτρου ήταν μέχρι πρόσφατα το βήμα των πολιτικών ομιλητών. Η πρώτη κινηματογραφική προβολή έγινε στο θέατρο «Απόλλων» την Πρωτομαγιά του 1899, είχε προηγουμένως ανακαινιστεί το 1898, και χαρακτηρίστηκε από τον τύπο «το θαύμα του αιώνας».

Η διαμόρφωση της πρόσοψής του έχει πολλά κοινά με το άλλο διάσημο έργο του δημιουργού του, το «Ιλίου Μέλαθρον» στην Αθήνα.

Το θέατρο δεσπόζει της πλατείας Βασιλέως Γεωργίου Α' και την όψη του διατρέχουν εξώστες στεγασμένοι, που στηρίζονται σε κίονες ιωνικού ρυθμού στον όροφο με ραδινές αναλογίες και δωρικούς πεσσούς στο ισόγειο, ενώ πήλινα αντίγραφα αρχαίων αγαλμάτων κοσμούν το στηθαίο, που εγκιβωτίζει τη στέγη. Το παρόμοιας τεχνοτροπίας θέατρο της Ζακύνθου, του Τσίλερ επίσης, δυστυχώς καταστράφηκε από τον σεισμό του 1953. Οι δύο επόμενες ανακαινίσεις το 1956 και το 1970 εκτός από τις πρακτικές ανάγκες συντήρησής του συμβόλισαν τις προσδοκίες καλλιτεχνικής ανανέωσης της πόλης.

Ευτυχώς για την πόλη και το θεατρόφιλο κοινό της, το θέατρο αυτό εξακολουθεί να καλύπτει σχεδόν όλες τις θεατρικές ανάγκες της Πάτρας και όχι μόνο ακόμη και σήμερα (ας μη ξεχνάμε τα διάσημα μπουρμπούλια στο πατρινό καρναβάλι).

Το Δημοτικό Νοσοκομείο, που θεμελιώθηκε το 1857 από τον βασιλιά Όθωνα θεωρείται έργο του Δανού αρχιτέκτονα Θ. Χάνσεν και ολοκληρώθηκε το 1871.

Πολύ σημαντικές για τη λειτουργία της πόλης ήταν οι δημοτικές αγορές – τέσσερις στον αριθμό κατά το σχέδιο Βούλγαρη – από τις οποίες έχει απομείνει σε ερειπιώδη κατάσταση η ψαραγορά των οδών Αράτου και Αγίου Ανδρέου, η γνωστή Αγορά Αργύρη, που χτίστηκε στα έτη 1881-1883, από τον αρχιτέκτονα Σπ. Τζέτζο, σε νεοκλασική ρυθμολογία.

Το παλαιό Δημοτικό Νοσοκομείο, σήμερα μουσείο Λαϊκής Τέχνης.

Αρχοντικό στα ψηλά Αλώνια.

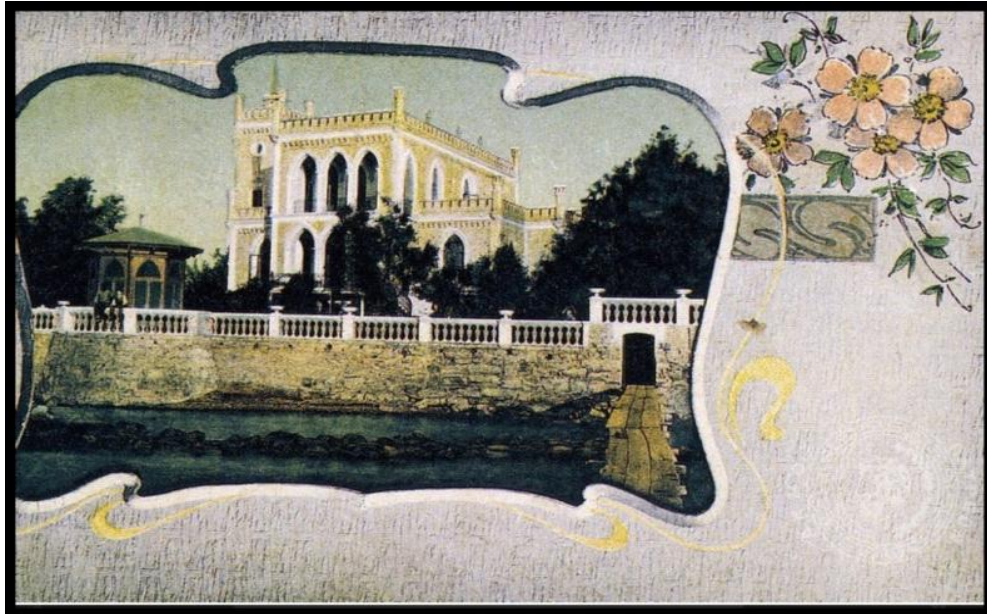

Η Αγορά Αργύρη.

Άλλα έργα που στήριξαν την υποδομή της πόλης κατασκευάστηκαν, όπως το Πτωχοκομείο, « Ο Απόστολος Ανδρέας » (1876). Ιδρυτής ο Αρχιεπίσκοπος Πατρών και Ηλείας Κύρος Κυρίλλος Χαιρωνίδης (1866-1874), το Βρεφοκομείο, το εργοστάσιο αερίοφωτος, σχολεία και ναοί. Επίσης με σχέδιο του Τζέτζου (1885), υπάρχουν τα πρώτα βιομηχανικά κτήρια, που δημιουργήθηκαν για την επεξεργασία σταφίδας, κρασιού κ.ά.

Το σταφιδεργοστάσιο του Θεόδωρου και Παναγή Βουρλούμη (1890) δεσπόζει στην παραλιακή οδό κοντά στην Ιχθυόσκαλα με εμφανή λιθοδομή, λαξευμένη σε εξαγωνικό σχήμα. Υπάρχουν επίσης τα Σφαγεία, τρία βιομηχανικά κτήρια παραγωγής γλυκόριζας του Γεωργίου Κόγκου (1857), όπου λειτούργησε η πρώτη ατμοκίνητη μηχανή νημάτων του Τριάντη και συσκευασίας σταφίδας του Αλφρέδου Μπάρρυ, το υδροκίνητο εργοστάσιο αλευροποιίας Λουκά Λιάλιου το 1853, δίνουν την εικόνα μιας πόλης που αναπτύσσεται και προσπαθεί να κατακτήσει θέση στο ελληνικό έθνος, που ζαναγεννιέται.

Μετά το 1880, που αποτελεί το ζενίθ του νεοκλασικισμού και συνεχίζεται έως και το 1914 περίπου, νέα ρεύματα πνέουν στην Ευρώπη, όπως η Art Nouveau, η Art Deco, το Jugendstijl, βρίσκουν έδαφος και στη Πάτρα, χάρη στο εξαγωγικό λιμάνι που τη φέρνει σε άμεση επαφή με την Ευρώπη, στην παροικία των Ιταλών και Άγγλων σταφιδεμπόρων, που συμβάλλουν στην απορρόφηση των νέων ιδεών, αλλά και στην οικονομική ευμάρεια. Δείγματα αυτών των αρχιτεκτονικών ρυθμών υπάρχουν σε κτήρια του κέντρου, όπου οι όψεις των νεοκλασικών εναλλάσσονται με τις πιο ανάλαφρες και πιο πλούσιες, σαν γλυπτά συνθέσεις, με απεικονίσεις του φυτικού και ζωικού βασιλείου, σιδεριές μπαλκονιών με φυτικές διακοσμήσεις, υπόστεγα σιδερένια με καμπύλες ασύμμετρες κ.ά. Σ' αυτή την τεχνοτροπία ανήκουν οι βίλλες που χτίστηκαν από πλούσιους εμπόρους

Η έπαυλη Μπίρκφελδ στην αρχή του 20ου αιώνα.

Η έπαυλη Κόλλα στο Κουκούλι

Έπαυλη Μόρφου στις Ιτιές .

Η βίλα Κρού στα « Εγγλέζικα » Πάτρας.

(στην περιοχή Κουκούλι και στην παραλιακή, από τις Ιτιές έως το Μονοδέντρι την επονομαζόμενη «Εγγλέζικα»), που θυμίζουν τα λαϊκά αγροτόσπιτα της ιταλικής επαρχίας και τα κτίσματα των αγγλικών προαστίων. Αυτά τα σπίτια έχουν πυργόμορφες απολήξεις, μεγάλα γείσα στις στέγες με ξύλινες δοκίδες, ανάγλυφα διακοσμητικά ή ζωγραφικό διάκοσμο στην όψη, που δείχνουν μεγάλη οικονομική άνεση των κατόχων τους και κοσμοπολίτικη κοινωνική διάθεση.

Οικία Χαϊδόπουλου στην Γούναρη και Κορίνθου όπου στεγαζόταν η Εθνική Τράπεζα στις αρχές του 20ού αιώνα, έργο του Σπ.Τζέτζου.

Η Αγίου Νικολάου και στο βάθος ο φάρος.

Οικία Παπαγιάννη στην Πλ. Γεωργίου την δεκαετία του 1960. Έργο του Τσίλερ.

Οικία Γαλανόπουλου στην πλατεία Αγίου Γεωργίου την δεκαετία του 1960.

Οικία Θωμόπουλου στο πάνω μέρος της Πλ. Γεωργίου. Έργο του Τσίλερ.

Οδός Γερμανού απέναντι από το αρχαίο Ωδείο.

Οδός Κορίνθου και Γούναρη.

Μέγαρο Βουρλούμη στα Ψηλά Αλώνια. Κατεδαφίστηκε το 1969.

9. Η πόλη των Πατρών τον 20ό αιώνα

Κατά την διάρκεια του 20ού αιώνα προστίθενται νέοι παράγοντες, που επηρεάζουν άμεσα και ουσιαστικά την πορεία της πόλης όπως : α) η διεξαγωγή πολέμων (Βαλκανικοί, Β' Παγκόσμιος) β) ο εμφύλιος πόλεμος γ) οι συνέπειές του στην πολιτική και οικονομική πορεία της χώρας δ) η συνέχιση της διανομής εθνικής γης μέχρι το 1911, αλλά και αυτών που προέκυψαν από αποξηραντικά έργα, καθώς και η μεταγενέστερη αναδιανομή γης (αναδασμός) ε) η τεχνολογικά μετεξελιγμένη ανάπτυξη της ναυτιλίας και των χερσαίων συγκοινωνιών στ) η προσαρμογή των καλλιεργειών στις απαιτήσεις της εποχής ζ) εκσυγχρονισμός από τεχνολογικής άποψης και ανάπτυξη της βιομηχανίας – βιοτεχνίας, της υφαντουργίας, του χάρτου κ.ά. Εκτός από τη σταφιδική κρίση, ένα άλλο πλήγμα κατά του εμπορίου και του λιμανιού της πόλης, ήταν η τομή του Ισθμού (1894), που είχε σαν αποτέλεσμα, την ανάπτυξη του λιμανιού του Πειραιά (« απερροφήθημεν υπό του Πειραιώς »), όπως λεγόταν τότε.

9.1. Χρονική περίοδος από 1900- 1910

Τα κύρια χαρακτηριστικά της οικονομίας της Πάτρας κατά την πρώτη δεκαετία του 20ού αιώνα, είναι η συνέχιση της παραγωγής, επεξεργασίας και εξαγωγής της σταφίδας, παρά τις αλλεπάλληλες κρίσεις, αλλά με φθίνουσα πορεία. Το 1900 ιδρύεται η «Σταφιδική Τράπεζα» με σκοπό την καλλίτερη διαχείριση της σταφίδας, την ενίσχυση της εγχώριας βιομηχανίας και την περαιτέρω εκμετάλλευση του προϊόντος .Τα νέα τεχνολογικά επιτεύγματα της Ευρώπης επέδρασαν στο εμπόριο και τη βιομηχανία, με την εισαγωγή νέων προϊόντων ή την εγχώρια παραγωγή ίδιων.

Έτσι ιδρύονται νέες βιομηχανίες, που καλύπτουν (εισαγόμενες) συνήθειες, όπως π.χ η ίδρυση ζυθοποιείου με την επωνυμία «Μαγγιόλος-Καραμπέτσος» το 1901, στην περιοχή των Ιτεών και σε δεύτερη προσπάθεια του Πέτρου Λορέντζου Μάμου το 1908 στη Μέση Αγυιά.

Παράλληλα εξελίσσονται τεχνολογικά τα εργοστάσια που έχουν σχέση με την εξαγωγή της σταφίδας λόγω χάρη το ξυλουργικό « Αφοί Τασσόπουλοι » στην περιοχή των Ιτεών, το σταφιδοκιβωτίων – καρφοβελονοποιείο του Γ. Παπανικολάου, η Ανώνυμη Εταιρεία Οίνων και Οινοπνευμάτων το 1906 στην Άνθεια, το εργοστάσιο του « Καίσαρα Α. Αλεξόπουλου » στις Ιτιές κ.ά. Ακόμα τα μηχανουργεία (εισαγόμενος κλάδος), αποτελούν δορυφόρο για την ομαλή λειτουργία των εργοστασίων και εξελίσσονται γρήγορα σε αυτοδύναμες μονάδες.

Ιδρύονται νέα εργοστάσια για τις ανάγκες των κατοίκων, όπως νηματουργεία βάμβακος, εριουργεία, πλεκτήρια, βαφεία (π.χ του Ηλιόπουλου το 1902 κ.ά.), που βελτίωσαν την ζωή των κατοίκων, αλλά και συνέβαλαν στην βελτίωση του εμπορικού ισοζυγίου από πλευράς Εθνικής Οικονομίας.

Είναι βεβαιωμένο ότι το 1910 η πόλη των Πατρών είχε σαράντα εργοστάσια, πέρα από τις μικρές ή μεγάλες βιοτεχνίες, που αριθμούσαν σε δεκάδες.

Παράλληλα το εμπόριο από το 1904 μεταλλάχθηκε βαθμιαία και από εξαγωγικό που ήταν, μετά την κρίση της σταφίδας, έγινε εισαγωγικό με αλματώδη ανάπτυξη και είχε ως συνέπεια την αφανή αντιπαράθεση των εμπόρων (εξαγωγέων – εισαγωγέων), που συμμετείχαν στον Εμπορικό Σύλλογο « Ερμής ».

Οροφografia του εμπορικού συλλόγου « Ερμής ».

Ο Σύλλογος ιδρύθηκε το 1868 αρχικά από σταφιδεμπόρους εξαγωγείς (Θ. Άμβουργερ) και στη συνέχεια ένα τμήμα του ίδρυσε το Σύλλογο Εισαγωγικού Εμπορίου. Επίσης πολλοί που αντιπροσώπευαν εξαγωγικούς οίκους του εξωτερικού αναδείχθηκαν σε μεγάλους εμπόρους, βιομήχανους και εφοπλιστές. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η οικογένεια Ζούλα.

Κατ' αυτή την περίοδο εγκαταλείπεται σταδιακά η καλλιέργεια της σταφίδας και αντικαθίσταται με την καλλιέργεια βαμβακιού, εσπεριδοειδών, καλαμποκιού, ελιάς κηπευτικών κ.ά. Παράλληλα διαφαίνεται η μεταστροφή της κύριας απασχόλησης των κατοίκων από την γεωργία στην βιομηχανία, διότι οι αμοιβές εκεί παρουσιάζουν αυξητικές τάσεις και προσφέρουν συνεχή απασχόληση.

Η πολιτιστική πορεία του πληθυσμού ήταν παραδοσιακά ελληνική, οι επιδράσεις της Δύσης είναι λιγότερες, σε αντίθεση με την «Belle Epoque»,

δηλαδή την πολυτελή διασκέδαση, τους χορούς, τα καμπαρέ, τον τρόπο ζωής των Bon Vivier, που αφορούσε την « Ηγέτιδα τάξιν » της εποχής (20-30 οικογένειες του προηγούμενου αιώνα), μαζί με τους πρωτοεμφανιζόμενους βιομηχάνους, εμπόρους και επιστήμονες. Το 1909 θεωρείται το τέλος της Belle Epoque.

Όσον αφορά την εκπαίδευση, διαφαίνεται μια προσπάθεια εκσυγχρονισμού και βελτίωσής της στην Πάτρα. Το 1895 βεβαιωμένα λειτουργούσαν 7 δημοτικά σχολεία αρρένων, 4 θηλέων, 4 Ελληνικά, 2 Γυμνάσια, το Αρσάκειο, 3 ιδιωτικά αρρένων και 3 θηλέων με 2.337 μαθητές και 1589 μαθήτριες.

Το 1891 ιδρύεται το «Αρσάκειον Παρθεναγωγείον εν Πάτραις» από την Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία Αθηνών, σε μια προσπάθεια παροχής ελληνικής παιδείας συστηματικής και σύγχρονης με τις νέες αντιλήψεις περί εκπαίδευσης και με διδασκαλία ξένων γλωσσών. Έτσι μειώνεται το φαινόμενο της κατ' οίκον εκπαίδευσης από ξένες παιδαγωγούς, που συνήθιζαν οι οικονομικά ισχυροί.

Το 1901 ιδρύεται η «Εμπορική Σχολή», που πρόσφερε πολλά στην τοπική κοινωνία.

Τα σχολεία στεγάζονται σε κτήρια αποκλειστικής χρήσης με υλικοτεχνική υποδομή (θρανία, διδακτικά όργανα κ.ά), σε αντίθεση με τον 19ο αιώνα, που μερικά δημοτικά στεγαζόταν σε ναούς.

Το 1907 ο πληθυσμός ανερχόταν σε 37.724 κατοίκους. Το ρεύμα προς την Αθήνα ήταν αρκετά σημαντικό (εσωτερική μετανάστευση) σε αντίθεση με την μετανάστευση προς την Β. Αμερική, που φαίνεται ότι δεν επηρέασε σημαντικά την πόλη. Σε αυτή την περίοδο εκτελέστηκαν στην Πάτρα έργα πνοής που συνέβαλαν στην κοινωνική, οικονομική και πολιτιστική άνοδο της πόλης, όπως :

- Η συμπλήρωση της υδροδότησης από το Βελούχι και κατασκευής νέας δεξαμενής.
- Η ίδρυση σφαγείων « εφάμιλλα με τα ευρωπαϊκά ».
- Η ολοκλήρωση του αποχετευτικού δικτύου μήκους 20 χιλιομέτρων, που κάλυπτε και τις ακραίες εκείνη την εποχή συνοικίες.
- Η πραγματοποίηση σκυρόστρωσης των οδών Άνω και Κάτω πόλης.
- Η ανακαίνιση όλων σχεδόν των πλατειών της.
- Η συμπλήρωση του φωτισμού με φυσικό αέριο και η υπερδιπλασίαση του φωτισμού στις κεντρικές οδούς και πλατείες.
- Η ριζική ανακαίνιση του Δημοτικού Νοσοκομείου και κατασκευή θεραπευτηρίου μεταδοτικών νοσημάτων.
- Η ίδρυση και στελέχωση του πυροσβεστικού σταθμού.

- Η κατασκευή και λειτουργία του πρώτου στην Ελλάδα ηλεκτρικού τροχιόδρομου (1902).
 - Η δημιουργία των «Στρατώνων», όπου στεγάζονταν δύο συντάγματα στρατού.
 - Η απόκτηση Δημαρχείου : το μέγαρο Μακρυγιάννη.
 - Η ίδρυση Δημοτικής βιβλιοθήκης.
- Όλο το παραπάνω έργο επιτεύχθηκε από τις συνεχείς προσπάθειες του δημάρχου Δημητρίου Βότση (1848- 1917).

9.2. Χρονική περίοδος από 1910-1940

Η περίοδος 1910-1922 χαρακτηρίζεται από τα πολεμικά γεγονότα (Βαλκανικοί πόλεμοι 1912-1913, Α' Παγκόσμιος Πόλεμος 1914-1918, Μικρασιατική Εκστρατεία 1919-1922), που επηρέασαν την Πάτρα και όλη την Ελλάδα αρνητικά ως εξής:

- Οι πολλαπλές επιστρατεύσεις είχαν σαν αποτέλεσμα την προσωρινή κάμψη της παραγωγής (γεωργία, βιομηχανία), που αναπληρώθηκε από τον γυναικείο πληθυσμό της πόλης στο μέτρο του δυνατού.
- Η οικονομία της πόλης προσαρμόζεται στις πολεμικές ανάγκες με έντονη παραγωγική δραστηριότητα σε πολεμικού ενδιαφέροντος βιομηχανία – βιοτεχνία και υψηλά κέρδη σε μεγαλοεπιχειρηματίες, αύξηση των τιμών στην αγορά και μείωση της αγοραστικής δύναμης των μισθωτών.
- Η ανάπτυξη του παραεμπορίου απέφερε μεγάλα κέρδη στους «επιχειρηματίες» και απόγνωση σε μεγάλη μερίδα πολιτών.
- Οι έντονες πολιτικές αντιπαραθέσεις και πολιτική αστάθεια είχε αρνητικές επιπτώσεις στη διοίκηση και οικονομία του τόπου.
- Η συνέχιση του μεταναστευτικού ρεύματος προς την Βόρεια Αμερική.
- Οι οικονομικές ανάγκες των πολέμων έριξαν το βιοτικό επίπεδο του κόσμου που συνοδεύτηκε και από επιδημίες.
- Η ανοδική πορεία του εισαγωγικού εμπορίου δημιούργησε πλούτο σε μεγαλέμπορους και μικρεμπόρους.
- Ιδρύονται νέα εργοστάσια όπως : η οινοποιία της Ε.Γ.Σ. (1918), το εργοστάσιο ενέργειας «Μονόπολι- Δαλέρμα» (1918), τα βαφεία υφαντήρια «Πατραϊκή Εμποροβιομηχανική Εταιρεία (1919) των Χ. Κατσάμπα, Σ. Στράτου, Τ. Εμμανουήλ και Α. Ζαφειρόπουλου, και του « Βασιλείου Γ. Μαραγκόπουλου», η Ανώνυμος Εταιρεία Οινοπνευματοποιίας (εργοστάσιο Πατρών 1911), η καπνοβιομηχανία «Σκούρτα και Λαϊνά» (1921), το βυρσοδευείο του Ν. Αποστολόπουλου (1919) κ.ά.

Ως προς την παιδεία τα πράγματα εξελίσσονται ομαλά, καθώς όλο και μεγαλύτερος αριθμός νέων εκπαιδεύονται. Τα σχολεία από το 1920 έχουν καθαρά δημόσιο χαρακτήρα. Με την εγκατάσταση των προσφύγων της Μικρασιατικής Καταστροφής λειτούργησαν σχολεία και σε ναούς.

Το 1922 έχουμε 12.000 (Μικρασιάτες – Πόντιους), που εγκαθίστανται στην Πάτρα και 4.000 Αρμένιους γύρω από την πόλη των Πατρών.

Πολιτιστικά για την περίοδο 1910-1922 δεν υπάρχει κάτι αξιόλογο τοπικού χαρακτήρα, αφού η φυγή προς την Αθήνα επέδρασε αρνητικά στην πνευματική και πολιτιστική πορεία της πόλης. Όμως παρατηρείται έντονη θεατρική κίνηση. Θίασοι έρχονται από την Αθήνα, όπως ο θίασος Κοτοπούλη από το 1901 μέχρι το 1922, η Νέα Σκηνή του Χρηστομάνου, της Κυβέλης, του Λαυράγκα, του Μυράτ, του Παντόπουλου κ.ά.

Τα είδη του θεάτρου που παιζόταν ήταν μελόδραμα, οπερέτα κωμωδία και επιθεώρηση. Το 1907 ο ομιλών κινηματογράφος έχει μεγάλη κίνηση και έτσι δημιουργούνται το κινηματοθέατρο «Ίντεάλ», η «Αίγλη», το «Ζενίθ», το «Πολυθέαμα» και ο παραδοσιακός Καραγκιόζης, που προϋπάρχει.

Το Καρναβάλι ήταν το κέντρο της ζωής των Πατρών από τις αρχές του 20ού αιώνα μέχρι το 1922, που παρουσιάστηκε κάμψη λόγω κακών οικονομικών συγκυριών.

Κατά την περίοδο 1923 έως 1940, ανατέλλει μία νέα περίοδος ανάπτυξης για το εμπόριο και την βιομηχανία. Η ψήφιση του νέου δασμολογίου (24/12/1925), και τα φτηνά εργατικά χέρια των προσφύγων ενίσχυσαν σημαντικά την βιομηχανία. Έτσι ιδρύονται νέες όπως το υδροηλεκτρικό εργοστάσιο «Γλαύκος» (1927), η χαρτοποιία «Ε.Γ. Λαδόπουλου» (1932), το εργοστάσιο επεξεργασίας σταφίδας του Α.Σ.Ο (1925), η οινοποιία «Γ. Καρέλα» (1936), τα παγοποιεία-ψυγεία των «Αφών Β. Μπουκουβάλα» (1937), το ξυλουργείο – μηχανουργείο του «Ιωάννη Π. Ελλούλ».

Παράλληλα εκσυγχρονίζονται οι υπάρχουσες βιομηχανίες όπως η εριουργία του «Αναστασίου Αναστασόπουλου» (1925) και το οινοπνευματοποιείο της ΒΕΣΟ (1930) ή δημιουργούνται νέες μεγάλες μονάδες από συγχωνεύσεις, όπως η βιομηχανία βάμβακος «Πειραϊκή Πατραϊκή Α.Ε» (1932).

Κατά το 1929 λειτουργούσαν περίπου 150 εργοστάσια μικρά και μεγάλα. Με την εγκατάσταση των προσφύγων καθιερώνεται η πραγματική έννοια του βιομηχανικού εργάτη αφού από την εργασία αυτή καταρτίζεται αποκλειστικά ο οικογενειακός προϋπολογισμός.

Την περίοδο αυτή το εμπόριο παρουσιάζει έντονη δραστηριότητα, με την βελτίωση των συγκοινωνιών. Από το λιμάνι της Πάτρας εισάγονται τα είδη πρώτης ανάγκης της ευρύτερης περιοχής καθώς και οι πρώτες ύλες της βιομηχανίας, ενώ εξάγονται σταφίδα, καπνός ελιές, κρασί κ.ά.

Η εκπαιδευτική πορεία ακολουθεί αυξητικές τάσεις γιατί όλο και περισσότεροι νέοι μορφώνονται, μετά την εγκατάσταση των προσφύγων.

Το 1931 θεμελιώνονται τα σχολικά συγκροτήματα Βουδ και Γλαράκη. Σημαντική συμβολή στην εκπαιδευτική διαδικασία έχουν τα ξένα σχολεία όπως : η Ιταλική Βασιλική Σχολή, εμπορικής κατεύθυνσης, σημερινό 11ο δημοτικό σχολείο γνωστό ως « Παναγιώτης Κανελλόπουλος », το σχολείο του ιταλικού τάγματος των Fratelli, την Σχολή Καλογραιών των αδελφών του Ελέους Εβρέ, σήμερα παράρτημα του Πανεπιστημίου, την Γαλλική Εμπορική Σχολή των Freres Maristes, μετέπειτα εκπαιδευτήριο « Αρέθειο », του Γεωργίου Μπούρα. Κατά το 1940-1941 ο πληθυσμός της πόλης ανερχόταν σε 79.570 κατοίκους, που δείχνει ότι η εσωτερική μετανάστευση από τις όμορες ορεινές περιοχές, ήταν αρκετά σημαντική για την πόλη με ότι αυτό συνεπάγεται για την οικονομία και την κοινωνία γενικότερα.

Πολιτιστικά η Πάτρα συνεχίζει την ίδια πορεία που είχε μέχρι το 1922 με τέσσερις διαφορές :

- Τη μείωση των θεατρικών παραστάσεων από θιάσους της Αθήνας και την ανάπτυξη των καμπαρέ με ιταλικά μουσικοχορευτικά συγκροτήματα.
- Την κάμψη του Καρναβαλιού ως το 1939. Το Καρναβάλι αναβιώνει χάρη στον δημοτικό σύμβουλο Δημ. Τόφαλο. Έτσι το Φεβρουάριο του 1939 γιορτάζεται με μεγάλη συμμετοχή και λαμπρότητα και αναδεικνύεται ο σοκολατοπόλεμος.
- Την ευρύτερη ανάπτυξη της μουσικής παιδείας με ίδρυση της Πατραϊκής Μαντολινάτας (1927), και το « Πατραϊκό Ωδείο » (1937) κ.ά.
- Την ανάπτυξη του κινηματογράφου.

Την περίοδο αυτή αναβαθμίζεται το Δημοτικό Νοσοκομείο και ιδρύονται ιδιωτικές κλινικές των : Παν. Ρηγόπουλου, Η. Λαζαρίδη, Ν. Λαμπίρη κ.ά. Επίσης, ιδρύεται το 409 Στρατιωτικό Νοσοκομείο (1940) με δωρεά του ευεργέτη Β. Γ. Μαραγκόπουλου.

Πνευματικά αναδεικνύονται προσωπικότητες όπως ο ιστοριοδίφης Στέφανος Θωμόπουλος, ο γλύπτης Αντώνιος Σώχος, ο ζωγράφος και καθηγητής του Πολυτεχνείου Επαμ. Θωμόπουλος, χωρίς να ξεχνάμε την δημογραφική αιμορραγία προς την Αθήνα των πνευματικών ανθρώπων.

Επίσης ο αθλητισμός παρουσιάζει μεγάλη δραστηριότητα με την δημιουργία πολλών αθλητικών συλλόγων όπως : η ίδρυση του Ορειβατικού (1928), του Ναυτικού Ομίλου (1929) και ποδοσφαιρικών

σωματείων. Σαν αποτέλεσμα της αθλητικής έξαρσης έχουμε τους ολυμπιονίκες Ν. Ανδρικόπουλο (1896) και Δημ. Τόφαλο (1906).

Προπολεμικά η κοινωνία της Πάτρας έχει νεοαστικό χαρακτήρα με εμφανή εμπορικό χαρακτήρα. Στους ασθενέστερους οικονομικά κατοίκους κυριαρχεί η έννοια του βιομηχανικού εργάτη (προλετάριου), υπάρχει άνοιγμα της παιδείας στις ευρύτερες λαϊκές μάζες, οικονομική, εμπορική και βιομηχανική ανάπτυξη προς όφελος του κοινωνικού συνόλου και πολιτιστική κάμψη, λόγω διάφορης πολιτιστικής παιδείας π.χ. των προσφύγων, των αγροτών, των γηγενών.

9.3. Χρονική περίοδος από 1940-1970

Η χρονική περίοδος 1940-1950 είναι η πλέον μίζερη και σκυθρωπή. Από την έναρξη του πολέμου το 1940 μέχρι τη λήξη του εμφυλίου το 1950 οι καταστρεπτικές συνέπειες για την Πάτρα ήταν εμφανείς. Δηλαδή έχουμε : μείωση του εργατικού δυναμικού, αλλά και του νεανικού πληθυσμού, μείωση της εμπορικής δραστηριότητας λόγω πολέμου και εμφυλίου με αποτέλεσμα είτε την μείωση των εισαγωγών άρα και την μείωση προσφοράς ειδών πρώτης ανάγκης, είτε την διενέργεια αρπαγών σε καταστήματα από ένστολους και μαχητές του εμφυλίου.

Έχουμε μείωση της γεωργικής παραγωγής και στροφή σε είδη πρώτης ανάγκης, που είχαν αρχίσει να γίνονται περιζήτητα. Μείωση της βιομηχανικής και βιοτεχνικής παραγωγής και στροφή στην κάλυψη των αναγκών του πολέμου.

Παρ' όλες τις αντιξοότητες από τον πόλεμο και τον εμφύλιο, την πείνα και την δυστυχία, των οικονομικά ασθενέστερων τάξεων, μετά τη λήξη του πολέμου οι οικονομικές δραστηριότητες άρχισαν να επανέρχονται στους κανονικούς ρυθμούς.

Η βιομηχανία αρχίζει να δραστηριοποιείται αργά αλλά σταθερά, η γεωργία επανέρχεται στις προπολεμικές δυνατότητες και το εμπόριο αναπτύσσεται με ταχείς ρυθμούς . Αποτέλεσμα, η ίδρυση νέων μικρών βιομηχανιών (Πατραϊκή Μεταλλουργία , 1949, καρφοβελονοποιεία), αύξηση του εισαγωγικού εμπορίου σε είδη πρώτης ανάγκης και σε είδη για την ανασυγκρότηση, αλλά και μείωση των εξαγωγών.

Παρ' όλες τις δυσκολίες και χάρη στην ιδιωτική πρωτοβουλία και τη διεθνή συμπαραστάση ιδρύθηκαν αξιόλογα νοσηλευτικά ιδρύματα, όπως το Πρεβαντόριο (1942), το Σανατόριο (1945) και το Νοσοκομείο Παίδων (1946).

Επίσης παρατηρείται αναβίωση της πνευματικής κίνησης με την ίδρυση της Αχαϊκής Εταιρείας Μελετών (1945) και του Ομίλου Λαϊκά Αναγνωστήρια (1945).

Η σημαντικότερη και πιο αναπτυξιακή περίοδος της πόλης των Πατρών είναι αυτή από 1950-2000. Από την δεκαετία του 1970 αρχίζουν να γίνονται ορατές οι αρνητικές επιπτώσεις από την αλματώδη διόγκωση του πολεοδομικού συγκροτήματος Αθηνών – Πειραιώς, αλλά και της μη ανεπτυγμένης ελληνικής περιφέρειας, με αποτέλεσμα τον έντονο ανταγωνισμό, που σε συνδυασμό με την μη έγκαιρη προσαρμογή των επιχειρηματιών της Πάτρας στα δεδομένα της εποχής, είχε ως επακόλουθο οι επιχειρήσεις να περιέλθουν σε δυσμενή θέση.

Έτσι αναπτύχθηκε ξανά η γεωργία, αλλά χωρίς την άμεση προσαρμογή της στα νέα μεταπολεμικά δεδομένα για τυποποίηση και προώθηση νέων προϊόντων με ζήτηση στη διεθνή αγορά. Το εμπόριο προσαρμόστηκε μεν στις ανάγκες αυτής της περιόδου αλλά δεν έλαβε υπόψη του τις συνθήκες του μεταλλασσόμενου διεθνώς εμπορίου.

Η βιομηχανία ανήλθε χωρίς να λάβει υπόψη της τις νέες τεχνολογίες. Το σχέδιο «Μάρσαλ» και οι πολεμικές αποζημιώσεις ελάχιστα προσέφεραν στην βιομηχανία της Πάτρας' Παρόλα αυτά το 1953 λειτουργούσαν 132 εργοστάσια με 7.000 και πλέον εργάτες. Το 1954 ιδρύεται η Μίσκο, το 1961 η Pirelli Hellas, ενώ εκσυγχρονίζονται και επεκτείνονται η Πειραιϊκή Πατραϊκή, Β. Γ. Μαραγκόπουλος Α.Ε Βιομηχανία βάμβακος (1967-1971) κ.ά. με δικά τους κεφάλαια χάρη της ανταγωνιστικότητας. Άλλες μεγάλες βιομηχανίες ήταν:

- 1) η Ελληνική Εταιρεία Τσιμέντων Α.Ε που ολοκληρώθηκε το 1968, δυναμικότητας 800 τόνων τσιμέντου ανά ημέρα.
- ΕΛΛΑΣ Διεθνής Εταιρεία Ενδυμάτων Α.Ε
- ΕΛΒΙΦΑ Ελληνική Βιομηχανία φανελών Α.Ε
- Α.ΚΟΥΝΙΝΙΩΤΗΣ Εισαγωγές – Εξαγωγές
- ΑΜΓΚΡΕ Βιομηχανία Πλεκτικής Α.Ε από το 1964.
- Εργοστάσιο Παστεριώσως Γάλακτος « Πρώτον », Ιδιοκτησία Συνεταιρισμού Αγελαδοτρόφων, έτος ίδρυσης 1965.
- Εργοστάσιο επίπλων Αριστεΐδη Μπάρλου.
- « ΔΟΥΡΟΣ » Α.Ε.
- Ελληνική Εταιρεία Εμφιαλώσεως Α.Ε Κόκα Κόλα.
- ΚΑΖΑ Βιομηχανία Ηλεκτρικών Οικιακών Συσκευών και Σκευών Πάτραι.
- « Λουάνα » Δ.Μελιγκώνης- Έτοιμα ενδύματα Α.Ε, στην Οβριά Πατρών.
- ΜΕΤΑΛΛΟΥΡΓΙΑ ΑΦΟΙ ΠΡΑΠΟΠΟΥΛΟΙ Α.Ε, στην Περιβόλα Πατρών.

Η πολιτεία επέδειξε αδράνεια στην βιομηχανική της πολιτική ή πήρε λανθασμένες αποφάσεις, όπως η προώθηση της βαριάς βιομηχανίας του

κέντρου (υψικάμινοι, μεταλλευτική βιομηχανία κ.ά.), εις βάρος της ελαφριάς βιομηχανίας, συνέβαλε στη στασιμότητα ή και την διακοπή της λειτουργίας των βιομηχανιών της περιφέρειας.

Το μέγεθος της ανοδικής για την εποχή, πορείας της βιομηχανίας – βιοτεχνίας στην Πάτρα με βάση τα στοιχεία της ΕΣΥΕ, φαίνονται στον παρακάτω πίνακα :

Χρονολογία	Βιομηχανικές βιοτεχνικές μονάδες	Αριθμός απασχολουμένων εργατών - τεχνιτών	Εγκατεστημένη κινητήρια δύναμη HP
1958	1743	11182	30149
1963	1779	12129	45446
1969	1847	12361	69789

Στον πίνακα παρατηρούμε μεγάλη αύξηση στην κινητήρια δύναμη, που σημαίνει εκσυγχρονισμό των εγκαταστάσεων, δηλαδή μερική προσαρμογή στην τεχνολογία της εποχής.

9. 4. Δεκαετία 1970-1980

Κατά την δεκαετία του 1970 η γεωργία συνέχισε την ανοδική της πορεία και με την παρέμβαση του κράτους και των φορέων του, εφαρμόζει εν μέρει τις νέες τεχνολογίες με αποτέλεσμα να είναι πιο ανταγωνιστική παρ' όλες τις δυσκολίες που αντιμετώπιζε (αδυναμία πραγματοποίησης μεγάλων επενδύσεων, αδυναμία συγκράτησης του νεαρού αγροτικού πληθυσμού, μικρές γεωργικές εκμεταλλεύσεις, μορφολογία εδάφους κ.ά.).

Η βιομηχανία – βιοτεχνία σημειώνει έξαρση στη μεταποίηση (ένδυση - υπόδηση) με την ίδρυση δεκάδων βιοτεχνιών, μειώνοντας έτσι την ανεργία στην Πάτρα στο 2-2,3%, ενώ σημειώνεται αύξηση των εξαγωγών. Το εμπόριο ακολουθεί και αυτό ανοδική πορεία.

Οι πρώτες ενδείξεις της νοσηρής πατραϊκής βιομηχανίας, έγιναν εμφανείς με την υφαντουργική κρίση, τις ενεργειακές κρίσεις του 1973 και 1979, τις οποίες ήρθε να κρύψει προσωρινά η έξαρση της μεταποιητικής βιομηχανίας, ενώ παράλληλα κάνει αισθητή την παρουσία του ο κλάδος των υπηρεσιών. Στις αρχές της δεκαετίας του 1970 γίνονται άμεσα αντιληπτές οι περιφερειακές ανισότητες, με συνέπεια την φθίνουσα πορεία της πατραϊκής βιομηχανίας. Ο πιο κάτω πίνακας, με βάση τα στοιχεία της ΕΣΥΕ δείχνει το μέγεθος της προόδου στον τομέα ένδυσης – υπόδησης:

Χρονολογία	Βιομηχανικές-Βιοτεχνικές μονάδες	Αριθμός απασχολούμενων εργατών τεχνιτών	Εγκατεστημένη κινητήρια δύναμη HP
1973	1655	13015	71048
1978	2106	15680	102723

Κατά το 1978 στον τομέα υφαντικής (επί 90 μονάδων απασχολούνται 4.511 άτομα), στην ένδυση- υπόδηση (επί 389 μονάδων 2.832 άτομα), ειδών διατροφής (επί 285 μονάδων 1.551 άτομα), κατασκευής μεταφορικών μέσων (επί 236 μονάδων 1.099 άτομα).

9. 5. Δεκαετίες 1980-2000

Η δεκαετία του 1980 δυστυχώς κληρονόμησε όλες τις δυσμενείς συνέπειες του μη ορθού κρατικού παρεμβατισμού, δηλαδή ουσιαστική έλλειψη πολιτικής για περιφερειακή ανάπτυξη, μη προσαρμογή των παραγωγών-επιχειρηματιών στις νέες συνθήκες και κυρίως στα δεδομένα της ένταξης της χώρας στην Ε.Ο.Κ (Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα), το 1979.

Η γεωργία και το εμπόριο έδειξαν επίσης μειωμένη προσαρμογή στις νέες συνθήκες, λόγω έλλειψης ή κακής ενημέρωσης, ή μη σωστής προετοιμασίας κ.ά. Έτσι μικρές και μεγάλες παραδοσιακές βιομηχανικές μονάδες διακόπτουν την λειτουργία τους ή υπολειτουργούν: («Πειραιϊκή Πατραϊκή», «Pirelli», «Β.Γ.Μαραγκόπουλος», «Ε.Γ.Λαδόπουλος» κ.ά.) Για άλλη μια φορά η μεταποιητική βιομηχανία-βιοτεχνία (ένδυσης - υπόδησης), καλύπτει το κενό της αποβιομηχάνισης και η ανεργία έχει αλματώδη αύξηση.

Στην δεκαετία του 1990 η αποβιομηχάνιση είναι δεδομένη. Η ανεργία είναι στα ύψη, που επιδεινώνεται από την εμφάνιση Αλβανών μεταναστών (1993). Η μεταποιητική βιομηχανία – βιοτεχνία εγκαθίσταται στις γειτονικές χώρες (Αλβανία, Σκόπια), όπου το κόστος εργασίας είναι πολύ μικρό. Αντίθετα η γεωργία με την συνδρομή των κοινοτικών κονδυλίων, δείχνει προσαρμοστικότητα, και με τη βοήθεια της τεχνολογίας και των φτηνών εργατικών χεριών (μετανάστες), επιτυγχάνει ανοδική πορεία και είναι ανταγωνιστική.

Το εμπόριο αναπτύσσεται μέσω των πολυκαταστημάτων και η παροχή υπηρεσιών είναι ο κλάδος με αλματώδη ανάπτυξη.

Το λιμάνι κατά την περίοδο 1950-2000 παρουσιάζει πολύ σημαντική ανάπτυξη με θεαματική αύξηση της εμπορευματικής κίνησης (εισαγωγές

– εξαγωγές) και επίσης αλματώδη ανάπτυξη επιβατικών πλοίων (Ferry Boat).

Η πορεία αυτή, που συνεχίζεται μέχρι τις μέρες μας, ενίσχυσε σημαντικά την οικονομία της πόλης, αν και τα οφέλη που προέκυψαν από την ναυτιλιακή δραστηριότητα δεν τα εκμεταλλεύτηκε με τον σωστό τρόπο (έλλειψη ξενοδοχειακών υποδομών, βελτίωση υπηρεσιών, προβολή και ανάδειξη αρχαιολογικών χώρων κ.ά.), ώστε οι διερχόμενοι περιηγητές να παραμένουν στην πόλη.

Ο παρακάτω πίνακας εισαγωγών – εξαγωγών είναι ενδεικτικός της μεγάλης κίνησης και από το 1986 και μετά οι εισαγωγές προηγούνται πλέον των εξαγωγών.

Χρονολογία	Εισαγωγές σε μετρικούς τόνους	Εξαγωγές σε μετρικούς τόνους
1983	6478	8009
1984	8584	10686
1985	12354	16181
1986	19553	16583
1987	26231	23197

Ο πληθυσμός κατά το 1991 έχει αυξηθεί στους 153.344 κατοίκους και αυτό υποδηλώνει τις καλύτερες οικονομικές συνθήκες που επικρατούσαν στην πόλη, οι οποίες προσέλκυαν το ενδιαφέρον των ορεινών περιοχών, που ήλπιζαν στην βελτίωση του βιοτικού τους επιπέδου και μιας καλύτερης τύχης, αφού οι ευκαιρίες ήταν περισσότερες.

Όσον αφορά την παιδεία τα πράγματα παρουσιάζουν αλματώδη ανάπτυξη. Τα δημοτικά, τα γυμνάσια, τα νηπιαγωγεία και οι βρεφικοί σταθμοί πολλαπλασιάζονται και βελτιώνονται οι κτηριακές εγκαταστάσεις των είδη υπαρχόντων.

Το 1964 ιδρύεται το Πανεπιστήμιο των Πατρών, το 1974 ιδρύεται το Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα και τέλος το 1998 το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, των οποίων η συμβολή στην οικονομία της πόλης όσο και στην πολιτιστική και πνευματική της ανέλιξη υπήρξε αξιοζήλευτη. Ξεχωριστή θέση έχει και η ιδιωτική εκπαίδευση («Αρσάκειο», «Αρέθειο», Σωτηρόπουλος κ.ά.).

Την περίοδο αυτή αναβαθμίζεται και ο τομέας υγείας. Έτσι έχουμε την μετεγκατάσταση του παλαιού Δημοτικού Νοσοκομείου (κρατικό πλέον), στο νέο του κτήριο με την ονομασία Γενικό Κρατικό Νοσοκομείο Πατρών

ο Άγιος Ανδρέας (1973), την ίδρυση του Πανεπιστημιακού Περιφερειακού Γενικού Νοσοκομείου στο Ρίο, έχουμε την αναβάθμιση και μετεγκατάσταση του Καραμανδάνειου Νοσοκομείου Παιδών στις εγκαταστάσεις του Πρεβαντόριου και το 409 Στρατιωτικό Νοσοκομείο. Έχουμε επίσης την ίδρυση νέων σύγχρονων ιδιωτικών κλινικών (Δημ. Πούντζα, Αλ. Μαρασλή, Γρηγ. Σολωμού, Αριστ. Κωσταντέλου κ.ά) και τον εκσυγχρονισμό των προπολεμικών (Π. Γ. Ρηγόπουλου το 1974).

Πολιτιστικά η πόλη των Πατρών από την δεκαετία του 1970 κάνει αλματώδη βήματα. Το 1975 ιδρύεται το μουσείο Λαϊκής Τέχνης. Το 1979 ιδρύεται η Εταιρεία Λογοτεχνών Ν.Δ Ελλάδας. Από την δεκαετία του 1980 έχουμε έξαρση καλλιτεχνικών εκδηλώσεων με την δημιουργία Φεστιβάλ για θεατρικές παραστάσεις, συναυλίες κλασικής μοντέρνας και λαϊκής μουσικής, Καραγκιόζη, χορευτικά, χορωδίες, εκθέσεις ζωγραφικής, γλυπτικής, φωτογραφίας κ.ά.

Η πόλη των Πατρών κατά τον 20ό αιώνα εμφανίζεται με έντονο αστικό χαρακτήρα διευρυνόμενο και εξελισσόμενο με κοσμοπολίτικο πνεύμα, αποτέλεσμα της οικονομικής ευμάρειας, όλο και μεγαλύτερης μερίδας κατοίκων. Εξακολουθεί να ονομάζεται μέχρι σήμερα «Πύλη της Ελλάδας προς την Δύση».

9.5. 1. Πολεοδομικά χαρακτηριστικά του 20ού αιώνα

Στις αρχές του 20ού αιώνα πραγματοποιήθηκαν επεκτάσεις στην αρκτική και στην μεσημβρινή πλευρά, χωρίς και πάλι σχεδιασμό κοινόχρηστων χώρων.

Η σιδηροδρομική γραμμή μετατίθεται ανατολικότερα της παλαιάς αφήνοντας οικοδομικά τετράγωνα προς την παραλία και επεκτείνεται μετά τον Ναό του Αγ. Ανδρέα και προς νότο.

Σχ. 18

Εγκεκριμένο σχέδιο 1903

Έκταση : 196,36 Ha

Πληθυσμός : 37.894 κάτ.

Πυκνότητα : 193 κάτ./ Ha

Σχ. 19

Εγκεκριμένο Σχέδιο 1929

Έκταση : 400 Ha

Πληθυσμός : 61.278 κάτ.

Πυκνότητα : 153 κάτ./ Ha

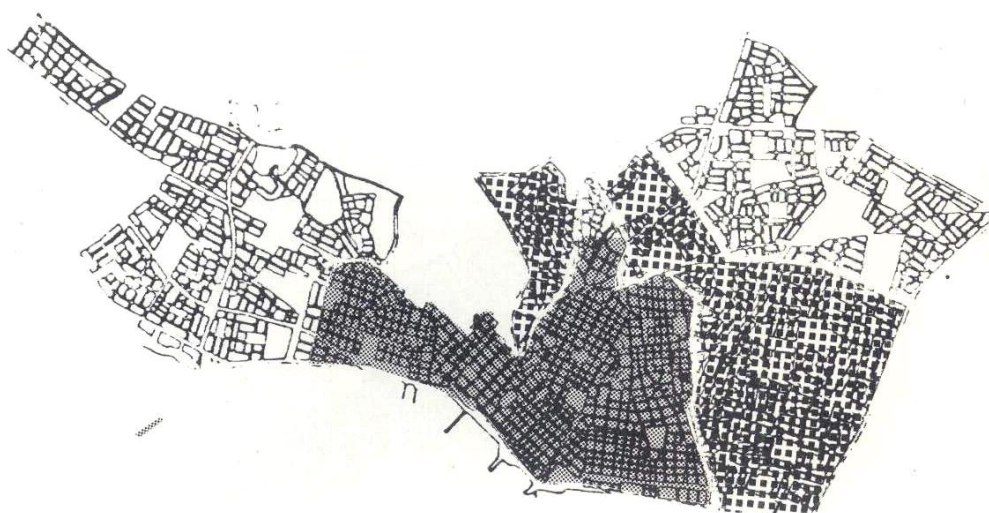
Το 1929 ολοκληρώνεται το Παλαιό Σχέδιο. Έχει έκταση 4.000 στρέμματα, αλλά και πάλι δεν προστέθηκαν νέοι κοινόχρηστοι χώροι. Αυτό το σχέδιο παρέμεινε έτσι μέχρι το 1971. Κατά την απογραφή του 1971 η Πάτρα βρέθηκε με 111.607 κατοίκους, πολλούς περισσότερους από το 1929 που

είχε 61.278 κατοίκους . Είχε σχεδόν διπλασιαστεί γι' αυτό έπρεπε να ληφθούν νέα μέτρα.

Το 1969 με το Β.Δ. 16/6/69 ΦΕΚ 8Δ' ορίζονται συντελεστές δόμησης για τους κατασκευαστές. Έτσι στο κέντρο της πόλης από Καρόλου μέχρι Γούναρη ορίζεται συντελεστής δόμησης 4,9. Από Καρόλου μέχρι Κεφαλληνίας, συντελεστής δόμησης 4,2 και ανάλογα και σε άλλες περιοχές. Τα πολυώροφα κτήρια της πλατείας Όλγας μας βοηθούν να καταλάβουμε τις πολεοδομικές αντιλήψεις της εποχής. Το μόνο θετικό της εποχής ήταν η επιβολή των στοών στις οδούς Ρ. Φεραίου, Μαιζώνος, Κορίνθου, Αγ. Ανδρέου, Κων/λεως, Πατρέως και Γερμανού. Κατάργησε όμως τις στοές στις άκρες των οδών Κορίνθου και Κανακάρη.

Το 1975 με το Π.Δ. 20/1/75 ΦΕΚ 8 Δ' αυξάνονται οι συντελεστές δόμησης σε παραδοσιακές περιοχές όπως γύρω από το Φρούριο στην Άνω Πόλη.

Το 1978 με το Π.Δ. 23/11/78 ΦΕΚ 615Δ' μειώνονται σημαντικά οι όροι δόμησης του παλαιού σχεδίου κάτι που έπρεπε να είχε γίνει πολύ νωρίτερα, γιατί ήδη τα ωραιότερα νεοκλασικά κατεδαφίστηκαν και σε αυτό βοήθησε και η αντιπαροχή. Η τελευταία μείωση του συντελεστή δόμησης έγινε το 1987 ΦΕΚ 1109 Δ' από το Δημοτικό Συμβούλιο της Πάτρας. Ο συντελεστής δόμησης από 3,6 μειώθηκε σε 2,4, αλλά δεν εφαρμόστηκε αμέσως. Δόθηκε παράταση για υποβολή αδειών με εφαρμογή του παλαιού συντελεστή δόμησης με αποτέλεσμα να αναπτυχθεί μανιώδης οικοδομική δραστηριότητα και η νεοκλασική Πάτρα αλλοιώθηκε πλέον οριστικά και έγινε παρελθόν.

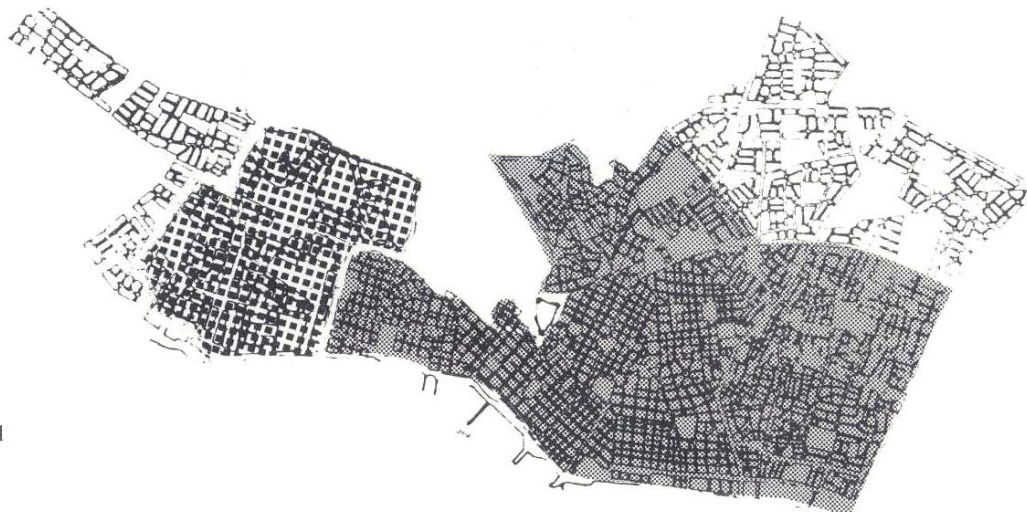

Σχ. 20

Επέκταση 1971, σχ. 20 (5.200 στρέμματα) ΒΔ 28/15-3-1971 ΦΕΚ 37Δ'
Συνολική έκταση : 920 Ha
Πληθυσμός : 111.607 κάτ.

Πυκνότητα : 121 κάτ./Ha

Η επέκταση του 1971 γίνεται προς την μεσημβρινή πλευρά του παλαιού σχεδίου. Η πόλη υπερδιπλασιάζεται αφού προστέθηκε μία ακόμη Πάτρα στην ήδη υπάρχουσα.

Σχ. 21

Επέκταση 1972, σχ.21 (3.200 στρέμματα) ΒΔ 15-4/3-5-1972 ΦΕΚ 97Δ'

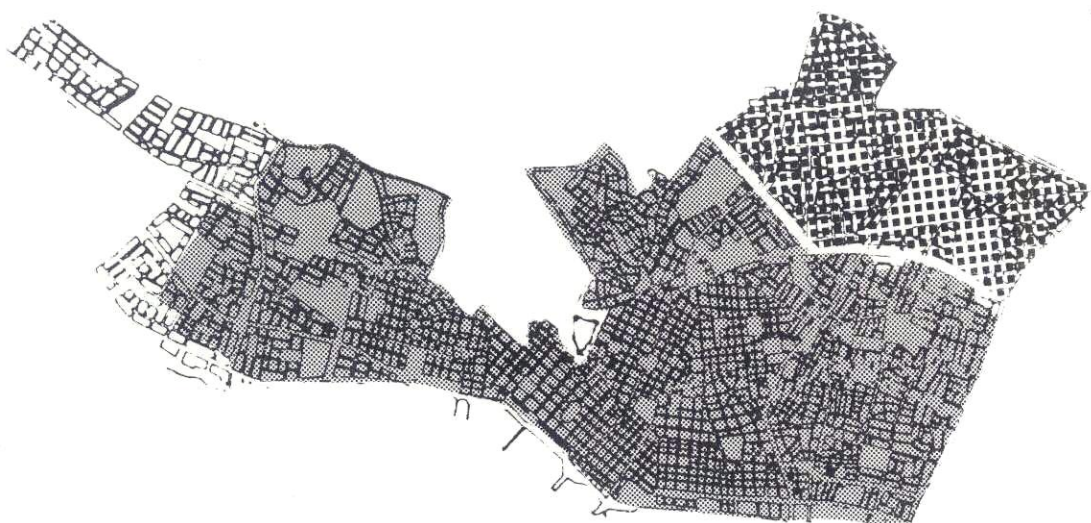
Έκταση : 1240 Ha

Πληθυσμός : 114.018 κάτ.

Πυκνότητα : 92 κάτ./Ha

Η επέκταση του 1972 γίνεται προς την αρκτική πλευρά του παλαιού σχεδίου. Το εγκεκριμένο σχέδιο καταλαμβάνει 12.400 στρέμματα συνολικά και έχει υπερτριπλασιαστεί.

Το 1975 γίνεται τρίτη επέκταση στην ανατολικομεσημβρινή πλευρά της πόλης κατά 3.300 στρέμματα με το Π.Δ. 12-7/6-10/ΦΕΚ 1/27.

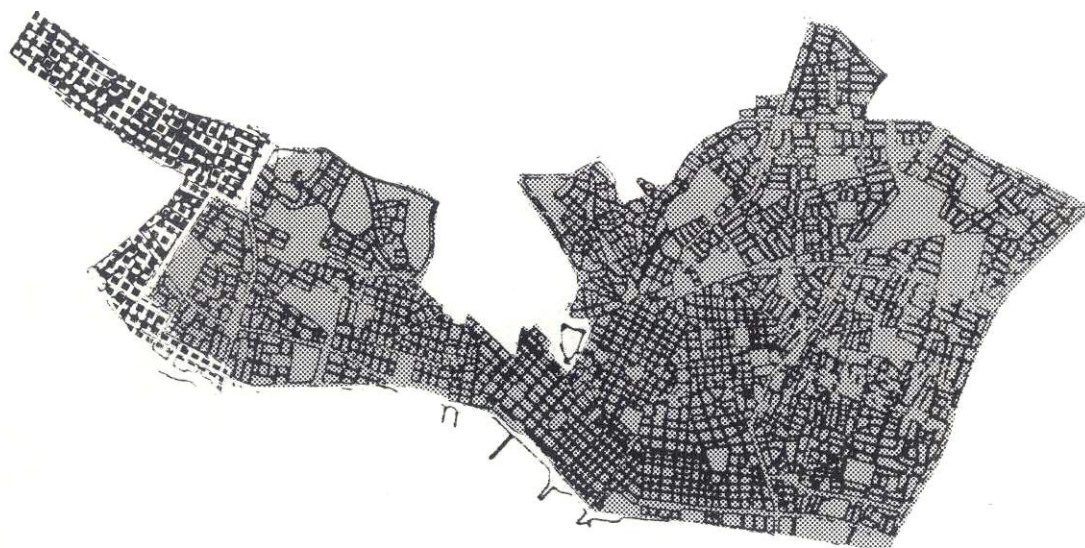
Σχ. 22

Επέκταση 1975 σχ. 22 (3.300 στρέμματα)

Έκταση : 1570 Ha

Πληθυσμός : 123.660 κάτ.

Πυκνότητα : 79 κάτ./Ha

Σχ. 23

Επέκταση 1979 σχ.23 (1.500 στρέμματα)

Έκταση : 1720 Ha

Πληθυσμός : 134.821 κάτ.

Πυκνότητα : 78 κάτ./Ha

Από το 1971 έως το 1979 το σχέδιο της πόλης αυξήθηκε κατά 330%, ενώ ο πληθυσμός μόλις κατά 20,8%, για το ίδιο διάστημα.

Οι μεταβολές που έγιναν κατά τα χρονικά διαστήματα από 1858 μέχρι και το 1989 φαίνονται στον παρακάτω πίνακα :

Έτος	Έκταση Ha	Μεταβολή % επί της έκτασης	Πληθυσμός	Μεταβολή % επί του πληθυσμού	Πυκνότητα κατ./Ha	% κοιν.+ +Κοινωφ. στο σύνολο οικισμ.	Παρατη- ρήσεις
1858	64,44		19.875		308	5,45%	Παλαιό σχέδιο μέχρι το 1971
1885	134,72	+109,1%	31.459	+92%	233	2,26%	
1903	196,36	+45%	37.894	+20,4%	193	1,65%	
1929	400	+103%	61.278	+61,7%	153	0,81%	
1971	920	+130%	111.607	+82%	121	0,35%	
1972	1240	+35%	114.018	+2,16%	92		
1975	1570	+26,6%	123.660	+8,4%	79		
1979	1720	+9,6%	134.821	+9,0%	78		
1981	1720		141.529	+	82	1,6%	
1989	2257	+31%	170.000	+	75		

Από τον παραπάνω πίνακα είναι φανερό ότι η επέκταση του σχεδίου πόλης δεν είναι ανάλογη με την αύξηση του πληθυσμού. Η επέκταση είναι σαφώς μεγαλύτερη. Ενδεικτικό είναι ότι κατά τις επεκτάσεις του 1971 και 1972, η έκταση αυξάνεται κατά 210% σε σχέση με την επέκταση του 1929, αλλά ο πληθυσμός αυξάνεται κατά 85% για το ίδιο χρονικό διάστημα.

Κατά την απογραφή πληθυσμού του 1981 η Πάτρα είχε 141.529 κατοίκους. Η κατανομή του πληθυσμού στο παλαιό σχέδιο και στις επεκτάσεις φαίνεται στο παρακάτω πίνακα :

	Έκτασ η Ha	Πληθυσμό ς	Πυκνότητ α κατ./Ha	Ποσοστό πληθυσμο ύ	
Παλαιό σχέδιο	400	70259	176 κατ./Ha	49,64%	
Α'επεκτ.ΑΜ	520	24421	50	17,25%	29,3 %
Β'επεκτ.(Μεσημβρ.πλ.)	330	4.150	13	2,9%	
Α'επεκτ.(Αρκτ. Πλευρά)	320	10.400	33	7,34%	
Β'επεκτ.(Αρκτ. Πλευρά)	150	2.490	16	1,76%	
Εκτός σχεδίου		29.809		21,06%	
Σύνολο	1720	141.529		100,0	

Ο παραπάνω πίνακας δείχνει ότι ο μισός πληθυσμός κατοικεί στην περιοχή του παλαιού σχεδίου, το 29,3% του πληθυσμού κατοικεί στις επεκτάσεις και το 21,06% του πληθυσμού κατοικεί στο εκτός σχεδίου πόλης.

Οι επεκτάσεις όπως άρχισαν θα έλυναν τα προβλήματα. Ιδίως οι επεκτάσεις του 1971 και 1972 που πρόσθεσαν 8.400 στρέμματα. Το σχέδιο όμως ξεπεράστηκε και άρχισε πάλι να αυξάνεται η δόμηση εκτός σχεδίου. Ακολούθησαν οι εντάξεις του 1975 και 1979, όμως η δόμηση εκτός σχεδίου εξακολούθησε να αυξάνεται. Το παραπάνω παράδοξο οδήγησε τελικά στη μη εφαρμογή του αρχικού πολεοδομικού σχεδίου.

Επέκταση του σχεδίου δεν σημαίνει και εφαρμογή του. Σημαίνει και αύξηση της αξίας της γης και απαλλοτριώσεις. Όμως κανένας Δήμος δεν θα προχωρούσε στην εφαρμογή ενός σχεδίου αναλαμβάνοντας τα τεράστια έξοδα διάνοιξης κοινόχρηστων εκτάσεων. Γι' αυτό η εφαρμογή του σχεδίου προχωρούσε ανάλογα με τις ανάγκες δόμησης, οπότε η

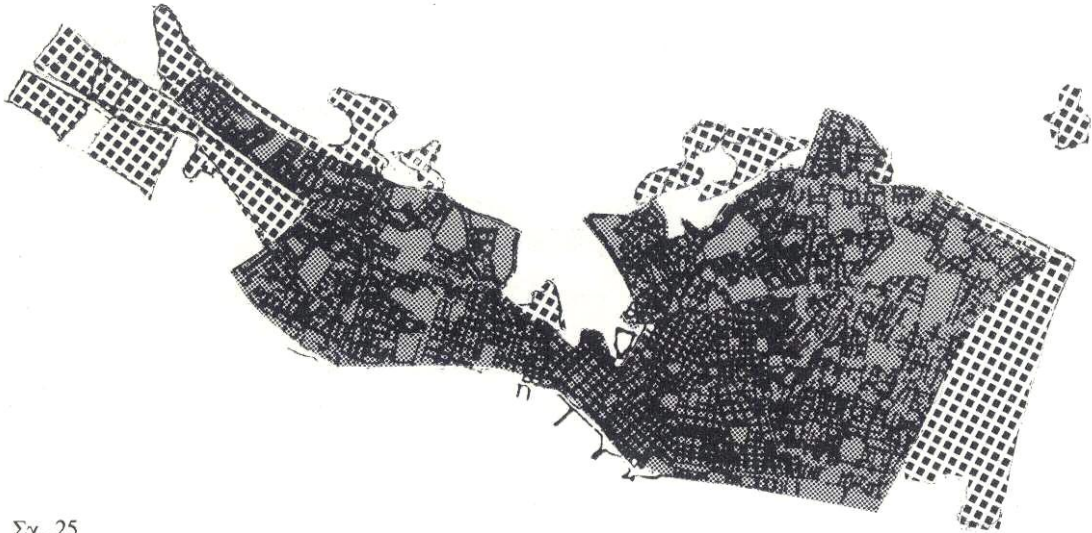
διάνοιξη κοινόχρηστων κυρίως δρόμων τακτοποιούταν με ιδιωτικούς διακανονισμούς (πράξεις αναλογισμού). Και επειδή η αύξηση του πληθυσμού ήταν αναλογικά πολύ μικρότερη από την αύξηση της εκτάσεως του σχεδίου, η κάλυψη προχωρούσε με αργούς ρυθμούς.

Άλλοι λόγοι για την μη εφαρμογή του σχεδίου ήταν οι εξής :

- Η αλλαγή χρήσης των γηπέδων, που επέβαλε το σχέδιο, μετατρέποντας παραγωγική γεωργική γη σε οικόπεδα.
- Η αύξηση της αξίας της γης μαζί με τα ρυμοτομικά βάρη, που επακολουθούν μια εφαρμογή μείωνε πάρα πολύ το ενδιαφέρον των πολιτών να χτίσουν μέσα στην περιοχή του σχεδίου.
- Η διαμόρφωση πολύ μεγάλων κοινόχρηστων χώρων π.χ. πλατεία 30 στρεμμάτων είχε ως συνέπεια την πλήρη οικονομική αδυναμία των Δήμων για απαλλοτρίωση.
- Η μη λήψη σοβαρά υπόψη παραγόντων, που στην πράξη δεν μπορούν να αγνοηθούν π.χ. οικοπεδοποίηση δρόμων, που ήταν ήδη ασφαλτοστρωμένοι και με ενσωματωμένα τα δίκτυα υποδομής. Η λοξή τμήση μεγάλων ιδιοκτησιών, όπως στην περιοχή Μπεγουλάκι, η οποία οδήγησε σε κατακερματισμό και μείωση των ιδιοκτησιών.

Ο πληθυσμός δεν αυξανόταν ομοιόμορφα σε όλες τις περιοχές της πόλης, γιατί οι συντελεστές δόμησης στις ακριανές περιοχές ήταν μικρότεροι, αλλά και διότι αυτές οι ακριανές περιοχές παρουσίαζαν δυσκολία στην εφαρμογή του σχεδίου και δεν οικοδομούνταν. Παρ' όλες τις επεκτάσεις στο σχέδιο πόλης την δεκαετία του '70 η δόμηση εκτός σχεδίου συνεχώς αυξάνεται. Στις νέες περιοχές που δημιουργούνται ανεξέλεγκτα γίνεται προσπάθεια πάντα εκ των υστέρων να οργανωθούν οι υποδομές και ο εξοπλισμός που χρειάζονται.

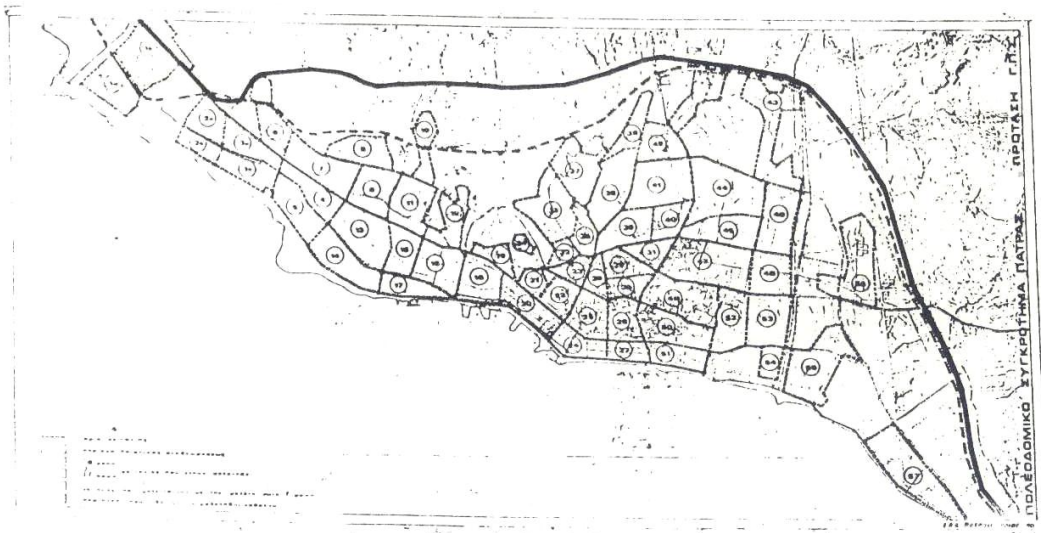
Στο πλαίσιο του προγράμματος ΕΠΑ (1983-1990), γίνεται νέα επέκταση που καταλαμβάνει 5.230 στρέμματα σύμφωνα με το σχ. 25 παρακάτω.

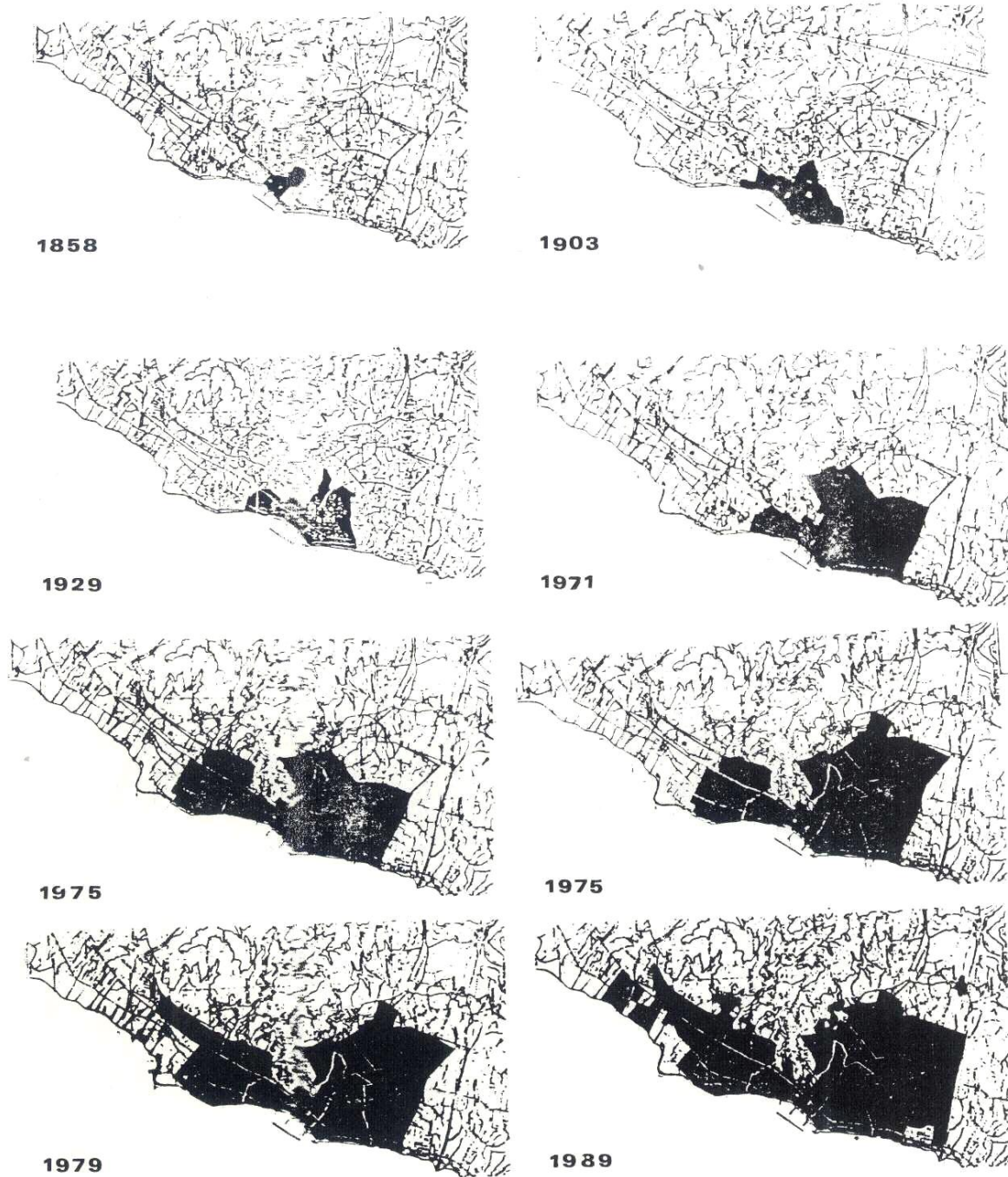
Σχ. 25

Το Δ/μα για την Ζώνη Οικιστικού Ελέγχου δεν προχώρησε ώστε να καταργηθεί η νομοθεσία για τους οικισμούς προ του 1923 και οι διάφορες παρεκκλίσεις. Επίσης δεν δημιουργήθηκε πολεοδομικό πλαίσιο με σκοπό την διατήρηση αγροτικών περιοχών με αυτό το χαρακτήρα. Η άναρχη δόμηση με διάφορες δικαιολογίες συνεχίζεται αδιάκοπα.

Το πολεοδομικό συγκρότημα της Πάτρας αυξάνεται συνεχώς. Το σχήμα 26 δείχνει την οργάνωση του χώρου σύμφωνα με την πρόταση του Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου (Γ.Π.Σ) του Δήμου Πατρέων, ΦΕΚ Δ' 1061/7-11-1986.

Σχ. 26

Σχ. 27

Η πολεοδομική εξέλιξη της Πάτρας στα χρόνια από 1858-1989.

9. 6. Ο νέος ναός του Αγίου Ανδρέα

Ο νέος μεγαλοπρεπής Ναός του Αγίου Ανδρέα είναι βυζαντινού ρυθμού, χυτός από τα θεμέλια ως την κορυφή από σιδηροπαγές σκυροκονίαμα. Είναι χτισμένος κοντά στον παλιό Ναό και αποτελεί στολίδι και προσκύνημα για την πόλη. Το αρχικό σχέδιο έγινε το 1902, από τον Γάλλο Αιμίλιο Ρομπέρ, που όμως τροποποιήθηκε το 1945 για να γίνει βυζαντινού ρυθμού. Ο θεμέλιος λίθος μπήκε την 1η Ιουνίου 1908 από τον βασιλιά Γεώργιο Α' . Την επίβλεψη της κατασκευής είχε ο αρχιτέκτονας Αναστάσιος Μεταξάς και μετά το 1937 ο αρχιτέκτονας Γεώργιος Νομικός.

Τα εγκαίνια του Ναού χωρίς εικονογράφηση, έγιναν 26 Σεπτεμβρίου 1974. Το έργο για να ολοκληρωθεί χρειάστηκε 66 χρόνια, 3 μήνες και 25 ημέρες, από τον θεμέλιο λίθο μέχρι τα εγκαίνια, λόγω των πολέμων (Βαλκανικοί, Παγκόσμιοι) και των οικονομικών δυσκολιών. Ο καινούριος Ναός είναι από τους μεγαλύτερους της Ευρώπης. Εσωτερικά έχει μήκος 55 μέτρα, πλάτος 43 μέτρα, και το ύψος του κεντρικού τρούλου από το δάπεδο είναι 46 μέτρα. Έχει χωρητικότητα 5.500 ατόμων. Ο κεντρικός τρούλος με τους δώδεκα μικρότερους γύρω του, συμβολίζουν τον Χριστό με τους δώδεκα μαθητές του.

Οι σκαλιστές κολώνες, τα πολύχρωμα παράθυρα, τα σκαλιστά μάρμαρα του τέμπλου και του άμβωνα, τα ψηφιδωτά του δαπέδου από χρωματιστά μάρμαρα, ο μεγάλος ασημένιος επιτάφιος με τις ανάγλυφες σκηνές από τα Πάθη και την Ανάσταση του Κυρίου προκαλούν δέος, θαυμασμό και κατάπληξη στον επισκέπτη.

Ο τρούλος έχει 20 μεγάλα παράθυρα και υπάρχει αιογραφία του Ιησού, που υποβαστάζεται από τέσσερις αγγέλους και υπάρχουν επίσης οι εικόνες του Αγίου Ανδρέα, του Αγίου Νικόδημου, του Αγίου Ιωάννη του Πρόδρομου και της Παναγίας.

Στην κόγχη του Ιερού απεικονίζεται η Παναγία η Πλατυτέρα να έχει υπό την σκέπη της την Πάτρα.

Στην αιογράφηση των τοίχων υπάρχουν σκηνές από την Δημιουργία, την Γέννηση, την Σταύρωση, την κάθοδο στον Άδη, την μεταμόρφωση του Κυρίου, έργα του ζωγράφου Ιω. Καρούσου. Οι τέσσερις Ευαγγελιστές στις βάσεις των μεγάλων τόξων είναι έργα ψηφιδωτά του Σωτ. Βορβόγλη. Ο μεγάλος πολυέλαιος (διαμέτρου 5,5 μέτρων), με τρία διαζώματα, ξυλόγλυπτος μοναδικός σε διακόσμηση είναι έργο του Θεοφάνη Νομικού. Η Τίμια Κάρα και ο Τίμιος Σταυρός του Αγίου Ανδρέα φυλάσσονται στη

δεξιά γωνία κοντά στο τέμπλο και προσφέρουν στους πιστούς ψυχική αγαλλίαση και κατάνυξη.

Κατά τον 4ο αιώνα ο αυτοκράτορας Κωνσταντίνος, όταν έμαθε ότι υπάρχει στην Πάτρα το λείψανο του Αποστόλου Ανδρέα, έστειλε τον στρατηγό του Αρτέμιο να το πάρει και να το μεταφέρει στην Κωνσταντινούπολη, γιατί εκεί θα το προσκυνούσαν περισσότεροι άνθρωποι. Το λείψανο τοποθετήθηκε στην Αγία Τράπεζα του ναού των Αγίων Αποστόλων στην Κωνσταντινούπολη, μαζί με τα λείψανα του Ευαγγελιστή Λουκά και του Αποστόλου Τιμόθεου (26 Μαΐου 353 ή 3 Μαρτίου 357).

Όταν οι Φράγκοι κατέλαβαν την Κων/λη το 1204 το λείψανο μεταφέρθηκε στην Ιταλία στον ναό του Αγίου Ανδρέα σε κρύπτη στην πόλη Αμάλφη. Η Κάρα του Αγίου Ανδρέα λέγεται ότι επιστράφηκε στην Πάτρα, από τον αυτοκράτορα Βασίλειο τον Μακεδόνα το 870 με την μεσολάβηση της Δανηλίδας.

Το 1460 ο Θωμάς Παλαιολόγος μετά την ήττα του από τον Μωάμεθ Β', πήρε μαζί του την Τίμια Κάρα και αναχώρησε για την Ιταλία. Εκεί ο Πάπας Πίος Β' προσφέρθηκε να την αγοράσει, πράγμα το οποίο και έγινε. Στις 11 Απριλίου 1461 σε λαμπρή τελετή παρέλαβε ο Πάπας την Κάρα και την τοποθέτησε σε βωμό στον Άγιο Πέτρο της Ρώμης. Τελικά επέστρεψε στην Πάτρα στις 26 Σεπτεμβρίου 1964, από τον Πάπα Παύλο ύστερα από ενέργειες της ορθόδοξης εκκλησίας.

Τον Τίμιο Σταυρό τον απέκτησε η Πάτρα με ενέργειες του Μητροπολίτη Νικόδημου στις 19 Ιανουαρίου 1980 από τον ναό του Αγίου Βίκτωρα της Μασσαλίας.

Ο ναός του Αγίου Ανδρέα.

Το εσωτερικό του ναού.

9. 7. Ο Ιερός Ναός της Παναγίας Παντάνασσας

Σε μικρή απόσταση από την πλατεία Ψηλών Αλωνιών δεσπόζει ο ιστορικός Ναός της Παναγίας Παντάνασσας. Από το 1996 με απόφαση του Υπουργείου Πολιτισμού ο Ναός αποτελεί διατηρητέο μνημείο. Ο ιστορικός της Πάτρας Κώστας Τριανταφύλλου στο έργο του « Ιστορικό Λεξικό της Πόλεως των Πατρών », αναφέρει ότι στη σημερινή θέση του Ναού προϋπήρχε μικρή εκκλησία της Παναγίας στα χρόνια της Τουρκοκρατίας και πριν από αυτή βυζαντινό κοιμητήριο.

Αρχιτέκτονας του Ναού ήταν ο Κ. Φρεαρίτης, πρώτος πρόεδρος του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου. Στα επόμενα χρόνια έγιναν μεταβολές στο αρχιτεκτονικό σχέδιο από τον Λύσανδρο Καυτατζόγλου. Η θεμελίωση του Ναού έγινε το 1847 και τα εγκαίνια στις 30 Αυγούστου 1859. Κατά τα χρόνια από το 1884 έως το 1891 χτίστηκαν τα καμπαναριά της βορειοδυτικής και νοτιοδυτικής πλευράς. Η πλακόστρωση των προαυλίων έγινε το 1900 και η αγιογράφηση το 1879 από τον Σ. Χατζηγιαννόπουλο και το 1900 από τον Κ. Πρινόπουλο. Ανακαινίσεις έγιναν το 1890 και το 1925.

Ο ρυθμός του Ναού είναι ιδιόμορφος. Μοιάζει με βασιλική διότι διαιρείται σε τρία κλίτη, αλλά έχει και στοιχεία νεοκλασικισμού.

Ο πρόναος περιλαμβάνει μεγάλες αψίδες, που σχηματίζονται πάνω από τις τρεις ξύλινες πόρτες εισόδου. Στον κυρίως Ναό υπάρχουν αριστερά και δεξιά από δύο ξυλόγλυπτα περίτεχνα προσκυνητάρια και οι εικόνες τους είναι επενδυμένες με ασήμι, από τον καλλιτέχνη χρυσοχόο στις αρχές του 20ού αιώνα Ιωάννη Νικητόπουλο. Ο μαρμαρόγλυφος δεσποτικός θρόνος και ο ιερός άμβωνας είναι κατασκευασμένα από λευκό πεντελικό μάρμαρο.

Το τέμπλο του Ναού είναι από μάρμαρο (έργο του Σπ. Τζετζου), με χρυσοποίκιλτο φυτικό διάκοσμο, μεγάλες εικόνες και σπάνια ξυλόγλυπτη Ωραία Πύλη. Στο δεξιό μέρος του Ναού βρίσκεται το προσκυνητάρι της εικόνας της Παναγίας Παντάνασσας, η οποία σύμφωνα με την παράδοση βρέθηκε σε κρύπτη στα υπόγεια του Ναού και ήταν από τον Μυστρά γι' αυτό ονομάστηκε « Παντάνασσα ». Η εικόνα είναι επενδυμένη από χρυσό και ασήμι και στο στέμμα στολίζεται από διαμάντια και πολύτιμους λίθους, αφιέρωμα των αξιωματούχων και οπλιτών του 12ου Συντάγματος, το 1913.

Ο Ναός της Παντάνασσας αποτελεί αρχιτεκτονικό στολίδι για την Πάτρα και την ευρύτερη περιοχή.

Ο Ναός της Παντάνασσας.

Το εσωτερικό του Ναού.

9. 8. Πανεπιστήμιο Πατρών

Μεγάλη είναι η αγωνιστικότητα της πατραϊκής κοινωνίας για την ίδρυση του Πανεπιστημίου, η οποία επικυρώθηκε με την έκδοση Νομοθετικού Διατάγματος

«Περί ιδρύσεως Πανεπιστημίου εν Πάτραις» το 1964, από τον τότε κυβερνήτη Γ. Παπανδρέου. Επακολούθησαν πολλές συναντήσεις για την μελλοντική οργάνωση και λειτουργία του Πανεπιστημίου Πατρών ανάμεσα στον τότε υπουργό συντονισμού Α. Παπανδρέου και εκπροσώπων του ΟΟΣΑ και καθηγητών ξένων πανεπιστημίων.

Τελικά το 1966 ο υπουργός Α. Δρούλιας, προχωρά στην άμεση έναρξη της λειτουργίας του Πανεπιστημίου με την ίδρυση της Φυσικομαθηματικής Σχολής (Β.Δ 828/19-10-1966) και την εισαγωγή των πρώτων 150 φοιτητών.

Το Πανεπιστήμιο στεγάζεται προσωρινά στο Β' Γυμνάσιο Θηλέων, επί της Κορίνθου 231, με προοπτική ανέγερσης κτηρίων στο Ριγανόκαμπο.

Τα εγκαίνια έγιναν στις 30 Νοεμβρίου 1966 από τον βασιλιά Κωνσταντίνο παρουσία του πρωθυπουργού Σ. Στεφανόπουλου, του αρχηγού της αξιωματικής αντιπολίτευσης Π. Κανελλόπουλου, των αρχών του νομού και πλήθος κόσμου. Η Φυσικομαθηματική Σχολή περιελάμβανε τέσσερα τμήματα: Βιολογίας, Μαθηματικών, Φυσικής και Χημείας. Οι διδακτικές ανάγκες καλύπτονταν με την εθελοντική προσφορά καθηγητών από άλλα πανεπιστήμια, ενώ προκηρύχθηκαν οι πρώτες θέσεις καθηγητών.

Αργότερα ιδρύεται η Πολυτεχνική Σχολή με το (Β.Δ 546/25-9-1967), της οποίας το πρώτο τμήμα (Ηλεκτρολόγων Μηχανικών) λειτούργησε το ακαδημαϊκό έτος 1967-1968. Στις αρχές του 1968 με απόφαση του Νομάρχη Αχαΐας συγκροτείται πενταμελής επιτροπή για την επιλογή χώρου εγκατάστασης του Πανεπιστημίου και υποδεικνύεται η έκταση των 2.500 στρεμμάτων στην περιοχή Κάτω Καστριτσίου- Ρίου, όπου βρίσκεται σήμερα.

Με κοινή υπουργική απόφαση η έκταση απαλλοτριώνεται (ΦΕΚ 72/18-4-1968) και αποφασίζεται η ανέγερση 16 κτηρίων-εργαστηρίων, δύο αμφιθεάτρων, κτηρίου διοίκησης και εντευκτηρίου φοιτητών με το σύστημα της προκατασκευής. Μετά από προσπάθεια των καθηγητών, του διδακτικού προσωπικού και την συμπαράσταση των φοιτητών το χρονοδιάγραμμα τηρήθηκε. Στο άκρο της σημερινής Πανεπιστημιούπολης και σε έκταση 100 στρεμμάτων ανεγέρθηκαν τα προκατασκευασμένα εργαστήρια τα οποία εξοπλίστηκαν και στελεχώθηκαν αρκετά.

Η δεύτερη φάση ανέγερσης περιλαμβάνει τον σχεδιασμό και την ανάπτυξη της κυρίως Πανεπιστημιούπολης, που απαιτεί όμως την βοήθεια διεθνών οργανισμών, όπως του ΟΟΣΑ και της διεθνούς Τράπεζας. Είναι η εποχή που το Πανεπιστήμιο το επισκέπτονται πλήθος εμπειρογνομόνων για την ανάπτυξη των Σχολών, της Κεντρικής Βιβλιοθήκης και των φοιτητικών εστιών. Υπάρχει και σχέδιο μεταπτυχιακών σπουδών, που όμως θεσμοθετήθηκε το 1995. Υπήρχε συνεργασία με Πανεπιστήμια και επιστήμονες από Ευρώπη και Αμερική και προσέλκυση του ενδιαφέροντος αξιόλογων Ελλήνων του εξωτερικού για επαναπατρισμό και προσφορά έργου.

Σήμερα το Πανεπιστήμιο έχει 5 σχολές και 24 τμήματα. Διαθέτει βιβλιοθήκη, εκδοτικό οίκο, Μουσείο Επιστημών και Τεχνολογίας, Βοτανικό Μουσείο και Βοτανικό Κήπο, Τράπεζα, βιβλιοπωλείο, αθλητικές εγκαταστάσεις, σχολεία κλπ.

Ιδιαίτερη αναφορά υπάρχει για το Συνεδριακό και Πολιτιστικό Κέντρο και το Πανεπιστημιακό Νοσοκομείο.

ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΠΑΤΡΩΝ : Σύγκλητος, Πρύτανης, Αντιπρύτανης

ΣΧΟΛΕΣ:

ΘΕΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Τμήματα: Βιολογίας, Γεωλογίας, Μαθηματικών, Φυσικής, Χημείας, Επιστήμης των Υλικών.

ΠΟΛΥΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

Τμήματα: Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων, Ηλεκτρολόγων Μηχανικών και Τεχνολογίας Υπολογιστών, Μηχανικών Ηλεκτρονικών Υπολογιστών και Πληροφορικής, Μηχανολόγων και Αεροναυπηγών Μηχανικών, Πολιτικών Μηχανικών, Χημικών Μηχανικών.

ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΥΓΕΙΑΣ

Τμήματα: Ιατρικής, Φαρμακευτικής.

ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Τμήματα: Θεατρικών Σπουδών, Παιδαγωγικό Δημοτικής Εκπαίδευσης, Φιλολογίας, Φιλοσοφίας, Επιστημών της Εκπαίδευσης και της Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία.

ΣΧΟΛΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

Τμήματα: Οικονομικών Επιστημών, Διοίκησης Επιχειρήσεων, Διοίκησης Επιχειρήσεων Αγροτικών Προϊόντων και Τροφίμων, Διαχείρισης Πολιτισμικού Περιβάλλοντος και Νέων Τεχνολογιών.

Πανεπιστήμιο Πάτρας

9. 9. Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Το ΕΑΠ ιδρύθηκε το 1992 σε εφαρμογή του άρθρου 27 παρ. 1 του Ν. 2083/1992. Είναι αυτοτελές και αυτοδιοικούμενο ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα και λειτουργεί ως Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου και είναι το 19ο Ελληνικό ΑΕΙ. Η αποστολή του ΕΑΠ ταυτίζεται με εκείνη των ΑΕΙ και παρέχει εκπαίδευση σε ευρύτερες κοινωνικές ομάδες του πληθυσμού, καθιστώντας εφικτή την δια βίου μάθηση. Στους σκοπούς του εντάσσεται η προώθηση της επιστημονικής έρευνας και η ανάπτυξη της τεχνολογίας.

Κατά το ακαδημαϊκό έτος 2004-2005 φοιτούσαν στο ΕΑΠ 16.500 φοιτητές, ενώ σήμερα έχει : προπτυχιακούς φοιτητές 15.723 ενεργούς και 18.596 εγγεγραμμένους, μεταπτυχιακούς φοιτητές 13.716 ενεργούς και 15.314 εγγεγραμμένους. Συνολικά αποφοίτησαν: σε προπτυχιακά προγράμματα σπουδών 9.311 φοιτητές και σε μεταπτυχιακά 15.232 φοιτητές. Διδακτορικά 36. Για το ακαδημαϊκό έτος 2014-2015 θα εισαχθούν 10.000 φοιτητές (4.890 για προπτυχιακά και 5.110 για μεταπτυχιακά προγράμματα). Επίσης θα εισαχθούν επί πλέον 245 άτομα που πάσχουν από σοβαρές παθήσεις (ΑΜΕΑ) + 511 (Καθηγητές ΤΕΙ). Η επιλογή των φοιτητών γίνεται με δημόσια και ανοικτή ηλεκτρονική διαδικασία (κλήρωση). Οι φοιτητές συμμετέχουν στις δαπάνες των σπουδών τους σύμφωνα με τις διατάξεις της παρ. 6 του άρθρου 5 του Ν. 2552/97.

Το ακαδημαϊκό προσωπικό του Πανεπιστημίου σήμερα αποτελείται από 43 μέλη ΔΕΠ και περίπου 1.317 μέλη Συνεργαζόμενου Εκπαιδευτικού Προσωπικού (ΣΕΠ). Το ΕΑΠ συναντά μεγάλη αποδοχή από την ελληνική κοινωνία, αφού για το ακαδημαϊκό έτος 2014-2015 υποβλήθηκαν 41.904 αιτήσεις υποψήφιων φοιτητών περίπου και για 31 προγράμματα σπουδών (6 προπτυχιακά και 25 μεταπτυχιακά).

Με τον Ν. 2552/97 το ΕΑΠ εισάγει βασικές καινοτομίες, που το διαφοροποιούν από τα συμβατικά Πανεπιστήμια. Οι καινοτομίες αυτές είναι:

- Η προσφορά των σπουδών με την εξ' αποστάσεως διδασκαλία.
- Η εφαρμογή του αρθρωτού συστήματος και η αντικατάσταση του Τμήματος από το ευέλικτο σχήμα του «Προγράμματος Σπουδών», που μεταβάλλεται ανάλογα με τις εκάστοτε κοινωνικές και μορφωτικές ανάγκες.
- Η πιστοποίηση σπουδών σε 5 διαφορετικά επίπεδα από την μεταδευτεροβάθμια επιμόρφωση έως το διδακτορικό δίπλωμα.
- Η ίδρυση μονάδας Εσωτερικής Αξιολόγησης.

- Η ίδρυση Εργαστηρίου Εκπαιδευτικού Υλικού και Εκπαιδευτικής Μεθοδολογίας.
- Η απλούστευση της διοικητικής δομής με την θεσμοθέτηση ολιγάριθμης Συγκλήτου.
- Ο καθορισμός της Θεματικής Ενότητας, που καλύπτει ένα διακεκριμένο αντικείμενο σε προπτυχιακό ή μεταπτυχιακό επίπεδο. Κάθε ΘΕ περιλαμβάνει ύλη που αντιστοιχεί σε τρία εξαμηνιαία μαθήματα των ελληνικών ΑΕΙ.
- Η διδασκαλία της ΘΕ γίνεται από την αντίστοιχη Ομάδα Διδακτικού Προσωπικού (ΟΔΠ), που περιλαμβάνει μέλη ΔΕΠ και ΣΕΠ.

Το ΕΑΠ στεγάζεται σε 10 κτήρια συνολικού εμβαδού 10.565 τ.μ . Το 2003 το ΕΑΠ απέκτησε οικόπεδο στην περιοχή Γλαύκος, όπου ανεγέρθηκαν μόνιμες εγκαταστάσεις. Στο ΕΑΠ λειτουργούν τα εξής προπτυχιακά προγράμματα σπουδών:

- Ελληνικός Πολιτισμός.
- Ευρωπαϊκός Πολιτισμός.
- Ισπανική γλώσσα και Πολιτισμός.
- Πληροφορική.
- Σπουδές στις Φυσικές Επιστήμες.
- Διοίκηση Επιχειρήσεων και Οργανισμών.

Το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

Το ΕΑΠ πρόσφερε με την διαρκή ανάπτυξή του στην Πάτρα, ακαδημαϊκή κουλτούρα, έρευνα, πολιτισμό, σεμινάρια, διαλέξεις και οικονομική αναβάθμιση της πόλης.

9. 10. Η προσφορά του ΑΤΕΙ Πατρών

Κατά την περίοδο από το 1950 μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1970 αναπτύσσονται τα τελευταία μεγάλα μεταναστευτικά ρεύματα των Ελλήνων προς την Αυστραλία, ΗΠΑ και Γερμανία. Από αυτό το γεγονός η ύπαιθρος που τροφοδοτούσε φτηνούς βιομηχανικούς εργάτες στα αστικά κέντρα, στερεύει.

Η ανάπτυξη πλέον μπορεί να συνεχιστεί με υποκατάσταση της φτηνής ανειδίκευτης εργασίας από τα μηχανήματα και την νέα τεχνολογία. Γίνεται πλέον εμφανής η έλλειψη εξειδικευμένου τεχνικού προσωπικού, που θα επισκευάσει τα μηχανήματα νέας τεχνολογίας και θα μεταφέρει επιστημονική γνώση στην παραγωγική διαδικασία. Οι πρώην αγρότες και ήδη ανειδίκευτοι εργάτες είναι ακατάλληλοι. Έχουν χαμηλό μορφωτικό επίπεδο και πλήρη άγνοια της νέας τεχνολογίας.

Το Ελληνικό κράτος, σε συνεργασία με την Διεθνή Τράπεζα, η οποία χρηματοδότησε το σχετικό πρόγραμμα, εξέδωσε το Νομοθετικό Διάταγμα 652/1970 με το οποίο οργανώνεται και ρυθμίζεται η Τεχνολογική και Επαγγελματική Εκπαίδευση και δημιουργούνται πέντε κέντρα σε Αθήνα, Θεσ/κη, Πάτρα, Λάρισα και Ηράκλειο Κρήτης. Τα Κέντρα Ανωτέρας Τεχνικής Εκπαίδευσης (ΚΑΤΕ) με τον Ν. 756/77 μετονομάστηκαν σε Κέντρα Ανωτέρας Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης (ΚΑΤΕΕ). Με τον Ν. 1404/1983, συνιστώνται τα Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (ΤΕΙ). Τέλος τα ΤΕΙ με τον Ν. 2916/2001 εντάχθηκαν στην ανώτατη εκπαίδευση και αποτελούν τον τεχνολογικό τομέα αυτής.

Σκοπός της τεχνολογικής εκπαίδευσης ήταν η σύνδεση των ιδρυμάτων με τις τοπικές κοινωνίες και η εξασφάλιση μορφωμένου προσωπικού για την ανάπτυξη της περιοχής.

Για την λειτουργία του ΚΑΤΕ Πατρών αγοράστηκε σημαντική έκταση στην περιοχή «Κουκούλι» ή «Μπεγουλάκι», όπου ήταν η βίλα Κόλλα και στεγάστηκαν τρεις σχολές : της Ανωτέρας Σχολής Τεχνολόγων Μηχανικών, της Ανωτέρας Σχολής Στελεχών Επιχειρήσεων, και της Ανωτέρας Σχολής Παραϊατρικών Επαγγελμάτων.

Τον Ιανουάριο του 1974 το ΚΑΤΕ Πατρών δέχεται τους 100 πρώτους σπουδαστές του. Από τότε το ίδρυμα αναπτύχθηκε αλματωδώς. Το 2005 οι σπουδαστές φτάνουν τις 20.000.

Η οικονομία της περιοχής επηρεάστηκε σημαντικά. Πρώτον οι μονάδες δευτερογενούς και τριτογενούς τομέα παραγωγής εξασφάλισαν τα στελέχη για να εφαρμόσουν τη νέα τεχνολογία. Δεύτερον, ο μεγάλος αριθμός σπουδαστών μη κατοίκων της Πάτρας δημιούργησε μεγάλη εισροή

χρημάτων για την πόλη, που ήταν η κύρια πηγή εσόδων μετά την αποβιομηχάνισή της, από το 1998 και μετά.

Η οικοδομική δραστηριότητα για τις ανάγκες των σπουδαστών και τα καταστήματα εξοπλισμού κατοικιών, εστιατόρια, καφέ κλπ. αναπτύχθηκαν σημαντικά.

ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΑΤΕΙ ΠΑΤΡΩΝ

ΣΧΟΛΕΣ:

ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Τμήματα: Λογιστικής, Διοίκησης Επιχειρήσεων, Τουριστικών Επιχειρήσεων, Επιχειρηματικού Σχεδιασμού και Πληροφορικών Συστημάτων.

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

Τμήματα: Νοσηλευτικής, Κοινωνικής Εργασίας, Λογοθεραπείας.

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΩΝ ΕΦΑΡΜΟΓΩΝ

Τμήματα: Ηλεκτρολογίας, Μηχανολογίας, Πολιτικών Έργων Υποδομής, Ανακαίνισης και Αποκατάστασης Κτηρίων.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΑΙΓΙΟ: Τμήματα: Οπτικής, Οπτομετρίας.

ΠΥΡΓΟΣ: Τμήματα: Πληροφορικής και Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, Μουσειολογίας-Μουσειογραφίας και Σχεδιασμού Εκθέσεων.

ΑΜΑΛΙΑΔΑ: Τμήματα: Εμπορίας και Διαφήμισης, Εφαρμογών Πληροφορικής στη Διοίκηση και την Οικονομία.

Στο χώρο των ΤΕΙ υπάρχει : Τεχνολογικό Μουσείο, δύο αμφιθέατρα και υπερσύγχρονο συνεδριακό κέντρο, βιβλιοθήκη εμβαδόν 1800 τ.μ με 30.000 τίτλους βιβλίων και 7.500 ηλεκτρονικά περιοδικά κ.λπ. Όλα τα κτήρια καταλαμβάνουν χώρο 54.000τ.μ και βρίσκονται σε αρμονία με τον περιβάλλοντα χώρο.

Πολλοί σπουδαστές μετά την αποφοίτησή τους εγκαθίστανται στην πόλη καθώς και μεγάλο μέρος του εκπαιδευτικού προσωπικού. Έτσι η σύνθεση του πληθυσμού βελτιώνεται από ανθρώπους με υψηλό μορφωτικό και αισθητικό επίπεδο.

ΑΤΕΙ Πάτρας.

10. Η Πάτρα σήμερα

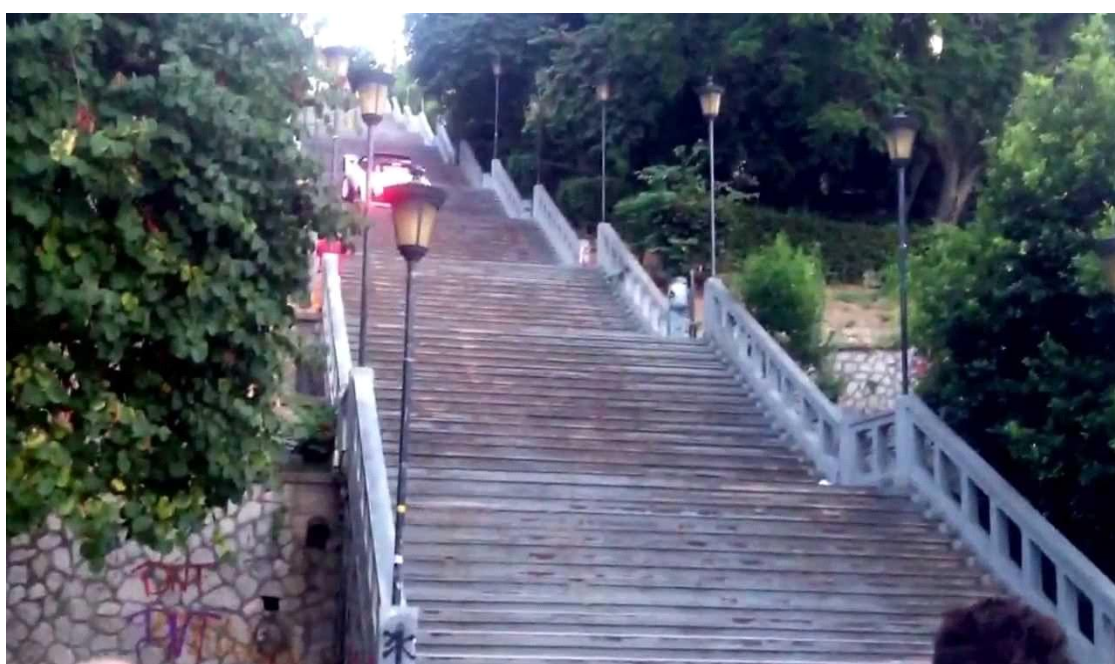
Μια πόλη είναι πρώτα απ' όλα οι άνθρωποί της. Κατά την απογραφή του πληθυσμού το 2001 στον Δήμο Πατρών κατοικούν 165.000 άνθρωποι και αν συναθροίσουμε τους κατοίκους της Παραλίας, Μεσσήτιδος, Ρίου φτάνουμε σε ένα σύνολο 200.000 κατοίκων. Για την σύνθεση αυτού του πληθυσμού δεν υπάρχουν έρευνες.

Μια πιθανή κατηγορία είναι οι γηγενείς Πατρινοί, που είναι μειοψηφία, άλλη κατηγορία είναι οι άνθρωποι πρώτης, δεύτερης, και τρίτης γενιάς, που ήρθαν από τα χωριά της Αχαΐας και πιθανόν αποτελούν πλειοψηφία, επίσης πολλοί Ηλείοι, Αιτωλοακαρνανές και Επτανήσιοι. Τα τελευταία χρόνια άνθρωποι που ήρθαν από όλη τη χώρα να εργαστούν στο Πανεπιστήμιο και σε υπηρεσίες.

Το βασικό μοντέλο που διακρίνεις στα κτήρια της Πάτρας είναι η αστική πολυκατοικία, που άνθησε την δεκαετία του '60 και του '70. Ένα μοντέλο που επιβλήθηκε γρήγορα και δεν σου επιτρέπει να καταλάβεις αν βρίσκεσαι στην Πάτρα ή στο Βόλο. Τα τελευταία όμως χρόνια

εμφανίζονται πολυκατοικίες με έμφαση την αισθητική που ομορφαίνουν την πόλη.

Ευτυχώς η πόλη διέσωσε μερικά δικά της χαρακτηριστικά, όπως τα ορθογώνια οικοδομικά τετράγωνα με δρόμους που διασταυρώνονται κάθετα, κατά το ρυμοτομικό σχέδιο του Σταμάτη Βούλγαρη. Άλλο χαρακτηριστικό είναι η διάκριση σε Πάνω και Κάτω πόλης και οι μεγάλες σκάλες που τις ενώνουν, είναι οι στοές που συναντώνται στο κέντρο της Πάτρας, αλλά και κάποια νεοκλασικά, που μετά τον σεισμό του 1993 ανακατασκευάστηκαν δίνοντας ιστορικό χρώμα στην πόλη.

Οι σκάλες της Αγίου Νικολάου.

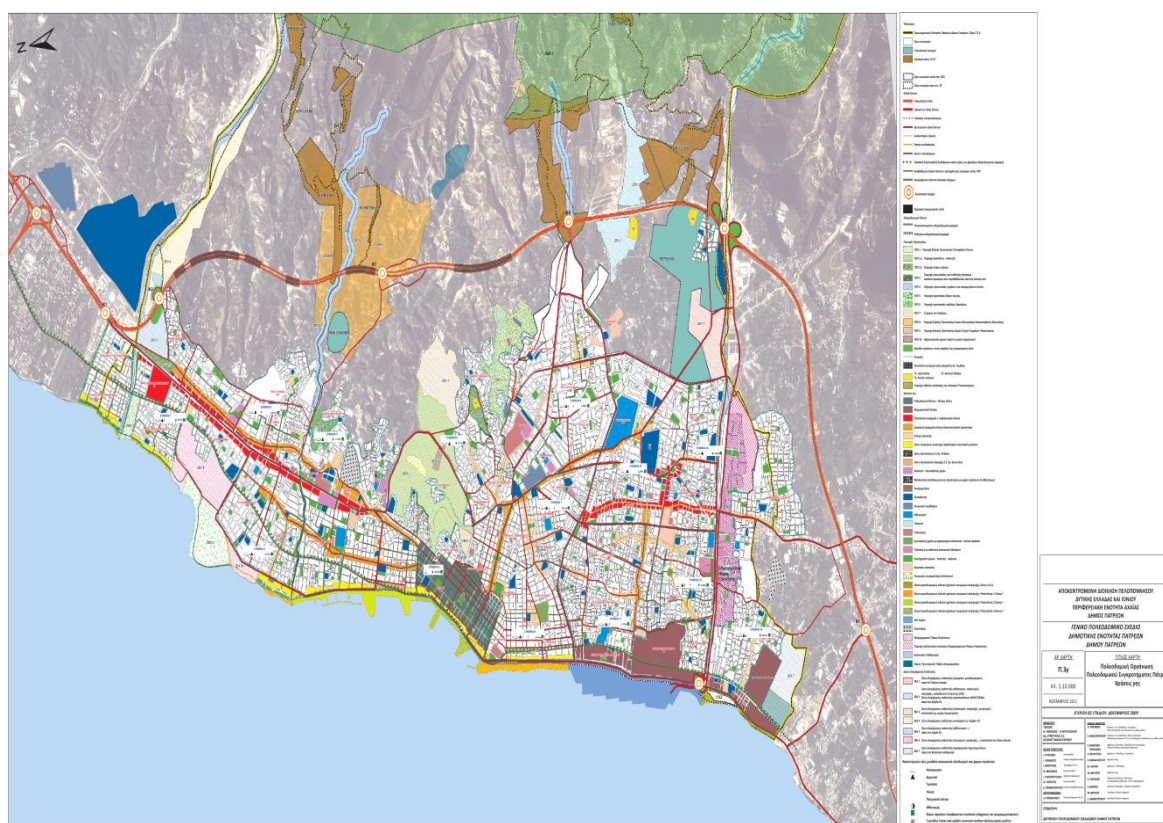
Ωστόσο η Πάτρα είναι και το λιμάνι της, που παραμένει η καρδιά της. Το 2003 στο λιμάνι είχαμε πάνω από 550.000 αφίξεις – αναχωρήσεις οχημάτων και πάνω από 1.250.000 αφίξεις αναχωρήσεις επιβατών. Η συντριπτική πλειοψηφία της κίνησης σχετίζεται με τα λιμάνια Μπάρι, Αγκώνα, Πρίντεζι, Τεργέστη.

Μεγάλη συζήτηση γίνεται για να κρατήσουμε μερικές ώρες ή μέρες στην πόλη αυτή την τεράστια κίνηση ώστε να αναζωπυρωθεί η τοπική αγορά. Οι Δελφοί, η Ολυμπία, τα χιονοδρομικά κέντρα Καλαβρύτων και Παρνασσού, οι παραλίες (Καλογριά, Κυλλήνη), έχουν προσιτή απόσταση από την Πάτρα και όμως δεν έγινε εφικτό. Στα χρόνια που προηγήθηκαν η Πάτρα απέκτησε έναν αμφίβολο τίτλο. Ήταν η πρωτεύουσα της ανεργίας και της αποβιομηχάνισης. Τα τελευταία χρόνια ακούμε όλο και πιο συχνά πως το μέλλον της πόλης βρίσκεται στον τομέα των υπηρεσιών. Υπάρχουν

πολλές ενδείξεις που συνηγορούν υπέρ αυτής της άποψης, όμως δεν διαφαίνεται μια ισχυρή τάση που θα επέτρεπε να επενδυθούν σοβαρές ελπίδες ανάπτυξης στον τριτογενή τομέα της οικονομίας.

Τα τελευταία χρόνια η Πάτρα απέκτησε σημαντική αθλητική υποδομή, που όμως δεν την αξιοποίησε όπως έπρεπε. Το 2006 η Πάτρα αναδεικνύεται Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης και η αξιοποίηση της κληρονομιά που άφησε παραμένει πάντα μια ανοικτή υπόθεση.

Πολλοί λένε πως το πραγματικό πρόβλημα της πόλης εντοπίζεται στην «κρίση τοπικής ηγεσίας», όπου φαίνεται να υπάρχει μια καχεξία. Μοιάζει να λείπει η ορμή από το πολιτικό προσωπικό και την επιχειρηματική ελίτ της πόλης ή να λείπει εκείνο το κοινωνικό στρώμα, που θα έπαιζε ρόλο ατμομηχανής, για να σύρει τα βαγόνια της τοπικής πορείας. Πολλοί από τους καλύτερους εκπροσώπους κάθε γενιάς, επιλέγουν την Αθήνα για να ζήσουν, που απέχει μόλις δύομιση ώρες, έτσι η Πάτρα καταβάλλει ακριβό τίμημα στο μοντέλο του αθηνοκεντρισμού.

Πολεοδομική Οργάνωση , Πολεοδομικού Συγκροτήματος Πάτρας, Χρήσεις γης, Νοέμβριος 2011

10.1 Έγκριση Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου της Δημοτικής Ενότητας Πατρέων.

Το άρθρο 24 του Συντάγματος ορίζει την υποχρέωση του κράτους για **ορθολογική πολεοδομική παρέμβαση, για την βιώσιμη ανάπτυξη των πόλεων και την ποιοτική ζωή των πολιτών.** Έτσι εγκρίθηκε το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο της Πάτρας (Γ.Π.Σ), με το ΦΕΚ 358/ΑΑΠ/30-12-2011, όπου στο:

Άρθρο 1

Σκοπός και περιεχόμενο.

Σκοπός του ΓΠΣ είναι η ορθολογική οργάνωση και κατανάλωση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων, η προστασία του περιβάλλοντος, η διακοπή της άναρχης δόμησης και η οικονομία των οικιστικών επεκτάσεων.

Άρθρο 2

Στρατηγικοί Στόχοι Ανάπτυξης και Οργάνωσης- Προγραμματικά Μεγέθη.

Αναφέρεται σε έργα, που αφορούν την παραλιακή ζώνη, το λιμάνι, την εκπαίδευση, την Ιόνια Οδό, τον οδικό άξονα Κόρινθο-Πάτρα, αναβάθμιση του σιδηροδρομικού δικτύου, του αεροδρομίου του Άραξου, δημιουργία αγωγού φυσικού αερίου, αναπλάσεις περιοχών, ανάπτυξη μεταφορών, τουρισμού, αποθάρρυνσης κυκλοφορίας των Ι.Χ. στο κέντρο.

Άρθρο 3

Βασικές αρχές οργάνωσης.

Αναφέρει τις βασικές αρχές χωρικής οργάνωσης για το έτος αναφοράς 2021, την συμμετοχή σε διεθνή δίκτυα συνεργασίας, της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της Μεσογείου, των Βαλκανίων, πύλη στον Αδριατικό διάδρομο. Προστασία της γης υψηλής παραγωγικότητας, ανάμεσα στους ποταμούς Διακονιάρη και Γλαύκο, βιώσιμη χρήση των φυσικών πόρων. Προστασία δασικών και αναδασωτέων εκτάσεων, των τοπίων φυσικού ενδιαφέροντος και πολιτιστικών μνημείων. Την κάλυψη κοινωνικής και τεχνικής

υποδομής των μελλοντικών κατοίκων στα χρόνια μέχρι το 2021. Την ενίσχυση των γεωργικών δραστηριοτήτων, που συνδέονται με ποιοτικά προϊόντα, όπως τα βιολογικά, την ενίσχυση της εναλλακτικής μορφής παραγωγής ενέργειας, την διαχείριση απορριμμάτων. Αναβάθμιση των μεταφορών από και προς το αεροδρόμιο του Άραξου και σύνδεσή του με την Πάτρα, με μέσο προαστιακού τύπου και προαστιακή σύνδεση Πάτρας-Αιγίου- Πύργου (αν υλοποιηθεί ο αερολιμένας της Ανδραβίδας). Την χωρική οργάνωση βιομηχανίας – βιοτεχνίας σε ειδικές περιοχές. Την οργάνωση και ανάπτυξη συνεδριακού και αστικού τουρισμού στο κέντρο της Πάτρας με την ανάδειξη μνημείων και αρχαιολογικών χώρων.

Ειδικοί στόχοι χωρικής οργάνωσης για το έτος 2021: α) Η οικιστική ανάπτυξη στο Πολεοδομικό Συγκρότημα της Πάτρας (ΠΣΠ) έχει διευρυνθεί σημαντικά και έχει υπερβεί τα διοικητικά όρια της Δημοτικής Ενότητας (ΔΕ) σε άλλες ΔΕ εντός της Πάτρας, γι' αυτό ισχύουν τα εξής: Οργάνωση του ΠΣΠ με ανασυγκρότηση και δημιουργία πολυκεντρικής δομής. Οργάνωση του ΠΣΠ σε γειτονιές. Αποσυμφόρηση του ιστορικού κέντρου και δημιουργία Επιχειρησιακού Πάρκου κατά μήκος της Ακτής Δυμαίων. Ανάπλαση υποβαθμισμένων αστικών περιοχών και της αποβιομηχανοποιημένης ζώνης. Δημιουργία δικτύου πεζόδρομων και ποδηλατοδρόμων. Ελεύθερη πρόσβαση των κατοίκων στο λιμάνι, μετά την απελευθέρωσή του, και δημιουργία ανοικτού κοινόχρηστου χώρου με αξιοποίησή του από κοινού, Δήμου και ΟΛΠ.

β) Για τον περιαστικό και εξωαστικό χώρο το ΠΣΠ θέτει τους εξής στόχους: περιορισμό δόμησης στις εκτός σχεδίου περιοχές, προστασία από την αστικοποίηση και την χωροθέτηση δραστηριοτήτων, που δεν ταιριάζουν στον χαρακτήρα της. Οργάνωση των οικισμών εκτός ΠΣΠ με βελτίωση της λειτουργικότητας, της αισθητικής τους, της τεχνικής υποδομής τους και με πρόληψη από τις φυσικές καταστροφές. Οργάνωση 23 οικισμών εκτός ΠΣΠ σε τρεις χωρικές κατηγορίες: α) στους περιαστικούς οικισμούς, που ενσωματώνονται στο ΠΣΠ. β) τους εξωαστικούς οικισμούς, ανατολικά της Περιμετρικής, που υποδιαιρούνται σε δύο υποενότητες. γ) τους ορεινούς οικισμούς, που υποδιαιρούνται σε δύο υποενότητες. Προστασία του Παναχαϊκού (Natura 2000) και δημιουργία μονοπατιών.

Στις παραγωγικές δραστηριότητες του δευτερογενούς τομέα, προβλέπεται η χωροθέτησή τους στην περιοχή του Αγίου Στεφάνου (ΒΙΠΕ) , στην περιοχή του Επιχειρηματικού Πάρκου (ΒΙΠΑ-ΒΙΟΠΑ), καθώς και σε νέα περιοχή χωροθετημένη στην Παραγλαύκεια αρτηρία, που συνδέει την Περιμετρική με το Νέο Λιμάνι.

Δημιουργία Ζώνης Ελεγχόμενης Ανάπτυξης για αθλητισμό, τουρισμό, αναψυχή, που χωροθετείται κοντά στη Μεγάλη Περιμετρική μεταξύ των κόμβων Κ4-Κ5 και Κ1-Κ2 και κοντά στον βιότοπο Έλος της Αγυιάς. Δημιουργία δικτύου αστικών συγκοινωνιών με διάνοιξη των οδών : Παπάγου, Αθηνών, Καλαβρύτων, Πλαστήρα, Καραμανλή, ανισόπεδο κόμβο στο Νέο Λιμάνι από τις παρόχθιες αρτηρίες του Γλαύκου, σύνδεση του κόμβου 3 της Περιμετρικής με την Αρέθας και τις γειτονιές της Ανθούπολης, υπογειοποίηση τμήματος της σιδηροδρομικής γραμμής. Οργάνωση χρήσεων γης και προστασία περιβάλλοντος.

Άρθρο 4

Περιοχές Ειδικής Προστασίας (ΠΕΠ).

Είναι οι περιοχές, που δεν προορίζονται για πολεοδόμηση, γιατί είναι χώροι με αρχαιολογικό, αρχιτεκτονικό, ιστορικό ενδιαφέρον, βιότοποι, δάση και παραποτάμιες ζώνες και υπάγονται σε καθεστώς ειδικής προστασίας.

ΠΕΠ 1 Περιοχή προστασίας Παναχαϊκού Όρους. Περιλαμβάνεται στον Εθνικό κατάλογο των περιοχών προστασίας «ΦΥΣΗΣ 2000», με έκταση 12.219,51 εκταρίων. Χωρίζεται: στη Ζώνη Α0, που είναι η κορυφή Βοϊδιάς ή Πρασούδι, στη Ζώνη Α2, που είναι η περιοχή νότια της κορυφής «Στρογγυλό Βουνό», μέχρι νοτιοδυτικά τη θέση Προφήτης Ηλίας και δυτικά μέχρι την κορυφή Ορφανός και στη Ζώνη Α3 στο κέντρο της περιοχής του Εθνικού Πάρκου. Σ' αυτές τις ζώνες απαγορεύεται η βοσκή κάθε ζώου, το κυνήγι, η διάνοιξη οδοποιίας, η εκμετάλλευση μεταλλείων ή λατομείων, η ρήψη απορριμμάτων, η εγκατάσταση βιομηχανικών μονάδων, η υλοτομία, η συλλογή χλωρίδας και πανίδας η διέλευση οχημάτων στη ζώνη Α0. Επιτρέπεται: η βόσκηση σε ειδικές περιοχές, η ίδρυση ξενώνων μέχρι 20 κλινών, η δημιουργία εστιατορίων μέχρι 50 τμ, οι αναδασώσεις, περιφράξεις μετά από μελέτες, η επίσκεψη στη ζώνη Α0 στα χαραγμένα μονοπάτια, η εγκατάσταση στις ζώνες Α2 και Α3 Αιολικών

Πάρκων, μετά από ειδική μελέτη. Επίσης επιτρέπεται εγκατάσταση κέντρων οικολογικής ευαισθητοποίησης, παρατηρητήρια, πινακίδες, τα έργα εθνικής σημασίας και θεσπίζεται κατώτατο όριο αρτιότητας τα 12 στρέμματα.

Στο τμήμα της Ζώνης Π, Περιφερειακή ζώνη του Παναχαϊκού Πάρκου, απαγορεύεται πάλι κάθε δραστηριότητα, που μπορεί να προκαλέσει φυσική καταστροφή και επιτρέπεται η επιστημονική έρευνα, η βόσκηση, η βελτίωση της κτηνοτροφικής υποδομής (στάβλοι κλπ), η άσκηση της γεωργίας υπό προϋποθέσεις, η ορθολογική εκτέλεση έργων διάνοιξης οδικού δικτύου, έργων αποχέτευσης και ύδρευσης κλπ.

Σε περιοχές ΠΕΠ μη δασικού χαρακτήρα επιτρέπεται η δόμηση α) κατοικίας μέχρι 150 τ.μ, μέχρι 2 ορόφους και επιτρεπόμενο ύψος 7,5 μ. με υποχρεωτική κεραμοσκεπή στέγη. β) γεωργικές αποθήκες με μέγιστη επιτρεπόμενη δόμηση 100τ.μ ανά 10 στρέμματα γ) αθλητικές εγκαταστάσεις δ) ξενώνες μέχρι 50 κλίνες και μέγιστο αριθμό ορόφων 2. Κάλυψη για τα γήπεδα εντός Natura 6% ε) εγκαταστάσεις αναψυχής μέχρι 70 τμ. Κατώτατο όριο κατάτμησης και αρτιότητας τα 10 στρέμματα. Περιοχές με φυσικό κάλλος, που προστατεύονται είναι η περιοχή «Πελέκουδα», η περιοχή στο Ψαθρί, η περιοχή «Μιχαλολαϊκά», η θέση «Τρανός Βράχος», το δάσος Σέλεμνο και Χάραδρο . Επίσης χωροθετούνται τρία Αιολικά Πάρκα στις περιοχές 1) Γούπατα (υψόμετρο 1200-1300μ.) ισχύος 14.450 kw στη ζώνη Α3. 2) Τρανός Βράχος (υψόμετρο 800μ.) ισχύος 5950 kw στη ζώνη Π. 3) Αγ. Θεόδωροι (υψόμετρο 940-1340μ.) ισχύος 9350 kw στη ζώνη Α3.

ΠΕΠ 2 Προστασία Περιαστικού Πρασίνου Περιοχών Δασυλλίου-Βλατερού και Λόφου Διάκου. Στα αγροτεμάχια μη δασικού χαρακτήρα επιτρέπονται οι εξής δραστηριότητες: α) διαμόρφωση μονοπατιών β) περίπτερα-αναψυκτήρια, μέγιστη επιτρεπόμενη δόμηση 50τ.μ και ύψος 4μ. γ) υπαίθριοι χώροι άθλησης δ) παιδικές χαρές. Κατώτατο όριο κατάτμησης και αρτιότητας τα 8 στρέμματα.

ΠΕΠ 3 Περιοχές Προστασίας και Ανάδειξης θυλάκων-νησίδων πρασίνου, που περιβάλλονται από τον αστικό ιστό. Χωροθετούνται στις εξής περιοχές: α) Χαράδρα του Διάκου Σαμακιάς β) Λόφος Αμπελακιών γ) Ζώνη πρασίνου μεταξύ Νέας Εθνικής Οδού (ΝΕΟ) ΚΑΙ Της ΟΔΟΥ Παν/μίου. Στα αγροτεμάχια μη δασικού χαρακτήρα επιτρέπονται έργα

διαμόρφωσης μονοπατιών, υπαίθριοι χώροι άθλησης, παιδικές χαρές. Κατώτατο όριο κατάτμησης και αρτιότητας 6 στρέμματα.

ΠΕΠ 4 Ζώνη Προστασίας Ρεμάτων και Παραρεμάτων Περιοχών. Πρόκειται για τους τέσσερις χείμαρρους, τον Χάραδρο, τον Μείλιχο, τον Διακονιάρη και τον Γλαύκο, που πηγάζουν από το Παναχαϊκό όρος και καταλήγουν στην παραλία του ΠΣΠ, χωρίς να σχηματίζουν δέλτα. Ζώνη προστασίας είναι τα 50 μ. εκατέρωθεν της κοίτης και των εκβολών τους. Απαγορεύεται η δόμηση και οι δραστηριότητες, που ρυπαίνουν σε ζώνη μικρότερη των 20μ. από τις όχθες και τις εκβολές. Στα γήπεδα μη δασικού χαρακτήρα και εντός της ζώνης επιτρέπεται: α) κατοικία με μέγιστη επιτρεπόμενη δόμηση 150τ.μ. β) αναψυκτήρια με μέγιστη επιτρεπόμενη δόμηση 50τ.μ γ) περίπτερα ιστορικής και περιβαλλοντικής ενημέρωσης με μέγιστη δόμηση 50 τμ και μέγιστο ύψος 4μ. δ) παιδικές χαρές, υπαίθρια καθιστικά, γήπεδα άθλησης. Θεσπίζεται κατώτατο όριο κατάτμησης και αρτιότητας τα 8 στρέμματα.

ΠΕΠ 5 Περιοχή προστασίας Έλους Αγυιάς. Περιλαμβάνει έκταση 33,2 εκταρίων (Ha) και θα διαμορφωθεί σε Παραθαλάσσιο Πάρκο Οικολογίας, Αναψυχής και Πολιτισμού. Κατώτατο όριο κατάτμησης και αρτιότητας 8 στρέμματα. Στα γήπεδα μη δασικού χαρακτήρα επιτρέπονται: καθιστικά, εξυπηρέτηση θαλάσσιων λουτρών, πάρκιγκ, χώρο εκθέσεων, ανοικτό θέατρο, αναψυκτήριο, κιόσκια οικολογικής ενημέρωσης. Ο συντελεστής δόμησης εσωτερικά της γραμμής αιγιαλού είναι 0,10 και αφορά τον χώρο camping ΕΟΤ περίπου 5,7 εκτάρια (Ha).

ΠΕΠ 6 Περιοχή προστασίας εκβολών Χάραδρου και περιλαμβάνει τις εκβολές του Χάραδρου. Εντός της ζώνης επιτρέπονται οι χρήσεις: διαμόρφωση μονοπατιών, υπαίθρια καθιστικά, παιδικές χαρές, χώροι άθλησης.

ΠΕΠ 7 Ζώνη προστασίας και ανάδειξης αρχαιολογικών χώρων. Ο χώρος του Κάστρου.

ΠΕΠ 8 Ζώνη προστασίας του μυκηναϊκού νεκροταφείου στην περιοχή της Βούντενης.

ΠΕΠ 9 Ζώνη προστασίας της πηγής του Ρωμαϊκού Υδραγωγείου.

ΠΕΠ 10 Ζώνη προστασίας του αρχαιολογικού χώρου στη Μικρή Περιμετρική (Ρωμαϊκό Υδραγωγείο).

Επίσης ειδικής προστασίας χρήζουν τα εξής αρχαιολογικά σημεία: Γέφυρα της οδού Αρέθα, ταφικοί θάλαμοι της οδού Σάμου και Αριστομένους, η οδός Πατρέως στη σύνδεση με την Άνω Πόλη, το Στάδιο, η θέση Παγώνα, οι οδοί Κορίνθου-Τσαμαδού-Μιαούλη, όπου αποκαλύφθηκε τμήμα της Ρωμαϊκής πόλης, οι οδοί Μπουμπουλίνας – Όθωνος Αμαλίας με τα κατάλοιπα αρχαίου λιμένα, η θέση Ριγανόκαμπος με τον αρχαίο οικισμό, υδραγωγείο στις Καμάρες, μυκηναϊκό νεκροταφείο στην περιοχή Μπάλα, ο αρχαίος οικισμός στη θέση «Βαρκός», το Ενετικό Κάστρο Πουρναρόκαστρο, ο Παλαιόπυργος στη θέση Ελικίστρα, το εξωκκλήσι Αγ. Βαρβάρας στη θέση Νούτιχι.

Η πόλη της Πάτρας έχει αξιόλογα κτήρια αλλά δεν αποτελούν αντικείμενο προστασίας. Στα γήπεδα μη δασικού χαρακτήρα, εντός της ζώνης επιτρέπονται οι εξής ειδικές χρήσεις: α) κατοικία με μέγιστη επιτρεπόμενη δόμηση 150 τμ και ύψος 4 μ. β) περίπτερα ιστορικής περιβαλλοντικής ενημέρωσης με μέγιστη επιτρεπόμενη δόμηση 50 τμ και ύψος 4 μ. γ) παιδικές χαρές, υπαίθρια καθιστικά, χώροι άθλησης. Κατώτατο όριο κατάτμησης και αρτιότητας 6 στρέμματα.

Άρθρο 5

Περιοχές Ελέγχου και Περιορισμού της Δόμησης (ΠΕΠΔ). Πρόκειται για εδαφικά τμήματα της Εδαφικής Ενότητας Πατρέων, που βρίσκονται εκτός των εγκεκριμένων ρυμοτομικών σχεδίων στο περιαστικό και εξωαστικό χώρο, όπου ασκείται έλεγχος για να αποτραπεί η άναρχη δόμηση εκτός σχεδίου. Έτσι λοιπόν ορίζεται η περιοχή:

ΠΕΠΔ 1 Είναι η ζώνη προστασίας γεωργικής γης με υψηλή παραγωγικότητα και εκτείνεται ανάμεσα στο Διακονιάρη και τον Γλαύκο. Στα γήπεδα μη δασικού χαρακτήρα επιτρέπονται οι εξής χρήσεις: α) κατοικία με μέγιστη επιτρεπόμενη δόμηση 200 τμ β) γεωργικές αποθήκες γ) γεωκτηνοτροφικά κτήρια δ) κτηνοτροφικές μονάδες ε) μεταποιητικές μονάδες στ) κτήρια για κάλυψη θρησκευτικών αναγκών ζ) δεξαμενές η) θερμοκήπια θ) αντλητικές εγκαταστάσεις και δίκτυα ι) υδατοδεξαμενές ια) φρεάτια ιβ) εγκαταστάσεις τεχνικής υποδομής με μέγιστη δομήσιμη

επιφάνεια των κτηρίων 250 τμ. Ορίζεται κατώτατο όριο κατάτμησης και αρτιότητας 8 στρέμματα.

ΠΕΠΔ 2 Ζώνη γεωργικών χρήσεων. Περιλαμβάνει τη γεωργική γη, που περιβάλλει το ΠΣΠ ανατολικά, μεταξύ των ορίων της οικιστικής περιοχής και της περιμετρικής οδού. Επιθυμητή χρήση της γης είναι η γεωργική και λειτουργίες που βοηθούν την ενασχόληση του πληθυσμού με τη φύση, τον αθλητισμό, την αναψυχή. Οι ειδικές χρήσεις στα γήπεδα μη δασικού χαρακτήρα είναι όπως και στην ΠΕΠΔ1. Κατώτατο όριο κατάτμησης και αρτιότητας τα 6 στρέμματα και για τα ξενοδοχεία τα 8 στρέμματα. Μέγιστη δόμηση για κατοικίες τα 200 τμ ενώ για άλλες χρήσεις τα 250 τμ. Ο υφιστάμενος Χώρος Υγειονομικής Ταφής Απορριμμάτων (ΧΥΤΑ) Ξερόλακκας μετά την απομάκρυνση της λειτουργίας του χαρακτηρίζεται ως «χώρος πράσινου».

ΠΕΠΔ 3 Ζώνες Ειδικών Χρήσεων. Σ' αυτές περιλαμβάνονται οι ζώνες κοιμητηρίων και οι ζώνες απαλλοτρίωσης έργων υποδομής. Υπάρχουν 5 νεκροταφεία για το ΠΣΠ και 13 στους οικισμούς εκτός ΠΣΠ και υπολογίζεται ότι δεν χρειάζεται άλλο νεκροταφείο στο ΠΣΠ βάσει του πληθυσμού.

Άρθρο 6

Περιοχές οικιστικής ανάπτυξης. Είναι οι περιοχές προς πολεοδόμηση για το έτος αναφοράς 2021, όπου ο πληθυσμός του ΠΣΠ προβλέπεται ότι θα είναι 191.227 κάτοικοι. Η πρόβλεψη των νέων επεκτάσεων είναι 156,03 εκτάρια ha.

Άρθρο 7

Ζώνες ελεγχόμενης ανάπτυξης (ΖΕΑ). Είναι οι ζώνες εκτός των αστικών περιοχών, όπου έχουν δημιουργηθεί δραστηριότητες όπως: βιομηχανικές επιχειρήσεις, μεταφορές, τουρισμού, εμπορίου, εκθεσιακοί χώροι, κέντρα εμπορίου και αναψυχής, που δεν ήταν προγραμματισμένη η δημιουργία τους με συνέπεια την άναρχη εγκατάστασή τους. Προβλέπεται η δημιουργία ζωνών για την οργανωμένη εγκατάσταση παραγωγικών δραστηριοτήτων του τριτογενή τομέα.

ZEA 1 Ζώνη ελεγχόμενης ανάπτυξης (εμπορίου, χονδρεμπορίου) κοντά στον Γλαύκο ποταμό με δημιουργία ειδικών χρήσεων και δραστηριοτήτων. Συντελεστής Δόμησης (ΣΔ) : 0,8. Όριο κατάτμησης και αρτιότητας 4 στρέμματα.

ZEA 2 Ζώνη ελεγχόμενης ανάπτυξης (αθλητισμού, πολιτισμού, αναψυχής, εκπαίδευσης, εγκαταστάσεις ΔΕΥΑΠ και 6^{ης} ΕΜΑΚ στον κόμβο Κ4. Με επιτρεπόμενες ειδικές χρήσεις και δραστηριότητες και Συντελεστή Δόμησης : 0,4. Κατώτατο όριο κατάτμησης και αρτιότητας 8 στρέμματα.

ZEA 3 Ζώνη ελεγχόμενης ανάπτυξης (πολιτισμού, αναψυχής, τουρισμού) ανατολικά της μικρής περιμετρικής. Συντελεστής Δόμησης : 0,4. Κατώτατο όριο κατάτμησης και αρτιότητας 8 στρέμματα.

ZEA 4 Ζώνη ελεγχόμενης ανάπτυξης ανατολικά του κόμβου Κ2 με ειδικές χρήσεις και δραστηριότητες και Συντελεστή Δόμησης : 0,4. Κατώτατο όριο κατάτμησης και αρτιότητας 4 στρέμματα.

ZEA 5 Ζώνη ελεγχόμενης ανάπτυξης αθλητισμού παρά τον κόμβο Κ2 με ειδικές χρήσεις και δραστηριότητες. Συντελεστής Δόμησης: 0,4. Κατώτατο όριο κατάτμησης και αρτιότητας τα 8 στρέμματα.

ZEA 6 Ζώνη ελεγχόμενης ανάπτυξης (τουρισμού, αναψυχής) ανατολικά και νότια του Έλους Αγυιάς με ειδικές χρήσεις και δραστηριότητες. Συντελεστής Δόμησης : 0,6 και κατώτατο όριο κατάτμησης και αρτιότητας 8 στρέμματα και 4 στρέμματα κατά περιοχές.

ZEA 7 Ζώνη ελεγχόμενης ανάπτυξης παραγωγικών δραστηριοτήτων παρά τον βιολογικό καθαρισμό. Με ειδικές χρήσεις και δραστηριότητες. Συντελεστή Δόμησης 0,4 και κατώτατο όριο κατάτμησης και αρτιότητας 4 στρέμματα.

ZEA EX Ζώνες Ελεγχόμενης Ανάπτυξης Ειδικών Χρήσεων όπως σταθμοί εξυπηρέτησης αστικής ή υπεραστικής συγκοινωνίας, σταθμοί μετεπιβίβασης σε δίκτυο συνδυασμένων μέσων μεταφοράς.

Άρθρο 8

Βασικά Δίκτυα Υποδομών

Επιδιώκεται η κυρίαρχη θέση της Δημοτικής Ενότητας ως κόμβος στο μελλοντικό μεταφορικό δίκτυο της Ιονίας Οδού και του Δυτικού Σιδηροδρομικού Άξονα, που αποτελούν τμήματα του Διευρωπαϊκού Δικτύου Μεταφοράς. Εκτός από τις μεταφορικές υποδομές και τα οδικά δίκτυα, ρυθμίζεται το Δίκτυο Ύδρευσης, Αποχέτευσης, Διαχείρισης Στερεών Αποβλήτων, το δίκτυο ηλεκτρική ενέργειας και ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και το δίκτυο Τηλεπικοινωνιών και Οπτικών Ινών.

ΓΕΝΙΚΗ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΡΥΘΜΗΣΗ ΤΩΝ ΟΙΚΙΣΜΩΝ ΚΑΘΩΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΛΟΙΠΩΝ ΠΟΛΕΟΔΟΜΗΜΕΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Άρθρο 9

Το ΠΣΠ διευρύνεται και περιλαμβάνει τους οικισμούς προαστιακού χαρακτήρα Περιβόλας και Συχαινών.

Άρθρο 10

Πολεοδομικό Συγκρότημα Πατρών

Το ΠΣΠ λειτουργεί με τάσεις συνένωσης με τις Δημοτικές Ενότητες του Ρίου, Παραλίας και Μεσσήνης. Η προβλεπόμενη έκταση του ΠΣΠ μαζί με τα Άνω Συχαινά και την Περιβόλα θα είναι 2.459,77 εκτάρια (Ha) και ο πληθυσμός θα είναι 191.227 κάτοικοι.

Πολεοδομική αναδιάρθρωση. Θεσμοθετείται η αναδιοργάνωση του ΠΣΠ σε 14 συνοικίες και 55 γειτονίες. Προβλέπονται ρυθμίσεις ανά συνοικία:

Α1 Συνοικία Σ1: Καστελόκαμπος Παραλία Προαστίου-

Αγ. Παντελεήμονας Προβλέπεται η βύθιση της σιδηροδρομικής γραμμής, ανάπτυξη πράσινου και δημιουργία πεζόδρομων και ποδηλατοδρόμων μετά από μελέτη. Ανάπτυξη υποτυπώδους τοπικού κέντρου στον Καστελόκαμπο. Η μετατροπή του εκτός σχεδίου γηπέδου του ΟΕΚ έκτασης 0,8 εκταρίων ha σε άλσος με αθλοπαιδιές.

Α2 Συνοικία Σ2: Προάστιο-Μποζαΐτικα-Κοτρώνι-Αρέθα-Κάτω Συχαινά. Προβλέπονται επεκτάσεις στα Κ. Συχαινά, δημιουργία Τοπικού Κέντρου στην Αρέθα μέχρι την Λ. Μειλίχου, δημοτικές αγορές στα Μποζαΐτικα και Κ. Συχαινά, ενοποίηση του χώρου της Ρωμαϊκής Γέφυρας με το Νέο Μουσείο, χώρος πράσινου δυτικά του γηπέδου Τόφαλος.

A3 Συνοικία Σ3: **Ανθούπολη-Β.Ανθούπολη-Ζαβλάνι-Γούβα.** Προβλέπονται τόνωση του τοπικού κέντρου της Ανθούπολης και προέκταση, δημοτική αγορά, κήρυξη του Α' Νεκροταφείου ως μνημείου.

A4 Συνοικία 4 : **Έξω Αγυιά-Αγυιά-Γλυφάδα/Παναχαϊκή-Αγία Σοφία-Νόρμαν.** Προβλέπονται χρήση των εγκαταστάσεων του Έλους ως σταθμός υποδοχής, όσων έχουν πληγεί από θεομηνίες με αποθηκευμένες π.χ σκηνές, δημιουργία άλσους στον Καλαμώνα, τοπικά κέντρα, επέκταση του Γραμμικού Κέντρου της Έλληνας Στρατιώτη στις οδούς Αυστραλίας και Νοταρά. Δημιουργία σταθμού Αγ. Διονυσίου με υπογειοποίησή του. Διαμόρφωση ελεύθερων χώρων, πρασίνου, και κέντρων αναψυχής.

A5 Συνοικία Σ5 : **Ιστορικό Κέντρο-Βλατερό/Τριτάκη-Περιοχή Αρχαίου Ωδείου-Τάσι.** Προβλέπονται ανάπλαση, πεζοδρομήσεις, ευέλικτα μικρά μέσα μαζικής μεταφοράς, αναστύλωση του Ρωμαϊκού Ωδείου, ολοκλήρωση ανασκαφής του Σταδίου και οπτική σύνδεση με το Ρωμαϊκό Ωδείο, διαμόρφωση περιπάτου στην Υψηλάντου-Γεροκωστοπούλου, ανάδειξη του αρχαίου λιμένα, του Κάστρου, χρησιμοποίηση του Παλαιού Νοσοκομείου ως Βυζαντινό Μουσείο, μετατροπή του Καραμανδάνειου Νοσοκομείου σε Ιατροπαιδαγωγικό Κέντρο, καθορισμό του Αρσάκειου σε χώρο Πολιτισμού και Διοίκησης.

A6 Συνοικία 6 : **Ψηλά Αλώνια-Τριών Ναυάρχων-Αγ. Γεράσιμος-Σκαγιοπούλειο.** Προβλέπεται εγκατάσταση χώρου στάθμευσης, φύτευσης της πλατείας Υψηλών Αλωνίων, δημιουργία Τοπικών Κέντρων, δημιουργία ζώνης πρασίνου στο Ρήγμα της Αγ. Τριάδας.

A7 Συνοικία 7 : **Αγ. Αικατερίνη-Τριάντειος-Πλ. Ελευθερίας-Αγ. Γεώργιος Λάγγουρα.** Προβλέπονται αναπλάσεις στις περιοχές Γύφτικα και Προσφυγικά, διεύρυνση πεζοδρομίων, διατήρηση των στενών δρόμων ως πεζοδρόμων. Μετατροπή της πλατείας σε άλσος, τόνωση των τοπικών κέντρων.

A8 Συνοικία 8: **Εβραιομνήματα/Ασύρματος-Αρόη-Παγώνα/Αγ. Παρασκευή-Διάκου/Σαμακιά.** Προβλέπεται δημιουργία Τοπικού Γραμμικού Κέντρου, μόνιμη εγκατάσταση της δημοτικής αγοράς, άλσος στην περιοχή «Χαράδρα», δημιουργία πράσινου στην περιοχή Αρόη, Εβραιομνήματα και Παγώνα.

A9 Συνοικία 9 : Γηροκομείο/Τζολέικα-ΚΕΤΕΣ-Νοσοκομείο-Λάγγουρα-Κούτσα Εγλυκάδας-Εγλυκάδα. Προβλέπεται αντιρρυπαντική συντήρηση του υποσταθμού της ΔΕΗ, τόνωση των Τοπικών Κέντρων, επεκτάσεις στα Παντελέικα και στην Κούτσα.

A10 Συνοικία 10: Εθνικό Στάδιο-ΤΕΙ-Ψαροφάι. Προβλέπεται η χρήση του Εθνικού Σταδίου ως χώρος υποδοχής όσων έχουν πληγεί από θεομηνίες με αποθήκευση σκηνών, διατήρηση πρασίνου, λειτουργία Τοπικού Κέντρου.

A11 Συνοικία 11: Ζαρουχλέικα-Αγ. Ιωάννης Πράτσικας-περιοχή βίλλας Λαδόπουλου. Προβλέπεται διατήρηση υφιστάμενων Γραμμικών Κέντρων της Ανθείας και της Ευβοίας, τόνωση Γραμμικού κέντρου της Πράτσικα, εμπλουτισμός με διπλές δεντροστοιχίες στις παρειές του Διακονιάρη. Ανάπλαση των εργατικών πολυκατοικιών.

A12 Συνοικία 12: Ψάχου-Μέμου-Κρύα Ιτεών-Επιχειρησιακό Κέντρο. Προβλέπεται δημιουργία Επιχειρησιακού Κέντρου επί της Ακτής Δυμαίων, αποκατάσταση των απομεινारीών της Πειραιϊκής Πατραϊκής, απομόνωση του σταθμού της ΔΕΗ με φράγμα πρασίνου, πρόβλεψη Τοπικού Κέντρου, διατήρηση Γραμμικού Κέντρου της Ευβοίας, αναβάθμιση της δυτικής Γέφυρας του χειμάρρου Γλαύκου.

A13 Συνοικία 13: Μπεγουλάκι-Ακρωτηρίου/Μακρυγιάννη. Προβλέπεται λειτουργία δεύτερου Νοτιοανατολικού Υπερτοπικού Κέντρου, διατήρηση χώρου πρασίνου επί της Ακρωτηρίου, διάνοιξη οδικού δικτύου, όπου έχει αδιέξοδα.

A14 Συνοικία 14: Δεμένικα/Μεταμόρφ. Σωτήρος-Ιτιές/Λεύκα. Προβλέπεται διατήρηση δύο υφιστάμενων Γραμμικών Κέντρων στις οδούς Δημοκρατίας και Λεύκας, ανάπλαση των εργατικών κατοικιών, εμπλουτισμός με πράσινο, εξυγίανση Επιχειρηματικού Πάρκου (ΒΙΠΑ-ΒΙΟΠΑ), διατήρηση και αναβάθμιση της Λαχαναγοράς.

A15 : Περιαστικοί οικισμοί που εντάσσονται στο ΠΣΠ και είναι η Περιβόλα, τα Άνω Συχαινά, Παντελέικα, Κούτσα, και Τζολέικα.

A16 : Το παραλιακό μέτωπο προορίζεται για τη δημιουργία τουριστικών δραστηριοτήτων και αναψυχής. Χωρίζεται σε ζώνες Α,Β,Γ (με υποζώνες Γ1, Γ2, Γ3), Δ. Δεν περιλαμβάνεται στις ζώνες η περιοχή του Νέου Λιμένα. Η ζώνη Α που εκτείνεται από τον Δυτικό Καστελόκαμπο μέχρι την

Παραλία Προαστίου 1,6 χλμ, είναι ακτή κολύμβησης και περιοχή απολύτου προστασίας ΠΕΠ 6. Προβλέπεται καθαρισμός της παραλίας και εξοπλισμός για τους λουόμενους, φύτευση της παραλίας και αναβάθμιση της ποιότητας των νερών, πεζοδρομήσεις. Η ζώνη Β περιλαμβάνει το νότιο όριο της Παραλίας Προαστίου μέχρι το νότιο όριο της Αγυιάς. Είναι τμήμα των ζωνών ελεγχόμενης ανάπτυξης ΖΕΑ 6, ΠΕΠ 5 και εν μέρει περιοχή κολύμβησης. Προβλέπεται το Έλος να λειτουργήσει ως Πάρκο Οικολογίας Αναψυχής και Πολιτισμού και μαζί με το χώρο του πρώην camping να αποτελέσουν μία ενότητα. Διατηρείται το κολυμβητήριο και το πάρκιγκ που γειτνιάζει. Επιτρέπονται καντίνες χωρίς τραπεζοκαθίσματα εμβαδού 20 τμ. Επίσης προβλέπεται η μεταφορά της αστικής αρτηρίας από την Κανελλοπούλου να συνεχίζεται στην οδό Καραμανλή και τη δημιουργία δακτυλίου αποτελούμενου από τις οδούς Κανελλοπούλου και Μαν. Ανδρόνικου, που συνεχίζεται ανατολικά του camping και του Έλους Αγυιάς για την αποσυμφόρηση της παραλιακής περιοχής. Στην παραλιακή ζώνη νότια του Έλους και μέχρι τις εκβολές του Μείλιχου προβλέπεται δημιουργία ποδηλατοδρόμου και δρόμου ήπιας κυκλοφορίας. Στο ύψος του «Ναυταθλητικού Ομίλου» διαμορφώνονται μικρές προβλήτες για θαλάσσια σπορ επίσης χώροι παρκινγκ. Το τμήμα που περιλαμβάνει τους χώρους του Παλιού Λιμανιού 4,5 χλμ προσφέρει την έξοδο προς τη θάλασσα του ιστορικού κέντρου. Στη ζώνη αυτή επιτρέπονται χώροι πράσινου, διαδρομές περιπάτου, ποδηλάτου, κιόσκια και εν μέρει για τουριστικό αγκυροβόλιο.

Στην Υποενότητα 1 (περιοχή Τριών Ναυάρχων έως Νέο Λιμάνι), διατηρείται η ιχθυόσκαλα, δημιουργείται παραθαλάσσιο πάρκο με δραστηριότητες, και θέσεις πάρκιγκ.

Στην Υποενότητα 2 (περιοχή από Καρόλου έως Τριών Ναυάρχων), ο χώρος αποδίδεται στο ιστορικό κέντρο. Στη ζώνη αποκαθίστανται ιστορικά κτήρια π.χ αποθήκες. Επίσης απελευθερώνεται η προβλήτα Γούναρη από το κτήριο του ΟΛΠΑ, που κατεδαφίζεται λόγω καταστροφής του από σεισμό. Ο μόλος του Αγίου Νικολάου δίνεται για περίπατο και υπαίθριες εκδηλώσεις.

Στην Υποενότητα 3 (περιοχή από Μείλιχο μέχρι Καρόλου) διατηρείται η βόρεια λιμενολεκάνη για τον ελλιμενισμό κρουαζιερόπλοιων. Αναβαθμίζεται η Μαρίνα και συνεχίζεται ο πεζόδρομος και ποδηλατοδρόμος της προηγούμενης ζώνης.

ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΩΝ ΕΝΟΤΗΤΩΝ

Για τις οικιστικές περιοχές προβλέπεται η διάκριση σε ζώνες κατοικίας 1^{ης} βαθμίδας και κατοικίας 2^{ης} βαθμίδας. Στις περιοχές κατοικίας 1^{ης} βαθμίδας επιτρέπονται ειδικές χρήσεις γης : κατοικία, ξενώνα 20κλινών, εμπορικά καταστήματα μέχρι 200 τμ, κτήρια κοινωνικής πρόνοιας, εκπαίδευσης, αθλητικές εγκαταστάσεις, θρησκευτικοί χώροι, πολιτιστικοί, εστιατόρια μέχρι 150 τμ, αναψυκτήρια μέχρι 100 τμ, χώροι στάθμευσης.

Στις περιοχές κατοικίας 2^{ης} βαθμίδας επιτρέπονται ειδικές χρήσεις γης, όπως παραπάνω. Οι περιοχές Τοπικά Κέντρα, Διαμπερή Γραμμικά Κέντρα Διασυνοριακού Χαρακτήρα και οι περιοχές Υπερτοπικά Γραμμικά και Επιφανειακά Κέντρα, οι περιοχές Κέντρο πόλης – Ιστορικό Κέντρο, ζώνη Τουρισμού –Αναψυχής έχουν ανάλογες επιτρεπόμενες ειδικές χρήσεις γης.

Ειδικές χρήσεις: Προβλέπεται η επέκταση του χώρου του Δικαστικού Μεγάρου με την επιτρεπόμενη ειδική χρήση της Διοίκησης εφόσον εγκριθεί η επέκταση σύμφωνα με το άρθρο 4 του Π.Δ./23-2-1987. Το ίδιο ισχύει για το γήπεδο της Παναχαϊκής με επιτρεπόμενη ειδική χρήση αθλητικές εγκαταστάσεις, συνοδές εμπορικές χρήσεις. Το οικοδομικό τετράγωνο που χωροθετείται το Σκαγιοπούλειο έχει επιτρεπόμενες ειδικές χρήσεις : πολιτιστικές εγκαταστάσεις και κτήρια κοινωνικής πρόνοιας.

ΜΕΣΟΣ ΣΥΝΤΕΛΑΣΤΗΣ ΔΟΜΗΣΗΣ ΑΝΑ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ (Π.Ε) ΚΑΙ ΜΙΚΤΕΣ ΟΙΚΙΣΤΙΚΕΣ ΠΥΚΝΟΤΗΤΕΣ

Προκειμένου να ομαλοποιηθεί η κλίμακα των Συντελεστών Δόμησης μειώνεται ο Συντελεστής Δόμησης από 1,15 σε 1,12 .

Άρθρο 11

Οικισμοί εκτός Πολεοδομικού Συγκροτήματος Πατρών.

Η πολεοδομική οργάνωση διαρθρώνεται σε 1) ημιορεινούς οικισμούς (Βούντενη, Δραγώλενα, Μπάλας, Χάραδρος, Ελικίστρα, Νέο Σούλι, Ρυάκι, Καρυά, Ρωμανός, Πουρναρόκαστρο) 2) ορεινούς οικισμούς πλησίον της Μεγάλης Περιμετρικής. Επιτρεπόμενες ειδικές χρήσεις γης είναι για κατοικία, ξενώνες 20 κλινών, εμπορικά καταστήματα μέχρι 150 τμ, κτήρια κοινωνικής πρόνοιας, εκπαίδευσης, αθλητικές εγκαταστάσεις,

θησκευτικοί χώροι, πολιτιστικά κέντρα, εστιατόρια μέχρι 150 τ.μ, χώροι στάθμευσης, επαγγελματικά εργαστήρια χαμηλής όχλησης.

Άρθρο 12

Δίκτυα Υποδομής Πολεοδομικού Συγκροτήματος Πατρών

Για τον εξορθολογισμό των δικτύων υποδομής επιδιώκεται :1) περιορισμός κυκλοφορίας των Ι.Χ με δρομολόγηση mini-bus παλίνδρομης ή κυκλικής κίνησης 2) δημιουργία δικτύου πράσινων πεζοδρόμων-ποδηλατοδρόμων, χώρων στάθμευσης 3) δημιουργία Ολοκληρωμένου-Τουριστικού Πολιτιστικού Άξονα 4) Λιμενικές υποδομές : ολοκλήρωση έργων στο Νέο Λιμένα και υποδομές Μέσων Σταθερής Τροχιάς.

Άρθρο 13

Περιβαλλοντική Αναβάθμιση ΠΣΠ . Προβλέπονται ρυθμίσεις σε όλες τις συνοικίες Σ1-Σ14 για δημιουργία νησίδων πράσινου, πεζοδρόμους, ποδηλατοδρόμους, δρόμους με ήπια κυκλοφορία, χώρους στάθμευσης, δημιουργία αλσών, μονοπάτια, καθιστικά, δεντροστοιχίες, χώροι άθλησης, διεύρυνση πλατειών, ανάδειξη αρχαιολογικών χώρων.

Άρθρο 14

Φορέας υλοποίησης. Είναι ο υπό σύσταση Οργανισμός ρυθμιστικού Σχεδίου και Προγράμματος Προστασίας Περιβάλλοντος Πάτρας και μέχρι την ενεργοποίηση του παραπάνω οργάνου, ο Δήμος Πάτρας.

Άρθρο 15

Πρόγραμμα ενεργοποίησης. Το Πρόγραμμα Ενεργοποίησης του ΓΠΣ αφορά την περίοδο 2011-2021, με χρηματοδότηση από το ΕΣΠΑ 2007-2013, Πράσινο Ταμείο, Ίδιους Πόρους, Κοινοτικούς Πόρους, ΠΔΕ. Οι απαιτούμενες μελέτες, παρεμβάσεις, έργα και αναπλάσεις αναφέρονται στο χρονοδιάγραμμα υλοποίησης του ΠΣΠ ως εξής : Α) 2011-2015, Β) 2016-2018, Γ) 2019-2021. Αρμόδιος φορέας υλοποίησης είναι ο Δήμος, Υπηρεσίες Αποκεντρωμένης Διοίκησης και Υπουργείων, ΥΠΕΚΑ, ΟΛΠΑ.

Άρθρο 16

Παραρτήματα και Διαγράμματα

Άρθρο 17

Γενικές και μεταβατικές διατάξεις

Άρθρο 18

Καταργούμενες διατάξεις

11. Ζεύξη Ρίου Αντιρρίου

Η γέφυρα Ρίου-Αντιρρίου φέρει το όνομα του Χαριλάου Τρικούπη και επιβεβαιώνει το όραμα του μεγάλου πολιτικού. Στα επτά χρόνια διακυβέρνησής του, κατασκευάστηκαν 700 χλμ σιδηροδρομικού δικτύου, 3000 χλμ οδικού δικτύου, έγινε η διάνοιξη της διώρυγας της Κορίνθου, αποξηράνθηκε η Κωπαΐδα και εκσυγχρονίστηκαν πολλά λιμάνια. Την εποχή όμως που ο Τρικούπης οραματίστηκε την γέφυρα δεν υπήρχε η αναγκαία τεχνολογία για την υλοποίησή της. Χρειάστηκε να περάσουν 115 χρόνια μέχρι το όραμά του να γίνει πραγματικότητα.

Το πρώτο φέρρυ-μποτ για το θαλάσσιο πέρασμα δρομολογήθηκε το 1945 και ονομαζόταν «Σωκράτης Ιασεμίδης». Δέκα χρόνια αργότερα το «Ρόδος» ξεκίνησε τα δρομολόγια Πατρών- Κρυονερίου. Μόνο προς τα τέλη του 20ού αιώνα δρομολογήθηκαν τα πρώτα οχηματαγωγά με είσοδο και έξοδο από την πλώρη και την πρύμνη, χωρίς να βελτιώσει την κατάσταση.

Χρειαζόταν σαράντα πέντε περίπου λεπτά για την διαδρομή μαζί με τον χρόνο αναμονής, επιβίβασης και αποβίβασης. Τα 35 οχηματαγωγά δούλευαν ασταμάτητα για να εξυπηρετήσουν το κοινό. Τα Σαββατοκύριακα του καλοκαιριού οι ουρές των χιλιομέτρων έβαζαν σε σκληρή δοκιμασία την υπομονή των οδηγών, ενώ τον χειμώνα σε περίπτωση κακοκαιρίας τα φέρρυ-μποτ έμεναν δεμένα στους κάβους.

Η μονοκρατορία των φέρρυ-μποτ κράτησε περίπου μισό αιώνα και σταμάτησε όταν ξεκίνησαν οι εργασίες για την Γέφυρα. Τον Δεκέμβριο του 1994 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προσδιόρισε δεκατέσσερα έργα υποδομής πρώτης προτεραιότητας για να διευκολυνθούν οι Ευρωπαϊκές

συναλλαγές. Σ' αυτά φιγουράριζε ο αυτοκινητόδρομος Αθήνας- Πάτρας στον οποίο είχε ενταχθεί η Γέφυρα Ρίου – Αντιρρίου.

Ήταν πολλές οι αντιξοότητες για την κατασκευή : Στην περιοχή εκδηλώνεται η μεγαλύτερη σεισμική δραστηριότητα της Ευρώπης, ένα δίκτυο ρηγμάτων διασχίζει τον Κόλπο, του οποίου οι ακτές στο δυτικό στόμιό του απομακρύνονται μεταξύ τους με ρυθμό 8 χιλιοστών το χρόνο. Οι υποθαλάσσιες ερευνητικές γεωτρήσεις είχαν αποκαλύψει ασταθές υπέδαφος, με πάχος περισσότερο από 100 μέτρα από αλλεπάλληλες κινητές στρώσεις άμμου, χαλικιών και προσχώσεων.

Άλλη σοβαρότατη δυσκολία ήταν το μεγάλο βάθος της θάλασσας (72 μέτρα από την επιφάνεια), βάθος πέντε φορές μεγαλύτερο απ' ότι σε συνηθισμένες συνθήκες κατασκευής μιας γέφυρας. Οι πυλώνες έπρεπε να σχεδιαστούν με αντοχή σε πρόσκρουση κενού δεξαμενόπλοιου 180.000 τόνων, που πλέει με ταχύτητα 16 κόμβων. Το κατάστρωμα της γέφυρας σχεδιάστηκε να αντέχει σε αέρα που πνέει με ταχύτητα 250 χλμ την ώρα.

Το 1987 ξεκίνησαν οι διαδικασίες για τον πρώτο διαγωνισμό και τελικά το 1988 κατατέθηκαν στο Υπουργείο πέντε προσφορές. Ο Όμιλος «Γέφυρα» είχε προτείνει την τολμηρή λύση μιας καλωδιωτής γέφυρας. Υπήρχαν πολλοί δισταγμοί, συμπληρωματικές μελέτες, διαμάχες αλλά χωρίς αποφάσεις.

Το 1991 ξεκίνησε νέος διαγωνισμός και το 1993 ξεκίνησε η διαδικασία δημοπράτησης, που στηριζόταν στα αποτελέσματα των ερευνών και στις προτάσεις των διαγωνιζομένων.

Η σύμβαση παραχώρησης, που επικυρώθηκε από την Βουλή στις 24 Απριλίου 1996 και τέθηκε σε ισχύ στις 24 Δεκεμβρίου 1997, ανέθεσε στην ΓΕΦΥΡΑ ΑΕ την κατασκευή του έργου. Μέτοχοι της ΓΕΦΥΡΑ ΑΕ είναι : «VINCI Concessions» (53%), «Ελληνική Τεχνοδομική ΤΕΒ» (15,48%), «J και P Άβαξ» (11,20%), «Αθηνά» (7,74%), «Προοδευτική» (7,74%), και «Παντεχνική» (4,84%).

Η διάρκεια της σύμβασης ανέρχεται σε 42 χρόνια: 7 χρόνια για την κατασκευή και 35 χρόνια εκμετάλλευσης. Μετά την λήξη αυτής της περιόδου η ευθύνη για την λειτουργία και την συντήρηση του έργου θα περιέλθει στο Ελληνικό Δημόσιο.

Το προβλεπόμενο ύψος της επένδυσης κατά την υπογραφή της Σύμβασης Παραχώρησης, το 1996, ήταν 750 εκατομμύρια ευρώ. Το Ελληνικό δημόσιο θα συνέβαλλε στο ποσό κατά 40% του κόστους, η ΓΕΦΥΡΑ ΑΕ σε ποσοστό 10% και το υπόλοιπο 50% του κόστους θα καλυπτόταν από δάνειο ύψους 370 εκατομμυρίων ευρώ με περίοδο αποπληρωμής 25 ετών στην Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων, η οποία όμως απαιτούσε εγγύηση για την ολοκλήρωση των εργασιών. Η εγγύηση καλύφθηκε από έναν όμιλο

τραπεζών με επικεφαλής την Bank of America και την Bank of Tokyo Mitsubishi. Αν η ΓΕΦΥΡΑ ΑΕ δεν τηρούσε κάποιες συμφωνίες, ο όμιλος τραπεζών θα την υποκαθιστούσε και θα ολοκλήρωνε τις εργασίες.

Το έργο τελικά ολοκληρώθηκε τον Αύγουστο του 2004, τέσσερις μήνες πριν την συμβατική προθεσμία και αποδείχθηκε τελικά ότι είναι πιο εύκολο να κατασκευασθεί μια τέτοια γέφυρα από το να πάρει κανείς την απόφαση της κατασκευής της, αφού πέρασαν περισσότερα από έντεκα χρόνια από την πρώτη συνάντηση.

11. 1. Η Θεμελίωση

Το τμήμα του έργου που μελετήθηκε, δοκιμάστηκε και αναλύθηκε περισσότερο από κάθε άλλο, ήταν τα θεμέλιά του. Η μελετητική ομάδα εμπνεύστηκε από τις τεχνικές off shore και σχεδίασε εντυπωσιακά επιφανειακά θεμέλια : καθένα από τα τέσσερα βάθρα στηρίζεται σε πέδιλα διαμέτρου 90 μέτρων και ύψους 14 μέτρων τα οποία απλά επικάθονται στον πυθμένα της θάλασσας. Για την στήριξη των βάθρων, που μετέφεραν στην θεμελίωση βάρους 150.000 τόνων το καθένα οι μελετητές σκέφτηκαν να ενισχύσουν το υπέδαφος με την έμπηξη «ενθεμάτων», μεταλλικών σωλήνων με μήκος 25 έως 30 μέτρων και διάμετρο 2 μέτρων. Ήταν μια καινοτομία που προβληματίσε.

Το 1996 πραγματοποιήθηκαν δοκιμές, μέσω προσομοίωσης στη Νάντη και στο Μπορντώ. Μακέτες σε κλίμακα 1/100 των θεμελίων, που στηρίζονταν στο έδαφος (ενισχυμένο με μεταλλικούς σωλήνες), περιστράφηκαν με ταχύτητα 300 χλμ την ώρα και υποβλήθηκαν ταυτόχρονα σε τεχνητό πεδίο βαρύτητας των 100g (100 φορές την βαρύτητα). Τα αποτελέσματα επιβεβαίωσαν τους υπολογισμούς: το έδαφος που είχε ενισχυθεί με μεταλλικά ενθέματα δεν επιτρέπει την ανατροπή των βάθρων σε περίπτωση σεισμού.

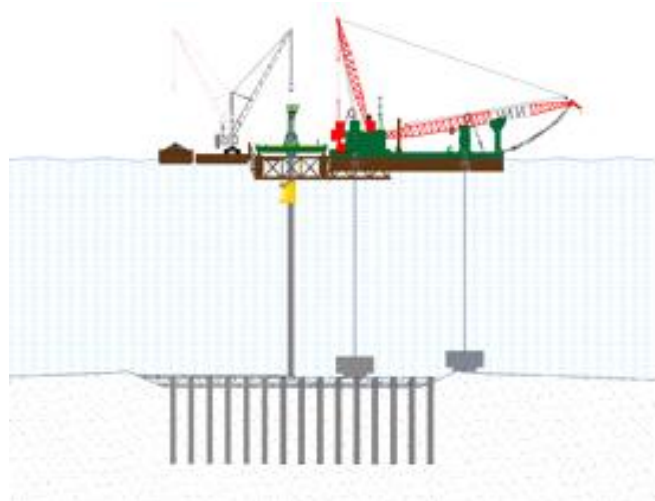
Ο Jean Paul Teyssandier, που είχε την επίβλεψη του έργου θεώρησε ότι είχαν λύσει το κρίσιμο πρόβλημα της θεμελίωσης, που ήταν το δυσκολότερο σημείο.

Πολύ γρήγορα η φήμη της γέφυρας έκανε τον γύρω του κόσμου. Οι δημιουργοί της προσκλήθηκαν σε κάθε γωνιά του πλανήτη για να παρουσιάσουν το έργο τους, ενώ αποστολές μηχανικών από την Ιαπωνία και την Καλιφόρνια επισκέφτηκαν το εργοτάξιο για να μελετήσουν το πιο φιλόδοξο αντισεισμικό έργο που έχει ποτέ κατασκευαστεί.

Η ενίσχυση του υπεδάφους του πυθμένα στις θέσεις θεμελίωσης, ήταν ιδιαίτερα δύσκολο εγχείρημα, γιατί έπρεπε να διεκπεραιωθεί σε βάθος 65 μέτρων από σταθερή θέση στ' ανοικτά στην θάλασσα. Η ομάδα τεχνικών του έργου επινόησε νέου τύπου φορτηγίδα την «Λίζα», με «τανυόμενα σκέλη», η οποία είχε τέσσερις κατακόρυφες αλυσίδες. Την κάθε μια από αυτές κρατούσε ακίνητη ένα έρμα 750 τόνων, που επικαθόταν στον πυθμένα της θάλασσας. Οι αλυσίδες τεντώνονταν από την φορτηγίδα και την ανάγκαζαν να βυθιστεί ελαφρά μέσα στην θάλασσα. Το βύθισμα αυτό της έδινε μεγάλη σταθερότητα σε περίπτωση φουσκοθαλασσιάς, ανέμων ή θαλάσσιων ρευμάτων. Η «Λίζα», ήταν ικανή να ανασύρει με δικά της μέσα το έρμα και να το μετακινήσει για να αγκυρωθεί σε άλλο σημείο.

Στο σημείο όπου επρόκειτο να τοποθετηθούν τα τέσσερα βάθρα, το θαλάσσιο υπέδαφος βυθοκορήθηκε (σκάφτηκε υποθαλάσσια) σε βάθος τεσσάρων μέτρων, προτού ενισχυθεί με το « κάρφωμα » των μεταλλικών ενθεμάτων.

Μια τεράστια υδραυλική σφύρα κατέβαζε έναν πεντακόσιους μεταλλικούς σωλήνες, μήκους 25 ή 30 μέτρων και διαμέτρου 2 μέτρων, μέχρι τον πυθμένα της θάλασσας και τους έμπηγε στο έδαφος. Η ακριβής τοποθέτησή τους ελεγχόταν από σύστημα δορυφορικού ελέγχου GPS, που εντόπιζε τον οδηγό τους, ο οποίος βρισκόταν πάνω από την επιφάνεια του νερού.

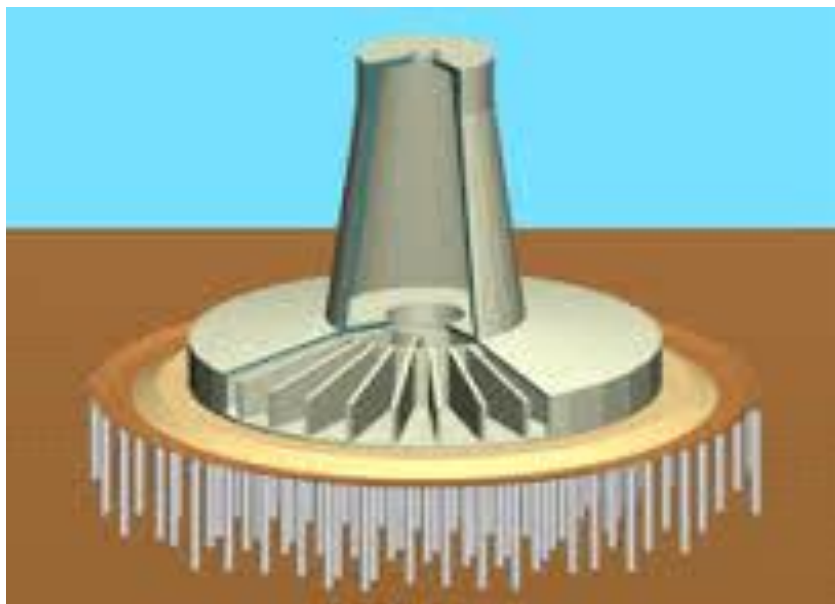

Η βυθοκόρηση του πυθμένα.

Μετά την έμπηξή τους τα ενθέματα επικαλύπτονταν από μια στρώση πάχους 3 μέτρων από αμμοχάλικο συγκεκριμένης κοκκομετρικής διαβάθμισης. Η στρώση έπρεπε να είναι απόλυτα επίπεδη για να επικαθήσουν οι βάσεις των βάθρων. Με αυτό τον τρόπο σε περίπτωση ισχυρού σεισμού οι βάσεις θα μπορούσαν να μετατοπισθούν ολισθαίνοντας, πάνω στην στρώση του αμμοχάλικου. Αυτή η μετατόπιση

δεν ξεπερνά τις λίγες δεκάδες εκατοστών και καθιστά δυνατή την απορρόφηση σημαντικού μέρους των σεισμικών ταλαντώσεων, χωρίς να τις μεταφέρει στην υπόλοιπη κατασκευή.

Η όλη αυτή εργασία έγινε χωρίς δύτες, χάρη σε ένα πολύ μεγάλο σωλήνα, που έφθανε μέχρι τον πυθμένα της θάλασσας.

Μεταλλικά ενθέματα και η επικάλυψη με αμμοχάλικο όπου επικάθεται το βάθρο.

Χαρτογραφήσεις με σύστημα sonar του πυθμένα από την επιφάνεια της θάλασσας επιβεβαίωσαν το επίπεδο των στρώσεων με ακρίβεια μερικών εκατοστών.

13 Μαΐου 2001. Το πρώτο βάθρο είχε ολοκληρωθεί και μπορούσε να εγκαταλείψει την υγρά δεξαμενή για να ποντιστεί στην τελική του θέση. Τρία ρυμουλκά μετακίνησαν αργά τον εντυπωσιακό όγκο, που είχε βύθισμα 55 μέτρων. Μόλις έφτασαν στον προορισμό τους τα ρυμουλκά σε διάταξη αστεριού, προσδέθηκαν σε άγκυρες. Οι αντλίες γέμισαν σιγά-σιγά τους θαλάμους της βάσης με νερό και το βάθρο βυθίστηκε. Η θέση επαληθευόταν συνεχώς με το σύστημα GPS. Ο στόχος ήταν να τοποθετηθεί το βάθρο πάνω στη στρώση αμμοχάλικου στην ακριβή του θέση με περιθώριο λάθους μικρότερο από 10 εκατοστά. Μετά την πόντιση του βάθρου στην θάλασσα η κατασκευή συνεχίζεται πάνω από την επιφάνεια του νερού σε σχήμα οκτάγωνο.

11. 2. Ξηρά δεξαμενή

Οι εργασίες έπρεπε να ξεκινήσουν από τις εγκαταστάσεις στα 300.000 τ.μ. που είχαν τεθεί στη διάθεση της εταιρείας στο Αντίρριο. Οι πιο σημαντικές εργασίες αφορούσαν την εκσκαφή μιας ξηράς δεξαμενής (dry dock) βάθους 12 μέτρων, μήκους 200 μέτρων και πλάτους 100 μέτρων, μέσα στην οποία επρόκειτο να κατασκευασθούν οι βάσεις των μελλοντικών θεμελίων. Τον Οκτώβριο του 1999, η ξηρά δεξαμενή ήταν έτοιμη, ο πυθμένας είχε στρωθεί με σκυρόδεμα και η κατασκευή του πρώτου βάθρου μπορούσε να ξεκινήσει. Οι εργασίες ήταν εντυπωσιακές.

Επρόκειτο για την κατασκευή ενός πέλματος από οπλισμένο σκυρόδεμα με διάμετρο 90 μέτρων και ύψους 14 μέτρων. Τα τοιχώματα οπλίζονταν πολύ πυκνά για να μπορέσουν να αντέξουν την πίεση του νερού σε βάθος 65 μέτρων.

Κατακόρυφα τοιχία από σκυρόδεμα χώριζαν την βάση σε 32 όμοιους θαλάμους οι οποίοι μπορούσαν να κατακλυσθούν και να χρησιμεύσουν για έρμα κατά τις εργασίες ρυμούλκησης και πόντισης των βάθρων. Στο κέντρο κάθε βάσης τοποθετήθηκε ένας γερανός με βραχίονα 60 μέτρων, που θα συνόδευε το βάθρο σε όλη την διάρκεια της κατασκευής του.

Στις 23 Σεπτεμβρίου 2000 η ξηρά δεξαμενή ανοίγει, αφού αφαιρέθηκε το ανάχωμα που την χώριζε από την θάλασσα. Το βάθρο, που η κατασκευή του διήρκεσε ένα περίπου χρόνο, μπορούσε πλέον να ρυμουλκηθεί μέχρι την «υγρά δεξαμενή» (και χρειάστηκε μισή μέρα για να διανύσει αυτή την απόσταση), όπου θα συνεχιζόταν η κατασκευή του. Η ρυμούλκηση έγινε από το νορβηγικό παγοθραυστικό το «Arctic Kalvic» με ισχύ 25.000 ίππων. Το βάθρο ζύγιζε 70.000 τόνους και είχε βύθισμα 11,5 μέτρων. Δίπλα του άλλα μικρότερα ρυμουλκά βοηθούσαν τις κινήσεις του μέσα στην θάλασσα.

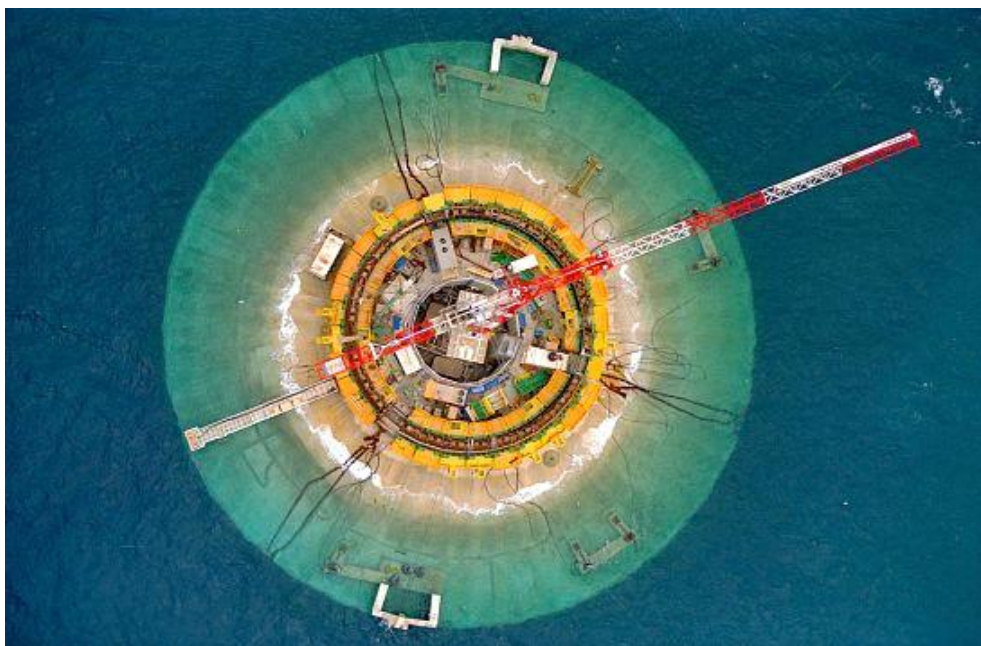
Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, εκπρόσωποι τύπου, διάφοροι επίσημοι και πλήθος κόσμου παρευρέθηκαν σ' αυτό το πρώτο θεαματικό στιγμιότυπο των εργασιών.

Η ξηρά δεξαμενή.

11. 3. Υγρά Δεξαμενή

Στην υγρά δεξαμενή θα κατασκευαζόταν ο κώνος, που είχε ύψος 50 μέτρων και βρισκόταν πάνω από κάθε βάση βάρου. Εδώ το βάρου υπό την επίδραση του βάρους του θα βυθιζόταν στην θάλασσα, όσο προχωρούσε η ανέγερση του κώνου. Θα έπρεπε να επιπλέει σε κατακόρυφη στάση μέσα στο νερό. Με την παραμικρή απόκλιση από την κατακόρυφη γραμμή του άξονα του βάρου, ένα σύστημα προσθαφίρεσης νερού στους θαλάμους της βάσης ελεγχόμενου από ηλεκτρονικό υπολογιστή το επανέφερε στην θέση του. Επί πλέον τρεις ογκώδεις αλυσίδες με δύναμη έλξης 1350 τόνων η κάθε μία αγκυρωμένες οι δύο στον πυθμένα της θάλασσας και η τρίτη στην ξηρά, συγκρατούσαν το βάρου στην θέση του.

Υγρά δεξαμενή.

11. 4. Τα Βάθρα και οι Πυλώνες

Τα τέσσερα βάθρα σχεδιασμένα για να αντέχουν την πίεση του νερού, τους σεισμούς, την πρόσκρουση των δεξαμενοπλοίων και την κίνηση των αυτοκινήτων, είναι από τα μεγαλύτερα που έχουν κατασκευαστεί ποτέ. Τα δύο κεντρικά βάθρα, τα πιο ψηλά επικάθονται σε βάθος νερού 63 μέτρων και στηρίζουν έναν πυλώνα που φτάνει τα 164 μέτρα από την επιφάνεια της θάλασσας. Πρόκειται δηλαδή για ένα συνολικό ύψος 227 μέτρων. Ο σχεδιασμός τους τροποποιήθηκε και απλοποιήθηκε κατά πολύ στο δεύτερο στάδιο μελέτης του έργου.

Η αρχική σκέψη των μηχανικών, που ανησυχούσαν για την ένταση των σεισμικών δονήσεων στις οποίες έπρεπε να αντέχουν οι πυλώνες και το κατάστρωμα, ήταν να διακόψουν την συνέχεια του πυλώνα κάτω ακριβώς από το κατάστρωμα και να στηρίζουν την ανωδομή του σε ολισθαίνοντα εφέδρανα, αποκλείοντας με αυτό τον τρόπο την μετάδοση των δονήσεων στον πυλώνα και στο κατάστρωμα. Αυτή η εκδοχή δεν άντεξε στην δοκιμασία του 1997 : πολύπλοκος σχεδιασμός με αμφίβολο αποτέλεσμα.

Στην κάθε κορυφή του βάθρου υπάρχει η κεφαλή σε σχήμα ανεστραμμένης πυραμίδας με τετράγωνη βάση και πλευρές μήκους 40 μέτρων που αποτελούσε πολύπλοκο κομμάτι της κατασκευής : ο εγκιβωτισμός των μεγάλων προεξοχών ύψους 15 μέτρων και η τοποθέτηση πολύ πυκνού οπλισμού (700 κιλά ανά κυβικό μέτρο σκυροδέματος), ήταν χρονοβόρα διαδικασία. Χρειάστηκαν εννέα μήνες για να ολοκληρωθεί η πρώτη κεφαλή.

Τα καλώδια ανάρτησης του καταστρώματος.

Πάνω στην κεφαλή του βάθρου υψώθηκαν τα τέσσερα σκέλη του πυλώνα ύψους 80 μέτρων. Κατά την διάρκεια της κατασκευής τους ενισχύονται για το ενδεχόμενο σεισμού με τέσσερις προσωρινές διαδοκίδες, που θα αφαιρεθούν μετά την ολοκλήρωση του πυλώνα. Τα λεπτά σκέλη συγκλίνουν στην κορυφή του πυλώνα. Θα καταλήγανε σε ένα μεγάλο μεταλλικό μπλε κιβώτιο (κεφαλή του πυλώνα), ύψους 31 μέτρων, όπου θα αγκυρώνονταν τα 23 ζεύγη καλωδίων, από τα οποία αναρτάται το κατάστρωμα. Για την τοποθέτηση αυτών των τεράστιων μεταλλικών στοιχείων (βάρους 420 τόνων), χρησιμοποιήθηκε ο «Taklift», ένας ολλανδικός πλωτός γερανός ικανός να σηκώσει βάρος 230 τόνων.

Τα βάθρα με τις κεφαλές.

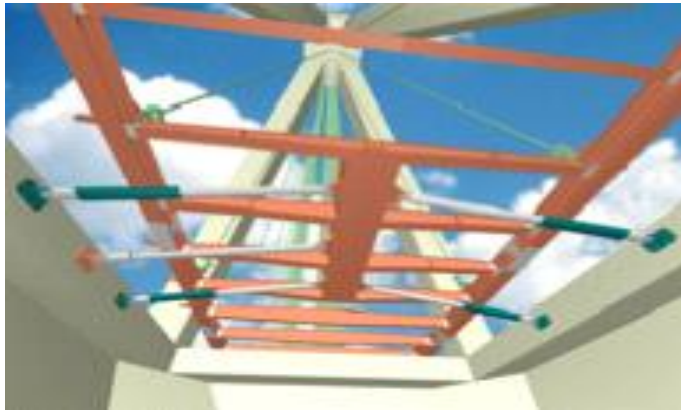

Ένας πυλώνας με τα τέσσερα σκέλη.

11. 5. Το Κατάστρωμα

Οι πολύμηνες έρευνες για την κατασκευή του καταστρώματος, οδήγησαν σε ένα καινοτόμο αποτέλεσμα: ένα κατάστρωμα εντελώς αποδεσμευμένο από τα βάθρα και πλήρως ανηρητημένο. Σαν μια πελώρια κούνια μήκους 2,2 χιλιομέτρων το κατάστρωμα κρέμεται από τα 368 καλώδια του. Αυτή η λύση ενώ μπορεί να απορροφήσει ισχυρές σεισμικές δονήσεις μπορεί επίσης και να μετακινήσει την τεράστια κούνια από ισχυρούς ανέμους. Έπρεπε λοιπόν να στερεωθεί εγκάρσια σε κάθε πυλώνα με την βοήθεια ενός μεταλλικού βραχίονα ικανού να αντισταθεί στις πιέσεις ισχυρών ανέμων.

Σε περίπτωση ισχυρού σεισμού ο βραχίονας σπάει και επιτρέπει στο κατάστρωμα να ταλαντεύεται. Ωστόσο οι ταλαντώσεις του παραμένουν υπό έλεγχο χάρη σε τεράστιους αποσβεστήρες, που παρεμβάλλονται μεταξύ καταστρώματος και πυλώνων και ενεργοποιούνται σε περίπτωση ισχυρού σεισμού. Σκοπός αυτής της διάταξης ήταν να αποφευχθεί η πρόσκρουση του καταστρώματος με τα σκέλη των πυλώνων, με την απόσβεση των κραδασμών.

Εγκάρσια στήριξη.

Στοιχείο του καταστρώματος.

Το κατάστρωμα συναρμολογήθηκε από στοιχεία- με πλάτος 27 μέτρα, μήκος 12 μέτρα και βάρος 300 τόνους το καθένα- από μεταλλικές οδούς , πάνω στις οποίες είχε διαστρωθεί μια πλάκα από σκυρόδεμα.

Προκατασκευάζονταν στην ξηρά και κατόπιν ο πλωτός γερανός «Taklift» μετέφερε ένα-ένα τα στοιχεία του καταστρώματος μέχρι την Γέφυρα. Εκεί οι τοπογράφοι έπαιρναν την σκυτάλη, για να προσδέσουν το στοιχείο στην άκρη του καταστρώματος, που είχε ήδη συναρμολογηθεί. Η τοποθέτηση γινόταν με απόκλιση χιλιοστού χάρη σ' ένα σύστημα ακτινών λέιζερ. Ο γερανός αποσυρόταν τοποθετούνταν τα καλώδια ανάρτησης, τα οποία μετά την τάνυσή τους, το συγκρατούσαν και έτσι μπορούσε να αρχίσει η διαδικασία για το επόμενο στη σειρά στοιχείο.

Κάθε βδομάδα τοποθετούνταν πέντε με επτά πλάκες στο κατάστρωμα. Στις 24 Μαΐου 2004 τοποθετήθηκε η τελευταία πλάκα. Οι δύο ακτές του δυτικού στομίου του Κορινθιακού Κόλπου είχαν συνδεθεί.

Η κατασκευή του καταστρώματος.

Κατασκευή του καταστρώματος.

Το εργοτάξιο στα πέντε χρόνια λειτουργίας του, θα απασχολήσει κατά τις περιόδους αιχμής των εργασιών περισσότερα από χίλια άτομα. Το σύνολο

του εργατικού δυναμικού αποτελείται από Έλληνες. Η στελέχωση είναι σύνθετη: υπάρχουν Έλληνες, πολλοί Γάλλοι και λιγότεροι Ισπανοί, Πορτογάλοι, Τυνήσιοι, Μαροκινοί, Καναδοί και Βρετανοί.

Στις 8 Αυγούστου 2004 πέρασε η Ολυμπιακή Φλόγα. Στις 7 Αυγούστου 2004 είχε αποφασιστεί, μεγάλη γιορτή για το τέλος των εργασιών με μουσικές εκδηλώσεις, φαντασμαγορικά πυροτεχνήματα και τεράστια συμμετοχή του κοινού.

Στις 12 Αυγούστου 2004 έγιναν τα επίσημα εγκαίνια της Γέφυρας από εκπροσώπους της Κυβέρνησης.

Τον Απρίλιο του 2005, η Αμερικανική Ένωση Πολιτικών Μηχανικών (American Society of Civil Engineers) τίμησε με το Μέγα Βραβείο Εξεχόντων Επιτευγμάτων σε Έργα Πολιτικού Μηχανικού, την μεγαλύτερη διάκριση που απονέμει από το 1960 για πρώτη φορά, σε έργο που δεν είχε κατασκευασθεί στις ΗΠΑ : την Γέφυρα Ρίου Αντιρρίου.

Εικόνα από τα εγκαίνια της Γέφυρας.

12. Ο Φάρος της Πάτρας

Ο φάρος για τους Πατρινοίς μέχρι και τα τέλη του 1970 ήταν σημείο αναφοράς πολλών δραστηριοτήτων, αλλά και σήμα κατατεθέν της πόλης. Όλα γινόταν στον φάρο : ραντεβού, βόλτα, ψάρεμα, Θεοφάνεια, μουσικές βραδιές, κολυμβητικοί αγώνες, καθάρισμα των διχτύων, κάψιμο Καρνάβαλου κ.ά.

Δεν πρέπει να υπάρχει άνθρωπος, που έζησε ή επισκέφτηκε την Πάτρα και να μην στάθηκε έστω και για λίγο στον φάρο. Τις νύχτες αναβόσβηνε και γινόταν ορατός από τους καπεταναίους των караβιών αλλά και από τον οδηγό του λεωφορείου, όταν αυτό πλησίαζε την πρώτη στροφή της

Τερψιθέας. Ο φάρος ήταν συνδεδεμένος με την προβλήτα, που οδηγούσε σ' αυτόν, αλλά και με το καφενείο, που δημιουργήθηκε στην εξέδρα του.

Ο φάρος της Πάτρας στο μόλο του Αγίου Νικολάου πρωτοφτιάχτηκε το 1858 και ήταν ξύλινος, γι' αυτό και δεν άντεξε στην καταιγίδα στις 6/12/1865. Γκρεμίστηκε και στην θέση του φτιάχτηκε ο πέτρινος το 1878, αλλά χωρίς εξέδρα. Ο φάρος είχε και υπόγειο. Τα έργα επί του φάρου κατηγορεί η εφημερίδα «Φορολογούμενος», στις 4/8/1878. Η εφημερίδα «Τύπος», την 1/5/1889, αναφέρει δημιουργία ξύλινου καφενείου στον φάρο. Στις 14/4/1891 η εφημερίδα «Καρτερία», γράφει : Κατεσκευάσθη το καφενείον «πλατεία εν μέση θαλάσση». Η εξέδρα κατασκευάστηκε τελικά το 1891, αλλά με σανίδες. Λίγο αργότερα εξέδρα και καφενείο έγιναν πέτρινα. Η προβλήτα του Αγίου Νικολάου που οδηγούσε στον φάρο, έγινε με σύμβαση κατασκευής 29/9/1879, από τον εργολάβο Πέτρο Μανιάκ και είχε μήκος 310 μέτρα και πλάτος 20μέτρα.

Ο φάρος κατεδαφίστηκε το 1972 επί δικτατορίας Παπαδόπουλου και δημαρχίας Γκολφινόπουλου για να «εξωραϊστεί ο λιμνήν».....

Το 1999 ο τότε πρόεδρος του Λιμενικού Ταμείου Πατρών, Γιάννης Δημαράς, έχτισε ακριβές ομοίωμα του παλιού φάρου, λίγο νοτιότερα, κοντά στον ναό του Αγίου Ανδρέα. Για την κατασκευή του χρησιμοποιήθηκαν οι πέτρες του παλιού φάρου. Ο φάρος δεν έχει πλέον ναυτική χρησιμότητα, αλλά αποτελεί ωραίο αξιοθέατο της πόλης. Έχει 13 μέτρα ύψος, κυλινδρικός, πέτρινος, με διακοσμητικό φανό και εξώστη. Έχει καφετέρια, εστιατόριο και χώρο αναψυχής.

Ο φάρος της Πάτρας.

Ο φάρος σε παλιότερη εποχή.

13. Πνευματική Καλλιτεχνική Πάτρα

Η πόλη ανέδειξε πολλούς πνευματικούς ανθρώπους. Οι σημαντικότεροι είναι:

Κανελλόπουλος Παναγιώτης (1902-1986)

Νομικός, πολιτικός και λογοτέχνης. Τιμήθηκε με το Αριστείο Γραμμάτων (1958) και εκλέχτηκε Ακαδημαϊκός το 1969. Γενικός Γραμματέας Υπουργείων, καθηγητής Κοινωνιολογίας στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας, διοικητής του ΙΚΑ. Ηγετικό στέλεχος της Εθνικής Αντίστασης και υπουργός της Κυβέρνησης Τσουδερού στην Μέση Ανατολή. Μετά την απελευθέρωση υπουργός και πρωθυπουργός το 1945.

Πρωθυπουργός και το 1977 (τον εξόρισε η Χούντα). Έργα του: «Ρυθμοί στα κύματα», «Η κοινωνία των Εθνών», «Κοινωνιολογία των ιμπεριαλιστικών φαινομένων», «Ιστορία του Ευρωπαϊκού πνεύματος», «Ο 20ός αιώνας», «Γεννήθηκα στα 1402», «Τα χρόνια του Μεγάλου Πολέμου 1939-1944».

Κωστής Παλαμάς (Πάτρα 1859-Αθήνα 1943)

Το σπίτι του βρίσκεται στην οδό Κορίνθου 241 και Κολοκοτρώνη και είναι διατηρητέο μνημείο. Εγκατέλειψε την πόλη από τα παιδικά του χρόνια. Το 1865 ορφανός από γονείς πήγε στον θείο του στο Μεσολόγγι. Όταν τελείωσε το γυμνάσιο (1857), πήγε στην Αθήνα, γράφτηκε στην Νομική Σχολή, που όμως εγκατέλειψε για χάρη της λογοτεχνίας. Το 1897 διορίστηκε γραμματέας του Πανεπιστημίου. Έργα του: «Τραγούδια της

πατρίδος μου», «Τα μάτια της ψυχής μου», «Τάφος», «Η ασάλευτη ζωή», «Ο Δωδεκάλογος του Γύφτου», «Η φλογέρα του βασιλιά», «Οι καημοί της λιμνοθάλασσας» κ.ά.

Το 1925 τιμήθηκε με το Αριστείο Γραμμάτων και Τεχνών του Υπουργείου Παιδείας και το 1926, έτος ίδρυσης της Ακαδημίας Αθηνών, έγινε ιδρυτικό μέλος της και το 1930 πρόεδρός της. Ο θάνατός του τον Φεβρουάριο 1943 πήρε σημασία εθνικής απώλειας και η ταφή του έγινε με πατριωτική έξαρση, ψάλλοντας χιλιάδες Έλληνες τον Εθνικό Ύμνο κάτω από τα βλέμματα των ένοπλων Γερμανών.

Το σπίτι του Κωστή Παλαμά στην Πάτρα.

Μακρής Μέμος Αγαμέμνων (1913- 1993).

Γλύπτης παγκόσμιας φήμης. Μαθήτευσε στην σχολή Καλών Τεχνών. Πολέμησε στον πόλεμο του 1940 και έλαβε μέρος στην Εθνική Αντίσταση. Το 1950 εγκαταστάθηκε στην Ουγγαρία και το 1978 εγκαταστάθηκε στην Αθήνα. Τα έργα του είναι πολλά και περιεκτικά σε μηνύματα (πάνω από 150 έχουν τοποθετηθεί σε ανοικτούς χώρους και δημόσια κτήρια κυρίως στην Ουγγαρία) και είναι εμπνευσμένα από την αγάπη του για την ελευθερία των λαών.

Τα πιο γνωστά του έργα είναι το «Μαουτχάουζεν», γλυπτική σύνθεση από 9 φιγούρες με υψωμένα χέρια που δεσπόζει στο ομώνυμο στρατόπεδο, το κεφάλι του νέου που βρίσκεται στο Πολυτεχνείο, το γλυπτό του Ρήγα

Φεραίου (ολόσωμο), στο Βόλο, το άγαλμα του Κουντουριώτη στο Φάληρο, η προτομή του Λένιν στο κτήριο του ΚΚΕ στον Περισσό, το άγαλμα του Μάνου Κατράκη στο ρόλο του «Δον Κιχώτη» στο Κατράκειο θέατρο της Νίκαιας, η σειρά «Κάκτοι» και το τελευταίο του γλυπτό η Τζένη Καρέζη.

Το μνημείο Μαουτχάουζεν του Μέμου Μακρή.

Έργο του Μέμου Μακρή.

Τόφαλος Δημήτρης (1884-1966).

Πρωταθλητής στην άρση βαρών, ολυμπιονίκης (1906), πρωταθλητής στην ελεύθερη πάλη (Αμερική 1915 και 1923), προπονητής του Τζιμ Λόντου (Χρ. Θέφιλου). Είχε κερδίσει συνολικά 128 νίκες και στους διεθνείς αγώνες της Σμύρνης (1907), σήκωσε με το ένα του χέρι 88 οκάδες.

Το γυμναστήριο Τόφαλος στην Πάτρα χωρητικότητας 4.150 θεατών.

Βασιλείου Ιωάννης (1901-1989).

Αρχιτέκτονας και λογοτέχνης, μεταφραστής ξένων έργων. Αναστήλωσε και αναμαρμάρωσε το Αρχαίο Ωδείο της Πάτρας (1958-1963) και βραβεύτηκε γι' αυτό του το έργο, από την Ακαδημία Αθηνών (18/12/1972) και πήρε μετάλλιο από τον δήμο Πάτρας. Το 1967 τιμήθηκε με το Α' Κρατικό Λογοτεχνικό Βραβείο για το έργο του «Ένα ταξίδι στην Ινδία».

Άλλοι σημαντικοί πνευματικοί άνθρωποι είναι: Ρέα Γαλανάκη συγγραφέας, Μαρία Καρέλα ζωγράφος-λογοτέχνης, Βώκος Γεράσιμος (1868-1927) λογοτέχνης-ζωγράφος-δημοσιογράφος, Γιαννόπουλος Περικλής (1869-1910) λογοτέχνης-λόγιος-δημοσιογράφος, Σώκαρης Σπύρος (1924-1982) ζωγράφος, Μαρασλής Αλέκος (1927-1991) γιατρός και λογοτέχνης, Ατζαρίτης Νικόλαος (1900-1976) ζωγράφος, Θωμόπουλος Στέφανος (1859-1939) ιστορικός της Πάτρας-δικηγόρος-συγγραφέας, Γαλάτεια Σαράντη λογοτέχνης-ακαδημαϊκός.

Ο Καραγκιοζοπαίχτης Μίμαρος

Η Πάτρα είναι η γενέθλια πόλη του ελληνικού Καραγκιόζη. Ο μεγαλύτερος καλλιτέχνης του είδους, ο Δημήτρης Σαρδούνης ή Μίμαρος (1865-1902), ανανέωσε την τέχνη του θεάτρου σκιών δίνοντάς της ελληνικά χαρακτηριστικά. Έπαιξε θέατρο Σκιών από το 1890 έως το 1900.

Ήταν απόφοιτος Γυμνασίου και γνώστης της βυζαντινής μουσικής (ήταν ψάλτης στο ναό της Παντάνασσας).

Στον Μίμαρο οφείλουμε τον(Ζακυνθινό) Νόνιο, και τον ερωτόληπτο «σιορ Διονύσιο». Η ξεχωριστή τέχνη του δημιούργησε μια ιδιαίτερη σχολή, που επηρέασε τις νεότερες γενιές караγκιοζοπαιχτών. Δικά του έργα είναι «Ο Μέγας Αλέξανδρος και το καταραμένο φίδι», «Ο Καραγκιόζης γραμματικός», «Ο γάμος του Καραγκιόζη» κ.ά. Το 1895 ήταν πασίγνωστος και δημοφιλής και ενθουσίαζε το κοινό σε κατάμεστες αίθουσες. Ήταν δεξιοτέχνης στην κίνηση των χάρτινων φιγούρων του και εξαιρετικός τραγουδιστής. Το πλούσιο λεξιλόγιο, τα επεισόδια, οι νέες φιγούρες, τα σκηνικά και η καλλιτεχνική φιλοσοφία του τον έκαναν μοναδικό.

Υπήρξαν πολλοί οι μαθητές του και συνεχιστές της «σχολής Μίμαρου». Το 2002 και 2004 ο Δήμος οργάνωσε «Αγώνες θεάτρου Σκιών» με συμμετοχή νέων караγκιοζοπαιχτών απ' όλη την Ελλάδα με σκοπό να τιμήσει τον ελληνικό Καραγκιόζη στην γενέτειρά του. Το 2001 οργάνωσε παραστάσεις θεάτρου σκιών με συμμετοχή καλλιτεχνών του είδους από την Ιάβα, Κίνα, Ιαπωνία, και Εγγύς Ανατολή. Το 2005 οργάνωσε «Φεστιβάλ Βαλκανικού Θεάτρου Σκιών».

Ο Καραγκιοζοπαιχτής Μίμαρος.

Οι φιγούρες του Καραγκιόζη του Μίμαρου.

14. Το αρχαίο Ωδείο

Κατασκευάστηκε τον 2ο αιώνα μ.Χ. Κάποιοι ερευνητές υποστήριξαν, ότι είναι κτίσμα του 1ου αιώνα π.Χ. ή 1ου αιώνα μ.Χ. Το Ωδείο είναι παλαιότερο από το Ηρώδειο της Αθήνας, το οποίο κατασκευάστηκε στην δεκαετία του 160 μ.Χ. Ο Πausανίας που επισκέφτηκε την Πάτρα στην δεκαετία του 170 μ.Χ το περιγράφει σαν το πιο αξιόλογο μετά από το Ηρώδειο. Λέει δε πως μέσα στο Ωδείο, που ήταν συνεχόμενο της αρχαίας Αγοράς, υπήρχε άγαλμα του Απόλλωνα, που έγινε από λάφυρα του πολέμου κατά των Γαλατών (279 π.Χ.), όταν οι Πατρινοί, οι μόνοι από τους Αχαιούς, είχαν βοηθήσει τους Αιτωλούς.

Οι αιώνες, οι σεισμοί, οι πόλεμοι και οι κατακτητές κατάστρεψαν το Ωδείο και το κάλυψαν με άλλα κτήρια και χώματα. Όλα αυτά τα υλικά δημιούργησαν ένα μικρό λόφο, τον λόφο του Στράνη όπως ονομάστηκε στην Τουρκοκρατία από το σπίτι του υποπρόξενου της Σουηδίας, Στράνη (1812-1821), που υπήρχε εκεί. Η κάλυψη του Ωδείου δεν ήταν ολοκληρωτική. Κάποια τμήματά του φαίνονταν, όπως αναφέρει ο Πουκεβίλ το 1816 και άλλοι επισκέπτες (Σεναβάρ, Ρέω, Ντυλγκάμπιο) το 1844, οι οποίοι το αποκαλούν θέατρο. Το Ωδείο αποκαλύφθηκε συμπτωματικά το 1889 σε εργασίες του λόφου για την επιχωμάτωση του λιμανιού. Τα διάφορα ευρήματα (αγάλματα, επιτύμβια, νομίσματα, αγγεία κ.ά), λόγω αμάθειας και απληστίας λεηλατήθηκαν.

Για πολλές δεκαετίες έμεινε αναξιοποίητο και τελικά το 1938 με χορηγία του συγγραφέα Γ. Αναστασόπουλου, άρχισαν εργασίες στερέωσης, μέχρι το 1943.

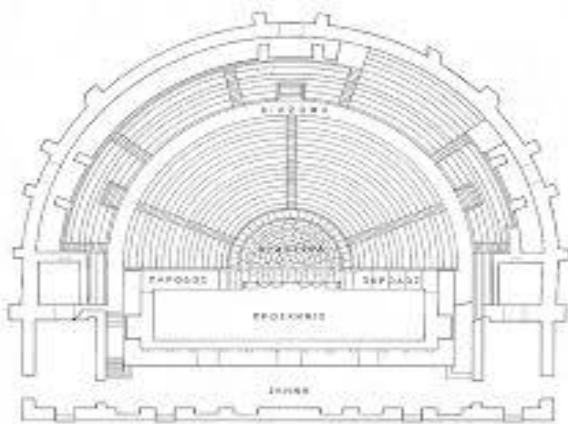
Το 1957 ο αρχαιολόγος Ν. Ζαφειρόπουλος καθάρισε τη σκηνή και βρήκε ψηφιδωτό, όστρακα, νομίσματα και τάφο. Το 1958 το Ωδείο άρχισε να αναστηλώνεται χάρη στην πρωτοβουλία και τις δαπάνες του Πατρινού αρχιτέκτονα και λογοτέχνη Ιωάννη Βασιλείου. Το κοίλο του Ωδείου (διαμέτρου 50 μέτρων) με τα δύο διαζώματα, τις 11 κερκίδες (4 στο κάτω διάζωμα και 7 στο επάνω) και τις 23 σειρές καθισμάτων (16 με μαρμάρινη κάλυψη στο κάτω διάζωμα και 7 στο επάνω χωρίς μαρμάρινη επένδυση. Σε μια κερκίδα του πάνω διαζώματος, την Β.Α, υπάρχουν άλλες 4 σειρές καθισμάτων), μπορεί να δεχτεί περίπου 2.500 θεατές. Η ημικυκλική του ορχήστρα (ακτίνα 5 μέτρων), που είναι επενδυμένη με μαρμάρινες πλάκες και χωρίζεται από το κοίλο με μαρμάρινο χαμηλό θωράκιο, οι πάροδοι, το προσκήνιο, η σκηνή και τα παρασκήνια συνθέτουν την εικόνα ενός αρχαίου θεάτρου. Για την στήριξή του κατασκευάστηκε αναλημματικός τοίχος, που δεν σώζεται σε όλο του το ύψος.

Την δεκαετία του 1960, ύστερα από έγκριση του πρωθυπουργού Γεωργίου Παπανδρέου, έγινε απαλλοτρίωση και κατεδάφιση των ξένων κτισμάτων που βρισκόταν στο μνημείο και έτσι το οικοδομικό τετράγωνο μετατράπηκε σε αρχαιολογικός χώρος. Σ' αυτό το χώρο εκτίθενται 6 σαρκοφάγοι ρωμαϊκών χρόνων, δύο μεγάλα μισοκατεστραμμένα ψηφιδωτά, μαρμάρινα κτίσματα κ.ά.

Στο Αρχαίο Ωδείο το καλοκαίρι γίνονται πλήθος παραστάσεων, που παρακολουθούν χιλιάδες θεατές.

Αποψη του ρωμαϊκού Ωδείου.

Σχέδιο ρωμαϊκού Ωδείου.

Η είσοδος του ρωμαϊκού Ωδείου.

15. Το Χαμάμ

Το Χαμάμ ήταν ρωμαϊκές «θήρμες» προσαρμοσμένες στη μουσουλμανική ζωή για συνθήκες υγιεινής με τρεχούμενο νερό και γειτόνευαν με τζαμιά. Το Χαμάμ στην Πάτρα βρίσκεται στην οδό Μπουκαούρη 29 στην Άνω Πόλη. Το κτήριο κτίστηκε γύρω στο 1500 και από τότε λειτουργούν σε αυτό τα Χαμάμ (τούρκικα θερμόλουτρα). Είναι το μοναδικό που λειτουργεί στην Ελλάδα και υπάρχει ένα όμοιό του στο Παρίσι.

Το Χαμάμ πρόσφατα ανακαινισμένο, έχει διαδρόμους που οδηγούν στις θολωτές αίθουσες επενδυμένες με μάρμαρο. Οι θόλοι είναι διάτρητοι για να εξασφαλίζεται ο φωτισμός και ο εξαερισμός. Τα παράθυρα είναι αψιδωτά και καγκελόφρακτα και οι τοίχοι πέτρινοι.

Στην πρώτη φάση καθαριότητας σε θερμοκρασία 43 βαθμούς Κελσίου, οι επισκέπτες κάθονται 20 λεπτά για να γίνει η εφίδρωση. Μετά ακολουθεί το ελαφρύ χαμάμ στους 39 βαθμούς Κελσίου, όπου οι λουόμενοι

πλένονται στις παραδοσιακές «γούρνες» ή στα ντους. Τα αποτελέσματα είναι ευεργετικά. Σήμερα λειτουργεί από τον Σεπτέμβριο ως τον Ιούλιο και είναι ιδιωτικό.

Το Χαμάμ στην Πάτρα.

16. Η Δημοτική Βιβλιοθήκη

Στο κέντρο της Πάτρας (Μαιζώνας και Δημ. Βότση) βρίσκεται η Δημοτική Βιβλιοθήκη. Ιδρύθηκε το 1908 επί δημάρχου Δημ. Βότση και εγκαινιάστηκε το 1910. Πρωτοστεγάστηκε στο κτήριο στη Γούναρη και Καραϊσκάκη μέχρι το 1926. Τότε τα βιβλία της ήταν 4.617 τόμοι. Το 1944 τα βιβλία μεταφέρθηκαν στο σπίτι του πρώην δημάρχου Ιω. Βλάχου και από εκεί στο αρχαιολογικό μουσείο. Το 1947 εγκαινιάστηκε η μεταπολεμική βιβλιοθήκη επί δημάρχου Θ. Ζαφειρόπουλου με 18.200 τόμους. Στο σημερινό κτήριο, που η ανέγερσή του ξεκίνησε το 1933, στεγάζεται από το 1955.

Η βιβλιοθήκη διαθέτει σήμερα 200.000 βιβλία δελτιογραφημένα. Εκτός από τα βιβλία διαθέτει περιοδικά, αρχείο πατρινών εφημερίδων, ιστορικά έγγραφα, φωτογραφικό αρχείο, γκραβούρες, σχέδια του Δημοτικού Θεάτρου Πάτρας με υπογραφή του Τσίλλερ κ.ά. Στη βιβλιοθήκη φυλάσσονται σπάνια βιβλία όπως: «Ο θησαυρός της ελληνικής γλώσσας» του Γάλλου ελληνιστή Στέφανου Ερρίκου Β' που εκδόθηκε το 1572, το «Πάντα σωζόμενα» του Αρχιμίδα, που εκδόθηκε στο Παρίσι το 1615. Επίσης φυλάσσονται πολύτιμα έγγραφα και βιβλία με υπογραφές προσωπικοτήτων (π.χ. Κ. Παλαμά, Παν. Κανελλόπουλου, Γιάννη Ρίτσου, Μουσολίνι κ.ά). Ένα μεγάλο μέρος των βιβλίων προέρχεται από δωρεές:

του Δήμου Πατρέων, του Υπουργείου Πολιτισμού, Παιδείας, του Δημ. Γούναρη, του Ανδρ. Μιχαλακόπουλου, του Κ. Τριανταφύλλου κ.ά.

Η κεντρική αίθουσα της Βιβλιοθήκης είναι και αναγνωστήριο. Διαθέτει δανειστικό τμήμα λογοτεχνικών βιβλίων και παιδικό τμήμα στο ισόγειο, καθώς και Δημοτική Πινακοθήκη.

Η Δημοτική βιβλιοθήκη της Πάτρας.

17. Το Δασύλλιο

Πευκόφυτος λόφος (Σχατοβούνι και Εσχατοβούνι, το τελευταίο δηλαδή βουνό του Παναχαϊκού). Γειτονεύει με το λόφο της Ακρόπολης (Κάστρο) και είναι η βεράντα του Πατραϊκού Κόλπου και οι πνεύμονες της Πάτρας. Η πευκοφύτευσή του έγινε τον Μάρτιο του 1916 από μαθητές των Δημοτικών Σχολείων, δύο Γυμνασίων και της Εμπορικής Σχολής υπό την επίβλεψη του αυστριακού δασολόγου Στέγγελ. Η ιδέα της δεντροφύτευσης ήταν του Ανδρέα Μιχαλακόπουλου. Πριν την δεντροφύτευση ήταν άγονος και άνυδρος λόφος. Στην κορυφή του λόφου υπάρχει ο Ραδιοφωνικός Σταθμός της ΕΡΤ και στην πλευρά προς την θάλασσα είναι το τουριστικό περίπτερο. Στην είσοδο του Δασυλλίου βρίσκεται η προτομή του φιλοδασικού Άγγελου Ρηγόπουλου.

Το Δασύλλιο είναι θαυμάσιος χώρος για περίπατο. Προσφέρει άριστη θέα της Πάτρας ως το Ρίο, το λιμάνι, τον Πατραϊκό ως τον Άραξο και τα βουνά

της Ρούμελης μέχρι τις κορυφές του Παρνασσού. Από το Β.Α μέρος του φαίνεται το Παναχαϊκό με τα προβούνια και τις χαράδρες του, καθώς και τις ανατολικές συνοικίες της πόλης.

Το Δασύλλιο.

Η θέα από το Δασύλλιο.

18. Πλατείες

Η ιστορική **πλατεία της 25ης Μαρτίου** (Αγίου Γεωργίου) βρίσκεται εκεί που τελειώνουν οι σκάλες Γεροκωστοπούλου και Πατρέως. Σ' αυτήν όταν ήρθε η ώρα του εθνικού ξεσηκωμού, όρκισε τους αγωνιστές της

ελευθερίας ο επίσκοπος Γερμανός και διακήρυξαν την απόφασή τους για «λευτεριά ή θάνατο». Υπάρχει αναθηματική στήλη με την διακήρυξη και μνημείο με τις ανάγλυφες μορφές των προεστών : Κερνίκης Προκοπίου, Ανδρέα Λόντου, Μπενιζέλου Ρούφου, Ανδρέα Ζαΐμη, Ιωάννη Παπαδιαμαντόπουλου και του Σωτ. Θεοχαρόπουλου.

Παλιότερα υπήρχε ναός του Αγίου Γεωργίου. Μετονομάστηκε σε πλατεία 25ης Μαρτίου σε ανάμνηση της επίσημης έναρξης του αγώνα του 1821.

Η πλατεία Υψηλών Αλωνιών βρίσκεται στο κέντρο της Πάτρας 800 περίπου μέτρα Ν.Α του λιμανιού και είναι η γραφικότερη πλατεία της πόλης, «Ψηλά Αλώνια». Τα πεύκα, οι φοίνικες, οι κήποι με τα λουλούδια, τα αναψυκτήρια, τα βραδινά φώτα την ομορφαίνουν περισσότερο. Κάποτε στον χώρο αυτό υπήρχαν αλώνια λιασίματος της σταφίδας. Από αυτά τα αλώνια και από το ψήλωμα της θέσης πήρε την ανάλογη ονομασία. Σ' αυτήν υπάρχει χάλκινος ανδριάντας του Π.Π Γερμανού, έργο του καλλιτέχνη Αντ. Σώχου και υπάρχει προτομή του Κ. Παλαμά.

Κάθε παραμονή Πρωτομαγιάς σ' αυτήν οι Πατρινοί γιορτάζουν την γιορτή των λουλουδιών. Από την πλατεία Ψηλά Αλώνια, γκρεμίστηκε ο Αιγεάτης, μετά την σταύρωση του Αποστόλου Ανδρέα, όπως λέει η παράδοση. Σ' αυτήν κρεμάστηκε το 1825 ο αγωνιστής Σωτ. Θεοδώρου και σ' αυτήν απαγχονίστηκαν το 1944 από τους Γερμανούς 12 πατριώτες. Εκεί βρέθηκαν αρχαιολογικοί θησαυροί όπως μαρμάρινο άγαλμα της Αφροδίτης, άγαλμα της Αθηνάς ακέφαλο, ασπίδα της Αθηνάς, νομίσματα, ειδώλιο του Ηρακλή, μωσαϊκά με αγώνες κ.ά.

Η πλατεία Γεωργίου Α' βρίσκεται στο κέντρο της Πάτρας. Σ' αυτήν υπάρχουν δύο θαυμάσια συγκροτήματα σιντριβανιών με παραστάσεις φτερωτών λιονταριών, που εκτοξεύουν νερό ενώ στο πάνω μέρος υπάρχουν συνθέσεις του Θεού Πάνα στο ένα και μιας παρθένας στο άλλο. Στη βόρεια πλευρά είναι το Δημοτικό Θέατρο και το Μέγαρο Λόγου και Τέχνης. Είναι η πλατεία των πολιτικών συγκεντρώσεων, των καρναβαλικών εκδηλώσεων και εκεί στήνεται το Χριστουγεννιάτικο δέντρο της πόλης.

Η πλατεία Εθνικής Αντίστασης (πρώην Όλγας), βρίσκεται 300 μέτρα βόρεια της πλατείας Γεωργίου Α' και συνορεύει με τους δρόμους Μαιζώνος, Ρ. Φεραίου, Κολοκοτρώνη και Αράτου. Σ' αυτήν υπάρχει το Μνημείο των Πεσόντων και ο ανδριάντας του Ανδρέα Μιχαλακόπουλου (πρώην πρωθυπουργού).

Η

Πλατεία Εθνικής Αντίστασης (Όλγας).

Η πλατεία Τριών Συμμάχων, βρίσκεται κοντά στο λιμάνι (συνέχεια της οδού Αγίου Νικολάου). Πήρε το όνομά της από τις τρεις μεγάλες δυνάμεις (Αγγλία, Γαλλία, Ρωσία), που ως σύμμαχοί μας νίκησαν τους Τούρκους στη ναυμαχία του Ναβαρίνου (20 Οκτωβρίου 1827). Ένα μεγάλο ρολόι από λουλούδια αυξάνει την ομορφιά της

Η Πλατεία τριών Συμμάχων.

Η Πλατεία 25ης Μαρτίου (Αγίου Γεωργίου).

Η Πλατεία Ψηλά Αλώνια.

19. Το Καρναβάλι

Δεν γνωρίζουμε τα ακριβή χρονικά σημεία, που οι εθιμικές Απόκριες μεταβλήθηκαν στο περίφημο Πατρινό Καρναβάλι. Απόκριες «διονυσιακού» τύπου καταγράφει ο Μανζάρ το 1829 στην Πάτρα, όπου μια μικρή πομπή μεταμφιεσμένων με ασκούς και άλλα πνευστά όργανα περιφέρεται στην πόλη.

Στις αρχές του 1860 γραπτή πηγή μας πληροφορεί, ότι το πλοίο που μεταφέρει το καρναβάλι και έρχεται από την Ζάκυνθο «πρόκειται να ξεπαρκαριστεί» στην Πάτρα. Στην προκυμαία το περιμένουν νέοι καλών οικογενειών, μεταμφιεσμένοι για να το υποδεχτούν. Αυτό σημαίνει έναρξη των διασκεδάσεων στα σπίτια των αστών με χορούς και μεταμφιέσεις. Στην πόλη συρρέουν διάφορα λαϊκά θεάματα : ταχυδακτυλουργίες, θίασοι ακροβατών, Ιπποδρόμια (τσίρκο), θίασοι θηριοδαμαστών, θίασοι ανδρικήλων (μαριονέτες). Γίνονται επιδείξεις παλαιστών με υπερφυσική δύναμη. Ανάμεσα στους ρωμαλαιότερους και πολύ αγαπητός ο Παναγής Κουταλιανός.

Μέχρι το 1900 οι εκδηλώσεις έχουν αυθόρμητο και αυτοσχεδιαστικό χαρακτήρα : χοροεσπερίδες επαγγελματικών σωματείων, προσωπίδοφορίες, μασκαράτες, ανθοπόλεμοι, χαρτοπόλεμοι (από το 1894), σοκολατοπόλεμοι (από το 1899), επτανησιακής καταβολής «ντόροι» (άκακα πειράγματα, αστεϊσμοί, εμπαιγμοί, φάρσες), σάτιρες οικονομικής κατάστασης, των ελαττωμάτων της κρατικής και δημοτικής εξουσίας.

Από τις αρχές του 20ού αιώνα οι εκδηλώσεις χάνουν τον αυτοσχεδιαστικό χαρακτήρα και γίνονται «ελεγχόμενη» γιορτή όταν την οργάνωση του Καρναβαλιού την αναλαμβάνει ο Δήμος και το «κομιτάτον των Απόκρεω», μια επιτροπή από εύπορους Πατρινούς. Στην πομπή δεν υπάρχει ακόμα ο βασιλιάς Καρνάβαλος, αλλά άρματα από την πολιτική και κοινωνική επικαιρότητα: «το άρμα των δυστρόπων οφειλετών, το άρμα των χρεωκοπιών, το άρμα των σημερινών ερώτων, το άρμα το παριστόν την δημοσιογραφίαν, το άρμα το παριστόν το κοινοβούλιο.....».

Το 1900 όμως ίσχυσε λογοκρισία στα άρματα και συλλαμβανόταν εκείνος που θα τολμούσε να κάνει κοινωνική σάτιρα. Το 1926 ο δικτάτορας Πάγκαλος απαγορεύει τη χρήση μάσκας. Το 1927 δια του Τύπου χαρακτηρίζεται ως «ανήθικος, ανθυγιεινός και άσεμνος» ο χορός « τσάρλεστον ». Το 1957 θα απαγορευτεί η καρναβαλική πομπή διότι σχολίαζε την διεθνή κατάσταση. Την ίδια δεκαετία δημιουργείται τεράστιο

ζήτημα από μέρος του κλήρου και της απαγόρευσης των «ειδωλολατρικών εκδηλώσεων του Καρναβάλου», ενώ ο αρχιμανδρίτης Καντιώτης καλεί τους πιστούς να εγκαταλείψουν τα «οργιώδη βακχικά σκιρτήματα».

Την δεκαετία του 1960 η αστυνομία θα απαγορέψει την σάτιρα με θέμα την κυβέρνηση των αποστατών και τη φορολογία, ενώ ο Μητροπολίτης Πατρών θα αναζωπυρώσει το θέμα της κατάργησης των καρναβαλικών εκδηλώσεων. Κατά την δικτατορία η απαγόρευση της σάτιρας επιβάλλεται δια νόμου. Το 1966 δημιουργείται το «Κυνήγι του Αποκριατικού Θησαυρού», όπου μεταμφιεσμένα αυτοκίνητα με τα επίσης μεταμφιεσμένα πληρώματά τους προσπαθούν μέσα από πολλές δοκιμασίες και επιλύσεις γρίφων να ανακαλύψουν ένα «θησαυρό».

Μετά το 1980 τα μεταμφιεσμένα αυτοκίνητα μειώνονται μέχρι την κατάργησή τους.

Αυξάνονται όμως θεαματικά οι ομάδες μεταμφίεσης νέων κυρίως, που τρέχουν μέσα στην πόλη για να λύσουν γρίφους εκτελώντας θεατρικά «δρώμενα» ή χορευτικές και μουσικές επιδείξεις, μέχρι να βρουν το θησαυρό. Οι συμμετέχοντες, πάνω από 30.000 δίνουν ένα μοναδικό τόνο στην Πάτρα. Ο βασιλιάς Καρνάβαλος καίγεται δημόσια το βράδυ, μέσα σε φαντασμαγορικά πυροτεχνήματα.

Η οργάνωση χοροεσπερίδων των τοπικών και επαγγελματικών συλλόγων, ο στολισμός των καταστημάτων, των σπιτιών και των δρόμων σημαίνουν την πλήρη συμμετοχή της πόλης στην γιορτή. Μεγάλη είναι η συμβολή στο Καρναβάλι πολλών κοινωνικών, καλλιτεχνικών φορέων και μουσικών σωματείων.

Ο Δήμος είναι ο κυριότερος χρηματοδότης του Καρναβαλιού, κατά 80-90% των δαπανών. Το 2005 το ποσό που διέθεσε έφτασε τα 2.000.000 ευρώ. Επίσης χορηγοί είναι οι διαφημιζόμενες εταιρείες και οι μεταμφιεσμένοι, αφού οι στολές τους βαρύνουν το βαλάντιό τους.

Άρματα Πατρινού Καρναβαλιού.

Η συμμετοχή του κόσμου στο Καρναβάλι.

20. Αρχαιολογικό Μουσείο Πάτρας

Η ανέγερσή του ξεκίνησε το 2004 και τα εγκαίνια έγιναν στις 24 Ιουλίου 2009. Το μουσείο σχεδιάστηκε από τον αρχιτέκτονα Θεοφάνη Μπομπότη με αρχικό προϋπολογισμό 21,5 εκατομμύρια ευρώ, που τελικά έφτασε τα 25 εκατομμύρια. Το μουσείο έχει έκταση 28.000 τετρ. μετ. με τους εσωτερικούς χώρους να φτάνουν τα 8.000 τετ. μετ. Ο περιβάλλον χώρος περιλαμβάνει ένα μεταλλικό θόλο και πράσινο.

Το μουσείο είναι κτισμένο σε έκταση 17 στρεμμάτων και « επιβάλλεται » με τον όγκο του και την μοντέρνα αρχιτεκτονική του. Έχει μέγιστο ύψος 14 μέτρα, ενώ οι διαστάσεις του θόλου είναι 8,5 μέτρα το ύψος και 24 μέτρα η διάμετρος. Στο θόλο γίνονται προβολές εικονικής πραγματικότητας. Εκτός από το τιτάνιο που καλύπτει το θόλο, μάρμαρο καλύπτει όλο τον εξωτερικό χώρο (πλάκες διαστάσεων 2επί 1 μέτρων), ενώ μέταλλο, ξύλο και γυαλί είναι τα κύρια υλικά στο εσωτερικό του μουσείου. Οι αίθουσες έχουν μεγάλο ύψος και υπόλευκες επιφάνειες, ενώ υπάρχει μεγάλη μεταλλική γέφυρα – διαδρομή μήκους 7,40μέτρων για πανοραμική οπτική επαφή με τις αίθουσες και τα μεγάλα ευρήματα.

Το μουσείο έχει τρεις μόνιμες θεματικές ενότητες και μία περιοδική, η οποία φιλοξενεί διάφορες εκθέσεις όλο τον χρόνο. Στο χώρο λειτουργεί αίθουσα εκπαιδευτικών προγραμμάτων, αίθουσα πολυμέσων και εικονικής περιήγησης, χώρος εξυπηρέτησης του κοινού και ένα θέατρο χωρητικότητας 140 θέσεων. Σε όλες τις θεματικές ενότητες υπάρχουν προτζέκτορες, που προβάλλουν το υλικό της ενότητας.

Η Πρώτη Ενότητα (ιδιωτικού βίου), παρουσιάζει αντικείμενα και κοσμήματα της Μυκηναϊκής, Γεωμετρικής, Αρχαϊκής, Ελληνιστικής και Ρωμαϊκής Ελλάδας (3.000π.Χ. – 4ος αιώνας μ.Χ.), με τα αρχαιότερα εκθέματα να είναι του 17ου αιώνα π.Χ. Περιλαμβάνονται ρωμαϊκές κατοικίες αστικές και αγροτικές σε φυσικό μέγεθος, από τα αρχικά υλικά. Επίσης υπάρχουν 14 ρωμαϊκά μωσαϊκά (της Ελλάδας), που καταλαμβάνουν επιφάνεια 250 τετραγωνικά μέτρα και ανακαλύφθηκαν σε ερείπια πολυτελών ρωμαϊκών κατοικιών της Πάτρας.

Η Δεύτερη Ενότητα (Δημόσιος Βίος), καλύπτει χρονική περίοδο από το 1.500 π.Χ. – 4ο αιώνα μ.Χ.) και παρουσιάζει αγάλματα, νομίσματα, αμφορείς, μουσικά όργανα, δραστηριότητες από την μυκηναϊκή περίοδο έως την ελληνιστική και ρωμαϊκή. Υπάρχουν ψηφιδωτά (των αθλητικών αγώνων του θεού Νείλου και σκηνές μονομαχιών του Κύκλωπα),

αναπαραστάσεις σε μακέτες του ρωμαϊκού υδραγωγείου, ρωμαϊκών λουτρών, ρωμαϊκής γέφυρας, του ωδείου, και του σταδίου.

Υπάρχουν αγάλματα όπως της Αθηνάς (αντίγραφο του Φειδία), του Ηρακλή, του Διόνυσου, ανδριάντες Ρωμαίων, αλλά και αγάλματα της Ίσιδας, του Σέραπι, του Νείλου, που φανερώνει τις ξένες επιρροές που δέχονται οι κάτοικοι της Πάτρας, αλλά και της εγκατάστασης ξένων κατοίκων, που φέρνουν μαζί τους τις συνήθειες και τους θεούς τους.

Η Τρίτη Ενότητα (Νεκρόπολη), περιλαμβάνει τάφους από την Πάτρα και την περιοχή της Αχαΐας, από την προϊστορική μέχρι και την ρωμαϊκή εποχή. Η αίθουσα περιλαμβάνει δύο ανασκευασμένους Μυκηναϊκούς τάφους και ένα Ρωμαϊκό με τους σκελετούς και τα κτερίσματα, σε φυσικό μέγεθος. Στον ίδιο χώρο ο επισκέπτης πληροφορείται για τις δοξασίες, τα έθιμα ταφής και την καύση των νεκρών στην Αρχαία Ελλάδα.

Η Τέταρτη Ενότητα (Περιοδική), είναι ο χώρος που γίνονται εκδηλώσεις και εκθέσεις.

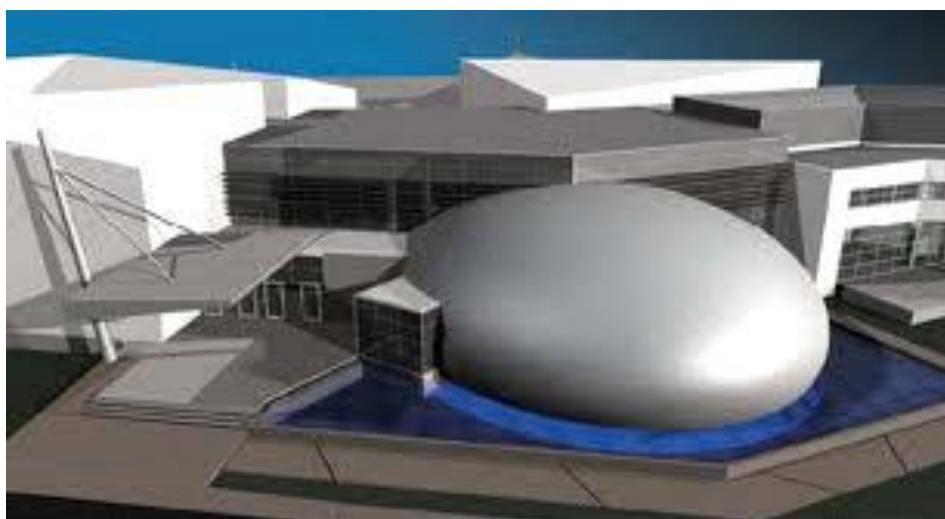
Μεγάλη εντύπωση προξενούν τα ψηφιδωτά που απεικονίζουν το κυνήγι των Καλυδωνίων κάπρων, που απηχεί τον μύθο του Μελέαγρου και της Αταλάντης, ο χορός τριών γυναικών γύρω από υπαίθριο βωμό, άρμα με αρματοδόμο, ο Τρίτωνας που ιππεύει ιππόκαμπο, η Αφροδίτη που κρατά καθρέπτη, η κεφαλή της Μέδουσας, κυνηγοί στο δάσος, ο ληνός και το υπολήνιο (πατητήρι), όπου ο Πάνας και η συνοδεία του επιδίδονται στην μεταφορά και το πάτημα των σταφυλιών, καθώς και η αλιεία με ερωτιδείς.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει το μυκηναϊκό σύνολο του πολεμιστή αξιωματούχου, από τις Πόρτες Αχαΐας, αλλά και τα όπλα από διάφορες τοποθεσίες της Πάτρας, που δείχνουν την πολεμική δύναμη και την στρατιωτική ιεραρχία της προϊστορικής εποχής.

Τα κτερίσματα αποτελούν χρυσά δακτυλίδια, περιδέραια, ενώτια, αργυρά σκεύη, γυάλινα αγγεία, νεκρικά στεφάνια από γυναικεία ταφή του 2ου αιώνα π.Χ..

Στο μουσείο υπάρχει αίθουσα παιδαγωγικών προγραμμάτων, φουαγιέ, αναψυκτήριο, χώροι υγιεινής, ενώ στο υπόγειο βρίσκονται αποθήκες και στον όροφο τα γραφεία της διοίκησης. Υπάρχει πρόσβαση για άτομα με ειδικές ανάγκες.

Το μουσείο υπάγεται διοικητικά στην ΣΤ' Εφορία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων του Υπουργείου Πολιτισμού.

Το Αρχαιολογικό μουσείο της Πάτρας.

Εσωτερική αίθουσα του μουσείου.

Αίθουσα του μουσείου.

21. Μουσείο Λαϊκής Τέχνης

Το Μουσείο Λαϊκής Τέχνης ανήκει στο Πολιτιστικό Κέντρο Πάτρας. Είναι νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου και εποπτεύεται από το Υπουργείο Πολιτισμού.

Το μουσείο ιδρύθηκε τον Ιανουάριο του 1977. Είναι δημιούργημα ιδιωτικής πρωτοβουλίας των Πατρινών και των μελών του Πολιτιστικού Κέντρου. Μέχρι το 1980 λειτούργησε με την λαογραφική συλλογή της κ. Χρυσής Γιαννοπούλου.

Τον Ιούλιο 1980 ανακαινίζεται και το υλικό του αγοράζεται από το μουσείο με σημαντικά ποσά. Τα εκθέματα αφορούν αγροτικά εργαλεία, οικιακά σκεύη, υφαντά κ.ά.

Ως τον Αύγουστο του 1983 στεγάζεται σε νεοκλασικό κτήριο της οδού Ρ. Φεραίου. Από την 1 Δεκέμβριου 1983 το μουσείο λειτουργεί μέσα στο Σκαγιοπούλειο Κήπο Νεότητας, σε μια παλιά αποθήκη, που παραχώρησε το Σκαγιοπούλειο με εικοσαετή σύμβαση ως πράξη αναγνώρισης της προσφοράς του Πολιτιστικού Κέντρου, με σκοπό την διατήρηση της πολιτιστικής μας κληρονομιάς και της πολιτιστικής ανάπτυξης της Πάτρας.

Με επιχορήγηση του Υπουργείου Πολιτισμού και την συνεχή προσφορά του Πολιτιστικού Κέντρου, το οίκημα αυτό επισκευάστηκε, επεκτάθηκε και διαρρυθμίστηκε προκειμένου να στεγάσει τα εκθέματα, που πλήθαιναν όλο και περισσότερο. Δυστυχώς όμως το μουσείο μπλέχτηκε σε δικαστικούς αγώνες με την διοίκηση του Σκαγιοπούλειου, που ζητούσε την απομάκρυνσή του.

Το μουσείο τώρα στεγάζεται στο Παλαιό Δημοτικό Νοσοκομείο της Πάτρας, στις αίθουσες Hansen και εγκαινιάστηκε στις 20 Ιουνίου 2013. Ο Πολιτιστικός Οργανισμός του Δήμου Πάτρας έχει την ευθύνη λειτουργίας του μουσείου.

Οι ενότητες των θεμάτων του μουσείου:

- Η ενότητα που αναφέρεται στην κατοικία για το μαγείρεμα, τον τρόπο φωτισμού, την φύλαξη των τροφίμων, σοφράς, ντουλάπι κ.ά.
- Η ενότητα των μέσων μεταφοράς των ανθρώπων και των προϊόντων τους.
- Η ενότητα παρασκευής ψωμιού π.χ. άροτρα, εργαλεία σιταριού, ζυμωτήρι, πινακωτές, σκαφίδια κ.ά.

- Η ενότητα της αμπελουργίας περιλαμβάνει τα μέσα παραγωγής κρασιού και τσίπουρου με τα καλάθια, τα πατητήρια, τη βαρέλα, το ρακοκάζανο κ.ά.
- Η ενότητα κτηνοτροφίας με τις γκλίτσες, λυκοπαγίδες, τα σκεύη παρασκευής γαλακτοκομικών προϊόντων, όπως καρδάρες, τινάτσες κ.ά.
- Η ενότητα υφαντικής με τους αργαλειούς, και τα εργαλεία παραγωγής νήματος (λανάρια, ρόκες κ.ά.).
- Παραδοσιακά εργαστήρια όπως πιλοποιία, υποδηματοποιία, τυπογραφεία, κηροπλαστική.

Εκθέματα του μουσείου Λαϊκής Τέχνης.

22. Μουσείο Επιστημών και Τεχνολογίας

Το Μουσείο Επιστημών και Τεχνολογίας (Μ.Ε.Τ) θεσμοθετήθηκε το 2001 ως εργαστήριο της Σχολής Θετικών Επιστημών. Οι στόχοι του Μουσείου είναι :

- να διαδώσει την επιστήμη σε πολλά επίπεδα.
- να φέρει σε επαφή το κοινό του με τα τελευταία επιτεύγματα της επιστήμης.
- να βοηθήσει στην κατανόηση της επιστήμης για καθημερινά θέματα, που το κοινό αγνοεί.
- να συμβάλει ως επιστημονικό εργαλείο για την διδασκαλία της Ιστορίας της Επιστήμης και της Τεχνολογίας σε όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης.

Το Μ.Ε.Τ στεγάζεται στην Πανεπιστημιούπολη Πάτρας, απέναντι από το Συνεδριακό Κέντρο. Ασχολείται με την συγκρότηση των συλλογών και την τεκμηρίωσή τους για την καλύτερη οργάνωση και αξιοποίηση των εκθεσιακών χώρων με εκπαιδευτικά προγράμματα. Το υλικό του αποτελείται από εργαλεία, μηχανήματα, τεχνολογικό εξοπλισμό, αρχαιακό υλικό, φωτογραφικό και οπτικοακουστικό υλικό, χάρτες, βιβλία κλπ. Το

Μ.Ε.Τ καλεί φορείς και άτομα που γνωρίζουν ή κατέχουν υλικό που αφορά την Ιστορία και την εξέλιξη των Επιστημών και της Τεχνολογίας, να βοηθήσουν στον εμπλουτισμό της συλλογής του. Στο Μουσείο υπάρχει έκθεση, με τρεις θεματικές ενότητες των Τηλεπικοινωνιών :

- Ιστορική εξέλιξη των Τηλεπικοινωνιών όπως, αρχαίες τηλεπικοινωνίες, προβολή βιντεοταινίας, Διαδραστική εφαρμογή για την Ιστορία των Τηλεπικοινωνιών κ.ά.
- Αρχές της Φυσικής που βοήθησαν στην εξέλιξη των Τηλεπικοινωνιών όπως π.χ Ηλεκτρομαγνητισμός, Πειράματα Επαγωγής, Κυματική- Οπτική, χρήση λέιζερ σε πειράματα οπτικής (Ανάκλαση- Διάθλαση) κ.ά.
- Τηλεπικοινωνίες παλιές και σύγχρονες και πληροφορίες για ασύρματη και ενσύρματη Τηλεφωνία, Δορυφορική επικοινωνία, Τηλεφωνικά κέντρα διαφόρων τύπων κ.ά.

Το Μουσείο φιλοξενεί περιοδικές εκθέσεις, πραγματοποιούνται εκπαιδευτικές ξεναγήσεις σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες, πραγματοποιούνται ενημερωτικές και επιμορφωτικές Ημερίδες, συναυλίες. Όλες οι εκδηλώσεις είναι ανοικτές στο κοινό.

Το Μουσείο Επιστημών και Τεχνολογίας.

Έκθεση του Μουσείου «Η γη από ψηλά».

23. Π.Γ.Ν.Π Πανεπιστημιακό Γενικό Νοσοκομείο Πατρών

Το Π.Γ.Ν.Π είναι ένα σύγχρονο νοσοκομείο, από τα μεγαλύτερα της χώρας με 800 κλίνες. Προσφέρει υπηρεσίες υγείας σε άτομα, όχι μόνο από την Δυτική Ελλάδα, αλλά και από όλη την επικράτεια. Κτίστηκε το 1988 σε 75 χιλιάδες τετραγωνικά μέτρα και έχει εξωτερικά ιατρεία και κλινικές όλων των ειδικοτήτων με εξοπλισμό τελευταίας τεχνολογίας. Κάθε χρόνο εξυπηρετούνται πάνω από 300.000 πολίτες.

Έχει σαν αποστολή: να παρέχει δευτεροβάθμιες και τριτοβάθμιες υπηρεσίες υγείας στον πολίτη, να εκτελεί επιστημονική έρευνα, να εκπαιδεύει και να εξειδικεύει επιστήμονες, την ενίσχυση των υπηρεσιών στον πολίτη, την ανάπτυξη των κτηριακών υποδομών και τον εκσυγχρονισμό με μηχανοργάνωση.

Λειτουργούν όλων των ειδών τα επιστημονικά εργαστήρια, τεχνική υπηρεσία, τμήμα πληροφορικής προκειμένου να ενσωματώσει στην καθημερινή λειτουργία του όλη την τεχνολογία, φαρμακείο, κέντρο αιμοδοσίας, το οποίο ιδρύθηκε το 1989 και τον Απρίλιο του 2010, πήρε την πιστοποίηση EN ISO 9001: 2008 για τις λειτουργίες του στη διαχείριση αίματος. Επίσης υπάρχει τμήμα OKANA και εκκλησία η «Παναγία η Βοήθεια», για την παρηγοριά των ανθρώπων που υποφέρουν.

Πανεπιστημιακό Γενικό Νοσοκομείο Πατρών.

24. Γενικό Νοσοκομείο Πατρών «Άγιος Ανδρέας»

Το Νοσοκομείο «Άγιος Ανδρέας» ιδρύθηκε το 1871 με την ονομασία «Δημοτικό Νοσοκομείο Πατρών». Το 1953 με τον Ν. 2592/1953 έγινε Γενικό Νοσοκομείο, Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου και διοικούνταν από Διοικητικό Συμβούλιο. Το 1959 αναπτύχθηκαν νέα τμήματα και κλινικές και αυξήθηκε το προσωπικό. Το 1981 εγκαταστάθηκαν Πανεπιστημιακές Κλινικές, που λειτούργησαν παράλληλα με τις κρατικές. Το 1983 με τον νόμο του Ε.Σ.Υ 1397/83 μετονομάστηκε σε «Περιφερειακό Γενικό Νοσοκομείο» και το 1986 συστάθηκαν τα Κέντρα Υγείας τα οποία συμπεριέλαβαν αγροτικά Ιατρεία και Υγειονομικούς Σταθμούς.

Το 1988 οι Πανεπιστημιακές Κλινικές μεταφέρθηκαν στο Πανεπιστημιακό Γενικό Νοσοκομείο του Ρίου. Στο Γ.Ν.Π «Ο Άγιος Ανδρέας» ανήκει και το πρώην Στρατιωτικό Νοσοκομείο 409, που λειτουργεί σαν βοηθητικό τμήμα.

Στόχος του Γ.Ν.Π «Ο Άγιος Ανδρέας», είναι η παροχή πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας περίθαλψης των πολιτών, η ανάπτυξη της ιατρικής έρευνας, η εκπαίδευση και εξειδίκευση των γιατρών.

Τα έσοδα του Νοσοκομείου προέρχονται από τον κρατικό προϋπολογισμό, από τις δημόσιες επενδύσεις, από τα νοσήλια, εξέταστρα, από εκμετάλλευση δικής του περιουσίας π.χ ενοίκια και από δωρεές και κληροδοτήματα.

Νοσοκομείο «Άγιος Ανδρέας».

25. Το λιμάνι της Πάτρας

Η νεώτερη περίοδος του λιμανιού αρχίζει από το 1836 με το ξεκίνημα της κατασκευής τεχνητού λιμένα, όπως αποφάσισε το Δημοτικό Συμβούλιο της πόλης. Το 1838 κατασκευάστηκε ξύλινος μόλος μήκους 35 μέτρων χωρίς φωτιστική πηγή. Δύο χρόνια αργότερα επεκτάθηκε κατά 20 μέτρα χωρίς όμως να ικανοποιεί τις ανάγκες της ναυσιπλοΐας. Κατά την δεκαετία του 1850 τα λιμενικά έργα συνεχίστηκαν, αλλά ήταν αναποτελεσματικά, λόγω του μικρού βάθους της θάλασσας και της μη προσέγγιση μεγάλων ιστιοφόρων. Στη χρονική περίοδο 1843-1858 γίνεται ναυπήγηση πλοίων στην Πάτρα. Η πρώτη ναυπηγική μονάδα ήταν του Νικ. Μιχαλακόπουλου (1896). Το 1869 είχε γίνει ο μόλος του Αγίου Νικολάου, ο μικρός μόλος του Αγίου Ανδρέα, η προβλήτα της οδού Καλαβρύτων, ο κυματοθραύστης 930 μ. και η μεσημβρινή αιμασιά (πέτρινος φράκτης, ξερολιθιά).

Το 1880 επικυρώθηκε σύμβαση με Γάλλους μηχανικούς, για την κατασκευή τεχνητού λιμένα και οι εργασίες τελείωσαν το 1889. Το λιμάνι μέχρι το 1927 παρέμεινε χωρίς κρηπιδώματα και με πολλά προβλήματα. Το 1930 ανατέθηκε σε τεχνική εταιρεία λιμενικά έργα, όπως η εκσκαφή του λιμανιού στα 9,5 μέτρα, κρηπιδώματα μήκους 1400 μέτρων και σε πλάτος 80 μέτρων ως χερσαία ζώνη, διαπλάτυνσης μόλου Καλαβρύτων στα 42 μέτρα, μόλος Άστιγος 120 μέτρα μήκους.

Την δεκαετία 1930, όλη η παραλιακή ζώνη μεταβλήθηκε σε ένα απέραντο εργοτάξιο, που σταμάτησε με την κήρυξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Μόλις το 1956 ξαναδημιουργήθηκε το Λιμενικό Ζήτημα με την επέκταση του λιμανιού προς βορά. Έργα επέκτασης και εκσυγχρονισμού συνεχίστηκαν μέχρι τις μέρες μας με σκοπό την εξυπηρέτηση των οχηματαγωγών. Η σημασία του λιμανιού αναβαθμίστηκε σημαντικά μετά τα προβλήματα που δημιουργήθηκαν με τους χερσαίους άξονες των κρατών της πρώην Γιουγκοσλαβίας.

Σήμερα έχουν ολοκληρωθεί τα έργα εκσυγχρονισμού του υπάρχοντος λιμανιού και έχει γίνει επέκταση στην Ακτή Δυμαίων με την κατασκευή του νέου Νότιου λιμανιού.

25. 1. Νότιος (Νέος) Λιμένας

Από τις 11 Ιουλίου 2011 ξεκίνησε η λειτουργία του Νέου Νότιου Λιμένα Πατρών για την εξυπηρέτηση των δρομολογίων των γραμμών Πάτρα-Ιταλίας. Το Νότιο Λιμάνι διαθέτει μέτωπο λιμένα (κρηπίδωμα), κατασκευασμένο με κυψελωτά κιβώτια από οπλισμένο σκυρόδεμα σε πριονωτή διάταξη μήκους 922 μέτρων. Αποτελείται από 4 νηοδόχους και διαθέτει 15 ράμπες πρόσδεσης σκαφών, ώστε να χρησιμοποιούνται 11 ράμπες για πρυμνοδέτηση ή 4 για πλαγιοδέτηση. Επίσης το Νότιο Λιμάνι διαθέτει κυματοθραύστη κατασκευασμένο με κυψελωτά κιβώτια από οπλισμένο σκυρόδεμα μήκους 1.236 μέτρων.

Οι κτηριακές εγκαταστάσεις έχουν κάλυψη 6.974 τετραγωνικά μέτρα και περιλαμβάνουν τα εξής :

- Τερματικό σταθμό κάλυψης 3.232,1 τ.μ. με χώρους υποδοχής και πληροφοριών, αίθουσες αναμονής, καφέ μπαρ, καταστήματα, γραφεία υπηρεσιών, γραφείο τελωνείου, πρακτορεία, χώρους W.C, ημι-υπαίθριους χώρους, στοές και ράμπες πρόσβασης ΑΜΕΑ.
- Κτήριο υπηρεσιών λιμένα, κάλυψης 1.764,5 τ.μ. όπου στεγάζονται οι υπηρεσίες διοίκησης του Ο.Λ.ΠΑ Α.Ε και το Κεντρικό Λιμεναρχείο Πατρών.
- Κτήριο υποσταθμού
- Κτήριο περιπτέρου-αναψυκτηρίου κάλυψης 108,2 τ.μ.
- Κτήριο Πυροσβεστικού σταθμού κάλυψης 669,76 τ. μ, όπου στεγάζεται η Πυροσβεστική Υπηρεσία.
- Υπόστεγο Πυροσβεστικού Σταθμού εμβαδού 338,46 τ.μ.
- Κτήριο Βόρειας Πύλης επιφάνειας 354,52 τ.μ, όπου στεγάζονται εξωτερικές υπηρεσίες του Ο.Λ.ΠΑ ΑΕ και τα Κ.Ε.Α (Κλιμάκια Ειδικών Αποστολών) του Λιμενικού Σώματος. Από την πύλη αυτή γίνεται η είσοδος των οχημάτων στον χώρο ISPS του Λιμένα Πάτρας.
- Κτήριο Νότιας Πύλης επιφάνειας 172,5 τ.μ. , όπου στεγάζεται η τροχαία του Κεντρικού Λιμένα Πάτρας. Από την πύλη αυτή γίνεται η έξοδος των οχημάτων από το χώρο ISPS του Λιμένα Πάτρας.

Οι εταιρείες που συνεργάζονται με τα πρακτορεία είναι : Minoan Lines, ANEK Lines, Blue Star Ferries, Super Star Ferries, Endeavor Lines.

Στις πρώτες προτεραιότητες της διοίκησης του Ο.Λ.ΠΑ ΑΕ είναι η επέκτασή του στις λιμενικές υπηρεσίες εξυπηρέτησης κρουαζιέρας, γιατί η ευρύτερη περιοχή της Πάτρας παρουσιάζει πλεονεκτήματα και χαρίσματα για προορισμό.

25. 2. ΜΑΡΙΝΑ. Κοντά στον Βόρειο Λιμένα Πατρών λειτουργεί μαρίνα χωρητικότητας 450 σκαφών, για την εξυπηρέτηση τουριστικών σκαφών.

Έχει τρεις μικρές λιμενολεκάνες (βάθους 3,5 μ.), 8 σταθερούς προβλήτες και 3 πλωτούς. Στη νότια λιμενολεκάνη υπάρχει ένα κρηπίδωμα και 3 ξύλινες πλωτές προβλήτες (68μ. μήκος κάθε μία), στη μεσαία λιμενολεκάνη 6 ξύλινες σταθερές προβλήτες (44-45 μ. μήκος κάθε μία) και στη βόρεια λιμενολεκάνη 2 σταθερές προβλήτες. Η μαρίνα προστατεύεται από κυματοθραύστη μήκους 620μ. δυτικά και 52μ. βόρεια.

Όλες οι προβλήτες διαθέτουν δέστρες, παροχή ύδρευσης (286 παροχές), παροχή ρεύματος (234 παροχές). Η μαρίνα διαθέτει δύο ράμπες, για την ανέλκυση σκαφών και εγκαταστάσεις ντους. Η παροχή με πετρέλαιο των σκαφών γίνεται από τρίτους με βυτία. Η μαρίνα παρέχει με χρέωση ελλιμενισμό και διάφορες υπηρεσίες όπως: αποκομιδή λυμάτων, συντηρήσεις και επισκευές σκαφών και κινητήρων (από ιδιώτες), πάρκινγκ αυτοκινήτων, τράπεζα, καφετέρια, εστιατόριο, υπαίθριο θέατρο, ταξί, παιδική χαρά, καταστήματα.

25. 3. Βόρειος Λιμένας

Το Βόρειο Λιμάνι της Πάτρας διαθέτει τέσσερις κύριες προβλήτες: την Βόρεια προβλήτα, την προβλήτα Άστιγγος, τον Μόλο Αγίου Νικολάου, την προβλήτα Γούναρη, συνολικού μήκους 3.000 μέτρα περίπου, βάθος 8,5-10,5 μέτρων από την κατώτατη ρηχία και εξυπηρετεί φορτηγά πλοία μέχρι 25.000 τόρους και επιβατικά πλοία μέχρι 16.000 τόρους και μήκους 220 μ.

Το λιμάνι περιλαμβάνει: Ιστιοπλοϊκό Όμιλο, Σταθμό Υδροπλάνων, σταθμό επιβατών, κατάστημα αφορολόγητων ειδών, Οργανισμό Λιμένα Πατρών, Λιμεναρχείο, Πλοηγική Υπηρεσία, Τελωνείο, Πυροσβεστικό Σταθμό, Ιχθυόσκαλα, Πάρκινγκ. Ο σταθμός υποδοχής επιβατών καλύπτει 2.932 τ.μ. με πρακτορεία ναυτιλιακών εταιρειών. Εντός του Λιμένα λειτουργεί υπηρεσία για την αντιμετώπιση ρύπανσης, επίσης δυνατότητα υδροδότησης των πλοίων.

Η περίφραξη του νέου λιμανιού και η συνεργασία των λιμενικών αρχών με τις ιδιωτικές εταιρείες φύλαξης δεν αφήνουν περιθώρια στους λαθρομετανάστες να μπουν στο λιμάνι. Επίσης αποτελεσματικός είναι ο τρόπος ελέγχου των φορτηγών πριν την φόρτωση στο πλοίο, που είναι εξονυχιστικός.

Ο Ο.Λ.ΠΑ ΑΕ στα πλαίσια προσφοράς του στην τοπική κοινωνία και οικονομία εξασφαλίζει 2.504 θέσεις εργασίας, παράγει 54,6 εκατομμύρια προστιθέμενη αξία, και 64,3 εκατομμύρια κύκλο εργασιών με συνεργαζόμενες επιχειρήσεις.

Άποψη του λιμανιού και της πόλης από ψηλά.

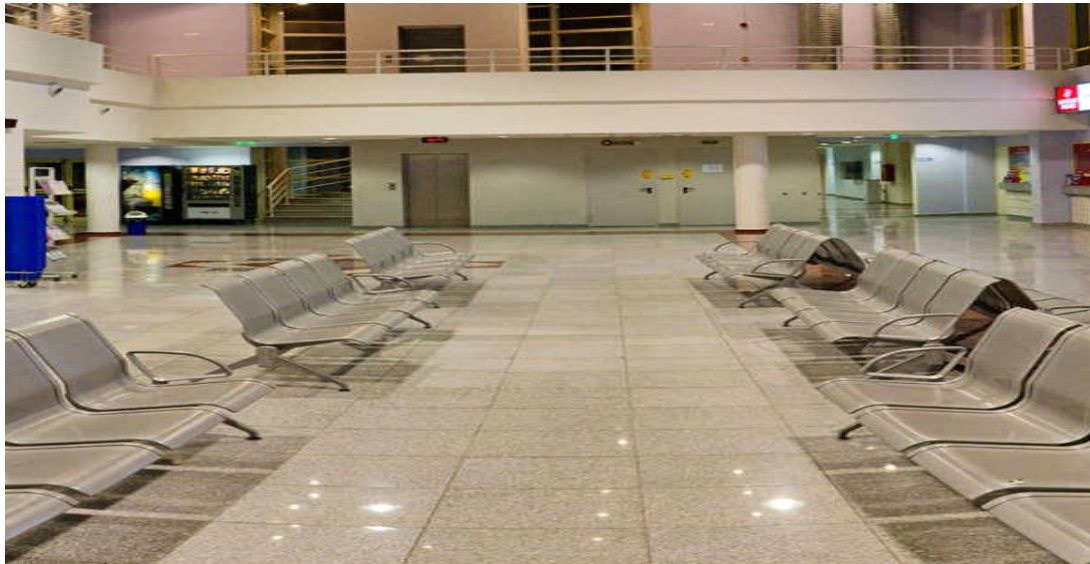
Βόρειο λιμάνι.

Νότιο λιμάνι.

Μαρίνα.

Επιβατικός σταθμός στο Νότιο Λιμένα.

26. Η Μεγάλη περιμετρική της Πάτρας ή Ευρεία Παράκαμψη

Το έργο της Ευρείας Παράκαμψης της Πάτρας , ήταν πρωτόγνωρη εμπειρία για τα Ελληνικά δεδομένα. Κατασκευάστηκε από την ΕΥΔΕ-Αυτοκινητόδρομος ΠΑΘΕ, από το 1996-2003 και είναι σπουδαίο έργο γιατί αποσυμφορεί την κίνηση στο κέντρο της πόλης, μειώνει σημαντικά το χρόνο διέλευσης από την Πάτρα και εξυπηρετεί αποτελεσματικά την κυκλοφορία από και προς το Νέο Λιμάνι της Πάτρας. Επίσης μειώνει τους αέριους ρύπους και θορύβους στο κέντρο της πόλης, βελτιώνει την ασφάλεια και την άνεση της οδήγησης και γενικά δημιουργεί ποιοτική αναβάθμιση της ζωής των κατοίκων.

Η Μεγάλη Περιμετρική ξεκινάει από το Πανεπιστήμιο του Ρίο συνδέεται με την Εθνική οδό και καταλήγει στην περιοχή Μιντιλόγλι, όπου συναντά την Εθνική οδό Πατρών- Πύργου. Έχει όλα τα χαρακτηριστικά του σύγχρονου αυτοκινητόδρομου.

Έχει δύο λωρίδες κυκλοφορίας και λωρίδα έκτακτης ανάγκης ανά κατεύθυνση, ηλεκτροφωτίζεται σε όλο το μήκος του, οι σήραγγες εξαερίζονται, υπάρχουν συστήματα πυροπροστασίας για πυρανίχνευση και κατάσβεση.

Η ύπαρξη πολλών αρχαιολογικών χώρων, συνέβαλε στην τροποποίηση των μελετών και την αλλαγή της χάραξης του αυτοκινητόδρομου. Επίσης επειδή το έργο διερχόταν από τον παλιό σκουπιδότοπο της Πάτρας σε απόσταση 400 μέτρων, έγιναν ειδικές περιβαλλοντικές μελέτες και πραγματοποιήθηκαν έργα για τη διαχείριση των απορριμμάτων και την αποκατάσταση του χώρου. Τα υπόγεια τεχνικά έργα παρουσιάζουν μεγάλο επιστημονικό ενδιαφέρον, διότι γίνονται σε δύσκολους γεωλογικούς σχηματισμούς, με νερά και στρώματα άμμου, που χρειάστηκαν σοβαρά έργα υποστήριξης. Επίσης χρειάστηκε επανασχεδιασμός των ηλεκτρομηχανολογικών εγκαταστάσεων προκειμένου να αποφευχθούν ατυχήματα, όπως αυτά που έγιναν στη Γαλλία και την Αυστρία την χρονική περίοδο από το 1999-2000 και να παρθούν πρόσθετα μέτρα ασφάλειας.

Το μήκος της αρτηρίας είναι 18,5 km και μαζί με τους κόμβους και τις οδούς εξυπηρέτησης φτάνει τα 63,1 km, ενώ με τους δρόμους σύνδεσης προς την πόλη και το λιμάνι φτάνει τα 81,4 km. Είναι έργο με πολλές δυσκολίες τεχνικές λόγω του εδαφικού ανάγλυφου, αλλά και της σημασίας που δόθηκε στην προστασία του περιβάλλοντος (εξασφαλίστηκε η ροή χειμάρρων και ποταμών όπως ο Χάραδρος, ο Μείλιχος και ο Γλαύκος). Έτσι σε μήκος 8 km γνωστό και ως τμήμα Κ1- Κ4, υπάρχουν 8 διπλές

σήραγγες, συνολικού μήκους 4.700 μ. (σήραγγες Γηροκομείου, αρχαιολογικού χώρου, Μποζαΐτικων «Αγίας Βαρβάρας» και Cut & Cover 1,2,3) και 5 διπλές κοιλαδογέφυρες συνολικού μήκους 2.700 μ. Άλλα χαρακτηριστικά :

- 9 γέφυρες κόμβων ή γεφύρωσης ποταμών
- 5 ανισόπεδοι κόμβοι
- 3 κτήρια εξυπηρέτησης συνολικής επιφάνειας 1.771 τ.μ
- 1.500.000 μέτρα καλωδιώσεων, οπτικών ινών και δικτύων χαλκού
- 350.000 μέτρα δικτύων σωληνώσεων πυρόσβεσης, άρδευσης και διέλευσης καλωδίων.

Το έργο ολοκληρώθηκε με δέκα επιμέρους συμβάσεις κατασκευής. Ανάδοχοι των έργων ήταν : η Τεχνική Εταιρεία Κ. Ι. Σαραντόπουλος Α.Ε, η Τεχνική Εταιρεία Παντεχνική Α.Ε, η Κοινοπραξία ΑΕΓΕΚ-Τρίτων ΙΙ, ενώ για την μελέτη και κατασκευή συνεργάστηκαν το Νορβηγικό Γεωτεχνικό Ινστιτούτο του Όσλο και ο Όμιλος Συμβούλων Axon Ltd, η Πανγαία ΕΠΕ, η ΟΜΕΤΕ ΑΕ. Οι γεωλογικές – γεωτεχνικές έρευνες έγιναν από την Εδαφομηχανική ΕΠΕ, και την Κάστωρ ΕΠΕ.

26. 1. Μικρή Περιμετρική

Σύμφωνα με την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας θα υπογραφεί σύντομα η σύμβαση ανάμεσα στην Περιφέρεια και τον ανάδοχο του έργου και θα ξεκινήσουν σύντομα οι εργασίες. Το έργο υπολογίζουν να παραδοθεί το 2015. Το κόστος του έργου φτάνει τα 27 εκατομμύρια ευρώ και θα συνδέσει την Εθνική οδό Πατρών – Κορίνθου με τις οδικές αρτηρίες της Πάτρας, Γούναρη και Καλαβρύτων, καθώς και με τις νότιες και ανατολικές περιοχές της πόλης.

Με την κατασκευή της Μικρής Περιμετρικής γίνεται κοντινή η απόσταση ανάμεσα στα δύο μεγάλα νοσοκομεία της πόλης δηλαδή του Πανεπιστημιακού και του Γενικού Κρατικού «Άγιος Ανδρέας». Το κέντρο της πόλης θα ανασάνει σημαντικά, καθώς οι οδηγοί που θα χρησιμοποιούν την Μικρή Περιμετρική δεν θα περνούν από το κέντρο της πόλης.

Σήραγγες της Μεγάλης Περιμετρικής.

Η Μεγάλη Περιμετρική.

Μικρή Περιμετρική (Διάνοιξη).

27. Βιολογικός Καθαρισμός

Ένα έργο πνοής για την Πάτρα στην θέση Κόκκινος Μύλος στο Ν.Δ άκρο του Δήμου Πάτρας, στο σύνορο με τον Δήμο Παραλίας. Το έργο καταλαμβάνει έκταση 80 στρεμμάτων και από αυτά τα 30 στρέμματα είναι χώρος πρασίνου με 2.000 θάμνους, 200 δέντρα και γκαζόν, που ποτίζονται από τα επεξεργασμένα νερά του έργου. Το έργο κόστισε 19,5 εκατομμύρια ευρώ. Δημοπρατήθηκε το 1994 και κατασκευάστηκε τα χρόνια 1996-2001. Τον Οκτώβριο του 2001 άρχισε η λειτουργία του. Την κατασκευή ανέλαβε η εταιρεία: Κ/Ε ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ ΑΕ και η PASSAVANT WERKE ΑΕ.

Συνοπτική περιγραφή του έργου: Τα λύματα υφίστανται έναν πρώτο εσχαισμό για να αφαιρεθούν τα μεγάλα στερεά σώματα και στην συνέχεια εισέρχονται στον θάλαμο υπερχειλίσης ασφαλείας. Από εκεί τα λύματα οδηγούνται σε αντλιοστάσιο και στη συνέχεια στην κύρια γραμμή επεξεργασίας με βαρύτητα. Στην συνέχεια περνούν από εσχάρωση ώστε να κατακρατηθούν τα στερεά μεγαλύτερα των 10 χιλιοστών.

Οι εσχάρες αυτοκαθαρίζονται μηχανικά, ενώ υπάρχουν και παρακαμπτήριοι διάυλοι ασφαλείας (BY PASS) με απλές εσχάρες, που καθαρίζονται από το εργατικό προσωπικό. Από την εσχάρωση τα λύματα οδηγούνται στον εξαμμωτή, όπου απομακρύνεται η άμμος και

αφαιρούνται τα λίπη και οι αφροί. Τα εσχαρίσματα και η άμμος, συλλέγονται σε κάδους και οδηγούνται στον ΧΥΤΑ για απόρριψη. Τα υγρά στραγγίδια τους οδηγούνται στην έξοδο του μετρητή παροχής. Από τον εξαμμωτή τα λύματα οδηγούνται στον μετρητή παροχής.

Στην συνέχεια τα λύματα οδηγούνται στο φρεάτιο διανομής, από όπου κατανέμονται στις δεξαμενές πρωτοβάθμιας καθίζησης. Σ' αυτές τις δεξαμενές γίνεται η αφαίρεση στερεών σωμάτων κατά 60 % και του βιοδιασπώμενου οργανικού φορτίου στερεάς μορφής, κατά 30%. Τα λύματα που υπερχειλίζουν οδηγούνται στη δεξαμενή βιολογικής επεξεργασίας.

Από τις δεξαμενές πρωτοβάθμιας καθίζησης η πρωτοβάθμια ιλύς μεταφέρεται στο σύστημα μηχανικής πάχυνσης (φυγοκέντριση), από όπου η ιλύς μεταφέρεται στον αναερόβιο χώνευτή, όπου υφίσταται αναερόβια χώνευση και σταθεροποίηση. Στη δεξαμενή αερισμού τα λύματα υφίστανται αερόβια και αναερόβια επεξεργασία για την αδρανοποίηση των οργανικών υλών καθώς και αζωτούχων και φωσφορούχων ρυπαντικών τους φορτίων.

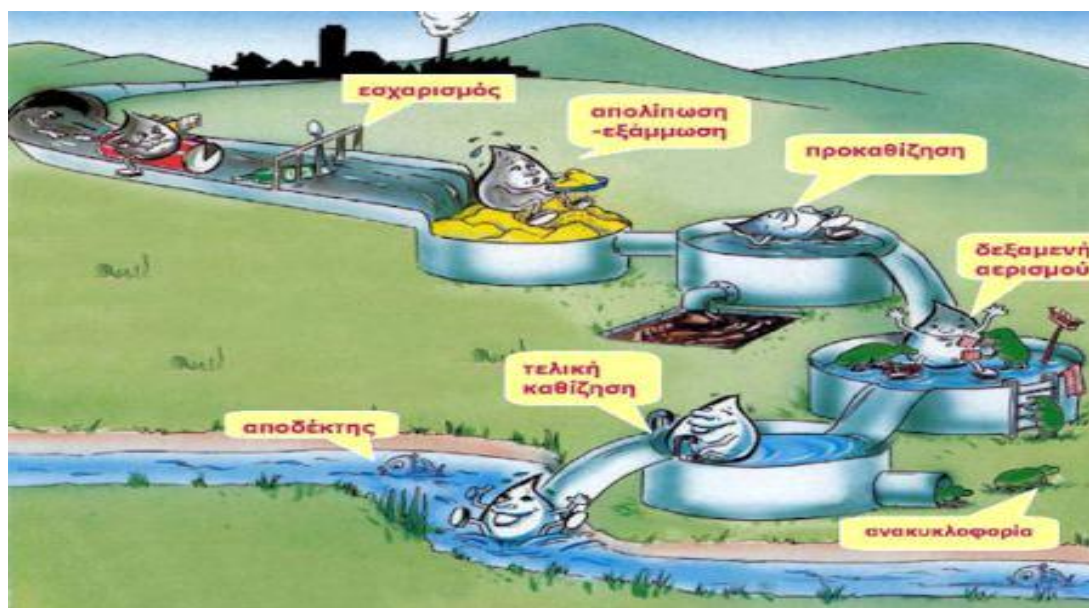
Στη συνέχεια τα λύματα οδηγούνται στις δεξαμενές καθίζησης, όπου καθιζάνει η βιομάζα. Το μεγαλύτερο μέρος της βιομάζας επανακυκλοφορεί στις δεξαμενές αερισμού για τη διατήρηση σταθερού ποσοστού ενεργού ιλύος, μέσω του αντλιοστασίου ανακυκλοφορίας ιλύος, ενώ τα διαυγασμένα υγρά υπερχειλίζουν και πάνε στη μονάδα απολύμανσης, όπου χρησιμοποιείται διάλυμα διοξειδίου του χλωρίου, για την καταστροφή των παθογόνων οργανισμών.

Μετά την απολύμανση τα λύματα οδηγούνται στην θάλασσα. Η βιολογική ιλύς που πλεονάζει, διοχετεύεται μέσω του Αντλιοστασίου Περίσσειας προς πάχυνση και αναερόβια χώνευση. Μετά η ιλύς υφίσταται αφυδάτωση και στη συνέχεια μεταφέρεται στο ΧΥΤΑ του Δήμου Πατρών. Τα υγρά στραγγίσης της αφυδάτωσης οδηγούνται σε αντλιοστάσιο και από εκεί στην έξοδο του καναλιού μέτρησης της παροχής.

Ολόκληρο το σύστημα επεξεργασίας ελέγχεται κεντρικά από ολοκληρωμένο σύστημα αυτοματισμού. Υπάρχει εγκατάσταση υποσταθμού, υπό μέση τάση ηλεκτρικού ρεύματος και ηλεκτροπαραγωγό ζεύγους για εφεδρεία. Λειτουργούν δύο συστήματα απόσμησης για τον καθαρισμό του αέρα των κτηρίων, όπου εκλύονται οσμές. Επίσης υπάρχουν όλα τα έργα υποδομής (ύδρευση, αποχέτευση, όμβρια, ηλεκτροφωτισμός, αντικεραυνική προστασία κ.λπ.), καθώς και κτηριακά έργα (κτήριο Διοίκησης, χημείο, αποθήκες κ.λπ.), για την εξυπηρέτηση της εγκατάστασης.

Βιολογικός καθαρισμός Πάτρας.

Στάδια του βιολογικού καθαρισμού.

28. Ο Υδροηλεκτρικός Σταθμός του Γλαύκου

Με πρωτοβουλία του Γουίλιαμ Μόρφυ το 1919, ο οποίος υπέβαλε υπόμνημα στην κυβέρνηση, ψηφίστηκε νόμος και ξεκίνησε η μελέτη για την κατασκευή του Υδροηλεκτρικού Σταθμού στον Γλαύκο. Πριν την κατασκευή του Γλαύκου ηλεκτρικό ρεύμα παρήγαγε η Ελληνική Ηλεκτρική Εταιρεία από το 1907 και το εργοστάσιο του Πραπόπουλου. Εργοστάσιο παραγωγής ρεύματος είχε ιδρυθεί και από τον Ντομένικο Μονόπολι το 1918. Το 1919, το πούλησε στον Αλέξιο Διέρνα, ο οποίος το λειτούργησε μέχρι το 1926, οπότε και έκλεισε οριστικά.

Ο Υδροηλεκτρικός Σταθμός Γλαύκου κατασκευάστηκε τα χρόνια 1922-1926 και είναι το πρώτο Υδροηλεκτρικό Εργοστάσιο στην Ελλάδα. Η άδεια κατασκευής δόθηκε από την κυβέρνηση Δ. Γούναρη στις 14 Ιουνίου 1922 και δόθηκε αποκλειστικό προνόμιο εκμετάλλευσης στη Δημοτική Επιχείρηση Γλαύκος για 99 χρόνια. Μετά τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο έγινε παράταση χρόνου εκμετάλλευσης μέχρι το 2039. Η χρηματοδότηση έγινε από δάνειο 145.000 λιρών που πήρε ο δήμος Πάτρας από την Εθνική Τράπεζα και το αποπλήρωσε το 1944. Την μελέτη του έργου ανέλαβαν Ελβετοί μηχανικοί, την κατασκευή όμως ολοκλήρωσαν τοπικοί εργολάβοι. Το έργο προοριζόταν για την ύδρευση και ενεργειακή επάρκεια του δήμου Πάτρας, από τα νερά του χείμαρρου.

Το 1968 η ΔΕΗ αγόρασε από το δήμο Πάτρας το ΥΗΕ. Ο Γλαύκος παράγει πλέον μικρή ενέργεια για τις ανάγκες της Πάτρας, καταφέρνει όμως να καλύπτει τις υδρευτικές ανάγκες της πόλης από τον Νοέμβριο μέχρι και τον Απρίλιο.

Ο χείμαρρος Γλαύκος

Το όνομα «γλαυκός» σημαίνει το ασπρογάλαζο χρώμα της θάλασσας, ενώ στην μυθολογία ο Γλαύκος, γιός του Ποσειδώνα προμήνυε θύελλες και καταιγίδες στους ναυτικούς. Οι αρχαίοι Έλληνες απέδιδαν το όνομα σε ποτάμια μεγάλης ορμητικότητας. Αυτό δεν είναι τυχαίο, γιατί το συγκεκριμένο ποτάμι με την ορμητικότητά του κατά τους χειμερινούς μήνες παρασύρει ογκόλιθους λόγω της σαθρότητας του εδάφους και της σεισμικής δραστηριότητας της περιοχής, που προξενεί μεγάλες φθορές στο φράγμα και στη γύρω περιοχή. Το ΗΥΕ του Γλαύκου δεν αποταμιεύει νερό, παρά μόνο εκτρέπει την παροχή του χείμαρρου.

Αρχικά στο σταθμό τοποθέτησαν τρεις μονάδες Francis των 750 kw. Το 1936 εγκατέστησαν μία μονάδα τύπου Pelton ισχύος 1,5 MW. Το 1995 εγκατέστησαν νέα μονάδα τύπου Francis διότι οι παλιές ήταν μικρές, παλαιάς τεχνολογίας και η απόδοσή τους μειώθηκε κατά 60%. Έτσι η

ισχύς του σταθμού έγινε συνολικά 4,1 MW. Ο ΥΗΣ Γλαύκου παράγει 11,4 Gwh και καλύπτει το 1/30 των αναγκών της πόλης σε ηλεκτρική ενέργεια.

Σήμερα στο έργο υπάρχουν δύο θυροφράγματα διαστάσεων 4x4 και 9x4 μέτρα (πλάτος x ύψος), μία διώρυγα που οδηγεί το νερό στην υδροληψία και έναν αγωγό μήκους 1700 μ. Που οδηγεί το νερό στο εργοστάσιο παραγωγής ενέργειας.

Ηλεκτροκίνητο θυρόφραγμα: Λειτουργεί με ηλεκτρισμό και ο έλεγχός του γίνεται από ένα φυλάκιο ακριβώς από πάνω του. Σε περίπτωση διακοπής ρεύματος η λειτουργία του γίνεται χειροκίνητα από δύο ανθρώπους. Μόλις ανοίξει το θυρόφραγμα, μέσω μιας διώρυγας, τα νερά οδηγούνται στην παλιά κοίτη του χειμάρρου. Όταν η στάθμη του νερού αρχίσει να ανεβαίνει σε σημείο που το αντίβαρο μετακινείται ο φύλακας ανοίγει το θυρόφραγμα και επιτρέπει την διέλευση νερού και φερτών. Όταν το θυρόφραγμα ανοίξει εντελώς και η στάθμη του νερού συνεχίσει να ανεβαίνει, τότε με εντολή της διοίκησης το έργο εγκαταλείπεται, διότι ο φύλακας δεν μπορεί να προσφέρει άλλη υπηρεσία.

Αυτόματο θυρόφραγμα: Ένα αντίβαρο συνδέεται με το θυρόφραγμα μέσω βραχίονα σχηματίζοντας διάταξη ζυγού. Όταν το νερό φτάσει 30 εκατοστά πάνω από το θυρόφραγμα, το βάρος του νερού ανασηκώνει το αντίβαρο και επιτρέπει στο θυρόφραγμα να κατέβει. Αν το νερό συνεχίσει να ανεβαίνει το αντίβαρο ξαναμετακινείται ώσπου το θυρόφραγμα κάτω από το βάρος του νερού να ανοίξει εντελώς. Το αυτόματο θυρόφραγμα παρουσιάζει μειονεκτήματα στη λειτουργία του στο εργοστάσιο του Γλαύκου. Όταν λειτουργήσει, μαζί με το νερό που περνάει από πάνω του, παρασύρονται ορεινοί όγκοι, που επικάθονται στο θυρόφραγμα και εμποδίζει έτσι το κλείσιμό του.

Στις λίγες φορές που λειτούργησε παρέμεινε ανοιχτό και μετά το τέλος της πλημμύρας και χρειάστηκε πολύ επίπονη εργασία από τους υπαλλήλους να μετακινήσουν όλες τις πέτρες (μερικές ζύγιζαν πάνω από 100 κιλά), για να μπορέσει το αντίβαρο να ανασηκώσει και πάλι το θυρόφραγμα. Η χρήση λοιπόν του αυτόματου θυροφράγματος είναι η τελική λύση μόνο όταν το ηλεκτροκίνητο θυρόφραγμα δεν λειτουργήσει ή δεν μπορέσει να διοχετεύσει τον υδάτινο όγκο. Το αυτόματο θυρόφραγμα λειτούργησε για τελευταία φορά στα τέλη της δεκαετίας του '80.

Για να προστατέψει τα θεμέλια του έργου η ΔΕΗ από τις μεγάλες ποσότητες των φερτών υλών, που κινούνται με το νερό πρόσθεσε στον υπερχειλιστή ένα μπλοκ οπλισμένου σκυροδέματος σε βάθος 1,5 μέτρου. Το νερό περνάει πάνω από αυτό το μπλοκ και τον υπερχειλιστή και καταλήγει στην παλαιά κοίτη του χειμάρρου.

Η ΔΕΗ έχει κατασκευάσει τοίχους κάθετα στην κοίτη του χειμάρρου, που έχουν σκοπό να καταστρέψουν την ενέργεια του νερού και να συγκρατήσουν τα φερτά, ώστε να μην προκληθούν καταστροφές στις κοίτες κοντά στις κατοικημένες περιοχές.

Η αποτελεσματικότητα αυτού του έργου είναι μηδαμινή λόγω της φθοράς που έχει υποστεί από την ορμητική κίνηση του νερού.

Υδροηλεκτρικό φράγμα του Γλαύκου.

Υδροηλεκτρικός σταθμός του Γλαύκου.

29. Παμπελοποννησιακό Στάδιο

Κατασκευάστηκε το 1981 στην περιοχή Κουκούλι. Το 2004 ανακαινίστηκε και χρησιμοποιήθηκε στους Ολυμπιακούς Αγώνες φιλοξενώντας προκριματικούς ποδοσφαιρικούς αγώνες. Είναι χωρητικότητας 25.588 θέσεων και οι μισές θέσεις είναι σκεπαστές. Περιέχει στίβο και γήπεδο με χλοοτάπητα και μεγάλους χώρους

στάθμευσης. Με τον Ν. 3342/2005 ανατέθηκε η αξιοποίηση, χρήση, διαχείριση και εκμετάλλευση του Σταδίου στην εταιρεία «Ολυμπιακά Ακίνητα Α.Ε».

Είσοδος Παμπελοποννησιακού Σταδίου.

30. Κολυμβητήριο Α. Πέπανος

Είναι ένα σύγχρονο αθλητικό συγκρότημα που παρέχει τη φιλοξενία κορυφαίων αθλητικών διοργανώσεων, υδατοσφαίρισης, καταδύσεων, συγχρονισμένης και τεχνικής κολύμβησης. Συνορεύει με το παμπελοποννησιακό στάδιο. Η κατασκευή του ολοκληρώθηκε το 2000 και είναι χωρητικότητας 3000 θέσεων. Περιλαμβάνει δύο πισίνες ολυμπιακών διαστάσεων, θεωρεία δημοσιογράφων, αίθουσες Τύπου και σεμιναρίων. Έχει σύγχρονο σύστημα καθαρισμού και χλωρίωσης του νερού καθώς και καθαρισμό τοιχωμάτων στις πισίνες. Έχει σύστημα ψύξης και θέρμανσης σε όλους τους χώρους και βοηθητικούς χώρους.

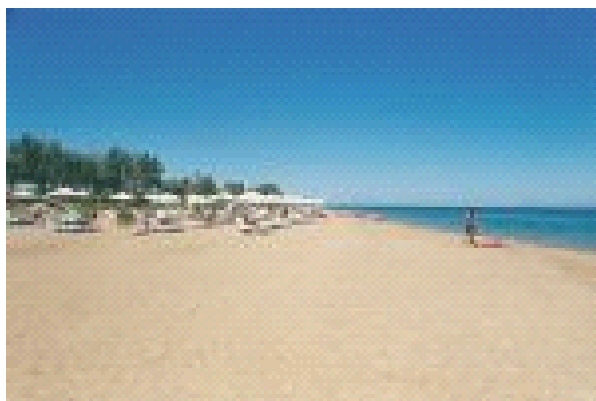
Κολυμβητήριο Α.Πέπανος.

31. Οι κοντινές παραλίες

Οι κοντινές παραλίες της Πάτρας είτε οι βορειοανατολικές, είτε οι νοτιοδυτικές είναι πολύ όμορφες. Η οδός Ηρώων Πολυτεχνείου στην παραλία προσφέρεται για περίπατο και φαγητό. Άλλες παραλίες του Προαστίου, των Δαφνών, του Καστελόκαμπου, του Ρίο συγκεντρώνουν πολύ κόσμο τα τελευταία χρόνια. Εκεί λειτουργούν μεγάλα ξενοδοχεία (Τζάκι, Achaia Beach, Porto Rio στο οποίο λειτουργεί και καζίνο).

Πέρα από το Ρίο υπάρχουν οι παραλίες του Ακταίου, του Αγίου Βασιλείου, των Αραχωβίτικων, του Ψαθόπυργου και της Ροδινής. Πιο μακριά προς το Αίγιο είναι οι παραλίες Λαμπιρίου, Λόγγου, Σελιανίτικων, Ροδοδάφνης.

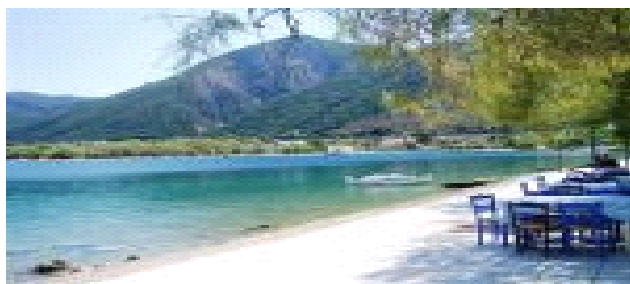
Στη νοτιοδυτική πλευρά, από την εθνική οδό Πάτρα- Πύργου υπάρχουν οι παραλίες Ροϊτικών, Μονοδεντριού και Βραχνέικων. Τα πολλά εστιατόρια, πιτσαρίες, αναψυκτήρια, το ωραίο ηλιοβασίλεμα, ικανοποιούν κάθε επισκέπτη. Μετά τα Βραχνέικα, είναι οι παραλίες : Τσουκαλέικων, Καμινιών, Αλισσού και πιο μακριά οι παραλίες της Κάτω Αχαγιάς, Νιφορείκων, Λακόπετρας, Καλογριάς (πέρα από τον Άραξο).

Ροϊτικά Πατρών

Παραλία Λακόπετρας.

Παραλία Ψαθόπυργου

Ταβέρνα στα Βραχνείκα.

Η φημισμένη παραλία της Καλογριάς.

32. ΒΕΣΟ ΜΑΡΕ

Η Βέσο Μάρε είναι το πρώτο σύγχρονο κέντρο ψυχαγωγίας στην Πάτρα. Η λειτουργία του άρχισε το 2001, και δέχεται ετησίως 2.600.000 επισκέπτες. Στον χώρο λειτουργούν 8 αίθουσες κινηματογράφων 2.000 θέσεων συνολικά, μεγάλο bowling με 16 διαδρόμους, καταστήματα λιανικής, εστιατόρια, καφεμπάρ και χώρο στάθμευσης.

Η Βέσο Μάρε.

Βέσο Μάρε.

33. Επίλογος

33.1. Προβλήματα

Από τα μέσα της δεκαετίας του '90 δημιουργήθηκε έντονο κοινωνικό πρόβλημα με την αθρόα είσοδο μεταναστών διαφόρων εθνικοτήτων. Αφγανοί, Σομαλοί, Πακιστανοί, Ιρακινοί, Κούρδοι συνέρρεαν στην Πάτρα ανεξέλεγκτα με σκοπό την παράνομη επιβίβασή τους στα καράβια προς Ιταλία και τις χώρες της ανεπτυγμένης Ευρώπης. Οι δυσκολίες για την κάλυψη των βιοτικών τους αναγκών, οι ανθυγιεινές συνθήκες διαβίωσής τους, οι κίνδυνοι μετάδοσης ασθενειών λόγω της έλλειψης χώρων υγιεινής, τα ψυχολογικά προβλήματα που αντιμετώπισαν λόγω αυτών των δυσκολιών και ο κίνδυνος της ζωής τους στις κρύπτες των φορτηγών προκειμένου να περάσουν στην Ιταλία, δημιούργησαν εκρηκτική κατάσταση στην πόλη τα προηγούμενα χρόνια κυρίως.

Ένα από τα σοβαρά προβλήματα που αντιμετωπίζει η τοπική κοινωνία είναι το υψηλό ποσοστό ανεργίας και φτώχειας που έχει δημιουργηθεί τα τελευταία κυρίως χρόνια και η αλυσίδα αλληλεγγύης που πρέπει να δημιουργηθεί από τον Δήμο και τους τοπικούς φορείς για την ανακούφιση των κοινωνικών στρωμάτων που πλήττονται ιδιαίτερα.

Σε θέματα υποδομής για την ανάπτυξη είναι η σύνδεση της Πάτρας με τον έξω χώρο της μέσω της δημιουργίας σιδηροδρόμου με διπλή γραμμή από το αεροδρόμιο έως την πόλη και αυτοκινητόδρομο με διπλές λωρίδες, από την Κόρινθο έως την Πάτρα και την συνέχισή του σε Πύργο και Τσακώνα. Κάποια έργα σιγά-σιγά γίνονται πραγματικότητα ή είναι προγραμματισμένα, όπως η Μικρή Περιμετρική, η διάνοιξη της οδού Κανακάρη, πεζοδρομήσεις, συντήρηση έργων υποδομής και αναπλάσεις περιοχών.

Το πρόβλημα της καθαριότητας και της επεξεργασίας των απορριμμάτων, πρέπει να αντιμετωπιστεί σε συνεργασία με τέσσερις άλλους δήμους, που συνενώθηκαν στο πλαίσιο του « Καλλικράτη », δηλαδή με τους πρώην δήμους της Παραλίας, Μεσσήτιδος, Βραχναϊκών και Ρίου, που καταλαμβάνουν έκταση συνολικά 334 τετραγωνικά χιλιόμετρα. Στο νομό Αχαΐας δεν υπάρχουν Σταθμοί Μεταφόρτωσης Απορριμμάτων (ΣΜΑ), ούτε εγκαταστάσεις επεξεργασίας ζυμώσιμων απορριμμάτων. Εάν υπήρχαν μελέτες θα μπορούσαν να χρηματοδοτηθούν και σήμερα να λειτουργούν.

Επίσης υπάρχει κακή συντήρηση των δρόμων με λακκούβες, ελλιπή ηλεκτροφωτισμό στην πόλη, λόγω καταστροφής των λαμπτήρων ή ανυπαρξίας τους. Η έλλειψη χώρων στάθμευσης είναι φανερή, καθώς και

η κακή κυκλοφορία των αυτοκινήτων με συχνά μποτιλιαρίσματα, έλλειψη υποδομών για τα άτομα με κινητικά προβλήματα, όπως ράμπες και διαβάσεις και απουσία ποδηλατοδρόμων.

Άλλα προβλήματα είναι η έλλειψη ολοκλήρωσης της κατασκευής και λειτουργίας του αποχετευτικού δικτύου, που καταλαμβάνει έκταση 90 χιλιομέτρων στο Ρίο, τον Καστελόκαμπο, τον Άγιο Βασίλη και την παραλιακή περιοχή της οδού Ηρώων Πολυτεχνείου.

Η Πάτρα είναι από τις λίγες πόλεις όπου ενώ υπάρχουν 75 κάθετοι δρόμοι προς τη θάλασσα, κατεβαίνοντάς τους κανείς πέφτει στα κάγκελα του λιμανιού και δεν μπορεί να φτάσει στη θάλασσα. Οι κάτοικοι δεν έχουν πρόσβαση για περίπατο, η περιοχή μένει αναξιοποίητη. Έχει αποδοθεί στο Δήμο Πάτρας τμήμα θαλάσσιου μετώπου 3.500 μέτρων στις 22/1/2012, αλλά δυστυχώς δεν έχει υλοποιηθεί κανένα σχέδιο αξιοποίησης παρά τις κυβερνητικές δεσμεύσεις.

33.2. Προτάσεις για λύσεις προβλημάτων

Ένα έργο πνοής για την πόλη θα ήταν η πεζοδρόμηση του ιστορικού κέντρου και η σύνδεσή του με την παραλία. Επίσης πεζόδρομος να συνδέει την Άνω με την Κάτω πόλη, με το Φρούριο, το παλαιό Δημοτικό Νοσοκομείο, το Αρχαίο Ωδείο, το Ναό του Παντοκράτορα, και τα ρωμαϊκά ευρήματα. Όλα αυτά θα αποτελέσουν ενδιαφέρουσα περιπατητική ζώνη για την τόνωση του τουρισμού και την αναψυχή των κατοίκων.

Επίσης θα μπορούσε να αναπτυχθεί ο θρησκευτικός τουρισμός με επίκεντρο τον Άγιο Ανδρέα και άλλα δίκτυα πεζόδρομων.

Η δημιουργία του Νέου Λιμένα είναι συνδεδεμένη με την λειτουργία του σιδηρόδρομου, ο οποίος πρέπει να λειτουργεί σε διπλή γραμμή με ηλεκτροκίνητο τραίνο και με σύνδεση με το Αεροδρόμιο. Υπάρχουν τέσσερα σχέδια για τη διέλευση του τραίνου από την Πάτρα. Το πρώτο είναι η υπόγεια διέλευση, που είναι όμως πολύ δαπανηρό έργο. Το δεύτερο σχέδιο είναι η επίγεια και ημιυπόγεια διέλευση του τραίνου από την Αγυιά ως το Νέο Λιμάνι. Αυτή η λύση είναι οικονομικότερη και προτάθηκε από την ΕΡΓΟΣΕ, αλλά έτσι παραμένει η Πάτρα ξεκομμένη από τη θάλασσά της. Το τρίτο σχέδιο είναι η εναέρια διαδρομή του τραίνου σε γέφυρα, από το σταθμό του Αγίου Διονυσίου μέχρι το Νέο Λιμάνι και είναι ίσως η καλύτερη λύση, γιατί παρέχει ασφάλεια στις μετακινήσεις και πλήρη πρόσβαση των κατοίκων προς την θάλασσα χωρίς εμπόδια. Η τέταρτη

λύση είναι αυτή που επιτρέπει τη διέλευση του τραίνου, έξω από την πόλη και είσοδο στο λιμάνι από τον Γλαύκο.

Άλλη πρόταση που θα βοηθήσει να αναδειχτεί η πόλη και να δώσει ζωή στις γειτονιές της είναι η αποκεντρωμένη δημιουργία Αθλητικών και Πνευματικών Κέντρων, γραφεία διοίκησης και εκπαίδευσης.

Η αξιοποίηση της πλαζ, της ιστορικής χαρτοποιίας του Λαδόπουλου, που είναι ιδιοκτησία του Δήμου και θα μπορούσε να χρηματοδοτηθεί με πρόγραμμα για αναστήλωση, ανακαίνιση και αναβάθμιση του χώρου.

Αξιοποίηση της δημοτικής περιουσίας ακινήτων, από τον ίδιο το Δήμο, που πληρώνει ενοίκια σε άλλους χώρους. Αξιοποίηση της ψηφιακής τεχνολογίας, αφού η πόλη διαθέτει πλούσιο δίκτυο οπτικών ινών.

Διαχείριση των σκουπιδιών με την κατασκευή εργοστασίου απορριμμάτων με σύγχρονη ανάπτυξη της ανακύκλωσης.

Ολοκλήρωση της Ολυμπίας και της Ιόνιας Οδού.

Σύνδεση με φυσικό αέριο.

Επέκταση του βιολογικού καθαρισμού με την δημιουργία μικρότερου.

Ένα ιστορικό βήμα, που θα βοηθήσει όσο τίποτα την ανάπτυξη της πόλης είναι η δημιουργία ξανά όλων των τομέων παραγωγής βιοτεχνιών και βιομηχανιών, γιατί θα δώσει εργασία πάλι σε χιλιάδες ανθρώπους, οι οποίοι με τη σειρά τους θα στραφούν σε άνοδο του βιοτικού τους επιπέδου καταναλώνοντας και δημιουργώντας έτσι τόνωση του εμπορίου και της μικρομεσαίας επιχείρησης.

Η αύξηση της παραγωγής πάλι θα δημιουργήσει τόνωση των εξαγωγών και εισροή χρήματος στην πόλη και τις επιχειρήσεις. Με την παροχή κινήτρων από την πολιτεία προς διευκόλυνση των επενδύσεων δημιουργείται έτσι ένας κύκλος συνεχούς ανάπτυξης.

Όλα αυτά δεν είναι εφικτά χωρίς χαλάρωση της σκληρής δημοσιονομικής πολιτικής και χωρίς ρευστότητα από την μεριά των τραπεζών. Στα πλαίσια της ανάπτυξης και της επανεκκίνησης της οικονομίας πρέπει να δοθούν κίνητρα και χρηματοδότηση στις υγιείς καινοτόμες επιχειρήσεις, πάταξη της γραφειοκρατίας, σταθερό και υγιές φορολογικό πλαίσιο, ενίσχυση της μεσαίας επιχείρησης προκειμένου να παραχθούν υπηρεσίες και προϊόντα με μέλλον, ανταγωνιστικά, υψηλών προδιαγραφών, σε όλους τους παραγωγικούς τομείς της οικονομίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Τριανταφύλλου Κώστας, «Ιστορικό Λεξικό των Πατρών», Τόμος Β΄, Τρίτη έκδοση, Πάτρα 1995, (Βραβείο Ακαδημίας Αθηνών).
- Τουριστικός Οδηγός Νομού Αχαΐας, Μυθολογία.
- «ΠΑΤΡΑ Από την αρχαιότητα έως σήμερα », εκδόσεις ΚΟΤΙΝΟΣ Α.Ε, Αθήνα 2005. Συλλογικός τόμος:
 - Η Αρχαία Πάτρα (Θανάσης Ριζάκης, Μιχάλης Πετρόπουλος).
 - Η πόλη των Πατρών κατά την παλαιοχριστιανική και την βυζαντινή περίοδο (Άννα Λαμπροπούλου, Αφέντρα Μουζάλη).
 - Το κάστρο της Πάτρας (Μυρτώ Γεωργοπούλου Βέρρα).
 - Φραγκοκρατία Βενετοκρατία, Ιστορία και Τοπογραφία (Ελένη Γ. Σαράντη).
 - Τουρκοκρατία και Επανάσταση του 1821 (Βασίλης Κρεμμύδας).
 - Η Πάτρα τον 19ο αιώνα. Χώρος- Κοινωνία-Οικονομία (Νίκος Μπακουνάκης)
 - Πολεοδομία, Υποδομή της πόλης, Αρχιτεκτονική, Μνημεία (19ος-20ός αιώνας), (Ευγενία Γατοπούλου).
 - Η πόλη των Πατρών τον 20ό αιώνα (Κων/νος Πανίτσας).
 - Πανεπιστημιακή και Τεχνολογική Εκπαίδευση. Πανεπιστήμιο Πατρών (Παύλος Κορδοπάτης), Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο (Χαράλαμπος Ροδόπουλος), Η προσφορά του ΑΤΕΙ (Ανδρέας Αλεξόπουλος).
 - Η Πάτρα σήμερα (Δημήτρης Αβραμίδης).
 - Η Περιπέτεια μιας Γέφυρας, Σύνταξη και επεξεργασία κειμένων :Λέανδρος Σλάβης, συγγραφή πρώτου κεφαλαίου :Έλση Σπαθάρη. Εκδόσεις ΚΑΠΟΝ, Αθήνα, 2005.
 - Ο Φάρος της Πάτρας, Νίκος Μολόχας, συλλογές Αργύρης Βουρνάς, Αθήνα, 1997.
 - Ιστορικό Λεξικό των Πατρών του Κώστα Τριανταφύλλου, Α' Τόμος, Βραβείο Ακαδημίας Αθηνών, Πάτρα 1995.
 - ΠΑΤΡΑ Οδηγός Πληροφόρησης του Λάμπρου Βρεττού, Αχαϊκές εκδόσεις, 1998.
 - Λεύκωμα πόλεως Πατρών του Γεωργίου Στεφ. Τσονακίδη, Πάτρα 1981.
 - Όπερα-Θέατρο-Καραγκιόζης-Καρναβάλι, της Ευανθίας Στιβανάκη.
 - Αρχαιολογικό μουσείο Πατρών, κείμενα Λάζαρος Κολώνας, Μαρία Σταυροπούλου Γάτση, 2011. Έντυπο του Μουσείου για τους επισκέπτες.
 - Εξέλιξη του σχεδίου πόλεως των Πατρών 1829-1989, Χαρά Παπαδάτου Γιαννοπούλου, Αχαϊκές Εκδόσεις, 1991.

Πηγές από το διαδίκτυο :

- www.upatras.gr
- www.el.wikipedia.org
- www.eap.gr
- www.teipat.gr
- www.edu.klimaka.gr
- www.flickr.com
- www.gefyra.gr
- www.patrasinfo.com
- www.gym.patras.ach.sch.gr
- www.iguidepatra.gr
- www.pelop.gr
- www.patrastimes.gr
- www.wikimapia.org
- www.thebest.gr
- www.arcadia.ceid.upatras.gr
- www.easypedia.gr
- www.patrasport.gr
- www.protothema.gr
- www.tetysolou.blogspot.com
- www.patrasmuseum.gr
- www.skyscrapercity.com
- Εφημερίδα ΤΟ ΒΗΜΑ on line 26/11/2006
- www.elinikiactoploia.net
- www.el.wikipedia.org/wiki/Πατρινέλα
- www.nafpaktos.gr
- www.mamos.gr
- www.paliapatra.gr
- www.ypodomes.com
- www.care.gr
- www.deyap.gr
- www.fakosgeorge.blogspot.com
- www.library.tee.gr kouki pdf
- www.lyrasi.blogspot.com
- www.stepka.gr
- www.i-m-patron.gr
- www.patrasevents.gr
- www.thebest.gr
- www.pgnp.gr
- www.agandreashosp.gr
- www.orthodoxia.gr

- www.peakpatras.gr
- www.kopanakinews.wordpress.com
- www.newsplus.gr